Tudor Popescu

Cel mai isteț, cel mai viteaz

CEL MAI ISTEȚ, CEL MAI VITEAZ

D A D A S

I

În sala mare a casei-palat opaițul ardea de prisos. Se făcuse ziuă și lumina lui jucăușă nu mai sălta umbre pe pereți.

Decebal rămăsese decuseară aici, copleșit de gînduri. Aținise spre miezul nopții, dar îl trezise vrednicia unui cocoș. Trecuseră apoi ceasurile unul după altul, fără ca regele să-și mai poată birui gîndurile.

Marele Preot văzuse arzînd toată noaptea opaițul pe masa lungă din casa-palat și bănuia că Decebal s-a lăsat din nou furat de griji.

— Iar te găsesc aici, Decebal?

Regele tresări.

— E... s-a luminat!

— S-a luminat, Decebal. Aseară tot aici te-am lăsat.

— M-au prins gîndurile. Și acum, vara, nopțile sînt atît de scurte.

— Te-am rugat să te odihnești. Ai nevoie de puterile toate. Să-ți aduc o băutură bună, să-ți recapeți vigoarea, după o noapte ca asta.

— Dă-mi o băutură bună pentru gînduri negre, Vezina. E singura pe care aș sorbi-o cu plăcere. Ceva care să mă facă să uit că romanul e gata să-și asmută legiunile spre Dacia. Tu dormi? Nu văd eu opaițul pîlpîind pînă în zori?

— Fierb leacuri, Decebal.

— Iar eu fierb gînduri, Vezina! Nu pot dormi. Îl aștept pe Dadas. După socotelile mele, ar trebui să sosească acum, dimineața, dacă se grăbește. Am spus și scribului să vină în zori. Vreau să-mi ticluiască o scrisoare către căpetenia roxolanilor. Îmi pun speranțe în prietenia care ne leagă.

Deși zorii abia dăduseră culoare lucrurilor, scribul apăru cu toate cele necesare. Știa și el că Decebal nu închisese ochii și că îl aștepta, ca de atîtea alte ori.

Vezina îi lăsă împreună și se retrase în încăperile lui, să pregătească băutura făgăduită.

În scrisoarea pe care o dicta, Decebal îi înștiința pe roxolani că se anunțau timpuri grele, că Traian nu avea de gînd să mai păstreze înțelegerea făcută cu Domitianus. Noul împărat era ambițios și pornit pe fapte mari. De aceea el, Decebal, nu-și odihnea poporul o clipă, se grăbea să ridice ziduri noi sau să le întărească pe cele vechi. Ar fi vrut să știe ce vor face, dacă romanii vor trece apa marelui fluviu Donaris și îi vor cotropi țara? Vor veni alături de daci, cu cavaleria lor? La nevoie, el, Decebal, le va trimite arme. Putea să le trimită săbii, și lănci, și vîrfuri de săgeți, pe care le fac acum meșterii din Buridava, și Petrodava, și Sarmizegetusa. În rest le dorea sănătate și viață lungă.

Scribul înșiră toate aceste vorbe pe papirusul întins cît masa, peste care stătea aplecat, desenînd frumos literă cu literă. Nu mai era el prea tînăr, barba i se rărise, dar mîna îi rămăsese sigură.

În cancelarie năvăli oșteanul de pază cu ochii sclipind de bucurie.

— Stăpîne, nepotul tău, Dadas s-a întors de la Roma și e nerăbdător să te vadă.

— Să vină la mine!

Glasul lui gros căpătase deodată căldură și vioiciune. Iată că sosise mai devreme. Îl bucura graba cu care se întorcea acasă.

Decebal își pierduse copiii și dragostea lui toată o dăduse acestui nepot de soră, pe care îl crescuse sub ochii lui, sperînd să facă din el un urmaș demn de tronul pe care i-l lăsa. Nu mai avea alți nepoți, pentru că Diegis, fratele de curînd plecat lîngă Zamolxis, nu avusese copii. Acum era încă în putere, ținea bine în mîini grijile țării, dar în curînd părul îi va albi și un alt bărbat va trebui să-i urmeze. Dadas i se părea a fi un copil ager la minte, iar dacă îl trimisese la Roma nu o făcuse numai ca să învețe arta romanilor de a înălța cetăți și așterne viaducte, cît mai ales ca să priceapă mai bine lumea.

Roma era locul spre care trăgeau toate triburile nomade, dorind să prade, și să dărîme, și să jefuiască, pentru că aveau ce. Îl trimisese acolo să cunoască edificiile, și legile, și școlile, și statuile, și circurile, și oamenii luminați, pentru ca alături de ei să învețe a prețui înțelepciunea. Voia ca Dacia să aibă în fruntea ei un rege destoinic și înțelept, pe care să-l respecte și prietenii și dușmanii.

Nepotul apăru în ușă și se opri plin de respect.

— Am venit, unchiule!

Îl îmbrățișă și-l ținu lipit de piept o clipă, de parcă ar fi vrut să se convingă că este, într-adevăr, acolo, apoi îl îndepărtă să-l privească mai bine. Îl simțise crescut subțire, vînjos, și se bucura că el nu-i mai ajungea decît ceva mai sus de umăr. Regele era un bărbat nici prea înalt, nici prea scund, dar cu oase mari, de om obișnuit cu mînuitul armelor grele.

Îl cercetă îndelung cu ochi încruntat, apoi izbucni într-un puternic hohot de rîs.

— Arăți ca un adevărat roman! Da, da... un roman și jumătate! Cred că s-a și zvonit în cetate că am primit solie de la Traian. Și iarăși izbucni în rîs.

Își trecu brațul pe după umărul tînărului. Îl plăcea să-l simtă aproape, să-i pipăie mușchii tari și să se bucure cum numai cei în vîrstă știu să se bucure de tinerețe.

— Da' sufletul? Sufletul ţi-a rămas dac? îl iscodi zîmbind. Să alerge o solie la Sargedava! porunci el apoi. Mama ta e acolo, te aşteaptă cu nerăbdare. S-o cheme aici, pe Tinna, sora mea, mai spuse celui care se pregătea să-i îndeplinească porunca.

Dadas se gîndise mult la această revedere şi altfel şi-o închipuise. Dacă Decebal l-ar fi privit grav şi l-ar fi întrebat: „Ei, ai învăţat ceva la Roma?" ar fi fost mai aproape de ceea ce se aşteptase. Iată însă că unchiul îl prinsese de umeri şi-i spusese că arată ca un adevărat nobil roman, fără să surprindă la el o umbră dojenitoare.

— Dadas, băiatule, nu mă mai satur privindu-te! Tinna va lăcrima, ca toate femeile. Şi va fi mîndră, iar tatăl tău se va speria. Îl ştii cît e de cicălitor. Cînd o să-ţi vadă îmbrăcămintea, o să sară în sus! Ha, ha, parcă-l văd. Mai bine să te schimbi pînă nu vine el.

Rîse scurt, ca un om nu prea învăţat cu astfel de izbucniri, gîndindu-se la cumnatul său, om aspru şi drept, căruia nu-i plăcea să-i iasă nimeni din cuvînt.

— Ai învăţat să scrii şi să citeşti slovele romanilor?

— Da, unchiule.

— Bravo! Am avut întotdeauna pe lîngă mine învăţaţi care ştiau limba Romei, dar în cine pot să am atîta încredere ca în tine? Gîndurile mele cele mai ascunse ţi le pot împărtăşi, fără teama că ajung la urechile duşmanului. Dacă vreau să scriu o depeşă tainică, e ca şi cînd aş şti-o numai eu, dacă o aşterni tu pe papirus. Am cumpărat de la un grec din Tomis o grămadă de suluri, gîndindu-mă că îţi vor trebui. Dar, ia spune-mi, ce ai văzut mai frumos pe unde ai umblat? E, într-adevăr, aşa de strălucitoare Roma? Ai văzut palate atît de mîndre cum se laudă „mercatores" ăştia, care vin tocmai de pe-acolo să vîndă tot felul de nimicuri femeilor noastre? Sau sînt vorbe în vînt!

— E mîndră, unchiule, şi frumoasă Roma. Şi puternică. Şi-a întins stăpînirea cît hotarele lumii. E o grădină în care nu ştii ce să admiri mai întîi — palatele şi băile lor, circurile şi pieţele, vasele de aur din care mănîncă sau cupele din care sorb vinul. Toate sînt minunate.

— Aur, da... are Roma aur. Îl rîvneşte de peste tot. Pe unde au trecut legiunile ei au jefuit totul şi acum sorb vinurile de Falern din ele. Dar ia spune-mi, vinul lor de Falern e tot atît de bun ca al nostru?

— Am băut puţin, unchiule. Altele dacă m-ai întreba, poate că aş ştii ce să-ţi spun.

— Trebuia să fi băut din vinul lor de Falern! Dar ştii, Falern de-acolo, nu din ăsta din care aduc negustorii pe-aici. Cer o groază de bani pe el şi tot miroase a smoală. Dar şosele ca ale lor poţi să faci?

— Dacă aş avea meşteri...

— Meşteri avem. A adus Zuro. Sînt şi de-ai noştri mulţi pricepuţi, şi mai mulţi harnici şi dornici să înveţe. Îi trimit şi pe ei la Roma, să le fure meşteşugul.

— Traian n-o să-i mai primească.

Aceste din urmă vorbe umbriră bucuria cu care Decebal îşi întîmpinase nepotul. Dadas rostise numele celui care îi furase multe nopţi de somn. Întotdeauna socotise că în războiul trecut nu-i învinsese pe romani, ci pe Domitianus, împăratul dedat plăcerilor mai mult decît rîvnei de a lupta. Lui Domitianus îi ghicise repede firea. Îl bănuise uşuratic şi ambiţios. Iscoadele îl vesteau că împăratul are mai mult chef de femei frumoase şi băieţi tineri, decît de praful drumurilor şi de vîltoarea luptei. De aceea îi zgîndărise firea trimiţîndu-i vorbă să-i dea cîte doi oboli de aur pentru fiecare roman, dacă vrea să încheie pacea. Mîndrul împărat a văzut negru înaintea ochilor, s-a gîndit la ocara Senatului — cu care şi aşa nu se avea bine — şi i-a poruncit în pripă lui Fuscus să lovească în trufia dacului. Aşa l-a atras în strîmtoarea de la Tapae şi i-a nimicit multă oaste. Cu Traian simţea Decebal că nu mai merg lucrurile la fel. Iscoadele veneau acum cu alte veşti. Noul împărat are tîmplele cărunte, ştie să-şi stăpînească pornirile, iar visul lui cel mare se zice că este acela de a pune piciorul la Sarmizegetusa, să spele ruşinea păcii încheiate de Domitianus. Traian are 44 de ani, o fire neastîmpărată şi dîrză. Niciodată nu dă înapoi, cînd îşi pune ceva în cap. Pentru Decebal era limpede ca lumina zilei că acesta se pregătea temeinic pentru război. De-a lungul lui Donaris întărise cetăţile şi cas-

trele, adusese legiuni noi sau le întărise cu alte cohorte pe cele vechi. La Viminacium, la Ratiaria, la Oescus, la Novae, la Durostorum se înălța piatră peste piatră, se întocmeau ziduri trainice.

Decebal mai știa că, în curînd, romanul îi va cere să se supună cu adevărat, și că el va trebui să ridice sabia, să-și apere libertatea. De ani de zile se pregătea, fără o clipă de răgaz, pentru că nu se putea altfel. Cei plini de putere își simt sabia tare și sînt gata să o ridice în orice clipă, pentru a se face dreptatea după dorința lor. Acum Roma trece prin clipe grele. Domitianus i-a cheltuit în lux și desfrîu tezaurul, i-a golit hambarele. Foamea a început să dea tîrcoale strălucitei cetăți. Rîurile de aur care se scurgeau spre ea au secat. Numai o nouă întindere ar putea să-i aducă aurul de care are nevoie, ca să-și ducă mai departe traiul desfrînat. Ochii ei se îndreaptă rîvnitori spre Sarmizegetusa, unde știe că va găsi averi fără seamăn.

— L-ai văzut vreodată pe Traian? întrebă unchiul cu glasul lui obișnuit, grav și așezat.

— De mai multe ori. De departe însă.

— Se zice că e un om de ispravă.

— Este, unchiule. Roma își pune în el nădejdi mari. Nu seamănă deloc cu Domitianus. E cumpătat și destoinic. Cînd ia o hotărîre, n-o mai calcă. Poartă părul scurt, adus pe frunte, și nu-i dai vîrsta pe care o are, deși tîmplele îi sînt încărunțite.

Nepotul trase cu coada ochiului spre unchi și băgă de seamă că și el are tîmplele înfiorite cu cîteva fire albe. Îl privi lung, de parcă acum îl cunoștea. Din cauza bărbii și a căciulitei de lînă, capul îi părea prea mare față de trup. Pometii obrajilor proeminenți îi lățeau fața, dîndu-i înfățișare de om cu o mare putere.

În timp ce Dadas îi vorbea despre Traian, ajunseră într-o încăpere în mijlocul căreia era o masă lungă, împrejmuită de scaune cu spătar rotund. Trecură apoi într-o cameră alăturată, micuță, în care regele obișnuia să stea de vorbă cu cei apropiați. Cînd să intre, spuse unui oștean, care aștepta cu fruntea plecată să treacă cei doi :

— Vestește-l pe Vezina să poftească pînă la mine.

Ascultîndu-l pe nepot vorbind despre Roma, Decebal își încruntase din ce în ce mai tare sprîncenele stufoase.

— E puternică Roma, spui ? întrebă el, arătînd nepotului un scaun cu picioare scurte, acoperit cu o blană de urs, pe care să se așeze.

— Legiunile ei sînt peste tot, din Hispania și Gallia, pînă la coastele Asiei Minor, din caldul Aegyptus, pînă în ținuturile îndepărtate ale Britaniei. Rînd pe rînd, cetăți și popoare s-au plecat în fața armatelor ei. Gallia și Macedonia, și Pergamul, și Syria, și Panonia.

Tînărul se opri, speriat de propriile lui cuvinte. Niciodată nu se gîndise ca acum cît de întins este Imperiul Romei, și aproape că se îngrozise imaginîndu-și nesfîrșitele lui ținuturi. Adăugă cu glas scăzut :

— Noi sîntem o mînă de oameni. Și fără știința războiului pe care o au ei. Legiunile lor sînt călite în lupte grele, soldații lor au și dibăcie, nu numai dîrzenie.

Nu-și dădea seama că înfipsese un cuțit în inima regelui. Îi vorbise despre toate astea, ca și cînd el nu le-ar fi știut, și doar de aceea se zbătea să strîngă în jurul lui toate popoarele amenințate. Trimisese soli la roxolanii din stepa getică, la bastarnii de pe Pyretus, la costobacii de dincolo de Samus, la burî, și la marcomani, și la cvazi. Tot căutînd aliați cu care să țină piept dușmanului comun, trimisese scrisori pînă și parților, în îndepărtata Mesopotamie din Asia Minor, pe care i-a îndemnat să izbească legiunile romane prin Cappadocia și Colicia, să-i alunge în Mare Internum și apoi să scape de sub talpa lor Pergamul. El ar fi încercat atunci să-și lase oastea dincolo de Donaris, să-i împingă în afara Traciei și să ajungă pînă la Byzantium.

Copilul din fața lui îi vorbea despre puterea Romei, ca și cum el nu i-ar fi simțit apăsarea. Parcă el nu-și dădea seama că dușmanul îl înconjura din toate părțile, iar unde nu avea legiuni, lega alianțe. Dincolo de Pathissus așteptau călări iazigii, gata să dea pinteni cailor și să prade. Reușise în cîteva lupte să-i îndepărteze și să-i facă temători de sabie, dar nu așteptau decît

o clipă de slăbiciune ca să se repeadă. Îl neliniștea mai ales faptul că Roma își trecuse armata dincolo de Donaris. Nu-l mai despărțea acum de ea apa molcomă a fluviului, care îi dădea siguranță. Ca să-și asigure stăpînirea în stînga lui Donaris, trupele auxiliare săpau valuri de pămînt în spatele cărora să se apere cînd va veni timpul încleștării. Pentru acel timp se pregătea și el fără preget, întărind cetățile menite a le sta în cale. Pe Alutus întărise Buridava, ca să țină piept Legiunii VIII din Oescus, iar împotriva celor care ar vrea să urce pe îngusta cale a Rhabon-ului, ridicase noi ziduri cetății de la izvorul rîului, atît de bine așezată chiar în inima munților.

Decebal se oprise în fața ferestrei și privea departe, în afara cetății. De aici, ochiul cuprindea locul pînă în zări. Vîrfurile munților din jur se pierdeau în ceața ușoară. Pădurile dese odihneau ochiul cu verdele lor dulce. Erau păduri de stejar, și fag, și mesteacăn, și Decebal parcă le auzea foșnetul molcom. Îi plăcea să se plimbe prin desișul lor, cu arcul pregătit să săgeteze lupul care dădea tîrcoale turmelor risipite prin luminișuri. Se ducea adesea la o stînă mai îndepărtată, să mănînce jintiță făcută de un baci bătrîn și cam hîtru, care știa a cînta frumos din trișcă. Baciul era cunoscut de toți ca fiind cel mai priceput în alegerea lemnului potrivit, ca sunetul să fie cald și să-ți mîngîie auzul.

Din turnul cetății se vedeau, dincolo de ziduri, casele comaților, rînduite pe poalele muntelui pînă jos, în apa Sargeției. În ultimul timp casele se înmulțiseră spre soare-apune, îngrămădindu-se una într-alta. Oamenii veniseră aici de prin sate îndepărtate, ca să fie mai aproape de zidurile protectoare ale cetății. Timpurile erau tulburi.

Decebal stătea rezemat cu mîna de zid și privea lung, apăsat de gînduri. Oare făcuse bine că-și trimisese nepotul în bîrlogul dușmanului? Făcuse oare bine? Nu cumva o să se înfrunte și cu el? Nu-i erau de-ajuns împotrivirile unor căpetenii din cetăți, care căutau să se pună bine cu Traian, speriați de faima noului împărat și înțelegînd că neapărat se apropia clipa încleștării? Mulți erau gata să-și plece fruntea.

Prinsese un astfel de sol pornit din cetatea Pelendava, și îl scurtase cu un cap. Îl chemase și pe Siroles, căpetenia, la Sarmizegetusa și îl pedepsise în același fel, ca să fie spre pildă. Pe Siroles îl apucase frica, cetatea Pelendavei fiind aproape de dușman, în plină cîmpie, pe apa repede a rîului Rhabon. Trimisese apoi acolo un om de încredere care i se plînsese că nu numai Siroles fusese gata să se închine Romei, ci și ceilalți tarabostes din cetate. Mai ales ei se temeau de sabia romanului. Și dacă la Pelendava avea acum om de încredere, în Ramidava, și la Tibidava simțea că lucrurile nu stăteau prea bine, deși nu avea nici o dovadă. La Tibidava se găsea acum ambițiosul Bicilis, căruia îi plăcea viața dulce și vinul vechi, dar care în treburile cetății se arăta priceput și destoinic. Mult timp Decebal îl ținuse prin preajmă, ca om de încredere, iar cînd îl trimisese la Tibidava, o făcuse cu convingerea că va avea acolo conducător destoinic. Curînd aflase că pornirile rele înăbușite atîta timp cît fusese sub ochiul lui îl duseseră iar pe Bicilis spre o viață ușoară.

Dadas îl privea cum stă cu ochii pe jumătate închiși, cu buza de jos urcată peste cea de sus, dar nu-și închipuia cît de multe se îmbulzeau în mintea unchiului. Își dădea seama că vorbele lui îl tulburaseră și îi părea rău că n-a putut să tacă. Admira Roma, și să n-o spună, n-ar fi fost cinstit.

În tăcerea care se așternu, fiecăruia îi plecase gîndul către altceva : lui Decebal spre grijile mari, care se apropiau, lui Dadas, spre Arria, și palatul ei, spre luxul din jurul ei, spre viața ei rafinată pe care o compara, fără voie cu ceea ce vedea în jurul lui.

Regele se întoarse și îl surprinse cercetînd camera simplă. Îi ghici gîndurile și se posomorî mai tare. Bătu pe neașteptate din palme. Oșteanul de pază apăru...

— Să ne aducă prînzul ! Ne-am luat cu vorba și am uitat că e vremea mesei.

Trecu dincolo de o arcadă în dreptul căreia cobora o pînză țesută din in, și prin care se intra într-o încăpere nu prea mare, unde regele își spăla mîinile. Se înapoie ștergîndu-și-le cu un ștergar cusut chiar de Tinna, sora lui.

— Şi ce vrei tu să fac, să mă plec Romei?

— Să-i căutăm prietenia.

— Sînt clientul ei. N-a pus Domitianus diadema supunerii pe fruntea lui Diegis, să mi-o aducă?

Nepotului nu-i scăpă ironia cuvintelor. Cine nu ştia că această diademă o pusese Domitianus pe fruntea lui Diegis — fratele lui Decebal — pentru că regele nu primise să-l întîlnească. Prin Diegis înapoiase o parte din prizonieri şi ceva arme capturate, cea mai mare parte păstrîndu-le pentru el. Încolţit, Domitianus s-a prefăcut a nu-şi da seama că nu i-au fost înapoiaţi toţi prizonierii şi toate armele şi, dimpotrivă, l-a primit pe Diegis ca pe un supus, pentru ca Senatul să nu-i reproşeze că a pierdut războiul din Dacia. Îl declarase pe Decebal client şi primise să-i trimită meşteri şi bani, ca oricărui alt supus. Numai că Decebal nu se socotea cu adevărat sub steagul Romei. El nu voise decît banii şi meşterii romanului, ca să se poată întări cu ajutorul lor. Toate astea se petrecuseră cu mulţi ani în urmă, cînd Dadas era copil. Acum Traian făcea totul ca meşterii şi banii Romei să nu mai ia drumul Sarmizegetusei.

— Diadema o ai, unchiule, dar n-ai pus-o niciodată pe cap. Poate că nici nu mai ştii prin ce colţ ai aruncat-o.

Decebal izbucni în rîs. Chiar aşa voise să facă, în urmă cu mulţi ani, dar se răzgîndise. O ţinea în sala mare, unde se strîngeau adunările fruntaşilor, ca s-o vadă fiecare şi să nu uite ce vrea romanul.

— O păstrez la loc de cinste, spuse Decebal, cu obrazul încă încreţit de rîs. Am să ţi-o arăt, să vezi ce frumoasă e. Păcat că-i cam mică şi nu-mi stă pe cap.

Li se aduse de mîncare. Lui Decebal îi plăcea să stea pe scaunul scund cu trei picioare, în faţa măsuţei la fel de joasă. Picioarele măsuţei erau frumos arse cu fierul înroşit.

Decebal mînca dintr-o strachină de lut ars, frumos ornamentată în linii şi puncte şi cu marginea de sus încreţită. Dadas se trezi în faţă cu un minunat vas de aur şi un pahar, tot de aur, care sclipeau în lumina ferestrei. Tînărul înţelese tîlcul acestui fel de a-l servi şi îşi lăsă fruntea, ruşinat. Fără prea multe vorbe, un-

chiul îi dăduse de înțeles că a priceput ce-i în sufletul lui și îl dojenea. Tînjea după luxul Romei, iată că i-l oferea și aici, acasă.

Mîncă fără nici o poftă, dar nu ceru nici o lămurire. Decebal știa că nepotul pricepuse ceea ce voise el să priceapă; orice cuvînt ar fi fost de prisos. Nici el, Decebal, nu rostea niciodată vorbe în plus.

Cînd terminară de mîncat și ciocniră cănile de vin, unchiul vorbi de parcă ar fi gîndit cu glas tare:

— Roma e supărată că pe la noi se furișează spre ea neamurile fără vatră ce vin din negura depărtărilor. Unul pe altul se alungă și se împing spre marea caldă, căutînd pășune pentru caii și vitele lor. Sarmații, iazigii, roxolanii, nemurile cu limba aspră a bastarnilor, crobizilor și marcomanilor rătăcesc toate spre căldura mării din miazăzi. Toate cer Romei pămînt să se așeze și apărare împotriva altor neamuri care se scurg din îndepărtatul șes de dincolo de Tyras. Toți își fac drum prin locurile noastre, ca să ajungă în imperiu. Căutînd loc de popas, calcă în picioare vatra lui Burebista și a urmașilor lui. E greu să-i oprești pe toți, că vin ca frunza, în goana calului, înrăiți de foame, cu sabia ridicată. Am stat și noi cu sabia în mînă așteptîndu-i, dar vlaga ți se duce dacă trebuie să veghezi zi de zi, fără răgaz pentru coarnele plugului. Bunicii ne-au lăsat plugul și pămîntul gras și mănos, ei n-au colindat lumea. Eram tînăr cînd bătrînul Duras m-a chemat rege în locul lui, fiind nevoie de braț vînjos și minte tînără pentru a ține piept dușmanilor. Tot poporul dac a venit atunci, de la munte sau din cîmpie și m-a recunoscut rege. Roma ar vrea să ne punem de-a curmezișul neamurilor care trec spre ea, să ne nimicească pe noi! Pentru Roma să ne ardem cetățile! Înțelept este să-i lăsăm să treacă dincolo de Donaris, să-și vadă de drumul lor. Acolo își găsesc pămînturi. Roma e departe, de ce vrea să-și țină legiunile pe tot locul? Ea dorește să-și facă din munții noștri o cetate care s-o apere.

— Alături de Roma am putea ține mai bine piept neamurilor care trec spre ea. Ca aliați am avea ce învăța, lucrurile ei minunate ar ajunge pînă la noi.

— Să nu crezi una ca asta, Dadas! Să nu crezi! Cuceritorul nu vine să te învețe, vine să-ți ia. Ce e frumos păstrează pentru el, ție îți lasă necazul și sărăcia. Dacă n-ar fi așa, n-ar străluci atît de tare. Nu ca să ne aducă binele sapă ei stînca lîngă Dierna și taie drum spre Ratiaria. Ascultă cum bat ciocanele lor piatra și ai să înțelegi ce gînduri au. De cînd a venit Traian la Roma, sclavii au și început să cioplească din munte, chiar pe malul apei. Nici legiunile călite în război, tocmai din Macedonia, nu le aduce pentru că ne vrea binele. Dacă i-am lăsa să pună piciorul aici, n-ar mai pleca, ar face totul după cum le e pofta, că așa a făcut de cînd e lumea cel mai tare.

— Dacă sînt mai tari, cum să le ținem piept? De ce?

— Pentru că e mai bine să pieri cu sabia în mînă, decît cu gîtul în jug străin...

Decebal ridicase fără să vrea glasul și se opri mirat. Se apropie de nepot, îl prinse de umeri și urmă căutîndu-i privirea:

— Crezi că nu știu puterea lor? îl întrebă cu o liniște în glas care atrăgea cu atît mai mult luarea aminte. O știu prea bine. De cîte ori îmi scot cămașa, îmi amintesc de ea. Îmi privesc umărul străpuns de săgeată și nu uit.

Îi vorbea blajin, ca sieși. Parcă îi dădea nepotului un sfat, îi împărtășea un gînd, îi mărturisea o credință.

— De ce crezi că am întărit cetățile? Pentru că știu că sînt mai tari decît noi. Dar cînd ești în fruntea poporului tău, și îi știi dorința, poți chiar tu să dai un pas înapoi?

Va să zică Decebal își dădea seama că romanul e mai puternic, și nu se clintea pentru că datoria îi cerea să nu se clintească. Datoria față de ai săi îl oprea. Din acest imbold lupta el.

— Bine, unchiule, pe ce te întemeiezi cînd vrei, să ții piept unei oști atît de numeroase?

— Pe poporul meu! Romanul calcă locul nostru fără dragoste pentru el. Sub steagul lui sînt încolonate popoare din toate colțurile imperiului.

— De aceea sînt mulți.

— Dar n-au cenușa părinților spulberată în acest pămînt. Sabia din mîna celui cu dreptatea de partea lui e de două ori mai tare.

— Așa e! Bine ai vorbit, Decebal!

Vezina se apropiase pe nesimțite.

Dadąs își plecă mult capul, în semn de respect, și nu-l ridică pînă nu simți pe umăr mîna ușoară a Marelui Preot. Atunci se trezi în fața ochilor lui vii și iscoditori, șăgalnici și pătrunzători. Între timp, Vezina slăbise și îmbătrînise. Obrajii i se supseseră, iar buzele i se îngustaseră atîta, încît locul gurii era aproape ascuns de mustață și barbă.

— Săbiile noastre sînt mai iuți, Dadas. Ostașii noștri mai vînjoși. Și, pe deasupra, cunosc bine tainele locurilor. E greu să umbli într-o pădure căreia nu-i cunoști potecile, sau să treci o apă ale cărei ochiuri nu le știi. Ușor poți fi înghițit de vîrtej.

Dadas nu îndrăznea să scoată o vorbă în fața lui Vezina. Decebal era unchiul lui, cu el se învățase de mic.

Marele Preot era un înțelept ale cărui sfaturi erau ascultate de toți, chiar și de Decebal. În tinerețe umblase prin lume, văzuse multe. Scria și citea limba grecilor și pe a romanilor, strîngînd înțelepciune multă din papirusurile filozofilor. Judecățile lui aveau adîncime, găsind totdeauna dreptatea. Iar cînd era vesel, povestea tot felul de întîmplări și ciudățenii de prin locurile umblate. Și acum își amintea Dadas o poveste petrecută la bastarnii care — după cum spunea Vezina — umblau cu părul înnodat strîns în tîmpla dreaptă. Cele mai vii imagini din copilărie erau legate de numele Marelui Preot. Se simțea și acum la fel de tulburat ca în clipa în care îl văzuse pentru prima dată intrînd în sanctuar, înconjurat de pustnicii de la Cogaion, coborîți din vîrful muntelui numai ca să slujească la altarul lui Zamolxe, într-o zi de sărbătoare.

Pe vatră ardea atunci un foc molcom care îi albea fața. Lumina lui, venind de jos, îi lăsa ochii în umbră, și i se păruse că Vezina nu mai are ochi. Era întuneric în jur, stelele licăreau înalt și strălucitor, pentru că luna încă nu apăruse. Nici un fir de vînt

nu clătina frunzele și tăcerea era atît de mare, că fiecare vorbă de-a Marelui Preot ajungea pînă la ultimii credincioși. A luat cîțiva pumni de sămînță de cînepă și mac, pe care i-a aruncat pe piatra încinsă. Un fum albicios i-a învăluit pe toți. El, care era aproape de altar, a simțit o moliciune plăcută, și totul parcă fugea departe ; apoi a început să plutească. Simțea și acum plăcerea acelui plutit, dovadă că sufletul lui se înălțase spre Zamolxe. Și ce bine era. Macul este floarea lui Zamolxe, prin sămînța lui sufletul îți zboară în împărăția zeului, să afli cîte ceva din fericirea pe care o vei trăi după ce trupul îți va pieri în flăcările rugului.

— Spune-mi, fiule, cîți daci ai întîlnit pe Via Flaminia, cît ai stat la Roma ?

— Cred că nici unul, slăvite Vezina.

— Nici romani îmbrăcați ca noi ?

Dadas pricepu unde bate înțeleptul, dar nu avu încotro și răspunse :

— Nici.

— Dar ce nații ai văzut în Forum, dacă daci nu erau ?

— Sînt acolo veniți din toată lumea. Din Macedonia, din Aegyptus, din Gallia, din Asia Minor...

— Și fiecare își purta portul, că altfel n-ai fi putut să-i recunoști. Păcat că n-au văzut și ei un dac... Un tînăr tarabostes mîndru de căciulița lui, subțire ca un țipar și cu pasul ușor. Să-l fi văzut și să-i fi spus împăratului : „Privește-l, Traian, și vezi ce greu va fi să întindem mîna asupra Sarmizegetusei".

Era greu să rabzi ascuțișul ochilor și disprețul zîmbetului pierdut în barba rărită.

— Ce vrea Traian ? îl întrebă repede, parcă voind ca tînărul să uite vorbele de mai înainte.

— Război.

— Se pregătește ?

— Cît poate. A și chemat pe lîngă el căpeteniile pe care le crede a fi mai destoinice.

— Ai aflat cumva în cine se încrede ?

— Mai întîi în încercatul Lucinius Sura.

— Aha ! N-a ales rău. Iscoadele m-au înștiințat că sînt vechi prieteni, de pe cîmpul de luptă.

— Chiar așa e.

— Un altul mai știi?

— Claudius Livianus a fost chemat din tabăra de la Viminiacium. Traian îi ascultă sfatul, pentru că Livianus cunoaște bine locurile noastre.

— Și de data asta a ales bine, recunoscu Vezina, oftînd. E înțelept împăratul.

— Tocmai cînd plecam, se auzea că Manius, Laberius Maximus, guvernator în Moesia Inferior, e la Roma, chemat și el de Traian.

— O să trimită noi întăriri.

— De la Apollodoros am aflat că Balbus și Celsus, renumiți în știința de a arunca punți peste apă, vor porni la Viminacium, să cerceteze malurile lui Donaris.

Vezina rămase pe gînduri. Primea vești rele, pentru că din tot ce auzea, reieșea că Traian e grăbit. Deoarece se apropia toamna, nu credea că se va avînta acum spre Dacia, dar o dată cu sosirea primăverii va încăleca și va da pinteni calului spre Donaris. Drumurile erau reparate, armatele întărite...

— În primăvară, Traian își va împinge legiunile spre noi! își rosti el gîndurile.

— Cum am putea să-l ținem pe loc? întrebă regele, sperînd într-o șiretenie cu ajutorul căreia să mai păstreze pacea. Avem nevoie de timp. Încă două veri de-am mai putea amîna.

— Orice vicleșug se va izbi de hotărîrea lui. Oameni ca Traian nu știu să aștepte. Se grăbesc... încet, dar cînd se pornesc, nimic nu le mai stă în cale.

— Va să zică, în primăvară! șopti regele, dus pe gînduri. Mai am nevoie de timp. Mai am nevoie...

— M-aș putea duce eu la Roma, unchiule, să-l liniștesc pe Traian.

— Cum?

— Să-l conving că nu bați arme... și nu cauți aliați.

— Crezi că n-are iscoade aici?

— Știe tot.

— Atunci, cum să-l liniștești?

Dadas șovăi.

— Închide fierăriile, unchiule.

— Să mă supun? sări regele indignat și uimit. Ascultă, Vezina, ce sfaturi primesc de la nepotul meu.

— E tînăr, Decebal. De ce crezi că zăngăne Traian scuturile legiunilor lîngă Donaris? Vor s-auzim mereu zăngănitul armelor!

— De cînd le-ascult, Vezina... De cînd le-ascult. Și uite că Dadas mă sfătuiește să închid fierăriile. Să fiu prieten cu prietenii Romei și dușman cu dușmanii ei. Te-ai speriat, copilule! Ce s-o fi-ntîmplat în sufletul tău?

— Nimic, Decebal, îl liniști Vezina. E același tînăr falnic, dar cu mintea mai plină de cele văzute, și cu atît mai folositor. Trimite-l să arate ce a învățat la Roma. Să ajute la întăritul cetăților din drumul romanului. Bănuiești pe unde va încerca să vină?

— Ca și Iulianus, în urmă cu douăsprezece veri, va apuca drumul lesnicios de la Viminacium, Arcidava, Tibiscum. Va încerca să se strecoare și el prin strîmtoarea de la Tapae. Sînt sigur că așa va face, dacă spui că Balbus și Celsus au plecat spre Viminacium. Această știre e prețioasă, pentru că știm pe unde vom fi loviți. La Lederata este Legiunea V Macedonica, în care își pune multe speranțe. Trebuie să întărim mai ales Sargedava și Pietrodava. Tu ce spui, Dadas?

— Cred că ai dreptate, unchiule.

— Mîine chiar, pleci la Pietrodava și Sargedava. Sargedava mai lipsită de apărare. Trebuie să înălțăm în pripă un zid, și tu vei hotărî cum. Îl vezi și pe Duras, tatăl tău. Spune-i că vreau să-i vorbesc. Să facă în așa fel și să vină cît poate de repede pe la Sarmi.

Decebal devenise într-o clipă altul. Abia acum recunoscu nepotul imaginea lui din copilărie.

— Du-te și te odihnește! Trimit chiar acum după Tinna. E aici, într-o așezare din apropiere. Pînă te odihnești puțin, vine. Să nu-ți vadă ochii obosiți. Știi cum sînt mamele... Mai stai încă puțin. În cetăți, caută mai întîi un mijloc de a strînge apă. Nu poți să reziști în spatele zidurilor, dacă nu-ți potolești setea. Nici Sargedava nu are apă destulă.

— Am să mă străduiesc să-i asigur.

— Așa, fiul meu! Vreau să fiu mîndru de tine, iar dacii să învețe să-ți rostească numele cu prețuire. Du-te și culcă-te!

Dadas plecă, gîndindu-se că lui Decebal nimeni nu i se poate împotrivi. Avea un fel de a vorbi, care nu mai dădea loc la îndoieli.

Unchiul privi lung după nepot, apoi se întoarse spre Vezina, așteptînd ca acesta să-i spună ceva. Marele Preot nu voia să se pripească, să spună vorbe aspre. Așa e tineretul, se lasă mai ușor înșelat de strălucirea lucrurilor, fără să le pătrundă miezul.

— De ce nu-mi spui nimic, Vezina?

— E ușor să rostești cuvîntul pe care nu-l cîntărești, Decebal. Dar cîtă greutate are?

— Dadas a venit tocmai la timp. Avem nevoie de sfatul și priceperea lui. Sînt încredințat că a învățat multe acolo.

Decebal nu voia să umbrească numele lui Dadas în fața lui Vezina, și a nimănui. Înțelegînd tîlcul cuvintelor, Marele Preot își spuse că mare trebuie să fie dragostea regelui pentru acest nepot, dacă se poartă ca nicicînd altădată. Obrazul posomorît vorbea mai mult decît cuvintele: Decebal era mîhnit.

— Mîine, cînd se va înapoia, voi sta de vorbă cu el, să văd ce gînduri are.

— Da, Vezina, vorbește cu el...

Marele Preot pleacă.

— Aduceți-l la mine pe Micheas, strigă Decebal.

L-au găsit lîngă traista cu papirusuri, pe care o adusese cu el.

— Vorbește, Micheas! Spune-mi ce ai văzut la Roma.

— Stăpîne, cu ce să încep?

— Cu Dadas. Ce făcea acolo? Vorbește o dată! se răsti, simțind că se codește. Îmi ascunzi ceva?

— Nu, stăpîne! Dar dacă-ți spun, nu mai dau doiași de aramă pe pielea mea.

— De ce ți-e frică? Eu îți cer!

— Stăpîne, voiam să mă răscumpăr, să mă apuc iar de negoțul meu. Cînd m-a cumpărat Zuro, pentru că

vorbesc limba romanilor, strînsesem ceva denari. Acum îi am pe toți și aș fi vrut să ajung iar om liber.

— Vei fi liber!

Ochii șireți ai sclavului pîlpîiră plini de speranță. Încă nu pierduse șiretenia negustorului de miere și ceară. Se mîndrea că încărcase o corabie cu ceară tocmai pentru Tarentum.

Sclavul bănuia că Decebal simțise ceva în purtarea nepotului, care nu-i convenea. Îi vorbi în așa fel încît să nu-i înșele așteptările. Despre Dadas ar fi putut să-i vorbească oricum: fie să-l laude, fie să-l ponegrească. Ar fi putut să-i spună lui Decebal că Apollodoros ținea la el, socotindu-l unul dintre discipolii talentați și destoinici. Ca o dovadă a prețuirii îl lăsa să-l însoțească pretutindeni și vorbea cu plăcere despre planurile „dacului". Dar mai putea spune și altceva despre el: să amintească atîtea și atîtea întîmplări legate de numele Arriei. Se pare că Decebal așa ceva aștepta. Își dădea el bine seama că regele era supărat pe nepot.

— Stăpîne, începu el cu glas mieros, ușor tînguit, vrînd să pară mîhnit de ceea ce trebuie să rostească, stăpîne, totul ar fi fost bine, dacă n-ar fi cunoscut-o pe Arria.

— Arria? Cine-i Arria asta?

— E mim, stăpîne.

— Mim?!

— Un fel de măscărici de tîrg.

O palmă dacă i-ar fi dat lui Decebal și nu i-ar fi fost mai mare uimirea. Din toată Roma, nepotul lui se oprise la o astfel de femeie? Cum de a uitat într-atîta cine este? Nu-și dădea seama că se înjosește în ochii romanilor?

Acest ultim gînd rămase înfipt în mintea regelui. Își simțea demnitatea călcată în picioare. La Roma se știa că Dadas este nepotul lui.

— Spune, Micheas! îi ceru sclavului, cu voce tremurînd de mînie.

— S-a îndrăgostit nebunește de ea. O femeie foarte frumoasă, rîvnită de mulți tineri nobili. În fiecare noapte ne furișam prin spatele casei, să ajungem în camera ei de dormit.

— De ce vă ascundeați ?

— Pentru că femeii îi era rușine de dragostea ei cu Dadas, barbarul. Știi cu cît dispreț vorbesc romanii despre cei de dincolo de zidurile Romei...

— Dadas e nobil ! strigă Decebal.

— Dar barbar. Dacă tinerii spilcuiți ai Romei ar fi aflat că în patul Arriei se culcă un dac, ar fi hulit-o, nu i-ar mai fi trecut pragul. Dragostea lor a rămas o taină.

— Și el a primit să stea în umbră ?

Regele se clătină de indignare și furie. Cum de a putut Dadas să sufere o astfel de insultă, de dragul unei femei ? S-a oprit lîngă o femeie care nu era mîndră de el ? Primind această umilință, însemna că el însuși se simțea mic în fața lor.

Dacă n-ar fi învățat în lunga lui viață să-și pună frîu pornirilor, chiar acum l-ar fi chemat în fața lui pe Dadas și l-ar fi învățat ce-i mîndria.

— Spune, Micheas !

— Seară de seară ne duceam la spectacol. Chiar Dadas a scris un mim, pe care Arria i l-a jucat. Mai mult, stăpîne, s-a urcat și el pe scenă, în văzul lumii și s-a strîmbat jucînd alături de ea...

— Micheas !

Decebal îl zgîlțîi cu atîta putere, încît sclavul, ametit, se împletici gata să cadă, cînd îi dădu drumul.

— O vorbă dacă spui fără rost !...

— Jur, stăpîne ! Cu capul meu jur ! Mi-ai poruncit să spun adevărul.

— Dadas măscărici la Roma ? Nepotul meu de rîsul romanilor ? Dadas ! Dadas ! Chemați-l imediat aici ! strigă la oșteanul de pază. Ba nu, lăsați-l ! Vorbește Micheas !

— Tinerii Romei rîdeau, stăpîne.

Era prea mult pentru Decebal. Se duse la fereastră și trase cîteva gîturi de aer tare, proaspăt. Se înăbușea. „Viitorul rege al Daciei... măscărici la Roma !"

— Vezina ! Rugați-l pe Marele Preot să poftească la mine. Mai spune, Micheas.

— Am păstrat, stăpîne, papirusul ăsta :

— Citește-l !

— Sînt multe scrise, stăpîne, dar numai un rînd, din el m-a înfricoşat: „Regina sufletului meu, la Sarmizegetusa îţi voi înălţa un templu".

— Blestematule! Să fii biciuit pînă la sînge!

— Stăpîne! se tîngui sclavul, căzînd în genunchi.

— „Regină la Sarmizegetusa"? O romană? Vrea să-nchine Romei Dacia? De-asta voia să plece la Roma! Ce trebuie să se bucure Traian, ce nerăbdător trebuie să fie! Abia aşteaptă ca pe tronul Daciei să se urce un măscărici, care să-i închine ce n-a putut lua pe cîmpul de luptă.

Aflase destule. Îi spuse lui Micheas să plece. Nu mai suporta să audă nimic.

— Cine m-a pus să-l trimit acolo? se întrebă şoptit, copleşit de disperare. Singurul meu urmaş. În loc să jure că va ţine sus spada, s-a lăsat biruit de-o dragoste vinovată. Era prea crud. Am greşit că l-am lăsat să plece atît de tînăr. Am greşit.

— Ce te-a tulburat pînă-ntr-atîta, Decebal? Ce veşti ai aflat de la Micheas? Doar nu ştie sclavul mai multe despre intenţiile lui Traian.

Vezina bănuia ceva. Cel puţin o jumătate din adevăr nu-l mai putea ocoli.

— Aşa e, Vezina, am aflat veşti rele. L-am trimis pe Dadas să înveţe arta de a întinde drumuri şi a construi catapulte, iar el s-a înapoiat cu o traistă de suluri de papirus.

Regele lovi cu dispreţ desaga plină, lăsată de sclav în mijlocul încăperii. Vezina trase unul afară şi-l desfăşură, plimbîndu-şi îndelung privirea pe el. Scoase un altul, pe care îl cercetă cu aceeaşi luare aminte. Pe primul erau copiate cîteva epigrame de Martialis, pe al doilea, un fragment din opera lui Tacitus „De origine, situ moribus, ac populis Germanorum", în care se vorbea şi despre viaţa triburilor marcomane. Vezina fusese de cîteva ori în mijlocul lor şi găsea întemeiate afirmaţiile lui Tacitus. Marcomanii erau aliaţi ai dacilor, şi ei luptînd din tată în fiu să ţină piept legiunilor romane. Vezina desfăcu tot papirusul, citindu-l. Vorbea despre moravurile sănătoase ale germanilor. Vezina se gîndea că acelaşi lucru ar fi putut spune istoricul şi

despre moravurile dacilor, dacă le-ar fi cunoscut. Citiși reciti de cîteva ori vorbele adevărate și pentru poporul dac „Plusque ibi boni mores valent quam alibi leges" [1]. Legile dacilor erau tradiția lor, și Vezina recunoștea că e mai bine așa. Legea trebuie impusă, moravurile bune le moștenești. Cînd moravurile se strică, degeaba toate legile. La Roma sînt legi bune, dar moravuri rele, și Tacitus știa asta. Moravurile dacilor îl făceau pe Vezina mîndru de poporul lui. Roma își pierduse virtutea și se îneca în propriile ei vicii.

Decebal îl urmărea încruntat, așteptînd din ce în ce mai curios un răspuns. Oare ce descifra Vezina în papirusul acela, de nu-și mai ridica ochii din el? Pe măsură ce tăcerea Marelui Preot se prelungea, Decebal se aștepta să audă grozăvii și mai mari.

În sfîrșit, Vezina răsuci la loc papirusul și îl vîrî cu grijă în traistă.

— Nu fi supărat, Decebal. Cel care se întoarce de la Roma cu o asemenea traistă merită să fie lăudat.

— Ce vorbești, Vezina? Vrei doar să-mi alungi gîndurile negre.

— Nu, Decebal. Dacă el a prețuit într-atît aceste suluri, încît le-a adus acasă, e un semn bun. Cine-l citește pe Tacitus și pe Martialis, pe Juvenalis și pe Seneca nu stă degeaba în cetatea Romei. E o dovadă că s-a apropiat de fiii ei cei mai buni. Pentru că, să știi, Decebal, sînt multe perle în noroiul Romei, trebuie doar să le alegi.

Cu aceste cuvinte Vezina plecă, lăsîndu-l pe rege nedumerit, dar și mulțumit că n-a priceput adevărata lui supărare. Bine că nu l-a auzit pe sclav povestind. Nepotul lui, măscărici de bîlci! Îl și vedea strîmbîndu-se în fel și chip, spre plăcerea nobililor veniți anume să-și rîdă de nepotul lui Decebal! Ce vor spune mîine, poimîine, cînd el nu-și va mai simți brațul atît de tare încît să învîrtă sabia și ii va spune lui Dadas vorbele auzite de el de la Duras, în urmă cu multe primăveri: „Dacia are nevoie de un braț tînăr, care să

[1] Mai multă putere au acolo bunele moravuri, decît în altă parte legile bune.

poată ține piept romanului. Tu ești cel mai destoinic fiu al ei, ție ți se cuvine să stai în fruntea triburilor". Cui va adresa el, Decebal, aceste cuvinte? La Roma va izbucni atunci un hohot de rîs care va răzbate pînă aici: „Măscăriciul a luat în mîini sabia și se crede rege".

Gîndurile îi fură frînte de țipete venite din curtea cetății. Se duse la fereastră și privi o adunătură de oameni strînși în jurul cuiva. Ce putea să fie? Îl chemă pe oșteanul de pază.

— Poruncește, stăpîne.

— Du-te și vezi ce se petrece acolo.

Lui Decebal îi plăcea să se retragă în această parte a locuinței-palat. Era cea mai liniștită. Printr-un culoar ajungea în camera lui de culcare, la fel de simplă ca și cea de primire. Avea un pat masiv, din lemn lustruit la flacără, acoperit cu țesături din lînă roșie. Pe jos, trunchiurile de copac, bine prinse unul de altul, erau ascunse sub blănuri mari de urs.

Pînă la întoarcerea sclavului, trecu în camera de dormit și își schimbă îmbrăcămintea.

— Stăpîne, Micheas e mort!

— Cine l-a ucis?

— Zace cu o săgeată înfiptă în gît.

Era ultima veste la care se aștepta. Oare Dadas își pîngărise pînă într-atîta cugetul, încît își omorîse sclavul mișelește, pe la spate?

Îl îngrozi gîndul că Dacia a rămas fără rege. Nu, orice ar fi fost, nu putea să lase tronul pe mîna lui Dadas, cel de acum. Dar cui? Cine îi putea fi demn urmaș?

Făcu semn oșteanului de pază că poate să plece, iar el se lungi pe pat. Închise ochii, să-și adune mai bine gîndurile. Trebuia să dea o cruntă sentință și n-o putea rosti. Trebuia să-și înăbușe sentimentele, și încă nu reușea. În prima clipă fusese gata-gata să-l cheme la el și să-l pedepsească pe loc: ar fi pus să-l biciuiască. I-a apărut înaintea ochilor chipul Tinnei, sora lui, mama lui Dadas. Știa cît de mult își așteptase fiul, cît plînsese știindu-l printre străini. Pentru Tinna și pentru numele familiei lor, nu-l putea pedepsi oricum. Dadas

trebuia să piară, dar nu oricum. Trebuia să piară, pentru că altfel, știindu-i-se dorința, dacă lui i s-ar întîmpla ceva, sfatul șefilor de triburi l-ar alege rege. Iar el, Decebal, avea datoria să oprească această greșeală!

Dadas trebuia să moară! Se va îngriji să piară astfel, încît să fie plîns ca un adevărat fiu al familiei lui Decebal.

Hotărîrea îl copleșea. Stătea cu ochii închiși, neînstare nici de cel mai mic gest, ca un bolnav. Pumnii îi rămăseseră strînși, unghiile îi pătrunseseră în carne. „Am greșit! Am greșit! Nu trebuia să-l trimit acolo. Era cel mai bun copil al Daciei. Cunoaște toate tainele mele". Acest ultim gînd îl sperie. Își dădu deodată seama că Dadas cunoștea marea taină a dacilor: locul comorii. În afară de rege și Vezina, numai el îi știa locul. Poate că s-a și lăudat în fața acelei femei. „Sigur s-a lăudat, sări Decebal drept în picioare. Altfel cu ce să-i înalțe un templu? I-a promis un templu aici, la Sarmizegetusa. Ca să ridici un templu ai nevoie de aur mult. Trebuie să moară! Numai așa va rămîne ascunsă ticăloșia lui. Dar trebuie să moară astfel încît poporul să-l plîngă. Să moară ca un erou!".

Auzi glasul Tinnei, fericită. Apăru împreună cu Dadas. Se întîlniseră pe drum. Decebal nu-și mai recunoscu sora. Unde era umbra care îi acoperise fața atîta amar de timp?

— Îl îmbrățișă pe rege.

— Îți mulțumesc, Decebal, că mi l-ai adus acasă!

Decebal nu putu să rostească o vorbă. Gîndul lui și fericirea ei erau dușmani. Tinna își îmbrățișă iar băiatul, îi privi obrazul ras, îi mîngîie părul.

— De cînd ai plecat, nu mi s-au uscat ochii de dor.

— Și mie mi-a fost dor de tine.

— Arăți ca un roman adevărat!

— Du-te și schimbă-ți îmbrăcămintea! Să nu te mai vadă oamenii în hainele astea.

— Mă duc chiar acum, unchiule. Ai trimis vorbă să vin la tine.

— Dacă a sosit Tinna, nu mai am ce să-ți spun. Du-te și te schimbă.

— Ce mîndru s-a făcut! Îl admiră Tinna, cînd rămase numai cu Decebal. A plecat la Roma un copil și s-a înapoiat un bărbat.

— Parcă ieri i-am legat primul arc din creangă de alun. Și ce bine lovea.

— Se-mbujora la față cînd îl lăudai.

— Și eu mă bucuram, Tinna. Îl sorocisem de-atunci să-mi ia locul. La lupte nu-l răzbea decît Zuro, cu puterea lui de zimbru. Ca Zuro aș vrea să fie și Dadas.

— Este, Decebal.

— Este, Tinna, încuviință regele, oftînd ușor. Du-te și vezi cum se-mbracă.

— Ai dreptate. Mi-am pierdut capul de bucurie...

Dadas a pornit la Pietrodava în zori, petrecut de Tinna cu vorbele dintotdeauna ale mamelor: „Să te-ntorci sănătos!" Decebal îi poruncise să treacă prin cele mai apropiate cetăți, unde lucrul la întărirea zidurilor era în toi, și să se asigure că totul e în bună rînduială. Mai ales trebuia să vadă dacă lucrul era bine făcut. Dacă nu, să le arate el. Decebal nu avea destulă încredere în inginerii romani.

Dadas studiase viaductele romane, bazinele lor cu apă, iar cetățile dace mai ales de apă duceau lipsă. Își luase la el papirusuri, să deseneze planurile întăriturilor.

Pînă la Pietrodava avea de mers cîteva ceasuri, pentru că nu voia să se grăbească. Simțea nevoia să umble singur prin pădure, să guste răcoarea umbrei, să asculte păsărelele ciripind, să se abată chiar pe la o stînă și să se lase lătrat de cîini. Parcă așa s-ar fi apropiat mai repede de locurile copilăriei, după care tînjise acolo, departe, așa cum tînjea și ofta acum după Quirinal.

Într-adevăr, locurile minunate prin care trecea îi abătură curînd gîndurile de la preocupările de pînă atunci. Uită de Roma, de Arria, de vorbele schimbate cu Decebal. Asculta numai pasul calului, în iarba grasă. Era un timp de vară frumos. Plouase bine și la timp, așa că iarba era deasă ca părul, frunza stejarilor de un verde sănătos, aproape negru.

Apropierea de cetate i-o anunță scîrțîitul unui car încărcat cu trunchiuri de copac abia ușurat de crengi. Cînd cei care îndemnau boii îl văzură, își plecară capetele, salutîndu-l.

— Bună vreme! le răspunse, oprindu-se, dorind să intre în vorbă, ca să afle mai repede cîte ceva despre lucrări. Tocmai de aici cărați trunchiurile?

— Avem nevoie la o podișcă lungă și nu găseam pe aproape unul mai sănătos. Cred că bradul ăsta l-a văzut și pe mîndrul Burebista călărind.

În jurul carului pășeau șase comați zdraveni, cu cămășile desfăcute la piept și pielea arsă de soare. Unul dintre ei era aproape cît Dadas călare. Mergea bălăbănindu-și mîinile lungi de care atîrnau pumni grei de mărimea unui cap de copil. El era cel care îndemna boii, suduindu-i din cînd în cînd cu un glas atît de molcom, de parcă le-ar fi șoptit vorbe frumoase. Alături de el mergea — făcînd cîte trei pași, la unul de-al vecinului — un bărbat mai în vîrstă, mic și slab, dar cu ochi de viezure.

— Trunchiul ăsta ne trebuie să-i facem pat lui Durdan, spuse el, arătîndu-l pe cel de-alături, căruia abia îi trecea de brîul strîns pe șold.

Durdan își umflă pieptul și izbucni într-un hohot de rîs atît de puternic, încît calul lui Dadas dădu semne de neliniște.

— Ha, ha, ha! Cît e de mic și ce limbă rea are!... se minună namila de om cu o sinceritate cuceritoare. Întotdeauna rîde că sînt mare, da' la Tapae i-a prins bine. Dacă nu-l prindeam de ițari se ducea de-a berbeleacul la vale după pietroi.

Voia bună a voinicului cuceri pe Dadas. Erau tocmai oamenii de care avea nevoie, așa că se prinse la sporovăit cu ei. Mai una, mai alta, ajunseră, bineînțeles, să vorbească și despre război.

— Pe-aici, pe la noi, se-aude că Traian își ascute sabia, o fi adevărat? întrebă Seder, cel mic și iute în mișcări. Tu știi mai bine, Dadas, dacă este așa, că doar vii de-acolo.

— De unde mă cunoști?

— Eu?! Păi nici nu stăteai bine pe picioare, cînd te-am văzut prima dată. Apoi s-a nimerit să fiu la Sarmizegetusa cînd te petrecea cu ochii în lacrimi buna ta mamă. Plecai la Roma. Cine nu știa atunci că nepotul marelui Decebal ia calea depărtărilor? Acum bănuiesc că te-ai înapoiat cu știință multă și ai venit să ne îndemni la treabă.

— Cred că munca e în toi.

— Piatra e cărată, am spart și stîncă pentru umplutură, numai că merge greu. E nevoie de timp ca să cioplești bine blocurile zidului și umblă vorba că Traian ar vrea să încalece și să pornească încoace.

— Asta e cam adevărat, Seder. Împăratul trage cu coada ochiului spre Donaris.

— Lasă-l să vie! Dacă nu i-o place... Îl punem pe Durdan în frunte și-i speriem calul, de-o cădea împăratul în praf. Să nu-mi spuneți pe nume, de nu l-o speria!

Durdan izbucni iar în rîs. Se părea că tot ce se referea la mărimea lui nefirească îl înveselea.

— Am speriat eu mulți cai în viața mea, mai ales cînd am o sica la îndemînă.

Rostind aceste vorbe, muntele de om își arătă sabia scurtă și încovoiată spre vîrf, pe care o purta la brîu. Cu ea retezase crengile mai subțiri.

Abia cînd ieșiră de sub pădure, Dadas, își dădu seama că se făcuse tîrziu. Soarele era acum sus și frigea ca un fier roșu. Cetatea apăru foarte aproape.

Rămase locului, s-o privească. Era în apropierea unui rîuleț zglobiu și limpede, pe vîrful țuguiat al unui munte din stînga apei, care își dezvelea ici-colo piatra roșie. Privită de jos, părea destul de greu să pătrunzi în cetate dinspre această parte. Ca să cerceteze mai bine împrejurimile, îi lăsă pe cei cu trunchiul să-și vadă de drum, iar el își îmboldi calul și urcă pe coasta muntelui vecin, de dincoace de firul apei.

De sus, cetatea îi apăru ca ridicată pe vîrful unei căciuli. În trei părți, zidurile prelungeau prăpastia naturală a muntelui. Era peste poate să te cațeri pe acolo, s-o ataci. Dadas studiase mașinile de război romane și

își dădea seama că nici una n-ar fi putut fi folosită aici. Nici musculusul nu putea fi apropiat de ziduri, nici turnurile nu erau atît de înalte, nici scările atît de lungi. Nu putea fi amenințată decît dintr-o singură latură, unde panta muntelui se prelungea lin, legîndu-se cu cel din fața lui.

Cetatea era dreptunghiulară, cu șase turnuri, iar pe sub două se intra. De jur-împrejur, zidurile erau bine întărite cu palisade de pari groși așezați cu ascuțișul în sus, în spatele cărora stăteau pitiți luptătorii. Aceste palisade nu-l prea mulțumeau. În concepția lui, zidul de cetate nu trebuia să aibă lemn pe el, deoarece putea fi ușor incendiat. Ar fi prelungit zidul de piatră cu un altul mai subțire, de cărămidă arsă, înalt de zece picioare. Ca să stai ascuns în spatele lui și să întinzi arcul, ar fi fost de ajuns de solid. Jos, la bază, da, trebuia zid puternic de piatră.

Dădu pinteni calului și coborî pe valea care șerpuia chiar pe sub zidul cetății, ca să ajungă în partea lină, să poată intra. De jos, înălțimea peretelui de piatră i se păru și mai impunătoare.

Aproape de cetate se trezi într-un furnicar de oameni, fiecare avînd o altă treabă, dar toți zoriți. Cei mai mulți cărau piatră în coșuri mari de nuiele, pe care le purtau în spate. Unul după altul, într-o lungă coloană, veneau și se duceau în pas măsurat. Alții ciopleau blocurile de piatră, îndreptîndu-le marginile. Trebuia cioplit pînă cînd, așezîndu-l unul peste altul, să nu poți privi în cealaltă parte. Apoi urma treaba și mai grea, a săpării șanțului în coadă de rîndunică, în care intrau capetele parilor arși în foc, ca să nu putrezească prea curînd. Blocurile de piatră cioplite erau cărate pe tărgi pînă în fața meșterilor care arătau unde, cum și care dintre ele să fie așezate pe zid.

Fu recunoscut, și comandantul veni grăbit să-l întîmpine.

În cetate era o forfotă și mai mare. Abia te strecurai printre sclavii care purtau în spate coșurile de nuiele pline cu grohotiș de rîu și pămînt, pe care le răsturnau ca umplutură între cei doi pereți formați de

blocurile de piatră cioplită, așezați la mai bine de trei picioare depărtare unul de celălalt, unindu-i într-un zid foarte gros.

Dadas știa cît e de trainic acest zid, pe care dacii învățau din tată în fiu să-l ridice, dar se lucra greu. De aceea își tot bătea capul cum s-ar putea grăbi construirea lui.

Lucrările erau supravegheate de un constructor roman. Un om plin de el, care privea de sus pe toți ceilalți. Comandantul cetății îi atrase luarea aminte lui Dadas că n-o să poată sta prea mult de vorbă cu romanul și că acesta făcea numai ce voia el. Obișnuia să dea ordine și să spună: „Așa trebuie". Nu suferea să i se pună la îndoială poruncile. Mai află că în ultimul timp devenise și mai de nesuferit, de cînd veneau zvonurile rele de la Roma. Învățase bine limba dacilor și, cînd se îmbăta, vorbea vrute și nevrute, chiar amenința că o să le arate el, Traian, ce înseamnă să fii cu adevărat supus Romei.

Armer, comandantul cetății, era un bărbat trecut de patruzeci de ani, dar încă falnic. Umbla îmbrăcat într-o cămașă lungă pînă la genunchi, iar mijlocul îl avea prins într-o curea lată cît palma, atît de strînsă, încît credeai că-l frînge în două. Îi puteai prinde talia în palme. Peste cămașă purta o vestă din piele de căprioară.

Dadas îl admira pe acest bărbat sobru, sigur de el, care povestea despre inginerul roman, de parcă nici nu i-ar fi păsat de toate mofturile lui.

Pășea rar și înclina ușor capul ori de cîte ori era salutat. Deși nu dădea mare atenție celor din jur, se vedea că nu o făcea dintr-o mîndrie exagerată, ci pentru că era furat de alte gînduri.

Dadas îi ceru să urce mai întîi într-unul din turnuri. Privi îndelung dreptunghiul cetății, nu prea mare. Înăuntrul lui mai erau cîteva turnuri-locuință, așezate în jurul unei case lungi, reședința comandantului. De aici, de sus, îți dădeai și mai bine seama de munca din jur. Într-o parte se vedeau cioplitorii nivelînd blocurile de piatră, iar izbiturile ciocanelor se amestecau într-un răpăit continuu; în cealaltă parte se tăiau și se ascu-

ţeau pari pentru palisadă. Foarte aproape de zid, dar în afara cetăţii, era înteţit un foc zdravăn, la care erau afumate capetele parilor. Într-un alt loc, cîţiva bărbaţi călcau pămîntul, iar alţii aruncau apă, spre a-l face clisă pentru lipit acoperişurile turnurilor. Fiind din lemn, puteau fi uşor incendiate, iar stratul de pămînt le apăra.

Îl zăriră şi pe inginerul roman, explicînd meşterilor cum să aşeze bucăţile mozaicului de la bazinul de apă. Cea mai grea problemă a cetăţii putea fi apa, în timpul unui asediu mai îndelungat. Acest vîrf de piatră, pe care era înălţată cetatea, nu putea fi sfredelit pentru fîntînă. Apa trebuia adusă din afară şi nimeni nu ştia mai bine decît romanii să construiască bazine.

Cînd era la Roma, Dadas visa că la întoarcere va construi cele mai frumoase bazine şi băi, că va înălţa un minunat templu lui Zamolxe, că va face pentru Decebal un palat mai impunător decît cel al lui Augustus. Odată îndrăznise să-i spună Arriei că, de va ajunge el rege al dacilor, va face din Sarmizegetusa o a doua Romă. Dorea să fie un rege luminat, care să ducă faima Sarmizegetusei peste mări şi ţări, să vină pelerini din toată lumea să-i admire frumuseţea. Pe drumurile deschise de el vedea înaintînd care cu tot felul de minunăţii către cetatea din mijlocul munţilor. Aur avea, bogăţii erau în Dacia, oameni harnici destui. Iată că războiul care se apropia îi tăia tot elanul. Putea să-i vorbească despre construcţii frumoase lui Decebal, cînd el nu se gîndea decît la zidurile cetăţilor? Dadas era convins că, dacă Decebal ar fi fost un adevărat rege client al Romei, ar fi avut timp pentru toate astea. Dar regele era mîndru, se pregătea să ţină piept Romei, nu să i se supună.

Oftă adînc şi se rupse din gîndurile nelalocul lor, care îl furaseră o clipă; lîngă el aştepta comandantul cetăţii să-şi spună părerea despre felul cum merge construcţia zidului.

Observă un fapt ciudat. Cei mai mulţi meşteri şi oameni întăreau zidurile dinspre prăpastie, nu spre partea lină, de acces. De ce se zideau mai întîi tocmai acele laturi bine apărate de prăpastie? Mai curînd s-ar

fi înălțat încă un zid aici, spre intrare, care să fie un prim obstacol în calea dușmanului!

Inginerul i-a primit cu nepăsarea lui obișnuită, mai ales că golise cîteva căni bune de vin. Era, sau o făcea pe furiosul. Se răstea la cei doi sclavi care pregăteau varul pentru mortarul ce urma să fie întins pe fundul bazinului. Deasupra lui veneau așezate, una lîngă alta, dalele mozaicului, de diferite culori. Țipa și la meșterul roman, care potrivea, cu mare grijă, o dală lîngă alta, pe fundul bazinului.

Dadas îl ascultă un timp, apoi se duse să privească un alt bazin, mai mic, din apropiere. Se socotise că nu era de ajuns și de aceea îi ceruseră romanului să mai facă unul. Cel mic era plin ochi cu apă adusă din rîulețul care se furișa în vale.

Dadas recunoscu în sinea lui că bazinul era frumos, că era la fel de bine executat ca oricare altul din Roma.

Se înapoie la bazinul cel mare. Cîteva trepte de marmură coborau pînă la jumătatea lui, iar fundul — în partea terminată — era minunat. Din dalele colorate se născuseră modele geometrice frumos îmbinate, iar culorile erau fără cusur apropiate una de cealaltă. Precumpănitor era albastrul deschis și Dadas își imagină cît de frumos avea să fie plin cu apă.

— Rafinată îmbinare de culori, spuse el.

— Știi limba Romei?

— Nu sînt nici două nopți de cînd am sosit de-acolo.

Inginerul îl privi nedumerit. Se aștepta să-l vadă în haine romane, pentru că nu-și putea imagina că este altceva decît un negotiatores mai îndrăzneț care s-a hazardat să ajungă pînă aici. Tînărul din fața lui vorbea ca un dac, deși lipsa bărbii îi dădea de gîndit.

— Ce negustorești printre barbari? Ai adus podoabe de sticlă colorată sau vase cu untdelemn? întrebă el, și Dadas fu izbit de tonul său ironic. Ce merg mai bine, brățările de aramă sau mărgelele de lut smălțuit?

Dadas știa că negustorii de la Roma aduceau aici podoabe ieftine care furau ochii femeilor. Acolo nu purtau decît liberții săraci astfel de podoabe.

Vorbele inginerului îl înfuriară. Fu gata-gata să tragă sabia de la brîu și să-l învețe minte, dar se stăpîni.

— Nu sînt negustor, romanule, sînt dac.

— Ce-ai căutat la Roma ?

— M-am dus să-i văd pe cerșetorii din Forum așteptînd pomana protectorilor. Am vrut să mă plimb printre miile de liberți și plebei care n-au ce face și bat pietrele așteptînd ospețele publice, ca să-și potolească foamea. Se zice că mănîncă din ce în ce mai rar, de cînd Domitianus a cheltuit aurul pe lux, pe jocuri și pe războaie nefericite.

În cuvintele lui Dadas răzbătuse toată obida din suflet, strînsă îndelung, cît stătuse la Roma. Un dram de minte, dacă ar fi avut, ar fi înțeles de ce aici, la Sarmizegetusa, oamenii mai cumpărau încă mărgele ieftine. Să fii înțelept, nu înseamnă mai întîi să înțelegi ?

Acest schimb de vorbe trezi în Dadas și mai mult dorința de a face să strălucească Sarmizegetusa. Să te aliezi Romei, să-i înveți meșteșugurile, ca să faci și mai frumoase lucruri decît ea. Atunci mai în lumină s-ar pune virtuțile morale ale dacilor, față de plebeii Romei, leneviți de lipsa treburilor.

Sartus simți furia din cuvintele dacului și, cunoscîndu-le mîndria, lăsă baltă ciondăneala și se întoarse spre meșter, să-i mai dea un sfat.

— De ce întărești mai întîi zidurile acelea ? întrebă Dadas cu glas mai asprit decît ar fi vrut.

— Erau mai șubrede.

— Dar ce nevoie aveam de ele ? Nimeni n-ar putea zbura din vale pînă sus.

— Zidul trebuie să fie întărit din toate părțile, explică romanul, cu o bunăvoință neașteptată. Degeaba e tare într-un loc, dacă poate fi spart în altul.

— Bine spui. Dar ce rost are trăinicia zidului deacolo, dacă cel din panta lină e slab ? De ce n-ai început cu el ?

— Nimeni nu mi-a spus cu ce să încep. Mi s-a cerut să-l termin de jur-împrejur. Sau poate e vreo grabă ? întrebă romanul cu înțeles.

— Nu e vorba de grabă, ci de o lege a construcției. Să fie lăsate zidurile dinspre prăpastie! hotărî Dadas. Mai întîi să terminăm zidul din pantă. În cît timp crezi că va fi gata?

— În vara viitoare. Cioplitorii în piatră sînt puțini. Peste tot au căutare, spuse el cu înțelesul că sînt rari, pentru că în multe locuri se lucra la refacerea cetăților.

— Trebuie terminat zidul acesta.

— Ușor de spus, greu de făcut. Dacă știi ce înseamnă să construiești o cetate, nu cere lucru în grabă. Pînă la vară abia terminăm cioplitul. Iarna bate la ușă.

Era limpede reaua lui credință și n-avea rost să se prindă în cine știe ce lungă ciondăneală. Va susține mai departe că nu se poate, cu atît mai mult cu cît, într-adevăr, erau cioplitori puțini.

— De ce nu înalți în alt fel zidul, dacă nu sînt cioplitori?

— Așa ridicați voi zidurile cetăților.

— Trebuia să-i înveți să le zidească altfel. Dacă ar lega pietrele cu mortar, n-ar mai trebui să le cioplească. Și ar merge mult mai repede.

— N-am știut că e atît de mare graba!

Îl lăsă în pace. Se duse pe terenul din afara cetății, să-și dea seama ce s-ar mai putea face pentru apărarea ei.

Platoul dinspre partea lină a muntelui era destul de întins. De la turnul pe sub care se intra și pînă cînd dealul începea să coboare, mai era o bucată bună de loc. Îi veni ideea de a trage un zid dintr-o parte în alta, de la o prăpastie la alta, zid care să oprească trecerea spre adevărata cetate.

— Armer, aș înălța aici un obstacol. Sub iarbă e pămînt moale.

— Cînd să cioplim piatra?

— Nu cioplim nimic. Aducem piatră spartă din stîncă și o zidim cu mortar. Va fi destul de solid. Cheamă-i pe șefii de cete la mine!

Armer dădu mai departe porunca și cornul din vîrful turnului de la intrare prinse să se audă. Curînd, nu numai șefii de cete, dar și meșterii și ceilalți oameni

se strînseră pe platou. Numai inginerul și cei doi mozaicari rămaseseră pe marginea bazinului.

— Asta miroase a grabă mare! bombăni mozaicarul cel tînăr.

— Nu poți să ai niciodată încredere în barbarii ăștia, oftă inginerul.

— Eu nu le mai ajut! se hotărî mozaicarul. Ca mîine vor bea apă din acest bazin și vor arunca pietre în romani.

— Ce ai de gînd să faci?

— Plec!

— Vezi mai bine să nu te audă careva, că atunci nu de voie ai să termini totul.

— Cine să mă audă? Mîine, cînd se vor trezi, să-mi ia urma. Dacă găsesc un cal bun, în zori sînt dincolo de Danubius.

— Să plecăm toți trei! fu de părere mozaicarul mai bătrîn.

— Plecăm! se hotărî și inginerul.

Între timp, dacii se strînseră în jurul lui Dadas care, urcat pe o grămadă de pietre, le vorbea!

— Dintr-o parte în alta nu sînt mai mult de o sută șaizeci de picioare. Unii vor săpa șanțul temeliei, alții vor înălța zidul. Frămîntăm pămîntul și legăm cu el o piatră de alta. Primii fulgi de zăpadă să-l găsească ridicat pînă la palisadă. Și noaptea să muncim! Dușmanul ne amenință!

— De mîine lopătașii să treacă la șanț! anunță Armer.

— Pentru partea de jos o să facem mortar adevărat din var, care se întărește ca piatra. Am să vă arăt eu cum să-l pregătiți. În sus, zidim cu pămînt.

— Arată-ne, Dadas! strigară cei din primele rînduri, mai ales tinerii.

— Șanțul îl începem chiar astăzi. Ia dați-mi o sfoară de cînepă. Aduceți un fir și întindeți-l de colo pînă colo. Însemnați locul.

Credea că va pleca în aceeași zi spre Sargedava, dar înnoptă aici. Într-o zi, două, putea să organizeze lucrul și apoi să-și vadă mai departe de drum.

Cînd i-au căutat a doua zi pe inginer şi pe cei doi mozaicari, n-au mai avut de unde-i lua. De cum se întunecase, încălecaseră pe cai şi dispăruseră. Dadas n-a trimis pe nimeni după ei. Avînd o noapte înainte, era greu să mai poată fi ajunşi pînă la Lederata, unde străjuia legiunea a V-a Macedonica.

Nu mai avea cine să termine bazinul de apă. Cît timp lucraseră meşterii, nu lăsaseră pe nimeni să înveţe cum se pregăteşte mortarul, cum trebuie întins, cum se lipeşte o dală de alta. Treaba asta o făceau numai ei. Dacii doar cărau materialele.

A trebuit să le arate Dadas cum să-l facă. Învăţase de la Apollodoros cum să stingă varul, cît timp să-l lase apei, ca să nu răbufnească, ce să pună în el ca să se întărească... Dacă nu-l lăsai să se dizolve bine, bucăţelele mici rămase începeau să se stingă în zid, sfărîmîndu-l. Apollodoros obişnuia să prepare mortarul numai cu var vechi, adesea de un an. Dar ei nu aveau timp de aşteptat.

Nu găsi decît o cale să stingă varul, apoi să pună sclavii să-l întindă în palmă, pentru a sfărîma cea mai mică părticică nedizolvată. După aceea să-l îndoaie cu apă şi să-l treacă printr-o pînză groasă de cînepă. Era sigur că, astfel pregătit, varul devenea bun pentru construcţie.

Dădu îndrumările necesare, apoi se duse să supravegheze săpatul şanţului de temelie.

Toată dimineaţa se învîrti prin forfota de oameni, şi mai mare acum, cînd erau cu toţii strînşi pe micul platou. Cînd soarele ajunse în creştetul capului, săpătorii erau aproape pînă la brîu în şanţ. Tot pămîntul îl aruncau pe malul dimpotriva cetăţii. Se începu lucrul şi la temelia zidului. Primul rînd îl făcură din pietre mai mari, şlefuite. Aveau destule pentru primele două rînduri.

Spre prînz, treaba fu întreruptă de ţipetele unui tînăr care îşi vîntura braţele, de parcă ar fi ţinut în palme fier înroşit.

— Mîinile! Mi-au luat foc mîinile! urla cît îl ţinea gura. Mîinile mele!

Dadas îi prinse un braţ şi-i privi palma.

— Spală-te! îl sfătui şi-l trimise la bazinul cel mic din apropiere. Turnaţi-i apă să se spele.

Apa rece îl mai linişti, dar, odată cu varul, se duse de pe mîini şi pielea.

— Înhămaţi caii la o căruţă şi duceţi-l la slăvitul Vezina.

Alţi doi începură să se vaite că-i ustură palmele. Îi răzbise mai greu varul, aveau pielea mai bătătorită. Îi trimise şi pe ei la Vezina.

Trecură alţii să pregătească varul, mestecîndu-l îndelung în vase de lut ars, smălţuite.

Dadas se apucă să pregătească mortarul pentru bazin.

— Pisaţi nişte cărămizi! porunci el. Ca făina pentru pîine să le faceţi! Spargeţi şi bucăţele ceva mai mari, de mărimea alunei... Romanul nu v-a pus să pisaţi cărămidă?

— Ba da.

— Faceţi cum vă învăţa el.

— Ne punea să pisăm şi cărbune.

— Aveţi cărbuni?

— Destui.

— Pisaţi-i bine.

Cînd avu toate astea, porunci să se amestece varul cu nisip aspru: pentru o parte de var, două de nisip.

— Mestecaţi bine!

Mulţumit de mortar, porunci să se arunce în el praful de cărămidă, pînă cînd căpătă o culoare roşietică. Era important să ştii cît praf de cărămidă adaugi şi numai ochiul te putea sfătui.

— Puneţi şi bucăţelele de cărămidă.

La urmă adăugară şi praful de cărbune.

Acest mortar era bun şi pentru zidurile cetăţilor; se întărea ca o piatră. Apollodoros îl pregătea după prescripţiile lui Vitruvius şi Pliniu.

Mortarul fu întins pe fundul bazinului, apoi începură să rînduiască pietrele mozaicului.

Trecură încă două zile pînă cînd socoti că treburile stau atît de bine, încît poate să plece la Sargedava. Între timp dăduse sfaturi amănunţite cum să se continue lucrul atît la zid, cît şi la bazin. Descoperise un tînăr comat cu minte ageră, care se tot învîrtise pe lîngă meşterii romani şi le furase cîte ceva din meserie. Nici sfaturile lui Dadas nu zburaseră în vînt. Tînărul învăţa totul cu mare uşurinţă şi, mai ales, se dovedea foarte îndemînatic la treabă. Îl sfătuise să nu mai continue ornamentele, care cereau timp. Important era ca bazinul să ţină bine apa.

Abia pe drum avu răgazul să-şi aducă aminte că mama îl aştepta, îngrijorată, la Sargedava. Tinna se înapoiase acasă după ce îşi văzuse băiatul, şi îl aştepta. Trecuseră cîteva zile, timp destul ca să se îngrijoreze. Dar Dadas, îşi mai aminti încă ceva: că la Sargedava îl aştepta şi Mannia. Cu cîtă răceală se putea gîndi la ea! Ar mai fi trecut încă mult timp fără să simtă nevoia s-o vadă, deşi în urmă cu cîteva veri, la plecare, îşi jurase să n-o uite. Nopţi în şir îi stăruise atunci în minte, dar acum îşi spunea că trebuie să fie foarte neştiutoare. Oare ce ar putea vorbi cu ea? Să-i povestească viaţa de la Roma? Ar fi început cu Arria. Să-i recite din Vergilius? Nu l-ar înţelege. Să-i descrie Colosseum-ul? S-ar mira şi nu l-ar crede. Să-i povestească o luptă de gladiatori? Şi-ar scuipa în sîn şi nu l-ar mai asculta. Să-şi descarce sufletul şi să-i mărturisească ce s-a petrecut cu el acolo? Ce ar pricepe? Cum să înţeleagă ea ce s-a întîmplat în sufletul lui, cînd a descoperit poezia, sculptura, filozofia? Decebal îi ceruse să înveţe cum se ridică un zid trainic de cetate, iar el se cufundase în odele lui Ovidius, în meditaţiile lui Seneca, în epistolele lui Vergilius. Descoperise toatea astea şi sufletul lui se deschisese deodată ca o floare la lumina soarelui, de parcă anume le aşteptase. Crezuse adesea că fuseseră în el, neştiute, şi că la Roma doar le aflase. Îi plăcuse, cît fusese acasă, să asculte cîntecele din fluier, din cimpoi sau cele „zise" de băieţi cînd apăsau pe coarnele plugului. Dar erau altceva. La Roma descoperise poezia altor idei, altor sentimente, altor fapte. Deodată lumea i se lărgise şi

ceea ce mai înainte fusese tulbure în mintea lui și se termina la cuvintele: „Cei de dincolo de Donaris", devenise deodată o lume concretă. Învățase să-i cuprindă adevăratele dimensiuni și se speriase. Lumea aceea pe care doar o bănuise altfel decît a lui — și care își trimitea emisari în persoana nenumăraților negotiatores — se dovedise și mai deosebită decît și-o închipuise. Din uimire căzuse în admirație.

Apoi o cunoscuse pe Arria și, prin ea arta, rafinamentul, viața într-un alt fel decît o știa. Mannia rămăsese undeva departe, ca un ecou alb, pierdut în amintiri... Dar ce se întîmplase cu ea, care rămăsese acasă și pentru care lumea de azi este la fel cu aceea de atunci? Ea îl aștepta, desigur, așa cum îi făgăduise, și de aceea lui Dadas îi era rușine și ar fi ocolit-o bucuros, dacă ar fi putut.

Inima începu să-i bată mai tare cînd îi apărură în față zidurile Sargedavei, cetatea în care se născuse și în care trăise. Tatăl lui se afla în fruntea ei. Valea rîului Gradis era aici de o frumusețe cum rar puteai vedea în altă parte. De cîtva timp mergea întovărășit de același foșnet de apă, doar ici și colo mai vioi, din cauza unor învolburări pricinuite de un trunchi căzut de-a curmezișul sau de un bolovan rostogolit de pe coastele care urcau chiar din mal. Pe măsură ce se apropia de Sargedava, valea se îngusta, închizînd zarea și îndreptîndu-ți privirea spre cetate. Întîlni primele case, agățate pe cîte o mică platformă săpată în coasta muntelui. Apăreau cînd te așteptai mai puțin, cu acoperișurile lor țuguiate, din șindrilă frumos bătută. Grajdurile, încovoiate sub o căpiță de paie înnegrite de vreme, păreau glugi de uriaș. De cele mai multe ori, cînd te apropiai, te lua în primire un dulău lătos care lătra furios. Cum se înmulțiseră casele! După cîte știa el, pe aici nu fusese nici una. Vînase prin partea locului, împreună cu Zuro, prietenul copilăriei lui, oprindu-se adesea la un bătrîn dulgher cunoscut pentru chipurile frumoase pe care le cioplea. Făcea păsări pentru creasta acoperișurilor sau cioplea stîlpii din fața prispelor. Îl cuprinse dorința de a-l vedea.

Îndemnă calul să urce un drum de pădure știut și, în scurt timp, ajunse în poiana dulgherului. Lîngă casa bătrînească mai era acum încă una, nouă-nouță, ceva mai mare, pe care tocmai o terminau. Bătrînul și încă un bărbat tînăr trebăluiau pe lîngă ea. Din urmă îl ajunse o femeie tînără, cu obraji roșii, plesnind de sănătate, cam trupeșă ce-i drept, și cu brațe vînjoase. Venea de la rîu, purtînd vasul cu apă pe creștetul capului, așezat pe un mic colac de cînepă, anume împletit. Cînd dădu cu ochii de el, femeia fu gata-gata să scape vasul.

— Dadas! exlamă și își duse mîna la gură, după obiceiul femeilor sfioase.

De unde îl cunoștea? El nu-și amintea s-o mai fi văzut vreodată.

— Bunicule! Bunicule! S-a înapoiat Dadas!

Da, da, ea trebuie să fie! Bătrînul avea o nepoțică, dar o știa mică și... Nimic nu măsoară mai bine trecerea timpului ca omul. Era pe atunci o fetiță și iată că de pe prispa casei bătrînului se auzea acum scîncetul unui copil. Al cui putea să fie, dacă nu al ei? Fetița era mamă, iar bărbatul de lîngă bătrîn, tatăl copilului ei.

— Dadas! se miră bucuros bunicul, grăbindu-se să-l întîmpine. Ia uită-te! se miră el. Ce bărbat te-ai făcut, Dadas! și rîse fericit. Ca ieri se temea să înnopteze în pădure. Ssst! făcu el, trecîndu-i o glumă prin minte, pentru că bătrînul era cam hîtru. Să nu ne-audă bătrîna. Să-i apari deodată în față și s-o auzim țipînd. Știi cum țipă ea din te miri ce.

Nevasta bătrînului Dudas era în cea de a doua cameră a casei. Țesea. Dadas o privi mai întîi pe fereastră, fără să se facă simțit. Bătrîna rămăsese neschimbată și o bănuia tot așa de iute în tot ce făcea. Mișcările ei erau pripite, dar sigure. Arunca suveica, schimba piciorul și trăgea vatala cu o repeziciune care te uimea. Își aminti că în copilărie, el și bătrînul Dudas îi făcuseră cîteva greutăți pentru războiul de țesut, ca niște pere mari, cu o ureche la capătul subțire. Bătrînul le modelase, dar ca să-i lase și lui Dudas bucuria că a lucrat la ele, îl pusese să le dea ultima netezeală, înainte să le ardă. Oare mai avea cuptorul acela de ars

oale și cărămizi? Dudas obișnuia din cînd în cînd să ardă cîte un cuptor de cărămidă sau de țigle, pe care le vindea cu preț bun celor mai înstăriți din cetate. Nu se știa de cînd, dar învățase să smălțuiască țigla în cîteva culori și de aceea o vindea mai repede ca alții.

Zgomotul vatalei îi îngădui lui Dadas s-o privească pe bătrînă, fără ca ea să-l simtă. Țesea pînză plină, dintr-un fir de cînepă tors gros. Din ea urma să croiască pentru bărbați iței de vară strînși pe picior. Tot ea torcea firul, țesea pînza, croia iței. Nepoata se îndeletnicea cu celelalte treburi ale gospodăriei, atît de multe pe capul unei femei. Bărbații nu se amestecau în treburile lor. Ele măcinau meiul pentru pîine, ele aduceau apă, ele încingeau cuptorul, ele țeseau, ele torceau, ele mulgeau vaca, ele creșteau copiii. Cînd comatul avea ceva mai mult pămînt sau o turmă mai mare și putea hrăni un sclav, atunci treaba era împărțită. De obicei însă bărbatul și nevasta își făceau singuri treburile și își creșteau copiii.

Cînd dădu cu ochii de Dadas, bătrîna făcu întocmai cum bănuise bărbatul ei: dădu un țipăt și își lovi palmele a mirare:

— A, ia te uită cine a venit la noi! și sări ca un prîsnel să-l sărute pe amîndoi obrajii. Mîndru flăcău te-ai mai făcut! Și frumos! Și n-are barbă, întocmai ca negustorii de la Roma. Maică, să-ți lași barba să crească. Așa, fără nici o tuleie, parcă ești fată.

Bătrîna ieși în pridvorul din față. Ca toate casele, și a lor era ridicată pe patru stilpi de piatră, înalți de un stat de om. Atît aveau cei doi din față, din cauza pantei locului. În spate ajungeau doar de cîteva palme de la pămînt. În locul de sub locuință își ținea omul tot felul de unelte: plugul de lemn, sapele, cîteva butoaie, secerile, o roată sau două de căruță, un vas mare de pămînt ars, în care strîngea apa de ploaie bună de spălat, hamurile cailor și alte lucruri trebuitoare într-o gospodărie întemeiată.

Tot încurcîndu-se în fusta lungă și creață, bătrîna coborî treptele scării și veni lîngă el, minunîndu-se și bucurîndu-se.

îl duseră să vadă noua construcție. Dedar, bărbatul Finiei, nepoata bătrînului Dudas, era tocmai din Cumidava. Mai întîi voise s-o ia pe Finia în cetatea lui, dar pînă la urmă se hotărîse să se aciueze pe lîngă bătrîni. Mult nu mai aveau de trăit și locul cu casă era frumos. Mai era și aproape de Sarmizegetusa, unde se duceau din cînd în cînd, de sărbători. Dudas le făgăduise o casă frumoasă, dacă vin să aibă grijă de bătrîneţile lui, și le rămînea și toată gospodăria. Bătrînul avea șură sănătoasă, în care strîngea toamna fîn pentru vite, avea cuptor de ars țigle, știa să rotunjească și oale, dar nu-i plăcea. Tot cu barda în mînă îl vedeai, cioplind. Înălțase casa nepoatei atît de frumos, încît se mîndrea cu ea. De aceea îl și pofti pe Dadas s-o vadă mai de-aproape.

O ridicase pe șase stîlpi, deoarece camerele erau mai mari și dulapii s-ar fi arcuit, dacă n-ar fi fost sprijiniți și la mijloc. Spre deosebire de locuința bătrînească, avea în față un cerdac lat cît deschideai brațele, deasupra căruia se prelungea acoperișul. Din acest cerdac, în care mîncau vara, se intra în prima cameră, apoi în a doua, ceva mai mică, unde urma să așeze paturile. Pereții din afară îi făcuse din bîrne groase, îmbucate una în alta la colțuri și întărite cu piroane mari, de fier, cumpărate anume de bătrîn tocmai din Potidava, odată cu balamalele solide de la ușă. Pe dinăuntru lipiseră un strat bun de pămînt, pe care îl neteziseră ca în palmă. Peretele dintre camere era ușor, din cîțiva pari, de care prinseseră nuiele, pe care apoi le îmbulgăriseră. Podeaua era din dulapi acoperiți, ca și pereții, cu un strat de pămînt bine netezit. Bătrînul lucrase cu grije stîlpii din fața cerdacului, care propteau acoperișul ieșit mult în afara camerelor. Pe toate fețele erau cioplite romburi, și linii frînte și pătrate frumos îmbinate. Pe ușă, desenase cu fierul înroșit flori de cîmp și frunze de stejar. În cerdac mai era o masă scundă, cu trei picioare. Scăunelele din jur aveau adîncită scîndura groasă de deasupra, în care erau înfipte cîte trei picioare scurte. Masa și scăunelele erau rotunde. Adevărata mîndrie a dulgherului era un fel de copăiță, lungă de doi coți, făcută dintr-un trunchi scobit.

La capete lăsase cîte două urechi, prin care se putea trece o funie subțire, legată în grinda camerei. Era leagănul și pătuțul copilului, și bătrînul își pusese toată arta lui, ca să-l facă nespus de frumos. Și era, într-adevăr, frumos! Lemnul netezit ca pielea, iar mieii și iezii încrustați cu fierul ars erau atît de bine făcuți încît păreau că sînt gata, gata să fugă. Bătrînul îi desenase în plină zbeangă și hîrjoană.

Cînd coborîră în bătătura curții, auziră hîrșîitul rîșniței. Finia învîrtea de zor piatra, să facă pîine proaspătă în cinstea oaspetelui. Știa că nu-l va lăsa Dudas să plece, pînă cînd nu va îmbuca ceva cu ei. Bătrîna și aprinsese focul la cuptor.

Pentru Dadas încinsul cuptorului fusese în copilărie una dintre cele mai plăcute îndeletniciri. Stătea cu picioarele cruciș sub el și înfunda cuptorul cu paie sau vreascuri. O rugă pe bătrînă să-l lase să o ajute. Dedar mai aduse un braț de paie, să-l aibă aproape. Își amintea că nu trebuie să bage multe o dată, ci cîte puține.

Cuptorul nu era prea mare, ajungeai cu mîna pînă în fundul lui. Nici bolta nu era prea înaltă, ca să nu se răcească repede. Avu grijă să dea mereu cenușa la o parte, pentru ca focul să ardă pe cărămida vetrei, s-o încingă.

Trăi din plin această bucurie a copilăriei, uitînd de toate gîndurile lui triste, mai ales că vorbiră în acest timp despre tot felul de treburi gospodărești. Se apropia toamna și erau atîtea de făcut. Bătrînul se plînse că o să se strice vremea și el încă nu are opinci. Toată vara umbla cu picioarele goale, dar cînd se răcea vremea, avea nevoie de opinci. Pregătise o piele bună, trebuia numai să-și găsească timpul s-o taie și s-o coasă. Bătrîna le cususe cojoacele din piei cu blana măruntă. Ceea ce nu făcuseră încă, era groapa pentru cereale. Cea veche nu mai putea fi folosită, se măcinaseră pereții, și șoarecii cărau cam multe boabe. Se hotărîseră să sape una nouă, sub pătul, s-o ardă bine cîteva zile pînă cînd pereții se făceau ca din cărămidă. E mare lucru să ai o groapă bună, pentru că altfel îți poate mucegăi munca unei veri întregi.

Bătrîna și fata strînseseră de acum poamele, le tăiaseră, le uscaseră și le înșiraseră gata pentru agățat de grindă. Mîncau mere uscate spre primăvară, fierte și amestecate cu făină de mei.

Se iscă o adevărată ceartă între bătrînă și Dudas, cu privire la un țap, pe care ea voia să-l taie în toamna asta și să-l pună la sare, iar el ținea morțiș că nu, fiind cel mai bun de prăsilă din cîți avuseseră. Căprițele lui dădeau lapte cît o vacă, aproape toată iarna. Dadas văzuse păscînd prin marginea pădurii o căpriță neagră, cu ugerul pînă aproape de pămînt.

Toate aceste mici ciondăneli, preocupările lor mărunte de fiecare zi, îi schimbară lui Dadas starea sufletească. De undeva, din adîncul pămîntului pe care sta cu picioarele încrucișate sub el, se ridica în toată ființa lui o liniște pe care de mult o dorea. Se trezi departe de încordarea pe care i-o dăduse Roma, și așa cum nu se așteptase, găsi mai fericită viața acestor oameni care nu trebuiau să iasă în fiecare zi în Forum, nerăbdători să audă ce s-a mai întîmplat. Cum merg luptele cu germanii? Nu cumva s-au mai răsculat Iudeii? În Aegyptus e liniște? Galii mai ascultă porunca guvernatorului? Unde s-a mai legat pînza albă de doliu?. Traian are să dea serbări anul acesta? Ce gladiatori sînt mai renumiți? Cine a mai sărăcit, cine s-a mai răscumpărat din sclavie? Ce libret plin de bani s-a mai însurat cu fiica unui nobil scăpătat? Se întîmplau și din acestea, parcă din ce în ce mai des, mai ales în regiunile mai îndepărtate de Roma. Ce epigramă circulă și cine s-a mai răzbunat noaptea trecută? Ce guvernator a fost numit, și ce pretor, și ce conducător de legiune? Au fost trimise întăriri noi în Moesia? Roxolanii mai apar pe caii lor iuți pe podul de gheață al apei și se mai reped pînă la Troesmis, și chiar pînă la Histria și Tomis?

Dacă voiai să afli ultimele noutăți, trebuia să pierzi timpul prin Forum, să asculți vorbăria tuturor, sau să intri într-o taberna și să stai la povești cu cana de vin în față, pentru că altceva nu aveai ce face. Cei săraci abia așteptau lectica protectorului, să i se plece și să-i cerșească sportula — cîțiva bani pe care îi dădea

patronul clienților ; așteptau serbările să-și mai umple burta lipită de șira spinării. Singurul lucru care îi interesa era dacă se dau serbări și cîte zile vor ține.

Da, era obositoare viața la Roma. Simțea asta mai ales acum, cînd vîra paie în cuptor și asculta ciondăneala bătrînilor privitoare la țap. Dacă s-ar putea înălța frumusețile Romei, fără viciile ei ! Asta ar vrea el să încerce, dar ca să reușească era nevoie de pace.

Ajunseră să vorbească și despre amenințarea Romei. Va fi război, nu va fi ? Liniștea bătrînului era deplină : chiar de va fi, în fruntea dacilor e iscusitul Decebal, și atîta timp cît el ține sus sabia, romanul nu va călca la Sarmi. Încrederea lui în Decebal era nețărmurită, și fiecare și-ar fi dat bucuros sufletul în mîinile lui Zamolxe, dacă regele i-ar fi cerut-o. Ar fi strîns un pumn de țărînă în mînă și ar fi murit zîmbind.

Încercă să le clatine această încredere, mai mult ca să audă răspunsul lor :

— Împărăția Romei e fără de sfîrșit, Dudas. Ține de la soare-răsare pînă la soare-apune.

— Așa e, Dadas, dar cu cît e mai mare, cu atît mai greu va trece strîmtoarea de la Tapae. Oricîți or fi, tot în șir îngust vor înainta. Iar dacă vin pe malul lui Maris pe la Germisara, trebuie să treacă pe-aici, unde valea se îngustează ca și la Tapae. Pe oriunde vor încerca, munții și pădurea ne apără, iar noi am strîns multă rășină, pe care o ținem gata.

Toți credeau în Decebal, și în munți, și în păduri, și în pămîntul Daciei, și în săbiile lor încovoiate la capăt, pe care le numeau sica.

N-au simțit cînd s-a furișat soarele dincolo de coama pădurii. Dadas plecă apoi spre cetate, să nu-l prindă întunericul pe drum.

Poteca șerpuia pe valea dintre munți, pe unde curgea rîul Gradis. La primul turn de pază îl salută pe oșteanul de veghe. Turnul era ridicat pe patru stîlpi de brad. De pe platforma lor se înălța turnul propriu-zis, din lemn, cu acoperișul din șindrilă. Împrejur avea o balustradă pe care te puteai plimba și privi în toate părțile. Ajunse și la Sargedava. Jos, în vale, era valul de pămînt, peste care treceai pe o punte solidă. Dincolo de

valul de pămînt începeau să se înşire casele, pe mai multe terase, de jur-împrejurul cetăţii, ca nişte cercuri. Zări, foarte aproape de zidul cetăţii, dar înăuntru, turnul în care locuia Mannia. După acela în care trăiau părinţii lui, era cel mai arătos, deoarece tatăl ei era un nobil de seamă.

Cînd ajunse sus, la cel de-al doilea val de pămînt, văzu, ceva mai în vale, în afara cetăţii, bastionul de apărare, ridicat din piatră cioplită, iar partea de sus din cărămidă arsă.

Zidul cetăţii era în apropierea celui de-al doilea val de pămînt, fiind întărit, la intrare, cu două turnuri de apărare. Dacă ar fi luat-o în stînga, ar fi ajuns la Mannia ; spre dreapta, ar fi ajuns acasă. Turnul locuinţei lor era cel mai arătos, fiind singurul care avea două caturi ; la primul locuiau părinţii, iar la cel de-al doilea oamenii de muncă.

În cetate nu mai întîlni decît străjile. Se înnoptase şi locuitorii erau pe la casele lor, în jurul opaiţelor. Se culcau devreme, pentru că a doua zi treaba începea în zori.

Scara din exterior a locuinţei era de piatră, aşa că reuşi să urce tiptil, fără să fie auzit. Celui care păzea intrarea îi făcu semn să tacă din gură. Mama tocmai se pregătea de culcare, cînd se pomeni cu el în faţă. Tatăl făcea nişte socoteli, grupînd beţişoare vopsite în culori diferite. Cînd a ridicat privirea şi a văzut cine a intrat, faţa i s-a deschis într-un zîmbet pe care Dadas nu-l ştia. Păstrase amintirea unui om aspru, căruia nu era bine să-i ieşi din cuvînt. În aceşti ani însă, dorul îi rosese din asprime, pentru că nu mai avea alt copil. Cît fusese Dadas mic, se purtase cu el fără nici o îngăduinţă, gata să-l pedepsească pentru cea mai mică greşeală. De aceea băiatul se bucurase cînd Decebal îl luase pe lîngă el.

Dadas simţi că bătrînului îi sărise în ochi faptul că nu avea barbă, dar, decît să-l certe din prima clipă, se prefăcu a nu băga de seamă. Îl îmbrăţişă, îl întrebă ce-a văzut şi ce-a învăţat la Roma, iar el le povesti în cîteva cuvinte ceea ce ştia că voiau să afle. Ajunse

și la întîmplarea de la Pietrodava și le spuse că inginerul Sartus fugise împreună cu doi meșteri.

— De mult îl bănuiesc eu! De mult! I-am spus și lui Decebal că de la urcarea lui Traian pe tronul împăraților la Roma, nu te mai poți înțelege cu oamenii veniți de-acolo. Sînt sigur că le-a trimis vorbă să nu mai asculte, sau să facă rău, dacă pot. Mocnesc și abia așteaptă să plece, deși primesc aur pentru treaba lor. Numai pofta de aur îi ține. De ce n-ai pus să le ia urma? I-așI fi lăsat fără capete, să afle toți că nu e de joacă. Au venit aici să facă treabă.

— Au văzut că zidurile sînt îndreptate spre Roma.

— Pentru că de acolo o să vină dușmanul.

— Nu ne-ar mai privi ca pe dușmani, dacă ne-ar simți cu adevărat prieteni.

— Vrei să ne plecăm capetele?

— Să fim prieteni adevărați.

— Prieteni? Prieteni pe holdele noastre, și pe minele noastre de aur? Asta e prietenia pe care o vrea Roma. Dacă aici n-ar fi cîmpii mănoase și aur, nu i-ar mai păsa de prietenia noastră.

Dadas simți că tatăl lui se înfurie din ce în ce mai tare și nu-i mai întoarse vorba. Întrebă de oamenii din casă și de prieteni. Bătrînului i se păru că pricepe unde vrea să ajungă și i-o luă înainte greșind bineînțeles:

— Despre Mannia nu întrebi nimic? Chiar nu vrei să știi ce face?

Dadas tăcu, și tatăl își închipui că l-a prins cu mîța-n sac.

La chemarea lui Duras, o sclavă apăru și aprinse toate lumînările. Tînărul se trezi față în față cu lucrurile obișnuite lui, pe care le știa dintotdeauna în același loc. Prin ele își retrăia copilăria.

Duras, om aspru, la prima vedere lipsit de gingășie, era un mare iubitor de obiecte frumoase. Avea un negustor grec care, ori de cîte ori trecea prin Dacia, trăgea mai întîi la el și își desfășura marfa. Pînzeturi fine, în culorile vii ale Orientului, arme cu mînerele sculptate, vase de aur și argint îmbogățeau încăperile locuinței sale. Dar mai ales, statuetele și vasele mari de

ceramică grecească îi plăceau bătrînului. Colţurile camerei erau înviorate de piedestale împodobite cu statui ale zeilor în care Duras de fapt nu credea, dar pe care le privea cu plăcere, pentru perfecţiunea cu care erau lucrate. Îşi plimba palma aspră pe marmura lucioasă, şlefuită cu migală. În vasele mari, smălţuite în roşu şi galben, îi plăcea să vadă ciulini, spre nemulţumirea mamei care strîngea în vase gingaşe flori cu miros dulce. Lui Duras îi plăcea floarea de ciulin, bărbătească şi viguroasă, chiar dacă nu avea miros. Trimitea un sclav anume la şes, să-i culeagă ciulini. Dadas, cît fusese mic, crezuse şi el, ca şi mama lui, că această preferinţă e cu totul ciudată, dar acum, cînd dădu cu ochii de vasul cu ciulini, o înţelese.

Acum pricepea şi alte ciudăţenii de-ale lui. Toţi tarabostesii se întreceau — mai ales de cînd Roma trimitea meşteri în Dacia — să plătească zugravi şi constructori care să le înalţe case noi, sau să le mărească pe cele vechi. Meşterii veniseră de la Roma cu o nouă modă, şi nobilii plăteau aur mult pentru o tencuială frumoasă a pereţilor, pe care erau apoi zugrăvite scene din viaţa de fiecare zi sau privelişti încîntătoare. Duras se împotrivise să primească în casă un astfel de meşter. El a chemat lemnari şi le-a desenat ceea ce a vrut să-i lucreze. A adus din pădure trunchiuri groase de brad, pe care le-a pus piloni, dar cu partea mai groasă în sus, stîlpul căpătînd astfel o eleganţă neaşteptată. A prins de tavan traverse arse la foc, iar pe jos, ca să ţină cald, a lipit una de alta cărămizi bine arse. Iarna se făcea focul în vatra din colţul camerelor, care se prelungea cu un coş pînă pe acoperiş. Era o bucurie să stai seara lungit pe o blană de urs şi să priveşti la lumina jucăuşă a focului care croia umbre pe pereţi. Şi lui Duras îi plăcea să le privească, iar băiatul gîndea atunci că e singurul punct comun pe care îl avea cu tatăl său. Încruntatul Duras avea o fire de artist. Mînuise toată viaţa lui armele, dar băiatul era încredinţat că dacă i-ar fi trecut prin cap să prindă o pensulă între degete, ar fi fost un pictor. Îşi amintea şi acum cît de bine desenase stîlpii, şi camera, şi vatra focului, cînd le arătase meşterilor cum să lucreze. Şi el, dacă

nu s-ar fi dus la Roma, poate că nu și-ar fi descoperit niciodată iscusința de a înșira versurile unei ode, nici nu și-ar fi dat seama că poate să ia chipul și felul de a se mișca al altui om, cum făcuse pe scenă, în tovărășia Arriei.

În copilărie, un sentiment de teamă îl ținuse departe de tatăl său. Bătrînul se purtase prea sever cu el și de aceea nu simțise niciodată nevoia de a-l vedea; dimpotrivă, ar fi stat tot timpul la Sarmizegetusa, lîngă Decebal. Dar iată că înțelegea acum altfel lucrurile, descoperise că în adîncul sufletului lor semănau mult unul cu celălalt. Foarte mult. Emoția pe care o citise pe fața lui, în clipa revederii, îi întărise acest simțămînt de apropiere dintre ei.

Se așezară la masă, cu cîte o cană de vin în față și vorbiră multe despre treburile cetății. Dadas nu știa zidul aflat în spatele ultimului val de pămînt care apăra construcțiile din vîrful dealului. Pantele erau atît de abrupte, încît nimeni nu s-ar fi putut apropia decît dintr-o direcție. Toate cetățile erau așezate în astfel de locuri, bucurîndu-se de o bună apărare naturală. Cele mai multe fuseseră înălțate pe cîte un pinten de munte, cu neputință de urcat decît prin mari eforturi. Duras îi explică nevoia zidului în această parte, pe o lungime de aproape cinci sute de picioare, întărit cu trei turnuri de apărare, două mai mari și unul mai mic. Acesta fusese sfatul inginerului roman și el îl găsise întemeiat. Dacă dușmanul reușea să treacă de valul de pămînt întărit cu palisadă, se trezea în fața zidului, într-o strîmtoare de numai zece picioare, unde nu avea loc să se desfășoare și putea fi împroșcat de pe zid.

Tatăl îi desenă zidul și valul de pămînt, și locul unde aveau să fie așezate aruncătoarele de pietre, și oalele cu rășină încinsă, cu care să facă „baie" dușmanilor.

— Am aflat că Zuro a mai adus doi meșteri la Sarmi.

— Doi care știu să pregătească fier tare și să-l lucreze în fel și chip.

— Să facă îndeosebi coase și securi. La cîmp e mare nevoie de coase. Grîul, dacă nu e strîns la timp, se scutură și se pierd boabe multe. Nu toți comații au unelte, trebuie să-și împrumute unul altuia. Sînt scumpe, cînd le cumpără de la negustorii veniți de dincolo de Donaris. Iar la o adică sînt arme mai de speriat decît sabia. Ca să mînui sabia, trebuie să fi făcut instrucție, pe cînd cu secera toți știu să taie.

Duras era mîndru de băiat și greu își stăpînea dorința de a-i mîngîia părul, ca în copilărie. I-ar fi fost rușine de acest gest „femeiesc". O bună parte din asprimea lui își avea izvorul în credința că numai femeile au voie să mîngîie și să se înduioșeze. Bărbatul, dacă își simte ochii înduioșați, să întoarcă spatele și să plece. De aceea nici cel mai mic gest nu-i arăta băiatului bucuria fără seamăn a părintelui, care a descoperit deodată că are un fiu cu care se poate mîndri. Vorbea cu el ca niciodată înainte, ca de la bărbat la bărbat, despre treburile grave ale cetății și primise răspunsuri cu miez de om cu judecată matură.

— Am avut un an bun, spuse Duras. Ar fi nevoie să mai săpăm cîteva gropi pentru păstratul bucatelor. În orice clipă să avem în cetate hrană pentru un timp îndelungat. La asediu să ai apă și mîncare.

— Apă aveți?

Tatăl îi desenă conductele care străbăteau cetatea, apoi locul unde se mai săpase un bazin pentru strîns apa de ploaie. Dadas desenă și el partea unde socotea că ar fi bine să sape gropile, și cum să fie făcute.

Nici n-au știut cînd s-a scurs timpul. Mama dormea de mult. Duras își întoarse privirea spre ceasul cu nisip din colțul camerei și băgă de seamă că trecuse noaptea jumătate. Simți deodată oboseala zilei și îl îndemna pe Dadas să se culce. A doua zi, dimineața, hotărîseră să meargă la zid.

În camera lui, băiatul găsi trofeele de care era atît de mîndru bătrînul Duras, pentru că el le capturase: un vexillium și trei signe romane. Erau prinse pe peretele de deasupra patului. La nimic nu ținea Duras ca la aceste dovezi că odată legiunile romane se plecaseră în fața avîntului luptătorilor daci.

Cînd au ajuns la zid, treaba era în toi. Şi aici, ca în atîtea alte părţi în Dacia, găsiră oamenii sub conducerea unui roman. Un bărbat spătos, cu figură de gladiator : obrazul îi era crestat în trei locuri, iar braţul stîng, aproape de umăr, avea lipsă carnea cît să bagi pumnul. Se lăuda, cui îl întreba, că rănile le căpătase la Tapae, pe timpul cînd îl slujea pe Fuscus. Povestea cum zburase cu o singură lovitură de gladie, sabia lui dreaptă, scăfîrlia celui care îl rănise, un dac cu barba roşcată. Nu se supăra nimeni pe el, pentru că nu se simţea nici un pic de pornire sau ură în vorbele lui. „Ce-a fost, s-a dus", încheia, golind cana cu vin, pentru că inginerul era cam petrecăreţ. Avea un glas frumos, şi după ce lua puţin rachiu, nu-l mai putea opri nimeni să nu „urle".

Cînd află că Dadas s-a înapoiat de curînd de la Roma, mai mai să-l ia în braţe de bucurie.

— Ah, Roma ! Mi-e dor de ea ! strigă el, clătinîndu-şi capul cu ochii închişi pe jumătate.

— Poate vrei să pleci s-o vezi ? interveni repede Duras, crezînd că e gata să apuce pe urmele celuilalt inginer.

— Aş pleca şi mîine, dar aurul vostru nu mă lasă, Duras. Plătiţi atît de bine ! Şi vinul vostru e un adevărat falern, îţi jur. Şi femeile...

Pocni din limbă încîntat, şi cei doi ajutori ai lui, doi tineri, hohotiră deodată, ştiind ei de ce. Tirenus ofta cît putea după o dacă iute, pe la care trecea cîte puţin : intra seara şi ieşea dimineaţa.

În ziua asta romanul era de-a dreptul fericit, şi încă nimeni nu ştia adevărata pricină. Îl credeau guraliv ca de obicei, fără să deosebească o altă bucurie anume, mai adîncă. Tirenus era un bărbat care apropia patruzeci de ani şi încă nu reuşise să-şi întemeieze o familie. După ce învăţase cum se înalţă un zid, fusese luat pe lîngă legiunile care veşnic erau pornite într-o altă parte a lumii. Îl trimiteau cînd într-un castru, cînd în altul, să întărească zidurile vechi sau să ridice altele noi, aşa că umblase tot imperiul, fără să se lipească undeva. Cel mai mult rămăsese aici, în Dacia. Trăise

trei toamne și trei primăveri, tremurase trei ierni și moțăise în casă trei toamne ploioase. Se cam învățase să rămînă locului undeva, și pesemne că vîrsta era și ea de vină. I se lipise apoi sufletul de Sarda, femeie frumoasă și vrednică, de lîngă care nu-i venea să mai plece. Astăzi, aflase de la ea că vor avea un copil. Acesta era motivul undei de fericire din privirea lui.

Nu putu să-și păstreze taina față de Dadas și Duras:

— Mă bucur, Duras, că ai venit chiar azi să vezi cum merge treaba.

— De ce spui „chiar azi?"

— Pentru că avem nevoie de sprijinul tău. Ești mai marele cetății și poți să-mi dai un pic de pămînt, dar aici, în cetate. Mă privești mirat, ascultă însă ce-ți spun, vreau să-mi ridic o casă. O casă frumoasă, ca la Roma.

— Mă bucur, Tirenus, că vrei să-ți înalți aici o casă. Oare ai de gînd să rămîi la noi?

— Ai ghicit, Duras. Mă însor cu Sarda și rămîn aici, la Sargedava, să-mi cresc băiatul. În primăvară voi fi tată.

Duras și Dadas îi urară să aibă, într-adevăr, un băiat; apoi bătrînul spuse, rîzînd:

— A trebuit să vii de la Roma ca să se nască un dac la Sargedava.

— Se va naște un roman! sări Tirenus mîndru.

— Tu ai să spui că s-a născut un roman, Sarda că s-a născut un dac. Om vedea noi ce-o să fie după ce o mînca pîinea dacilor...

Pentru că Tirenus nu era omul care să ia lucrurile în rău, se întrebă și el, în sinea lui: „Oare ce va fi? Trebuie să fie roman, după mine. Dac în nici un caz!"

Dadas aprecie că Tirenus gîndise bine sistemul de apărare. Într-adevăr, atacatorul care ar fi reușit să treacă de valul de pămînt s-ar fi trezit, după cîțiva pași, în fața unui zid și mai greu de cucerit și lîngă care nu putea aduce nici tunurile de asediu, nici alte mașini. Lui Dadas îi veni o idee care complica și mai mult si-

tuația dușmanului. Aceste două ziduri paralele, valul de pămînt și zidul de piatră, să fie unite la unul dintre capete, printr-un alt zid. Dușmanul, trecut de valul de pămînt, s-ar fi răspîndit într-o parte și alta, să ocolească zidul de piatră. Cei care ar fi apucat spre dreapta s-ar fi trezit deodată într-o fundătură, fără ieșire. Era ușor de închipuit ce îmbulzeală va produce această întoarcere, în ce panică vor intra soldații încercuiți de zid.

Tirenus recunoscu foloasele mari ale acestei fundături și făgădui să înceapă ridicarea noului zid chiar a doua zi.

Pînă la vremea prînzului, Dadas și Duras rămaseră lîngă constructori, apoi se îndreptară spre casă, morți de foame.

După amiază nu avu încotro și, la dorința mamei, făcură o vizită Manniei.

Se trezise în față cu o nouă Mannia, mai crescută, mai împlinită, mai frumoasă. De emoție se înroșise parcă și marama subțire de borangic, prinsă în creștetul capului, făcută dintr-o țesătură ca pînza de păianjen.

Ca să scape de aprecierile bătrînilor, care îl cam plictiseau, îi spuse Manniei că ar vrea să vadă locurile pe unde copilărise și o îndemnă să-l însoțească într-o plimbare pe drumul spre Germisara sau Sarmizegetusa.

— Să nu vă prindă întunericul pe drum, îi povățui mama.

Sargedava era cam la aceeași depărtare de Sarmizegetusa și de Germisara : aproape două sute de stadii o despărțeau de fiecare.

Mergeau tăcuți de o bună bucată de vreme. Pe Dadas îl copleșise amintirea Arriei, iar Mannia socotea că nu este ea cea care ar fi trebuit să vorbească. De ce n-o întreba dacă l-a așteptat, așa cum i-a promis în clipa plecării ? Poate că era, și el, tulburat !

O ajută să sară un pîrîiaș și abia acum li se întîlniră privirile. Mannia se făcuse frumoasă. Era, poate, chiar mai frumoasă decît Arria. Chipul ei strălucea de sănătate, în timp ce al Arriei era dres cu multe pomezi,

și cu sprîncenele desenate. Dadas simți în nări parfumul oriental pe care îl respirase în jurul Arriei. Fata din fața lui era frumoasă, dar simplă. Nu știa nici să citească. Sau poate că o învățase vreun magister roman?

Rămase dezamăgit. Tatăl ei socotea că o fată nu trebuie să piardă timpul cu învățatul scrisului. O privi cu neascunsă compătimire. Ea nu va trăi niciodată plăcerea fără seamă de a petrece o noapte albă citind și comentînd „De rerum natura" a filozofului Lucretiuș. Și nici nu l-ar fi înțeles, dacă el i-ar fi povestit. Oare ce ar gîndi dacă i-ar mărturisi că și el știa sute de versuri pe dinafară, învățate în acele nopți de neuitat. Nopți în care admirase vioiciunea minții și cunoștințele Arriei. De aceea era sigur că în tovărășia ei nu s-ar fi plictisit niciodată. Oare cum și-ar petrece timpul lîngă Mannia? Cu siguranță că n-ar avea ce să-și spună, ca acum, cînd se plimbau de atîta timp împreună, fiecare cu gîndurile lui. Pe Mannia n-o interesau probabil decît lucrurile care îi erau la îndemînă, sau treburile gospodărești. Era convins că nu-și pusese niciodată întrebarea și nici n-o interesase cum este alcătuită lumea, și nici despre atomi nu auzise. Își amintea o după-amiază cînd, împreună cu Arria și cu alți doi prieteni, vorbiseră îndelung despre structura atomilor. Arria comentase atunci părerile lui Heraclit, Democrit, ale lui Epicur și Lucretius. Încercaseră să-și imagineze cum cad atomii în vid, cum se abat din drumul lor, cum se nasc vîrtejurile. În mintea Manniei toate erau, desigur, mult mai simple: cele cîte ne înconjură sînt făcute de Zamolxe. Oare ce ar spune, dacă i-ar vorbi despre atomii veșnici?

Căuta un subiect despre care să vorbească și nu găsea. Își aminti că Mannia avea un viței pe care-l iubea foarte mult.

— Ce face vițelul acela cu stea-n frunte, pe care-l sărutai în bot? Îl mai ai?

— E juncan în toată puterea. Trage la plug.

— Așa e, a crescut.

— Acum am un mînz frumos.

— Un mînz? Roib?

— Sur, cu pete negre. Vrei să-l vezi?

— Vreau.

— Se joacă toată ziua cu Pădurean.

— Pădurean?!

— Nu ţi-l aminteşti? Cîinele ciobănesc.

— Da... aveai un căţel.

— S-a făcut dulău... E prieten cu Săgeată, mînzul. Sînt curioasă dacă o să te mai cunoască Pădurean. Cred că te-a uitat.

— Multe m-au uitat, de cînd am plecat la Roma.

— E frumos la Roma? Tinerii se strîng ca noi la şezători, la clăci?

— Cei pe care i-am cunoscut eu sînt nobili. Le place să poarte discuţii alese.

— Despre ce?

— Bunăoară, vorbesc pînă în zori despre bine şi rău, despre poezie şi tragedie, despre frumos şi urît.

Mannia rîse neîncrezătoare. Oare îşi bătea joc de ea?

— Ce să vorbească despre frumos şi despre urît?!

— De ce este frumos ceva sau de ce este urît.

— Este frumos pentru că este frumos şi urît pentru că este urît. Floarea soarelui este frumoasă, Săgeată este frumos.

— Dar de ce este frumos?

Mannia ridică din umeri. O asemenea întrebare nu-şi pusese niciodată. De ce este frumos Săgeată? Dacă te uiţi la el *vezi* că e frumos.

— Frumos ni se pare ceva ce iubim, Mannia. Îl iubeşti pe Săgeată şi ţi se pare frumos. Îl iubeşti?

— Da.

— Asculţi sau vezi ceva şi din prima clipă ţi se pare că l-ai mai auzit sau văzut cîndva şi îţi produce bucurie... Şi uneori tristeţe. Cum ne întristează cîteodată o doină de dor. Despre toate astea vorbesc tinerii de-acolo.

— Şi nu se plictisesc?

— Nu Mannia. Ştii ce minunat e să vorbeşti despre toate astea? Şi tu ar trebui să înveţi cîte ceva. Ai

minte bună și o să-ți placă. De exemplu, tu te-ai gîndit vreodată cum e alcătuită lumea? Știi ce e sufletul nostru? Cum se face că ochii noștri văd culoarea stejarului și a florii de mac?

Fata îl privi cu neîncredere. I se părea că simte în glasul lui o nemulțumire că nu știe toate astea. O socotea proastă, poate. Altfel de ce i-ar fi pus astfel de întrebări? Da, voia să-i arate că e proastă. Sau să-i dovedească deșteptăciunea lui. Altceva nu mai găsea s-o întrebe? Dacă voia să știe cum e alcătuită lumea și cum a fost făcută, să-l întrebe pe slăvitul Vezina.

Pe Dadas discuția îl învioră. Simți o plăcere neașteptată să explice. De fapt, să vorbească. Să mai vorbească iarăși despre toate astea.

— Lumea e făcută din atomi, Mannia. Ai auzit vreodată ceva despre atomi? Oricît de multe lucruri vezi tu în jurul tău și oricît de diferite ar părea unele de altele, toate sînt făcute din aceiași atomi, sau „primordii", cum le spune Lucretius. Cînd auzi prima dată ceea ce-ți spun, te miri și nu-ți vine să crezi. Cum se poate ca pomul, și piatra, și pămîntul, și apa, să fie făcute din aceiași atomi? Dacă tai un lucru, și iar îl tai, și iar îl tai, ajungi să nu mai poți împărți ultima parte în două. Atunci ai un atom. Înțelegi?

Mannia își plecă fruntea, din ce în ce mai copleșită de ceea ce auzea, dar mai ales de gîndul că el o socotește proastă. În clipa aceea ar fi vrut să moară.

— După cum e lucrul pe care ai început să-l împarți, capeți un atom de o formă sau alta, pentru că singura lor deosebire este forma. Iar dacă i-ai putea cîntări, ai vedea că unul e mai greu decît altul. Cu ochiul n-ai cum să-l deosebești, că n-are culoare, cum n-are vîntul pe care doar îl simțim în față. Nici să-l prinzi în palmă și să-l privești nu poți, pentru că atomii tot cad în vidul dintre ei. Și, căzînd, se ciocnesc și se învîrtesc, și tot într-un alt fel se adună la un loc. Cînd se strîng din nou, se naște din ei un lucru cunoscut de noi. O piatră, să zicem. Numai ordinea și forma atomilor fac lucrurile atît de felurite. Dar cum se poate ca din atomi fără culoare să apară lucrul colorat?

Dadas se asculta cu vădită plăcere. Ar fi dorit ca Mannia să-l înțeleagă. Foarte mult s-ar fi bucurat ca ea să priceapă toate astea...

— Ce faci, Mannia, plîngi?

Lacrimile ei îl readuseră la realitate. Fusese, fără voie, rău cu ea. Fără voie, oare? Nu cumva, în sufletul lui simțise nevoia să se răzbune pe toată situația lui, și jignise o fată nevinovată care îl așteptase cu sufletul tremurînd de dor? De ce fusese tocmai cu ea rău?

— Mannia, nu fi supărată. Dacă nu pricepi ce-ți spun, am să te învăț. O să găsim un sclav care știe să scrie și să citească limba romanilor.

— Vreau să merg acasă!

— Ești supărată pe mine?

— Vreau să merg acasă!

— Hai să ne mai plimbăm.

— Vreau să merg acasă!

Îndărătnicia cu care cerea acest lucru îl înfurie. Nu mai stărui.

Se înapoiară tăcuți. Se încăpățîna și el să meargă alături de ea tăcut și îmbufnat.

II

A doua zi, un călăreț îl vesti pe Dadas că Decebal vrea să-i vorbească. Nici că se putea veste mai bună. Îi convenea să plece departe de Mannia, pe care altfel ar fi întîlnit-o aproape în fiecare zi, deși era sigur că fata ar fi încercat să-l ocolească. Părinții i-ar fi pus însă mereu față în față. Încălecă bucuros și porni spre Sarmi.

Decebal se afla în sala mare a palatului, împreună cu șefii triburilor, chemați într-un mare sfat. Din Appulum, de dincolo de Maris, venise Sialtes, căpetenia apulilor, din Buridava, cetatea de pe Alutus, venise Tutas, căpetenia burilor, din Sucidava, de pe malul lui Donaris, venise Remes, căpetenia sucilor, din Malva, venise Vever, căpetenia malvenșilor, din Alboca, venise Albos, căpetenia albilor, din Potula venise Limonis, căpetenia potulasensilor. Aceștia erau șefii celor mai mari triburi și stăteau la locuri de cinste, mai aproape de Decebal. Trimișii triburilor mai mici se înșirau de-a lungul mesei, pînă în celălalt capăt.

Cînd sosi Dadas, sfatul era în toi, dar el intră deoarece regele lăsase vorbă să nu aștepte afară. Regele tocmai vorbea, și el înțelese motivul pentru care fusese strîns atît de grabnic sfatul.

— Iscoadele mi-au adus vestea că Traian întărește mereu castrele și cetățile de pe malul lui Donaris. Legiunea I Italica și a IX-a Claudia au fost aduse în coasta noastră. Nu erau de ajuns cele de la Lederata, de la Ratiaria, de la Oescus. O altă iscoadă, venită de la Troesmis mi-a adus vestea că la Carsium, aproape de locul unde Naparis își varsă apele în Donaris, a sosit un escadron de cavalerie, cu cai istoviți de drum. De ce are nevoie Traian de cavalerie, dacă nu vrea să izbească repede și pe neașteptate ?

— Și la Oescus romanii pregătesc războiul ! îl întrerupse Remes, căpetenia sucilor, a cărui cetate era față-n față cu castrul roman. Veteranii din trupele auxiliare înalță turnuri de asediu. Toată ziua se aud ciocanele izbind.

— La Dierna au și înălțat trei turnuri ! E timpul să ne pregătim mai temeinic. Să strîngem bucatele în hambare și în chiupuri noi, bine arse, că cine știe cînd vom mai avea răgaz să îngropăm altele. Să ne îngrijim de apă, să avem pline vasele cu rășină, să pregătim bolovani grei... Cît putem, să lăsăm alte treburi, care sînt destule, și să croim scuturi și săbii. Am trimis în toate cetățile veterani romani să-i învețe pe daci mi-

nuirea mașinilor de război. Să nu le dați o clipă de răgaz.

— În privința asta nici o grijă, întări Tutas, burul, bărbat aprig, pe care toți îl respectau pentru dezinvoltura cu care conducea cetatea.

— E vremea să ne vestim prietenii să fie și ei gata la semnul nostru. Dacă nu vor veni alături de noi, romanul ne va înghiți pe rînd. Roxolanii așteaptă un sol de la mine, ca să pornească pe caii lor iuți. Bastarnii își ascut săbiile lungi. Ne-au cerut arme și trebuie să le dăm. În fierării nu se mai stinge focul. Fierarii bat săbii și vîrfuri de săgeată. Am hotărît să trimitem o solie pînă la îndepărtații marcomani și cvazi. Și ei ne-au cerut arme cu care să înfrunte romanul. Chiar mîine le voi trimite. Am hotărît ca nepotul meu Dadas să ducă armele pregătite.

Decebal se întoarse spre tînărul care își plecă fruntea în semn de supunere. Vestea neașteptată îi nedumeri pe șefii triburilor, dar numai Vezina, care stătea chiar în dreapta lui Decebal, îndrăzni să vorbească:

— Decebal, ai gîndit bine cînd ai hotărît să plece nepotul tău?

— Da, Vezina, am gîndit bine!

Regele răspunsese cu glasu-i știut din lupte, cînd dădea porunci.

— Viața lui va atîrna de un fir de păr, Decebal, îndrăzni Vezina să-i amintească primejdiile prin care avea să treacă Dadas, străbătînd locurile iazigilor.

— Nu cumva, văzîndu-i înfățișarea, crezi că la Roma și-a pierdut și curajul?

— De vitejia lui nu mă-ndoiesc, Decebal. Pe noi nimic nu ne sperie mai puțin decît moartea, care ne duce alături de Zamolxe. Eu mă gîndesc la daci. Cine va ridica spada, cînd brațul tău n-are s-o mai poată face?

Din nou se făcu liniște în sala mare. Avea dreptate Vezina: la marcomani putea fi trimis oricare alt tînăr.

Decebal rămase în picioare, privind spre soarele desenat pe peretele din fața lui, apoi rosti răspicat:

— El trebuie să plece! Altfel cum să se învețe cu greul? Tu spui, Vezina, că drumul e plin de primejdii. Cine vrei să le înfrunte, dacă nu un tînăr destoinic? Iar dacă Zamolxe îl va chema la el, vom plînge nenorocirea dacilor de a nu-l mai avea în frunte.

Cei de față știau că nimic nu l-ar mai fi clintit pe rege din hotărîrea lui.

— Du-te, Dadas și pregătește-te de drum! îl îndemnă Decebal, întorcîndu-se spre nepot.

Toți crezură că regele vrea, într-adevăr, să-și învețe nepotul cu greul, în afară de Vezina, care bănuia un alt motiv. De aceea și încercase să-l determine să-și schimbe hotărîrea. Știa că dacă nu izbutise aici, în sfat, nu mai era nici o nădejde. Sfatul se încheie. Marele Preot plecă îngîndurat. Începuse să bănuiască cele petrecute. Nu cumva Micheas îi mărturisise ceva grav regelui? Dacă era așa, însemna că cel care-i făcuse de petrecanie sclavului fusese chiar Dadas.

Încercase de cîteva ori să aducă vorba despre Roma și despre nepotul lui, dar regele ocolise răspunsul. Tocmai această muțenie îi întărea gîndul că se petrecuse ceva grav.

Îl chemă pe Dadas la el. Tînărul intră în sanctuar, copleșit de aduceri aminte. Retrăi emoțiile copilăriei, cînd pășea pe lespezile de piatră cu sufletul tremurînd de spaimă. Emoția de acum era pricinuită de sentimentele de atunci.

Privi coloanele cu ochi de constructor și nu era mulțumit. Le-ar fi dorit de marmură albă și roșie. Erau și prea aproape una de cealaltă, nepunîndu-se în valoare. Cînd va construi el un sanctuar, le va îndepărta mult, ca să „aerisească" spațiul.

Se rezemă de o coloană din apropierea altarului de sacrificii. Din spatele ei, cîteva trepte duceau spre sanctuarul mic, în care nu avea voie să intre decît Vezina sau ceilalți preoți, cînd coborau din muntele Cogaion.

Nu l-a simțit pe Marele Preot cînd a venit lîngă el.

— Privești coloanele, Dadas?

— Da, părinte Vezina.

— Şi nu-ţi plac. Ai văzut altele mai frumoase la Roma. Templele lui Zeus sau ale Venerei sînt mai impunătoare.

— Este adevărat, dar nici lîngă ele nu m-am simţit prea bine. Te strivesc prin mărime, te înfricoşează, nu mai eşti nimic. Sanctuarul nostru e prea mic.

— Într-o clipă de răgaz, vom înălţa altul.

— Trebuie, părinte Vezina.

Acesta era şi visul lui, să construiască un sanctuar cum nu mai era altul în Dacia. Şi-l închipuia pînă în amănunt. Voia să facă din el o operă de artă, care să rămînă cît o fi neamul dacilor. O operă de artă despre care să vorbească negustorii veniţi de la Roma...

Nimeni nu avea să ghicească adevărul că l-ar înălţa pentru Arria! În naivitatea lui de tînăr abia sărit de douăzeci de primăveri, visa că odată şi odată Arria o să vină la Sarmizegetusa, măcar în treacăt. Nu putea să-i arate ziduri de cetate, n-ar fi înţeles mare lucru, dar un sanctuar era altceva. Aici putea să dea măsura talentului său.

— O să înălţăm, părinte Vezina, cel mai minunat sanctuar pe care l-au avut vreodată dacii, cu coloanele din marmură sculptată în frunze de acant. Numărul lor va aminti zilele anului şi ale pătratelor de lună. Vreau ca sanctuarul ăsta să fie mîndria noastră.

— Îmi place avîntul tău, Dadas. Credinţa te îndeamnă să-l ridici? Sau trufia?!

— Roma o să ne copleşească întotdeauna prin templele ei. Oricît de departe ar fi, romanul se simte cetăţeanul Romei pline de statui, şi temple, şi terme, şi circuri minunate. Frumuseţea Romei îi dă mîndria de care are nevoie ca să înfrunte lumea. Cînd îi este greu, se gîndeşte că apără basilica Aemilia, şi Colosseum, şi Circus Hadriani, şi templele lui Aesculap sau Neptun sau Vespasian. Chiar dacă numai o singură dată le-a văzut, sau doar a auzit cum sînt, tot pentru ele ridică sabia şi priveşte de sus neamurile care nu au asemenea frumuseţi. Ei nu-i respectă decît pe greci, pentru că au

statuile Acropolei, şi pentru că din rîndurile lor s-au ridicat Phideas, şi Praxiteles, şi Homer, şi Sofocle, şi Aristofan, şi Menandru. Dacă grecii nu s-ar fi mîndrit cu Pericle şi cu Socrate, şi cu Aristotel, romanii i-ar fi numit şi pe ei „barbari", ca şi pe noi... Ca să ne ridicăm în ochii lor trebuie să avem şi noi sanctuarele noastre, să cioplim statuile noastre, să învăţăm a scrie şi a citi. De la Roma putem învăţa.

Vezina îl ascultă în linişte. Îi plăceau gîndurile tînărului. Se dovedea ambiţios şi plin de dragoste pentru dacii lui. Numai că tinereţea nu ştia încă atîtea şi atîtea! Mai ales nu ştia că toate cîte le spusese el nu se făceau cu gînduri bune, ci cu fapte mari. Iar pentru fapte trebuia linişte. O linişte pe care poporul dac n-a avut-o niciodată.

— Frumos ai vorbit, Dadas. La un singur lucru nu te-ai gîndit tu, băiatule. Că Roma nu-şi trimite încoace filozofii şi poeţii, ci legiunile. Înţeleg ce se petrece în sufletul tău. Ai fire de artist. Dai uşor spada pe pana de scris, laşi zidul cetăţii pentru a înălţa un sanctuar. Aşa e?

— Da, părinte Vezina.

— Bine ar fi ca filozofii să stea în fruntea popoarelor. Ei ar lăsa spada şi ar ridica temple minunate. Dar pînă şi unii înţelepţi, cînd ajung pe scaunul domniei, uită de înţelepciune. Roma a avut în fruntea ei pe Caesar. Puţine scrieri am citit mai pline de miez decît ale lui. I le cunoşti?

— Pe toate.

— Numai un înţelept putea aşterne asemenea rînduri. Cu toate astea, se aşeza mereu în fruntea legiunilor şi prăda, iar dacă viaţa nu i-ar fi fost retezată, poate că l-ar fi văzut şi munţii noştri. Pentru el a înălţat ziduri străbunul Burebista, care era gata-gata să se-nfrunte cu romanul.

— Mereu am înălţat ziduri... Cînd o să avem răgaz şi pentru altele?

— Cînd vor sta vînturile, Dadas. Asta e soarta noastră, să stăm la răscrucea lor şi să le ţinem piept. Pînă atunci, ne vom ascuţi întruna spadele.

— N-am să apuc niciodată să înalț sanctuarul!

— Ba da. Tu sau cei care vor veni după tine Desenează-l mai întîi. Locul este pregătit, n-așteptăm decît clipa de răgaz ... Spune-mi, Dadas, ai vorbit despre toatea astea și cu Decebal?

— Încă din prima zi, cînd i-am povestit ce am făcut și ce am văzut la Roma.

— Bine, băiatule! îi spuse el, după o lungă tăcere. Du-te și îmbrățișează-l pe rege înainte de a porni la drum.

— Nu mi-a spus să trec pe la el.

— Te trimit eu. Spune-i că porunca lui va fi îndeplinită.

— Da, părinte Vezina.

— Mai stai puțin. Era să uit un lucru de seamă. Știi ce s-a întîmplat cu Micheas?

— Sclavul meu? Nu știu.

— Cineva i-a trimis o săgeată drept în gît.

Vezina îl scruta cu privirea lui ascuțită. Nu atît vestea, cît această privire îl făcu să-și plece capul. Oare ce voia Marele Preot de la el? De ce îl privea așa?

— Cine l-a omorît și de ce? întrebă cu glas șovăitor.

— Poate că a vorbit prea mult.

— Ce putea să știe un sclav abia înapoiat la Sarmízegetusa?

— O fi dezvăluit prea multe din cele văzute la Roma.

Pe Dadas îl sperie felul de a vorbi al Marelui Preot. Fără să rostească acel cuvînt, îi spusese că-l bănuiește vinovat. Oare asta o fi crezînd și Decebal?

— Părinte Vezina, nu știu nimic. Micheas era un bicisnic șiret, dar...

— Spui adevărul, băiatule?

— Adevărul, părinte Vezina.

— Eu cred în cuvîntul tău. Du-te și îmbrățișează-l pe Decebal.

Dadas plecă tulburat. Acum era sigur că Vezina nu-l chemase la el fără nici un rost. Pricepea și purtarea regelui. Nu-l mai îmbrățișase ca altădată, iar cînd îl privea, ochii îi erau posomorîți. Dacă Vezina îl trimite la el, știe bine de ce. Marele Preot era un înțelept; nu făcea și nu rostea nici o vorbă fără rost. Oare acum, nu-i dăduse de înțeles să se ducă la Decebal și să-i spună că nu el l-a omorît pe Micheas? Poate că sclavul îi mărturisise ceva regelui înainte să moară. Ceva care îl privea pe el. Poate că îi vorbise despre Arria și cine știe în ce fel. Nu cumva îi ponegrise dragostea? O, dacă ar ști că așa este, i-ar mărturisi lui Decebal că l-a omorît chiar el, cu mîna lui.

Se opri la jumătatea drumului. Nu, nu se va mai duce la rege. Îl va vedea a doua zi, cu puțin înaintea plecării, cînd va lua scrisoarea pentru regele marcomanilor.

Simțea nevoia să stea de vorbă cu Zuro, prietenul din copilărie. Sosiseră de cîteva zile și nu-l mai văzuse. Zuro îl așteptase la Viminacium și veniseră împreună cu doi fierari și o fată, Livia.

L-a găsit supraveghindu-i pe dulgherii care băteau șindrila unei case noi.

Plautius și Marcus, fierarii care veniseră la Sarmi, trebăluiau pe lîngă casă. Livia, fiica lui Plautius, îi trimitea atît de vizibil ocheade lui Zuro, încît lui Dadas îi fu clar motivul pentru care prietenul său se apucase atît de grăbit să-și înalțe casa.

— Ți-ai adus aminte de mine? îl întîmpină Zuro, îmbrățișîndu-l. Pe unde ai umblat?

— La Pietrodava și Sargedava. Mă pregătesc iar de drum.

— Încotro?

— La marcomani.

— Undeee?! se minună Zuro, nevenindu-i să creadă. Le duci arme?

— O căruță.

— Cine te întovărășește?

— Numai doi oameni. Trebuie să ne furișăm. Știi că iazigii ne-ar căsăpi pe toți. M-am gîndit la doi pe care i-am cunoscut cînd mă duceam spre Pietrodava. Unul Durdan, o namilă, și prietenul lui, Seder. Mi-au rămas în minte ca doi oameni de ispravă. Am și trimis să-i cheme.

— Pe Durdan îl știu. Pot să-ți spun că ai ales bine. Celălalt...

— Unul mic, prieten cu el.

— A, mi se pare că-l știu și pe el. Păi amîndoi sînt ca șoarecele cu pisica. Altfel, de ispravă bărbați. Și cum treceți?

— Ca negustori de stofe. Ne însoțește un fugar roman, Silvanus.

— Să fii cu ochii în patru. Mergeți pe rîul Maris, pînă la Pathissus. Chiar în locul unde se-ntîlnesc e un pod, dacă o mai fi. Pe celălalt mal trece un drum bun care te duce pînă la Annamatia, pe malul lui Donaris. Cel mai bine e să mergeți din cetate în cetate și mai mult ziua. Eu am fost o dată, pînă la Carnuntum. Am trecut prin Intercisa, Vetus Salina, Brigetio și Gerulata, ca să ajung la Carnuntum. De acolo mai e puțin pînă la Vindobona, unde treci iar Donaris și dai de locurile cvazilor și marcomanilor. O să se întunece de douăzeci de ori pînă cînd o să-ți apară moțații în față.

— De ce le spui așa?

— Pentru că poartă părul lung și legat la tîmpla dreaptă. Cînd pornesc la luptă îl strîng în creștetul capului, ca să pară și mai fioroși. Ai să întîlnești multă armată romană în fiecare așezare, pentru că tot drumul îl străbați pe hotarul imperiului.

— Le vorbesc bine limba.

— Cînd treci de Annamatia, să nu-ți mai fie teamă de romani. De iazigi să te ferești. Dincolo de Pathissus se întind pămînturile triburilor lor. Nimic nu e mai pe placul unui iazig decît să reteze un cap de dac. Mai ales de cînd Decebal i-a alungat de pe pămîntul nostru, unde se cuibăriseră, la adăpostul legiunilor romane. De la Annamatia în sus drumurile sînt bătătorite de negustori care urcă spre marcomani. Tare te-aș mai fi însoțit și eu...

— Dacă Decebal ar fi vrut, mi-ar fi spus. Şi eu m-aş fi bucurat să fim împreună. Dar nici prea rău nu cred să-ţi pară, spuse Dadas, arătînd spre Livia.

— Ei. aş fi plecat cu tine... Mai ales că aş fi vrut să stăm de vorbă.

— Despre ce, Zuro ?:

— Despre Livia. N-am întîlnit pînă acum nici o fată pentru care sufletul meu să se aprindă atît de tare. Mă ştii cum eram. Aşa am rămas pînă cînd am cunoscut-o pe ea. Acum... Tot îmi caut de lucru în preajma ei, tot vreau s-o zăresc, tot n-aş mai pleca. Privirea ei mă desmiardă...

— O, prietene, dacă ai şti cît mă bucură vorbele tale. Nimeni pe lumea asta nu te înţelege mai bine decît mine, pentru că şi eu, şi eu nu trăiesc decît cu visul că odată şi-odată mă va desmierda privirea unei femei. E atît de frumos să iubeşti şi să şopteşti versuri de dragoste. În mintea ta răsar mereu ode pe care simţi nevoia să le încredinţezi papirusului.

Zuro nu înţelegea cuvintele prietenului, pentru că nu citise niciodată o poezie. El voia s-o vadă pe Livia, să-i vorbească, să o desmierde. Se plimbaseră amîndoi prin pădure şi simţise deodată că i se umple sufletul de atîta bucurie, încît îi venise să smulgă un arbore din rădăcină şi să-l facă vreascuri de foc.

— Dar, prietene, pari îngrijorat. De ce ?

— Sînt, Dadas, pentru că nu ştiu ce să cred. Romanii se închină lui Zeus, după cum ştii şi tu. Lui îi aduc jertfe şi îi ascultă poruncile trimise prin gura preoţilor. Livia spune că nu trebuie să ne închinăm lui Zeus, dar nici lui Zamolxe. Ea crede că în cer există un zeu, căruia îi spune Dumnezeu, şi care şi-a trimis fiul pe pămînt. Zice că în Iudeea s-ar fi născut şi tot acolo ar fi fost omorît. Auzi tu, ea jură că după ce a fost îngropat, ar fi înviat şi l-ar fi văzut paznicii zburînd spre cer. Tu ce crezi despre toate astea ?

— La Roma am auzit adesea vorbindu-se despre aceşti creştini. Aşa îşi spun ei. Sînt mai mulţi în partea de răsărit a imperiului. În Latium s-au creştinat sclavii şi liberţii. Se închină cu toţii lui Christos, crezînd că după moarte cei săraci vor fi mai aproape de Dumnezeu,

marele zeu. Învățătura lor am auzit că spune : „Fericiți cei săraci, că a lor va fi împărăția cerului". De aceea, mai mult sclavii și săracii se închină lui. Nero i-a pedepsit și i-a pus să se lupte în circuri, dar nu se luptau. Se lăsau omorîți, decît să ridice spada asupra altui sclav.

— Nu se luptau ?

— Credința lor îi învață că oamenii și vietățile toate sînt ale lui Dumnezeu, și nu trebuie să le omori. De aceea fug din armată, nu pun mîna pe arme...

— Da, da... Știi că ai dreptate, Dadas. Livia nu strivește o musculiță. Spune că e păcat să-i iei viața.

— La Roma sînt socotiți foarte periculoși. Îți închipui ce s-ar întîmpla, dacă toți romanii ar crede în acest nou zeu ? Cine s-ar mai înrola în legiuni, cine ar mai păzi imperiul ?

— Ce ciudată credință ! În loc să mori rîzînd și să te duci în împărăția lui Zamolxe, ca un erou ! Să nu spui nimănui ce am vorbit noi.

— Fii sigur, dar vezi încearcă să-i scoți din minte toatea astea.

Zuro tăcu. Nu i se părea prea ușor.

— Știi ceva, Dadas ? Mi se pare că și credința asta a lor i-a făcut să vină la noi. Zice să la Roma sînt pedepsiți, pe cînd aici... aici nu-i știe nimeni.

— Nici n-o să afle, Zuro. Acum trebuie să plec, prietene.

— Du-te, Dadas, să fii cu ochii în patru ! Îți mai spun o dată. Ferește-te mai ales de romanul acela. Eu tare nu am încredere în el.

— E de mult la noi. Cunoaște bine drumurile, pentru că a stat un timp la Vindobona.

A doua zi, Decebal i-a dat scrisoarea către Ruru, apoi l-a îmbrățișat lung, ca niciodată. Dadas a simțit atîta căldură în îmbrățișarea regelui, încît i s-au spulberat toate temerile.

— Du-te, Dadas ! l-a îndemnat, întorcînd capul, să nu-l privească. Spune-i din partea mea lui Ruru că Roma va porni război în primăvară. Să-mi răspundă ce vor face călăreții lui, cînd legiunile se vor urni spre Sarmizegetusa. Mai spune-i că singură unirea ne poate

scăpa de robie. Să nu se culce pe-o ureche, că numai dacii vor fi călcați de legiunile lui Traian. Dacă ne va părăsi, vor fi și ei în mare primejdie. Își vor păstra mai sigur libertatea venind alături de noi în luptă. Să nu ne lase în nenorocire, că ei înșiși vor ajunge robi, cînd nu vor mai avea aliați...

— Am să-i spun, unchiule.

— Orice-ar fi, să te porți ca un adevărat dac. Iar dacă o fi ca numai numele tău să se întoarcă, în mare cinste o să fie slăvit.

— Mă voi purta ca un dac, unchiule!

— Ai stat la Roma, în plin desfrîu... Prea tînăr te-am trimis acolo, să le înveți obiceiurile! Dar poate că brațul tău nu s-a moleșit de tot.

Dadas știa unde bate unchiul și ce credea despre el. Avea să-i dea răspuns în ultima clipă a plecării. Sau poate că nici atunci, ci la întoarcere, cînd regele va afla cum s-a purtat în țara iazigilor.

— Du-te, Dadas!

Regele îi privea cu ochi înspăimîntători, aspri și îndurerați totodată, iar pleoapele i se băteau repede.

— Du-te! îl îndemnă iar, de parcă nu s-ar mai fi simțit în stare să stea față în față cu el.

Căruța cu arme, acoperită cu coviltir, trăsese aproape de ei. Dadas își vîrî sulul de papirus sub cămașă și spuse:

— Să știi, unchiule... că eu... mă voi întoarce de la marcomani cu vești bune.

Voise să-i spună că el n-ar fi trimis niciodată o săgeată pe la spate, în gîtul unui sclav, dar nu putu să se dezvinovățească. Lăsă ca faptele să vorbească în locul lui.

Uriașul Durdan stătea sub coviltirul căruței și ținea hățurile. Seder se învîrtea pe lîngă cai, potrivindu-le căpestrele. Silvanus se urcase în căruță și-i pregătea locul lui Dadas, să se așeze alături.

Durdan îndemnă caii și plecară urmăriți de privirea cruntă, tristă și deznădăjduită a regelui.

În seara din ajunul plecării lui Dadas, în cetate se petrecu un fapt de care nimeni nu află, deși era de

mare însemnătate. După ce Decebal dictase scribului papirusul pentru regele marcomanilor, cel care îl scrisese migălos, desenînd literă după literă, se grăbi să ajungă la ușa unei case de dincolo de poarta cetății. Iudenus putea intra și ieși oricînd din cetate, fiind cunoscut pînă și de copiii care se zbenguiau în colbul ulițelor. Toți îi dădeau ziua bună cu respectul pe care îl merita îndeletnicirea lui. Despre el se știa că se poate înțelege cu toate seminţiile pămîntului. Vorbea limba germanilor, a îndepărtaților gali, trăise un timp și prin Aegyptus, descurcîndu-se și în graiul faraonilor. Era de la sine înțeles că știa să scrie și să citească limba Romei și a grecilor din cetățile de la Pontus Euxinus. De aceea, ori de cîte ori sosea un sol al marcomanilor, al romanilor sau din oricare altă parte, el era de față, între Decebal și trimiși, ajutîndu-i să se înțeleagă. Știa întotdeauna ce pregătește sau ce are de gînd să facă regele, ce solii trimitea și ce vești duceau în papirusurile ascunse cu grijă.

Mai întîi fusese în slujba lui Domitianus. Cînd Fuscus a pornit războiul împotriva dacilor, l-a luat cu el, ca să se poată înțelege cu cei pe care credea că-i va supune, deoarece Iudenus, care locuise în Tomis, rupea binișor și limba barbarilor de dincolo de Danuvius. Învățase limba geților, aceeași cu a dacilor de dincolo de crestele munților. În timpul luptei, Iudenus se trezise în rîndurile dacilor, prizonier, și puțin a lipsit să nu-i cadă capul de pe umeri. Poate că numai curiozitatea i-a făcut pe cei care au pus mîna pe el să nu-l căsăpească. Spre deosebire de ceilalți romani, acesta nu avea deloc înfățișarea unui soldat. Purta un fel de anteriu lung pînă la călcîie, de culoare neagră, legat la brîu cu un șnur roșu. Cînd îi dădură poalele anteriului într-o parte, să vadă ce arme îi umflă îmbrăcămintea, descoperiră că nu avea nici sabie, nici pumnal, ci doar cîteva sticluțe mici prinse de o curea de piele. Ce o mai fi și asta?! Prea mult nu pricepură dacii, deși prizonierului îi mergea gura ca o meliță, lămurind că el știe să scrie, și să citească, și să se înțeleagă în toate graiurile pămîntului. Și pentru că tot cerea să fie dus

în fața lui Decebal, i-au făcut hatîrul. De atunci a rămas pe lîngă locuința-palat.

Acum își lipăia sandalele spre Arinius, prietenul lui cel mai bun, cu care adesea era văzut golind cîte o cană mare de vin, stînd la o masă în fața casei acestuia.

Iudenus ciocăni grăbit în ușa de lemn și trecu destul timp pînă cînd i se răspunse. Arinius abia se culcase și se trezea greu :

— Cine bate acolo ? întrebă el cu glas mahmur.

— Eu sînt, Iudenus.

— Pe Jupiter, ce cauți la timpul ăsta pe drum ? Mă faci să cred că s-a întîmplat ceva grav, dacă n-ai avut răbdare pînă mîine dimineață.

În timp ce bombănea toate astea, trăgea de zăvoarele ușii, trei la număr, ca să-și poată primi prietenul.

Arinius stătea zăvorît din pricina bogățiilor pe care le avea. Fusese adus la Sarmizegetusa pentru priceperea lui în a prelucra aurul și argintul. Decebal trebuia să-i plătească pe romanii veniți să construiască cetăți și nu avea atîția denari cîți îi trebuia. Mai avea nevoie de bani și pentru tot felul de materiale pe care le cumpăra din imperiu. De aceea, regele s-a gîndit la o treabă foarte îndrăzneață, cu care a ieșit din încurcătură : l-a chemat la el pe Arinius să-i facă forme pentru bătut bani romani, și nu numai romani. Erau un fel de bani falși, dar la fel de valoroși, dacă te luai după cantitatea și calitatea aurului din ei. Singura deosebire era aceea că nu erau la fel de reușiți, ca cei adevărați. Arinius mai modelase forme pentru bătut monede thasiene, pentru lysimachi vechi, macedoneni, pentru kosoni sau pentru stateri cu chipul lui Filip al II-lea. Bătuse chiar și tetradrahme cu Alexandru cel Mare pe ele. Făceau monede vechi, pentru că adesea erau mai căutate în negoț.

Dar Arinius nu se îndeletnicea aici numai cu baterea banilor. Ajunsese repede cunoscut ca cel mai priceput meșter în arta de a lucra cercei și brățări frumoase, așa că femeile dădură buzna la el. Îi aduceau aur mult — din care aveau destul — și plecau acasă cu o brățară care nu cîntărea nici un sfert din cît aduceau. Brățările erau însă minunate : șerpi încolăciți,

mici pătrate legate între ele printr-un lănțișor fin, plăci mai mari pe care erau gravate animalele pădurii, mai ales căprioare. Cerceii reprezentau, de cele mai multe ori, soarele — modelul cel mai căutat de tinerele dace.

În scurt timp faima lui Arinius ajunsese atît de mare, încît veneau tarabostes tocmai din Cumidava sau Potidava să-și lucreze podoabe la el. Mai făcea Arinius piepteni de aur sau de bronz, mînere frumos cizelate pentru oglinzi, terminate cu cap de berbec sau de lup. I se cereau cheutori pentru ie, pe care știa să le facă mici și ușoare, ca să nu atîrne greu pe pînza subțire. Arinius pătrundea în casele celor mai de seamă tarabostes, prin frumusețile care ieșeau din mîinile lui. Toți ar fi vrut să aibă pe hamurile cailor sau pe scut aplice de aur. Adesea mantia de vreme rea, care cădea pe spate, era prinsă la gît cu o fibulă de aur, lucrată meșteșugit.

Iată de ce Arinus se îngrijea să încuie bine ușa. Avea la el aur mult și pietre scumpe, pentru care era pizmuit. Nu atît de dacii de rînd, cît de pleava venită din imperiu ca să se căpătuiască aici. Pe lîngă meșterii și instructorii militari, de dincolo de Donaris fugiseră în Dacia tot felul de certați cu legea, atrași de faima bogățiilor. Unii lucrau la construcții, alții încercau să încropească un negoț oarecare, fie cît de mic. Erau și dintre aceia care se însuraseră și își ridicaseră ziduri de casă. Nu mai era ceva rar să auzi vorbindu-se limba Romei într-o cetate dacă. Nevestele învățau de la bărbați limba romanilor. În ultimul timp devenise o modă să știi să înșiri măcar cîteva vorbe străine. Bineînțeles că mai ales în cetățile mari erau aciuați acești romani. La țară sau în cetățile mai mici și mai îndepărtate nu se prea auzea de așa ceva.

Arinius închise ușa în urma prietenului și îl întrebă curios :

— Ce s-a întîmplat, Iudenus? Vorbește odată!

— Am aflat ceea ce de mult ne cere marele Traian, spuse scribul șoptit, privind spre fereastră, de parcă tot s-ar fi temut să nu fie dincolo de ea o ureche vrăjmașă. Împăratul ne-a cerut să-i dăm dovadă că Decebal uneltește împotriva Romei.

— Întotdeauna am spus trimișilor lui Traian că aici zace necredința. Decebal s-a declarat clientul Romei, dar unelteşte împotriva ei.

— Traian vrea o dovadă a necredinței lui, pe care s-o arate Senatului. Știi că Senatul se opune începerii războiului cu dacii, dar ar încuviința de îndată pornirea legiunile spre Danuvius, dacă Traian ar dovedi că Decebal unelteşte împotriva Romei. Ei bine, Arinius, există această dovadă, de care are atîta nevoie împăratul. Am scris-o chiar eu, cu mîna mea.

— Ce spui ?

— Mîine dimineață, în zori, Dadas porneşte spre marcomani, ducînd scrisoare şi un car cu arme. În scrisoare, Decebal îi cere lui Ruru să-şi pregătească armele, pentru a lovi împreună cu dacii legiunile romane. Dar ce dovadă mai bună vrei, decît armele din car ? Împăratul n-are decît să le înfățişeze în Senat, şi dovada vinovăției lui Decebal va fi făcută.

— Veste mare, Iudenus ! Veste mare ! Cum să punem mîna pe aceste arme ?

— Chiar în noaptea asta să pleci spre Lederata. Vesteşte că a pornit solia dacilor. Se prefac a fi negustori de stofe. Pînă cînd ajung ei la vărsarea lui Maris în Pathissus, soldații din Lederata pot să le iasă înainte. Dacă nu, să pună mîna pe ei cînd trec prin ținuturile iazige.

— Iudenus, dacă ne cad în mînă, Traian ne umple de aur ! Parcă te văd în preajma lui, tălmăcindu-i limba barbarilor. Scăpăm amîndoi din această margine de lume, ne găsim iar un culcuş bun lîngă Quirinal !

— Scăpăm de iarna dacică, Arinius. Am văzut lumina zilei în călduroasa Misia, din Asia Minor, care nu cunoaşte albul zăpezilor. Nu mai vreau să port cinci rînduri de cămăşi, să-mi tot înfăşor picioarele în blană de iepure, şi tot să-mi înghețe degetele. Nu pot să umblu ca barbarii ăştia cu pieptul gol cînd crivățul bate de-ți taie răsuflarea. Îmi pare rău de Dadas că va pieri. Dacă ar fi urcat în scaunul regelui, Roma ar fi avut în el un client credincios. Asta ar trebui să-i spunem lui Traian. Împăratul să caute să-l înlăture pe Decebal şi să-l păstreze pe nepot.

— N-am încredere în nici unul.

— Dadas a trăit la Roma. Am auzit cu urechile mele cînd îl sfătuia pe Decebal să fie credincios lui Traian.

— Atunci ar trebui să-l prindem viu. Am să-i spun comandantului din Lederata cine este și de ce ar fi mai bine să ajungă nevătămat la Roma. Mîine, poimîine poate că ne întoarcem cu el aici. Iată că sînt gata de drum.

Între timp Arinius se îmbrăcase și luase din cui șaua, s-o arunce pe spatele calului. Grajdul îl avea chiar sub locuință. În afară de cal, Arinius nu mai ținea nici un alt animal pe lîngă casă. Singur calul îi era de folos, pentru că se putea duce ușor, cînd avea nevoie, dintr-un loc în altul.

Ca să nu atragă nimănui luarea-aminte, Iudenus se înapoie cît mai repede în cetate, în timp ce Arinius dădu pinteni calului și se îndepărtă pe drumul către Aizis și Lederata.

Din turnul locuinței sale, Vezina îl văzuse pe Dadas ieșind de la rege. Pentru a nu știu cîta oară, se întrebă cine va lua locul acestui uriaș trimis de Zamolxe dacilor, care este Decebal? Greu s-ar fi găsit un altul cu înțelepciunea și hotărîrea lui, care să stea în fruntea acestui neam amenințat cu pieirea! Marele Preot era și vicerege, lui i s-ar fi cuvenit să-l urmeze pe Decebal, dar nu se simțea în stare. Înaintase în vîrstă, iar Dacia avea nevoie de braț tînăr și înțelept. Dadas i se părea cel mai potrivit. Văzuse multe, știa multe, putea fi un rege luminat. Avea în el și dorința de a scoate pe daci din întunericul neștiinței. Iubea filozofia și poezia, dar mînuia curajos și sabia. Ce putea dori mai mult pentru Dacia? Fusese liniștit în privința urmașului, dar dintr-o dată totul se tulburase, iar Decebal devenise de neînțeles. Oare ce se întîmplase? Regele ocolea să vorbească despre nepot, deși el încercase de mai multe ori să aducă vorba. Decebal se închisese într-o muțenie care îi dăduse de gîndit. Cu ce îl supărase Dadas? Se convinsese că nepotul nu se știa vinovat față de rege. Atunci? Se gîndea mereu la sclavul Micheas. Să-l fi supărat chiar atît de mult pe rege

moartea lui? Dacă da, Vezina nu reușea totuși să înțeleagă de ce.

Se hotărî să mai încerce încă o dată să stea de vorbă cu Decebal. Poate că-l va convinge să-l trimită pe Zuro după Dadas. Amîndoi s-ar fi descurcat mai ușor.

Ascuns în camera lui, regele se perpelea ca pe jar. Și nu putea spune nimănui ce are pe suflet. Numai el trebuia să știe ce pusese la cale. Se ascunsese, ca să nu scape o vorbă pe care n-ar fi vrut în ruptul capului s-o rostească: Opriți-l! Se urcase în foișorul locuinței-palat și privise de sus, pînă cînd căruța se pierduse în depărtare. Abia atunci cerbicia lui se frînsese, gheața din suflet i se topise, și ar fi vrut să strige primei străji: „Opriți-l!" Dar ca să n-o facă, și-a plimbat privirile roată peste munții și cîmpiile din zare, peste casele risipite pe coaste și-n poiene, peste stîncile pe care le știa în luminișurile de pădure. Peste toate a trecut ochiul lui îndurerat și pieptul i s-a umflat într-un oftat greu, și limba n-a mai rostit acel cuvînt, care l-ar fi salvat pe nepot. „Măscărici! Un măscărici!" Cuvîntul ăsta i se înfipsese prea adînc în suflet. Auzea Roma rîzînd în hohote și pe Traian strigînd: „Mă voi lupta cu un măscărici! Iată cine se ridică împotriva Romei!" Cum putuse să-și piardă pînă într-atît capul acest băiat? Numai femeia aceea a fost de vină! Numai ea! Și dovada cea mai bună că sufletul lui este acum stricat, o avusese în clipa cînd aflase că Micheas zace mort. Îl omorîse ca un mîrșav, din umbră, aruncînd săgeata. Omorîse un sclav ca să nu-l dea de gol, în loc să vină în fața lui și să-i taie capul ca unui mincinos. Dacă i-ar fi retezat capul, în timp ce stătea de vorbă cu el, l-ar fi înțeles.

— Ai sufletul greu, Decebal, auzi deodată în spate glasul lui Vezina. Ochii tăi sînt îndreptați pe urmele lui Dadas. Ai gîndit bine ceea ce ai făcut?

— Vezina, cine crezi tu că trebuia să stea în fruntea dacilor? strigă regele de parcă acesta i-ar fi fost răspunsul la întrebarea pusă de Marele Preot.

— În nici un caz unul mai puțin înțelept decît Decebal. Timpurile se vestesc tulburi.

— Așa e, ne așteaptă încercări grele. Și n-am cui să las Dacia. Barba mi-e aproape albă și gîndul mi se îndreaptă tot mai des către cel care trebuie să-mi urmeze.

— De ce l-ai trimis așa departe, Decebal?

— Ca să se învețe cu greul.

— N-o să se mai întoarcă!

— Îl vom plînge cu toții.

— Asta vrei, Decebal, să-l plîngem? În sufletul tău crezi că n-ar merita să-ți urmeze, dar te înșeli. Este un tînăr de ispravă. Trimite, Decebal, să-l cheme înapoi la Sarmizegetusa!

Regele prinse să se plimbe prin cameră, suflînd ca un zimbru încolțit de vînători. Nu-i răspunse.

— Trimite-l pe Zuro să-l însoțească. Au copilărit împreună, sînt ca frații... Ai aflat, Decebal, cine l-a răpus pe Micheas?

— N-am avut ce afla.

— Nu înțeleg vorbele tale. Știai?

— Cu puțin înainte de a muri, Micheas a fost aici. L-am întrebat ce a fost la Roma...

— Și ce ți-a răspuns, Decebal? El ți-a cătrănit așa sufletul? Ce ți-a spus?

— Tot ce știam și eu. Apollodoros era mulțumit de Dadas. Nu ne-a făcut de rîs. Sînt mîndru de el.

— Cu atît îmi pare mai rău că Micheas nu mai poate vorbi. Multe lucruri am fi aflat de la el, pe care Dadas n-o să ni le spună. Știu că nu-i place să se laude.

— Și mie-mi pare rău!

— Ai pus să-l caute pe vinovat?

Nu ceruse nimănui să-i aducă vinovatul, temîndu-se de cele ce ar fi putut afla.

— O să-l dăm în vileag, și nu-i va fi ușor.

— Chiar eu voi încerca să-l aflu.

— Încearcă, spuse Decebal, fără nici o tragere de inimă. Încearcă, Vezina!

Marele Preot se ținu de cuvînt. Îl chemă la el pe Zuro. Tînărul se înfățișă cu fruntea senină.

— Zuro, regele este îndurerat că Micheas a murit, dar făptașul a rămas necunoscut. Vrei să mă ajuți să-l aflu?

— Am să încerc, părinte Vezina.

— Trebuie, Zuro, să-l găsim. Ascultă bine ce-ţi spun, este o taină mare. Regele l-a trimis pe Dadas la marcomani ca să-l pedepsească pentru omorîrea lui Micheas.

— Să-l pedepsească ?!

Zuro păli.

— Da, Zuro. Dintre cei plecaţi la marcomani, puţini au reuşit să treacă prin ţinuturile iazigilor, şi nu duceau o căruţă plină cu arme. Decebal l-a trimis, dar nu-l mai aşteaptă...

Ultimele cuvinte fură ca o lovitură de trăznet pentru Zuro. Prietenul lui fusese trimis să moară! Trimis chiar de Decebal, care îl iubea ca pe ochii din cap.

— Părinte Vezina, şopti el, cu glasul gîtuit de emoţie, Dadas nu trebuie să moară! Regele îl voia urmaş. De ce şi-a întors faţa de la el ?

— Pentru că l-a răpus pe Micheas. Sclavul îi spusese ceva despre Dadas şi el i-a trimis săgeata în gît. Cel puţin aşa crede regele.

— Nu putea să facă Dadas una ca asta! Altcineva l-a omorît pe Micheas...

— Cine, Zuro? Regele trebuie să-l ştie pe făptaş. Numai aşa salvăm viaţa lui Dadas. Stai, unde te duci ?

— La Decebal.

— De ce ?

— Să-l rog să mă trimită după Dadas.

— Decebal nu mai este în Sarmizegetusa. E puţin timp de cînd l-am văzut plecînd spre Sargedava. S-a dus la Tinna.

— Alerg după el!

— Aşteaptă-l aici. Lasă-l pe Decebal să-i spună Tinnei ce-o crede el de cuviinţă.

— Dar cînd se înapoiază, părinte Vezina ?

— Mîine dimineaţă.

Decebal nu-şi mai putuse înăbuşi durerea şi pornise spre Sargedava, să-şi vadă sora. Voia chiar el să-i spună că l-a trimis pe Dadas la marcomani. Poate că ea nu va simţi decît durerea despărţirii, dar tatăl lui va şti ce primejdii îl pasc pe băiat. Era hotărît ca lui Duras să-i mărturisească adevărul. Acest om aspru şi drept îi va înţelege şi durerea, şi fapta. Cu Tinna nu îndrăznea să

vorbească deschis, nu-i putea spune că fiul ei se ticălosise la Roma. Ea va răbda mai uşor moartea lui ca erou, va fi mîndră să-şi ştie fiul alături de Zamolxe, în rîndul vitejilor. Dar n-ar fi putut trăi o clipă, dacă ar afla că şi-a făcut neamul de rîs. Pentru ea, ca şi pentru ceilalţi, Dadas trebuia să piară vitejeşte.

Aşa cum se aşteptase de altfel regele, cînd Duras află, rămase ca de piatră, cu ochii închişi. Obrajii i se învăpăiase de parcă primise palme, şi regele ar fi putut jura că niciodată nu-i fusese atît de ruşine. Duras îşi amintea acum fiecare cuvînt schimbat cu fiul lui, în ziua sosirii la Sargedava.

— Îţi mulţumesc, Decebal, că n-ai lăsat ruşinea să cadă asupra familiei mele!

Fură singurele lui vorbe.

A doua zi, Decebal se înapoie la Sarmizegetusa. În faţa locuinţei-palat îl găsi pe Zuro, aşteptîndu-l. El era acum singura lui bucurie şi-l prinse cu dragoste de umeri, privindu-l lung.

— Ce vrei, Zuro, de la mine? Mi se pare că mă aşteptai sau mă înşel?

— Te aşteptam, mărite Decebal.

— Bine ai făcut, băiete. Pe nimeni n-aş fi vrut atît de mult să-l văd, ca pe tine. Spune-mi ce vrei.

— Îndrăznesc să-ţi cer ceva.

— E singura dată cînd te aud că ai o dorinţă.

— Cu atît mai mult aş vrea să mi-o îndeplineşti.

— Vorbeşte!

— Vreau să plec pe urmele lui Dadas. Sînt prea mari primejdiile, ca să le înfrunte singur. Braţul meu îi va fi de ajutor.

Vorbele tînărului îl pătrunseră pe rege. Oare de ce nu avusese norocul să fie şi Dadas la fel ca el? Cîte porunci îi încredinţase, pe toate le dusese pînă la capăt. Iată că ştia să fie şi prieten de credinţă.

— Am fost ca fraţii, urmă Zuro. De ce să nu înfruntăm amîndoi primejdia?

— Frumoase vorbe mi-ai spus, fiule, dar ce rost are să pleci după el? Să vă pierd pe amîndoi deodată? Ar fi prea mult pentru mine.

— Trebuie să-l urmez!

— Trebuie?! tresări regele.

— Mărite Decebal... eu l-am omorît pe Micheas!

Regele păli. Mărturisirea lui Zuro îl sperie. Tînărul îl privea drept în față, fără urmă de teamă, dar într-un fel care îl încredința că nu minte.

O furie oarbă întunecă mintea regelui. O furie care îi duse mîna pe mînerul cuțitului scurt pe care-l purta la brîu. În clipa mărturisirii lui Zuro, simțise că a rămas fără acești copii, pe care îi iubea ca și cînd ar fi fost ai lui. Tinerețea lui o vedea în tinerețile lor. Cît timp fuseseră ai lui, așa cum îi credea el, privise liniștit viitorul. Urmașii se dovedeau demni de părinții lor. Și iată că băiatul acesta venea acum să-i sfîșie sufletul printr-o mărturisire neroadă.

Pumnul i se încordă pe mînerul cuțitului. Vinele groase se întinseră sub piele, gata să plesnească. Zuro simți încordarea din pumnul regelui și își înalță capul, ca să-și dezvelească grumazul. Ar fi primit bucuros moartea din mîna lui Decebal.

— Spune-mi că mă ierți, mărite Decebal, șopti el privindu-l fără să clipească. Nu pot să mă duc în împărăția lui Zamolxe fără iertarea ta.

Vorbele lui îl copleșiră pe rege. Mînerul cuțitului îl simți deodată rece în palma-i încleștată...

— Pleacă fiule!... Du-te din fața mea! Tinerețea... tinerețea asta fără minte! Numai la ea se gîndește. Du-te din fața mea!

Zuro abia acum își dădea seama că greșise mai mult decît crezuse el. Dacă greșise atît de greu, de ce-l ierta? De milă? El, Zuro, iertat de milă?

— Pedepsește-mă, mărite Decebal! Eu l-am omorît pe Micheas. Cere săgeata care l-a răpus și pune-o lîngă ale mele.

— De ce, Zuro?

— L-am auzit vorbindu-ți. Îl trăda pe cel căruia trebuia să-i fie credincios. Nu din dragoste îți spunea toate acelea, ci ca să-și capete libertatea. Există vreo pedeapsă prea mare pentru lingușire? Și pe deasupra minția!

— Minția?

Zuro simți unda de speranță din întrebarea regelui.

— Minte-a! De ce să privești cu ochi răi dragostea lui pentru femeia aceea. Și eu iubesc o străină.

— Pe cine, Zuro?

— Pe Livia, fiica lui Plautius, meșterul pe care l-am adus să ne bată arme din fier tare. Lasă-mă să mă duc după Dadas. Am fost ca frații.

— Îl mai poți prinde?

— Am să încerc. Plec chiar în clipa asta.

— Du-te, Zuro. De acum s-au apropiat de locurile iazigilor dușmani.

Rîul Maris își lățise apele de parcă se întinsese la soare. Murmura leneș, ca un om care merge fără grabă, îngînînd un cîntec. Drumul se desfășura chiar pe malul lui, ținîndu-i tovărășie.

Dadas stătea răsturnat pe baloturile de stofe, cu ochii ațintiți la împletitura coviltirului de deasupra. Asculta pasul egal al cailor care mergeau de parcă ar fi știut drumul de cînd lumea. Nimeni nu-i îndemnase de cînd plecaseră de-acasă. Pădurea se rărise și Durdan spunea că nu e departe locul unde Maris își varsă apele în Pathissus. Dincolo de Pathissus aveau să facă pe negustorii de pînzeturi.

Romanul picotea lîngă Dadas, pentru că toată noaptea nu închisese ochii. Se culcaseră într-un luminiș, chiar pe malul apei, și el nimerise cu capul lîngă un mușuroi de furnici, care-i făcuseră pielea tot o blîndă. Mai ales chelia. În loc să doarmă, se scărpinase tot timpul și omorîse furnici, chinuindu-se noaptea întreagă.

Acum se văicărea arătîndu-i blîndele lui Durdan, care rîdea de se prăpădea.

— Pe mine de ce nu m-au ciupit?

— Puteau să muște din pielea ta bună pentru opinci? se răsti Silvanus, fără chef de glumă, mîngîindu-și pleșuvia. Și-ar fi rupt dinții bietele vietăți.

— Ha, ha, ha! sări Durdan. Tu ai piele fină, de roman, unsă cu tot felul de alifii. Ai văzut Seder, ce piele frumoasă are romanul? Cam tăbăcită de anii mulți, da'... parcă-i fiartă în șofran. De ce taci, Seder, și nu spui nimic?

— Şi pe mine m-au ciupit, se plînse micul Seder.

— Ţi-oi fi cumpărat şi tu pielea de la vreun roman venetic. Acum e la modă să cumperi de la „negotiatores", rosti Durdan plin de ironie, cuvîntul latin. În tîrgul cetăţii s-au înmulţit tarabele lor. Toţi se laudă că-i bine şi frumos la Roma, dar vin şi vînd la Sarmizegetusa şi se tocmesc cu femeile noastre pentru fiecare as. Tu tot de bine ai venit, Silvanus? Am auzit că aveai un „domus" de toată frumuseţea, cu multe încăperi şi cu bazin pentru scăldat. E adevărat, Silvanus? Toţi „negotiatores" se laudă că au scăldătoare acasă şi strîmbă din nas la mirosul cojocului nostru de miel.

Dadas se amuza ascultîndu-l pe Durdan. Nu alesese rău cînd îl luase la drum. De cînd plecase de-acasă, meliţa tot timpul din gură, şi întotdeauna cu haz. Erau de toată nostimada ciocnirile lui cu Seder, prietenul care abia îi ajungea la subsuoară.

— Chiar aşa, Silvanus, de ce ai fugit de la romani? se bagă în vorbă şi Dadas. Tu eşti chiar din Latium, după cum spui.

— Parcă tu nu ştii de ce suferă un biet militar? Ajungi odată să nu mai poţi răbda. Nedreptatea te împinge la multe. După ce înduri corvezile serviciului militar treizeci de ani, nu scapi de ele nici după ce împlineşti termenul. Te ţin mai departe sub arme, nu-ţi schimbă decît numele. Te numesc veteranus, dar în lupte eşti trimis să mori ca cei tineri, cu toate că tu ai pielea plină de urmele rănilor. Cînd ceri dreptul tău în pămînt şi bani, trec ani şi ani pînă să-l primeşti. Iar cînd, în sfîrşit, se îndură şi te lasă acasă, ce primeşti sub numele de ogor? Noroaie, sau smîrcuri, sau coclauri de munte. Ce să vă mai spun, e grea viaţa de soldat. Şi pentru ce? Cît fac sufletul şi trupul unui soldat? Zece aşi pe zi, adică un denar mare şi lat! Din ei trebuie să-ţi cumperi îmbrăcăminte, arme, corturi şi să mai dai ceva şi centurionului, ca să nu te muştruluiască fără nici o milă şi să te mai scutească de corvezi. În schimb, pe Hercules, mereu bătăi şi răni, mereu vitregia iernii şi căldura istovitoare a verii... Vai de cei din legiuni! Numai pretorienii o duc bine. Ei primesc doi denari pe zi şi sînt trimişi la vatră după şaisprezece

ani de serviciu. E drept asta? Se zice că s-au dat pămînturi bune în Moesia Minor, pe lîngă castrele care păzesc Istrul.

— Donaris, să-i spui, Silvanus, așa cum îi zicem noi.

— Voi îi ziceți Donaris, romanii îi spun Danuvius, iar acolo, în jos, pe la geți, i se zice Istru.

— Acum să-i spui Donaris, ca noi, îi ceru din nou Durdan, autoritar. Dacă ești la noi, să-i spui ca noi.

— Totuna mi-e. Doar rămîn aici pentru totdeauna.

— Așa de bine plătit n-ai fost tu niciodată. Și, pe deasupra, tu ești cel care comanzi.

— Așa e, dar și eu slujesc cu credință.

— Ia uitați-vă colo, nu cumva se zărește turnul de pază?

Durdan avea dreptate. Se zărea înaintea lor turnul întărit de la vărsarea rîului Maris în Pathissus. Dincolo de el erau iazigii.

Îi întîmpină un oștean călare.

— Ce-i cu voi și încotro mergeți?

— Am o fată frumoasă dincolo și mă duc s-o mîngîi.

— Tu ești, Durdane? Ce vînt te-aduce pe-aici?

— Afli îndată. Cheamă-l pe comandant să vină la noi. În fața ta se află nepotul lui Decebal.

Oșteanul se grăbi să-l asculte. Nu era un turn prea întărit, folosea mai mult ca să se poată vedea pînă departe, dincolo de Pathissus. Partea de jos era ridicată din piatră, iar catul de sus din bîrne de lemn. Cu toții erau vreo zece oameni.

În cerdacul turnului apăru cel chemat.

Dadas îi spuse despre ce este vorba și se învoiră să treacă dincolo căruța. Nu era o treabă ușoară, dar cei de la turn aveau două luntre mari, cu care sperau să reușească.

Așteptară întunericul, apoi traseră cele două luntre pe mal, una lîngă alta. Ridicară căruța și o așezară în ele: două roți într-una, două în cealaltă, și le împinseră încet în apă. Fu cît pe ce să se răstoarne, cînd una dintre luntre începu să plutească înaintea celeilalte și toată greutatea apasă în ea. Într-o luntre stătea Durdan, în cealaltă Seder, aplecați în afară, lopătînd cu grijă.

Ajunseră pe celălalt mal, cu mult în josul apei. Dadas, Silvanus și un oștean trecură cu o altă luntre. Acum erau numai cinci și le venea și mai greu să scoată căruța pe uscat. Traseră luntrele pe prundiș, apoi Durdan și Silvanus se vîrîră sub osie și, proptindu-și picioarele zdravăn în pămînt, o ridicară puțin cîte puțin.

Porniră la pas ușor, să nu fie auziți. Erau în locurile iazigilor și de acum viața lor atîrna de priceperea cu care știau să pară negustori de stofe veniți din Aquileia.

Merseră toată noaptea, ca să se depărteze cît mai mult de apa rîului, spre Annamatia.

Dadas era negustorul. Îmbrăcat într-o togă din stofă bună și o pelerină prinsă într-o fibulă de aur în dreptul umărului, puteai să juri că e un tînăr negustor curajos pornit cu marfă spre nord, să cîștige mai bine. Ceilalți trei erau sclavii lui.

Aveau în căruță și stofe alese, scumpe, și mai proaste, pentru cumpărătorii nevoiași, dar erau hotărîți să ceară prețuri mari, ca să nu vîndă nimic. Rînduiră baloturile pe o bucată mare de pînză, care acoperea armele bine ascunse în fîn, să nu se lovească una de alta.

Prima spaimă o traseră în zori. Erau în vîrful unui mic deal, cînd zăriră departe, în urmă, ridicîndu-se praful drumului. Seder sări din căruță și își lipi urechea de pămînt.

— Călăreți! Vin la aruncatelea!

— Ne ascundem în pădure! porunci Dadas.

Doar ce se pitiseră, că pe drum trecură, în galop, vreo zece soldați din legiuni, căutînd cu privirile în toate părțile. N-aveau nici un motiv să creadă că pe ei vor să-i ajungă și totuși... ce să caute aici acești romani? Iazigii erau supuși Romei și trupele legiunilor treceau cînd voiau dintr-o parte în alta, dar unde alergau acești călăreți atît de grăbiți? Dacă ar fi fost o cohortă sau măcar o centurie, ar fi putut crede că fac un exercițiu sau se duc dintr-un castru în altul.

După ce cobora dealul, drumul se pierdea iar în pădure, apoi ocolea un mic lac, strîns din apa ploilor

și intra într-o așezare iazigă. Ajungînd în sat, romanul din frunte sări din șa și se grăbi spre cel care venea în întîmpinarea lui.

— Vreau să știu dacă a trecut pe aici un negustor de pînzeturi într-o căruță acoperită.

— De mult n-a mai apărut vreunul prin partea locului.

— Dacă-l vedeți, opriți-l și trimiteți un călăreț să ne dea de știre. Mai e însoțit de doi sau trei sclavi.

— Nu și-a plătit datoriile, de alergi așa după el, romanule?

Iazigul îl iscodea cu ochii lui negri și depărtați de nas, ca la oamenii răi. Romanul i-ar fi spus despre ce este vorba, dar dacă iazigul ar fi aflat că în căruță sînt daci, i-ar fi căsăpit într-o clipă, or el avea poruncă să-l prindă viu pe cel căutat.

— Ai bănuit chiar adevărul, iazigule. Pune mîna pe el și trimite un călăreț spre castru, să ne dea de știre. Noi plecăm mai departe, poate că au trecut fără să prindeți de veste.

Cînd au ajuns în marginea așezării iazige, Dadas i-a cerut lui Durdan să oprească. Trebuia să cumpănească bine situația. Să treacă acum, pe lumină, sau să aștepte noaptea? Nu puteau să ocolească așezarea, nici un drum nu tăia pădurea.

— Parcă ar fi mai înțelept să așteptăm întunericul.

— De acum o să întîlnim multe așezări iazige. Dacă o să așteptăm pentru fiecare noaptea, abia în primăvară ajungem la marcomani.

Avea dreptate și Durdan.

— Să trecem! hotărî Dadas. Dar să fim cu băgare de seamă. Seder, rămîi în urma noastră. După ce trecem dincolo de așezare, vii și tu. Uite scrisoarea asta, ține-o la tine. Dacă s-o întîmpla ceva, pleci pe jos, ocolești prin pădure și te duci mai departe. Trebuie să ajungi la Ruru.

Seder vîrî în sîn sulul, apoi se ascunse în marginea pădurii. Ceilalți porniră mai departe.

Așezarea iazigă nu era prea mare, casele din lut, unele pe jumătate săpate în pămînt și acoperite cu paie, se înșirau la distanță apropiată una de alta, într-o po-

iană întinsă. Un fir de apă se furişa chiar pe la marginea caselor. Copiii erau la scaldă, pe malul apei şi, cînd zăriră căruţa, se repeziră spre ea, strigînd bucuroşi.

Negustorii observară în mijlocul aşezării cîţiva bărbaţi privind lung spre ei.

— Parcă ne-aşteaptă, îşi dădu cu părerea Durdan.

— Să nu creadă că ne ferim! Ţineţi-vă armele la îndemînă.

— Bine-ar fi să nu le ridicăm, oftă Silvanus. Ce putem face aici, în mijlocul lor? S-o ţinem una şi bună că sîntem romani.

În dreptul celor care îi aşteptau, Durdan opri căruţa şi Silvanus începu să înşire ce aveau de vînzare, după obiceiul tuturor negustorilor care colindau cu marfa din loc în loc.

— Pînză de cînepă, stofe din lînă pentru vremea zăpezilor, mătăsuri fine, din Asia Minor, pentru femeile nobile. Stofe albastre, şi roşii, şi galbene...

În timp ce Silvanus dădea cu gura, Durdan desfăşurase două baloturi, pe care le arăta mai marelui dintre iazigi. Se părea că nu-l prea ispiteşte marfa.

— Nu aveţi voie să vindeţi nimic, pînă nu se întorc romanii care vă caută, le spuse el.

— Pe noi? sări mirat şi supărat Dadas. Ce poate să aibă cu un negustor cinstit ca mine?

— Rămîneţi aici pînă cînd se duce un călăreţ să-i vestească.

— Am să mă plîng împotriva voastră, se răsti Dadas. Nici un negustor n-o să mai îndrăznească să treacă pe aici. N-am de gînd să rămîn nici o clipă, iar dacă nu vreţi să cumpăraţi, cu atît mai bine. Îndeamnă caii! îi ceru lui Durdan, care îi şi lovi.

La un semn abia schiţat al căpeteniei, doi iazigi săriră şi apucară căpestrele cailor. Atunci Durdan şfichiui spre ei biciul, făcîndu-i să-şi plece capetele. Caii speriaţi porniră la aruncatelea.

Totul se petrecu atît de repede, că iazigii nici nu se dezmeticiseră, cînd ei se şi îndepărtaseră ca la o aruncătură de piatră. Durdan biciuia caii fără încetare. Aveau la căruţă doi cai murgi, lungi în picioare şi iuţi, care se aşternură cu burţile pe pămînt.

Iazigii se repeziră după fugari. Unul dintre ei își încordă arcul și ochi. Dadas, care era în spate, îl văzu și trase în grabă scutul. Nu-l ridicase bine, cînd săgeata se și înfipse în el, zbîrnîind.

— Grăbește, Durdane! Să ajungem în pădure.

Cît erau la loc deschis, puteau primi o ploaie de săgeți, și se temeau mai ales pentru cai. Ei se fereau cu scuturile.

Zgomotul roților și al copitelor scoase afară pe iazigii care își aveau casele în apropierea drumului. Unul îndrăzni să sară înaintea lor, dar Durdan se repezi pe oiște, și cînd iazigul întinse mîinile spre căpestre, îl lovi cu codirîștea și-l aruncă la pămînt.

Curînd, cinci călăreți se adunară dintre case și porniră după ei, înarmați cu săbii pe care le fluturau amenințător, în timp ce înfigeau pintenii în burțile cailor. Se apropiau cu repeziciune.

— Dacă n-ar mai veni și alții, mormăi Dadas. Cu ăștia ne descurcăm noi! Silvanus, trage arcurile de sub paie!

Așteptară cu arcurile pregătite ca urmăritorii să ajungă la o distanță potrivită.

— Treci în locul meu, Silvanus! ceru Durdan romanului. Mai bine mă descurc eu.

Făcură schimb de locuri. Ochiul lui Durdan aprecia bine distanța. Avea un arc pe măsura lui: nu oricine l-ar fi putut folosi. Dadas auzi zumzetul corzii și iazigul din frunte se aplecă, încercînd să-și tragă din piept săgeata. Începu apoi să se lase încet într-o parte, pînă cînd alunecă în praful drumului.

Calul celui din spate se sperie și cabră scurt, sărind peste el.

— Bravo, Durdane! Ia-l și pe celălalt în primire!

Din nou zbîrnîi coarda arcului, dar căruța tocmai atunci săltă într-o groapă și săgeata trecu pe deasupra celui ochit.

Dadas își încordă și el arcul. Era un bun arcaș, sau așa știa că fusese. Ochi fără grabă și slobozi coarda. Urmări săgeata ducîndu-se drept spre iazig, dar și acesta o văzu. Se lungi, făcîndu-se una cu calul, și scăpă teafăr.

În dreapta se desprindea o cărare şi cei din căruţă văzură cum călăreţii pornesc pe ea. Vor apare în faţa lor.

— Mai repede, Silvanus!

Căruţa nu era prea uşoară şi, oricît de buni ar fi fost caii, mult n-o mai putea ţine într-o asemenea goană.

Nu-i văzură pe urmăritori decît atunci cînd o săgeată venită din pădure se înfipse în burta unui cal. Fură gata să se răstoarne, deoarece calul rămas în picioare, încălzit şi speriat, se smucea în ham tîrîndu-şi semenul. Iazigii apărură cu săbiile ridicate şi cei trei săriră din căruţă să primească lupta. Doi dintre iazigi se năpustiră asupra lui Durdan, pe care-l văzuseră mai mare. Cel care se aruncase asupra lui Dadas urla ca ieşit din minţi, de cîte ori lovea cu sabia. Luat pe neaşteptate, tînărul abia avu vreme să sară într-o parte cînd auzi şuierîndu-i fierul pe la ureche. Lama sabiei îi prinse umărul mantiei şi i-l reteză de parcă n-ar fi întîlnit nimic în cale. Din avînt, iazigul trecu pe lîngă el fiind o clipă cu spatele. Zvîcni sabia, dar nu-l ajunse. Cineva se lipi de el: Silvanus. Durdan rămase singur cu cei doi şi, ca să-i lovească pe rînd, se dădea înapoi pas cu pas, sărea peste căruţă, ocolea calul, tot pîndind un prilej bun ca să atace. Se trezi faţă-n faţă numai cu unul dintre ei; îi despărţea calul. Al doilea încerca să-i cadă în spate. Durdan lovi crupa calului cu latul sabiei, şi animalul zvîcni înainte, repezindu-se în iazigul care încerca să-l ocolească, doborîndu-l. Cel de dincolo de cal se pomeni cu sabia lui Durdan sub nas. Se feri şi lovi, dar sabia lui o întîlni pe a dacului, ţinută curmeziş deasupra capului. Izbise cu sete. Prinsese arma cu amîndouă mîinile. Durdan îşi ţinea sabia numai cu o mînă. Cu cealaltă îşi trase cuţitul de la brîu şi-l înfipse jos, sub coaste. Sări apoi spre cel care tocmai reuşise să scape din picioarele calului. Termină uşor şi cu el.

Dadas şi Silvanus se luptau spate în spate, iazigii dîndu-le roată. Dadas sîngera la braţul stîng, dar şi iazigul din faţa lui avea o dungă roşie care îi împărţea obrazul în două, de la nas pînă la ureche. Cînd fu iar atacat, Dadas se prefăcu a ridica arma deasupra capului,

să pareze lovitura, dar n-o făcu. Sări un pas într-o parte și izbitura dată cu sete de către iazig se duse în gol. Dușmanul căzu aproape cu nasul în pămînt, dezvelindu-și ceafa. Dadas lovi și el.

Cel cu care se lupta Silvanus, cînd se văzu singur, întoarse spatele și o luă la fugă, pierzîndu-se în pădure.

— După el ! îndemnă Durdan.

Iazigul era iute de picior, cunoștea bine pădurea și se strecura ca șarpele printre trunchiurile copacilor. Nu-l mai ajunseră.

Găsiră în schimb caii. Îl înlocuiră pe cel mort și porniră în mare grabă. Pierduseră însă mult timp. Asupra lor se abătu o ploaie de săgeți și calul abia înlocuit căzu și el. Se văzură înconjurați de mai bine de douăzeci de călăreți, cu săbiile ridicate amenințător, în frunte cu căpetenia întîlnită în sat. Nu se mai împotrivir㠎. Îi legară fedeleș pe toți trei și îi urcară pe cai, înapoindu-se în așezare.

Nu le era greu să ghicească ce gîndeau iazigii strînși în juru-le, după privirea plină de ură, amenințătoare. Cereau moartea lor. Căpetenia însă îi tot liniștea, arătînd în direcția în care dispăruse pîlcul de călăreți romani. De data asta, romanii erau salvarea lor.

Fură legați de trei stîlpi înfipți în mijlocul așezării, într-un loc deschis, unde se strîngeau de obicei iazigii la jocuri de trîntă. Vorbeau tare și rîdeau, iar din cînd în cînd aruncau cîte un bulgăre de pămînt, mai ales în Durdan. Fură goniți de întuneric și de primele picături de ploaie. Cerul se întunecase și o ploaie repede și rece se porni...

Îi păzea numai un iazig care își pusese pe cap o glugă lungă și se adăpostise sub un stejar bătrîn.

De cum rămăsese singur, Seder se cățărase ca o pisică în cel mai înalt stejar, ca să-i poată urmări cu privirea pînă departe. Văzuse tot ce se întîmplase în sat, apoi căzuse pe gînduri, întrebîndu-se ce ar fi mai bine să facă. Să plece singur spre marcomani ? Dacă totuși ceilalți au scăpat, acum erau departe, nu-i mai putea ajunge. Dacă nu, era mai bine să aștepte, să vadă ce se va întîmpla cu ei.

Îi văzuse apoi pe cei trei legaţi şi inima i se strînsese de necaz. Pipăise papirusul păstrat sub cămaşă, jurîndu-şi să-l ducă singur regelui marcoman.

Privise înciudat la iazigii care se strînseră în jurul lor, la copiii mai mărişori care-l trăgeau pe Durdan de barbă, spre hazul bătrînilor.

Luarea-aminte îi fu atrasă de tropotul unui cal care se apropia din aceeaşi parte din care veniseră şi ei. Micul Seder se gîndi că are norocul să facă rost de un cal. Se piti în spatele unui trunchi gros, pregătindu-şi arcul. Călăreţul avea să treacă pe la cîţiva paşi, nu putea să-i scape. Îşi încordă arcul şi.. în loc să arunce săgeata, strigă :

— Zuro ! Zuro !

Călăreţul trase puternic de zăbale şi calul se învîrti în loc de durere.

— Ce-i cu tine aici ?

Seder îi făcu semn să se ascundă şi îi povesti totul. Au aşteptat să se întunece.

Stăteau amîndoi în marginea pădurii şi încercau să desluşească ceva în noapte. Ploaia se înteţise şi le şiroia pe obraji şi în barbă. Picături mari loveau frunzele aspre într-un răpăit fără de sfîrşit ; parcă sfîrîia o oală cu untură pe foc. Un fulger sfîşie cerul în două şi, la lumina lui, îi văzură pe cei trei legaţi de stîlpi.

Fulgerele îi ajutau să desluşească ce face iazigul de sub stejar, dar totodată erau şi o primejdie : la lumina lor puteau fi descoperiţi. Paznicul, aciuit sub copac, picotea sub glugă.

Zuro îşi trase cuţitul de la brîu şi, în genunchi, se apropie de iazig, venind din spate. Seder rămăsese la marginea pădurii, cu arcul pregătit, gata să-i sară în ajutor.

Răpăitul ploii era atît de tare, încît iazigul nu-l auzi apropiindu-se. Un fulger scăpără şi Zuro văzu că a ajuns la numai cîţiva paşi în spatele lui. Cumpăni o clipă cu mînerul cuţitului strîns în palmă, apoi se avîntă. Din două-trei şalturi fu lîngă paznic şi repezi lama armei în glugă.

— Dadas! șopti Zuro, cuprins de o bucurie fără margini.

— Zuro, prietene!

Într-o clipă legăturile fură tăiate și cei doi prieteni se îmbrățișară.

— În pădure! îi îndemnă Zuro, arătîndu-le încotro s-o apuce.

— Unde e Seder? întrebă nerăbdător Durdan, îngrijorat de soarta prietenului.

— Acolo! Te-așteaptă!

Se regăsiră toți cinci în marginea pădurii. Ce era mai bine să facă?

— Unde este căruța? întrebă Zuro.

— Au tîrît-o pînă în fața casei de-acolo, în care locuiește căpetenia iazigă. Cred că au luat tot dinăuntru.

— Poate că se teme de roman și nu v-a jefuit. Sînt doar supuși Romei.

— Să ne încredințăm că este așa.

— Și după aceea? întrebă Seder.

— Facem rost de doi cai. Noaptea e mare acum, pînă în zori sîntem departe.

— O să ne întîlnim cu romanii chemați de iazigi.

— Le venim noi de hac!

Furișîndu-se cu mare grijă, ajunseră lîngă căruță. În coviltir nu pătrunsese nici o picătură de apă. Era un adăpost de care aveau nevoie acum, cînd erau uzi ciuciulete.

— S-o împingem! șopti Dadas.

Fiecare la cîte o roată, o urniră din loc. Nu era ușor, pămîntul se înmuiase și se scufundau pînă la glezne în noroi. Și poate că nici n-ar fi reușit fără Durdan și Zuro, care în cele din urmă prinseră oiștea și traseră ca doi cai.

Răpăitul nesfîrșit al ploii îi ocrotea. Ajunseră cu căruța aproape de marginea așezării, apoi Zuro și Durdan se înapoiară să facă rost de cai. Lîngă casa căpeteniei era un grajd. Abia acum primejdia era cu adevărat mare. Un nechezat ar fi fost de ajuns ca să-i dea de gol. Pasul calului se auzea și el, chiar pe un timp ca ăsta.

În ușa grajdului, Zuro îl prinse pe Durdan de mînă, oprindu-l și făcîndu-i semn să asculte. Dinăuntru se auzea sforăind cel care păzea caii. O fi numai unul? Un fulger îi ajută să vadă mai bine: era unul singur. Durdan luă cuțitul lui Zuro și se furișă spre iesle. Sforăiturile îi arătau încotro să se îndrepte. Două lovituri de cuțit îl amuțiră pentru totdeauna.

Pe pipăite găsiră și hamurile.

Pînă se îndepărtară, merseră la pas, apoi îndemnară caii vîrtos. Durdan ținea hățurile, iar ceilalți se dezbrăcară la piele, să-și stoarcă îmbrăcămintea. Ploaia parcă se întețise și mai tare acum. Era frig și s-ar fi înfășurat în stofele pe care le aveau de vînzare, dacă ar mai fi găsit vreuna. Pe toate le cărase iazigul în casă. Lăcomia lui nu se oprise decît atunci cînd dăduse de paie, armele erau încă acolo. Îmbrăcară cămășile ude și își dădură pumni în spate, unul altuia, să se încălzească.

— Mari negustori, glumi Zuro. Ce mai vindem acum?

— Să ne facem negustori de arme! fu de părere Durdan, și izbucniră cu toții în ris.

— Trebuia să intrăm la iazig și să-i luăm înapoi pînzeturile furate.

Își regăsiră voia bună, pînă cînd Durdan oftă, lovindu-și pîntecele.

— Of, că tare aș mai rupe dintr-o pulpă de miel învîrtită bine deasupra jarului.

Ca la un semnal, tuturor le fu foame. A fost de ajuns ca Durdan să le amintească de mîncare, că burțile începură să le ghiorăie. Cel mai rău de foame se dovedi micul Seder.

— Ce vă tot mirați? Se vede că nu-l cunoașteți. Ăsta înghite un viței mai mare decît el, că te întrebi unde-l bagă, își trădă Durdan prietenul.

— Mîine, în zori, vînăm noi ceva, îl liniști Dadas. De acum mergem noaptea și stăm pitiți ziua. Noaptea e mai lungă decît ziua, avem timp mult de mers.

— Noaptea cealaltă ajungem la Danuvius.

— La Donaris, Silvanus. Nu vrei să te obișnuiești de loc, se răsti la el Durdan.

După miezul nopții ploaia conteni și, parcă trași de o mînă, norii descoperiră cerul bătut în cuie de argint strălucitor. Așa i se părea lui Zuro. Cămășile de pe ei începuseră să se usuce, nu mai simțeau atît de tare răcoarea. Se lungiră pe paie, picotind. Și, pentru că așa îi este dat omului, ca în clipele cele mai grele să-și amintească ce a fost mai frumos în viața lui, în mintea lui Dadas apăru Arria. Nu ea, locuința ei. În timp ce căruța îl sălta prin hîrtoapele drumului, își aminti de serile și nopțile petrecute împreună, cînd se răsfăța în patul de lemn de paltin. Toată mobila era din paltin gălbui, odihnitor ochiului. Măsuța din mijlocul camerei o vedea și acum, în toate amănuntele: suprafața încrustată cu solzi de fildeș, ca să dea impresia unei mări învolburate pe care pluteau trireme. Cînd se răsturna cu fața în sus, privea tavanul albastru, pictat în stele de aur care prindeau cea mai mică rază de lumină, strălucind ca cele de pe cer. În colțul din dreapta, jos, lîngă coloana care susținea arcul ce se deschidea dintr-o parte în alta a cubiculm-ului, era statuia unui amor cu tolba plină de săgeți, ce privea spre pat. Între aceste două coloane se întindea o draperie grea, din stofă de Persia. Pe timpul acela, cînd deschidea ochii, știa că începe o lepida dies — zi fericită. Sclava intra în vîrful picioarelor și-l înștiința că în balneum apa a fost pregătită. Îi plăcea să prelungească tapidarium-ul — baia caldă — parfumată, în care sclavele aruncau frunze de trandafiri tocate.

Roata căruței izbi o piatră și Dadas se trezi din visare.

Durdan strînse hățurile și caii răriră pasul.

— Ne oprim puțin, să se odihnească și caii ăștia. Le e greu prin noroi.

Sări jos și se duse de-i frecă pe spate cu un șomoiag de paie.

Abia acum își dădură seama de liniștea din jur. Nici o vietate nu se simțea în pădure. Îi înconjura o tăcere adîncă. Nici ei nu aveau ce să-și spună. Silvanus se gîndea că în curînd vor trece prin Annamatia, pe care n-o mai văzuse de cîțiva ani. Cunoscuse acolo o femeie la care ar fi putut trage pentru o zi, ca să cumpere

cîteva baloturi de pînză, să pară negustori. Dar cum să ştie dacă mai este singură ? Era o femeie cu destui nuri ca să-i dea tîrcoale bărbaţii. Lucra la un măcelar, prepara cîrnaţi şi caltaboşi, pe care îi atîrna deasupra uşii, să-i vadă cumpărătorii. Numai că, tocînd carnea şi slănina şi tot gustînd să vadă dacă are mirodenii destule, ajunsese pîntecoasă ca o amforă.

Luarea-aminte le fu atrasă de un zgomot îndepărtat, care, cînd şi cînd, se pierdea. Erau călăreţi ce galopau de mama focului.

— Romanii ! şopti Zuro. Se-ntorc !

— În pădure ! porunci Dadas.

Traseră căruţa din drum şi aşteptară.

— Nu trebuie să-i lăsăm să treacă, fu de părere Zuro.

— De ce ?

— Descoperă că am fugit şi se iau după noi.

— Ce să facem ? întrebă Dadas.

— Să ne măsurăm puterile cu ei. Sîntem cinci oameni zdraveni, înarmaţi pînă în dinţi.

— Ei erau zece.

— Cu toate astea, trebuie să le venim de hac ! Durdane, vino cu mine !

Scoaseră din căruţă o funie de cînepă şi căutară doi copaci aşezaţi faţă în faţă.

— Leagă de-acolo, Durdane !

Durdan înnodă un capăt al frînghiei de trunchiul unui copac, Zuro de celălalt, ceva mai sus de înălţimea unui om.

Se aşezară doi într-o parte a drumului, trei în cealaltă, cu armele gata de atac. Zăriră petele negre ale călăreţilor apărînd de după un cot al drumului. Niciunul nu scăpă. Călăreau în grup strîns, şi funia aşezată de-a curmezişul drumului îi lovi în dreptul pieptului, răsturnîndu-i. Caii mai alergară o bucată de drum ; apoi, simţindu-se singuri, se opriră. Iazigul care îi chemase fu gata-gata să scape, dar degeaba încercă să se oprească, pentru că funia tot îl lovi.

— Acum, fraţilor ! strigă Zuro.

Nu le-a fost prea greu să termine cu ei, pentru că cei mai mulţi încă zăceau la pămînt ameţiţi. Doi să-

rîră, totuși, în picioare, încercînd să le țină piept, dar Silvanus și Seder terminară repede cu ei.

Se treziră că au cai, arme și îmbrăcăminte de soldați din legiuni, cu care se puteau strecura mai ușor prin locurile iazigilor.

— Romanii vor căuta trei negustori într-o căruță cu coviltir, trasă de doi cai murgi. Să caute mult și bine. Avem doi cai bălani?

— Sînt și trei, răspunse Seder, care strînsese într-un singur loc caii romanilor.

— Înhămați doi cai bălani. Seder, mergi numai tu cu căruța. Mai avem puțin pînă la Annamatia. Dacă te întreabă cineva, spui că te duci la sora ta din Intercisa, iar cînd ajungi la Intercisa, spui că te duci la Brigetio. Și tot așa, pînă la Vindobona. Nu mai ești negustor, că nu mai ai ce vinde.

— Și noi? întrebă Durdan.

— Noi vom fi soldați din Legiunea a V Macedonica și venim din Lederata. Avem o misiune către comandantul din Carnuntum.

— V-aș propune ceva, zise Silvanus. Să plec eu cu căruța. Seder nu cunoaște nici limba, nici locurile. Eu am mai fost pe-acolo, și dacă vor, le și spun că mă duc s-o văd pe mîncăcioasa Aelia, care lucrează la cel mai cunoscut cîrnățar din Annamatia.

— Ai gîndit bine, Silvanus. După ce trecem apa, te urci tu în căruță.

— Bine, bine, mormăi Durdan, dar să văd dacă mă încape îmbrăcămintea vreunuia dintre ăștia, arătă el spre romani.

Făcură haz de necazul lui Durdan și se puseră pe treabă. Îi trase pe romani în pădure, le luară îmbrăcămintea și zalele, apoi încălecară. Caii care le prisoseau îi mai duseră o bucată de drum, apoi le traseră cîte o palmă pe crupă și îi alungară în pădure.

Treceau acum printr-o cîmpie ca-n palmă, de pe care se strînseseră bucatele. Pădurea se sfîrșise și începuse cîmpia mănoasă, cu pămînt gras, negru ca tăciunele.

Nu slăbeau deloc caii. Voiau ca pînă în ceasul al treilea, cel mai tîrziu, să ajungă la Annamatia, mai îna-

inte ca iazigii să-i poată prinde din urmă. Pînă la ziuă mai erau cîteva ceasuri bune, dar iazigii au cai iuți.

Nu știau că romanii lăsaseră la Danuvius trei soldați să păzească podul de vase care lega Annamatia de malul iazigilor. Seder, care călărea înaintea lor, trecu podul fără ca cineva să-l descoasă cu vreo vorbă. Pe ceilalți, soldații îi întîmpinară.

— Hei, n-ați văzut un pîlc de călăreți însoțiți de un iazig?

— N-am întîlnit pe nimeni.

— Dar o căruță cu coviltir, a unui negustor de pînzeturi?

— Negustor? N-am întîlnit nici o căruță.

Cei trei stăteau pe o bîrnă, chiar la capătul podului. Cînd călărețiii trecură pe sub nasul lor. Unul dintre romani sări ca ars.

— Àsta-i calul lui Sertorius! Hei, ia stai, de unde ai calul ăsta?

Recunoscuse calul lui Silvanus.

— Ce tot vorbești? strigă Silvanus, îmbrîncindu-l.

— E calul lui Sertorius! Îl cunosc bine! Țintele astea de la șa le are de la mine. Lentulus pune mîna pe el!

Silvanus dădu pinteni, dar se împiedică de calul lui Durdan. Podul era îngust și nu puteau trece doi deodată.

— Mînă, Durdane! strigă Silvanus.

Romanii traseră săbiile și alergară după ei. Ultimul rămăsese Dadas, care nu reușise să-și scoată arma. Calul lui, speriat de îmbulzeală, smuci în frîu înainte să pornească în galop după ceilalți. Își simți pulpa piciorului străpunsă de sabie. Calul galopă, ferindu-l de a doua lovitură, care doar îi zgîrie coapsa. Ținîndu-se cu mîna de șold, îi ajunse pe cei dinainte. Romanii făcură mare gălăgie în urma lor, dar la celălalt capăt nu mai avea cine să-i întîmpine.

— În stînga, fraților! strigă Zuro.

Annamatia era în dreapta, dar în stînga se întindea o pădurice de sălcii, în care se puteau pierde.

Seder văzuse de departe tot ce se petrecuse și dăduse bice cailor îndepărtîndu-se.

Cînd ajunseră într-un loc ferit din mijlocul pădurii. Dadas abia se mai ţinea pe cal. Tăietura era adîncă pînă la os, sîngele îi şiroia de-a lungul piciorului. Zuro îl luă în circă şi-l coborî, lungindu-l pe cîteva crengi înfrunzite, rupte în pripă de Durdan şi Silvanus. Locul era smîrcos şi trecuseră prin apă pînă la genunchii cailor, ca să ajungă aici. Le convenea pentru că era greu să le dea de urmă. În partea asta de pădure îşi revărsa Donaris apele în fiecare toamnă şi primăvară.

Silvanus găsi într-un buzunar al îmbrăcămintii sale romane o batistă, cu care mai ales nobilii se ştergeau de traspiraţie. Făcură din ea un pansament, apoi Durdan îşi rupse din cămaşă o fîşie cu care îi legă piciorul, să oprească scurgerea sîngelui.

— Ce facem, Zuro? întrebă înspăimîntat Silvanus, gîndindu-se la drumul pe care îl mai aveau de străbătut.

— Plec singur după Seder. O să ne fie mai uşor să ajungem la marcomani. Ce a fost greu, a trecut.

— Şi cu el?

— Îl duceţi voi la Sarmi. Decebal îl aşteaptă.

— Nu se poate urca pe cal.

— Găsim o luntre. Îl culcaţi pe o cergă de crengi şi ieşiţi la mijlocul curentului, să vă ducă apa mai repede.

Dadas deschise ochii împăiejeniţi şi ceru apă. Trupul parcă-i luase foc şi o mare sete îi uscase gîtul.

— Apă... Zuro!

— Să se întunece, Dadas.

— Mă strecor eu pînă la Donaris.

— În ce să aduci, Durdane?

— De şaua calului meu e atîrnat un corn.

Aduse, într-adevăr, apă.

— Zuro, lăsaţi-mă aici. Duceţi-vă la marcomani. Eu... mă duc la Zamolxe... şopti Dadas.

Vorbele îi pieriră pe buze, capul îi căzu într-o parte, ca unui mort.

— Caută o luntre. Trebuie să fie vreun pescar pe aproape, îl îndemnă Zuro pe Durdan. Ia la tine punga asta cu denari.

Donaris era aici larg și curgea leneș; apa îi era tulburată de ploaia din noaptea trecută. Descoperiră două luntre trase pe mal și legate de țăruși înfipți în pămînt. Lîngă ele, doi pescari ațițau focul sub un vas cu smoală. Durdan și Silvanus goliră mulți denari din pungă, pentru a-i convinge să vîndă luntrea.

Se întunecase bine cînd se înapoiară cu barca la edec. Tăiară apoi două crengi groase, ca pe mînă, puseră altele de-a curmezișul și făcură un pat pentru Dadas.

Durdan și Silvanus se așezară fiecare la cîte un capăt al luntrei, și Zuro îi dădu la apă. Peste puțin erau în mijlocul curentului, lunecînd repede la vale.

Zuro plecă spre marcomani.

Căruța urca încet panta cetății Sarmizegetusa. Toți cei care își aveau casele la drum ieșiră s-o vadă. Cînd ajunse sus și intră pe poarta mare a cetății, deasupra căreia erau sculptați doi cerbi față în față, despărțiți de un snop de grîu, căruța abia își mai croia loc prin mulțime. Toți voiau să-l vadă pe nepotul lui Decebal. Cînd îl zăreau, murmurau șoptit: „Zamolxe, primește-l lîngă tine!" Unii credeau că tînărul Dadas e mort. Obrajii de ceară trădau suferința, ochii i se adînciseră în orbite, piciorul umflat și negru îl ținea rezemat pe o creangă.

Durdan și Silvanus se chinuiseră cu el pînă aici, îngrijindu-l cum se pricepuseră, dar nimic nu-i alinase durerea. De două zile, Dadas nu mai scosese o vorbă, zăcea cu ochii înroșiți de fierbințeală și aiura, strigînd un nume pe care ei nu-l știau: „Arria". Cînd vedeau că fierbințeala îi ia mințile, udau o bucată de pînză și i-o puneau pe frunte și pe piept. Rănii nu știau ce să-i facă. Piciorul se umflase cît două și, ici, colo se învinețise. Singura lor nădejde era Vezina. Numai el știa să tămăduiască bolile.

Decebal, auzind cum i se înapoiază nepotul, șopti ca toți ceilalți: „Zamolxe, primește-l lîngă tine!" Apoi se repezi pe scări să întîmpine căruța.

— E mort?

— Trăiește, Decebal, dar nu știe de el.

Regele prinse brațul fierbinte al nepotului și șopti, destul de tare ca să fie auzit de cei din jur:

— Se va duce alături de Zamolxe, ca toți vitejii pieriți în luptă.

Izbucniră strigăte care salutau plecarea lui Dadas în împărăția vitejilor.

Se întîmplase ceea ce dorise regele; nepotul lui era salutat ca un viteaz, și așa avea să rămînă în amintirea poporului dac.

— Dacă Zamolxe îl va chema la el, vom sărbători așa cum se cuvine fericirea de a-l găsi pe Dadas vrednic să stea de-a dreapta lui.

Izbucniră iarăși strigăte. Poporul dac se bucura că încă un fiu de-al lui pleca de pe pămînt ca un viteaz. Ce își putea dori mai mult un bărbat?

— Duceți-l la Marele Preot!

Căruța se urni încet.

Din cetate, un drum de lespezi ducea pînă la sanctuarele din afara zidurilor. Dadas fu luat pe sus de cîțiva bărbați și așezat pe masa din fața sanctuarului mare, rotund. Aici veni Vezina să-l vadă.

Marele Preot îl privi lung și porunci îngrijorat.

— Duceți-l în sanctuar!

Se opri în fața unei lespezi mari, arătînd că acolo trebuia așezat, apoi coborî grăbit cîteva trepte și dispăru în incinta sacră, de sub pămînt. Treptele pe care se cobora erau din marmură albă, iar jos, pardoseala, din lespezi de granit, ca și stîlpii sanctuarului, puțin mai înalți decît un stat de om.

Aici, în sanctuarul mare, rotund, era și incinta sacră, unde se aduceau sacrificii la anumite sărbători. Alături, la numai cîțiva pași, era sanctuarul lung format din patru rînduri de coloane, în care Vezina oficia mai ales slujbele de înmormîntare. În fața lui se înălțau rugurile pe care erau arși nobilii cei mai de seamă, a căror cenușă, adunată într-o urnă, era păstrată într-o criptă de la capătul sanctuarului.

Vezina se înapoie cu o amforă, al cărui gît se prelungea mult și se subția cît grosimea degetului mic, cu un vas de aramă în care ardea o flacără mică, și un cuțit cu lama ascuțită și subțire. Puse toate astea ală-

turi de Dadas, pe lespedea mare cît un pat, apoi coborî iar și aduse un săculeț plin. Făcu semn unui tînăr să se apropie și, după ce trecu lama cuțitului de cîteva ori prin flăcări, i-l dădu să-l țină. În vasul de aramă era jar roșu, dogoritor. Luă un pumn de sămînță de cînepă și mac din săculeț și-l risipi pe jar. Un fum înecăcios se ridică, în timp ce boabele pocneau, arzînd. Fumul se ridica spre fața lui Dadas.

Vezina coborî iar în incinta sacră și se înapoie cu o oală de lut smălțuită, în care era miere de toate florile. Fumul îl ameți pe rănit, provocîndu-i un somn adînc. Vezina arătă celorlalți bărbați că e timpul să-l prindă bine de mîini și de picioare. Turnă din amfora cu gît lung apă binefăcătoare peste piciorul umflat. Era apă în care fiersese tot felul de buruieni, printre care mușețel, coada șoricelului și sunătoare. Își spălă mîinile cu aceeași apă binefăcătoare. În sfîrșit, întinse pe întreaga rană un strat de miere.

Cei care îl ajutau, știau că acum sosise clipa și strînseră tare. Vezina luă cuțitul și spintecă piciorul de sus în jos, pînă la os. Din rană țîșni răul greu mirositor. Marele Preot stoarse bine rana, apoi turnă din belșug apă binefăcătoare, pînă cînd rămase carnea roșie. Cînd socoti că totul e curat, scurse în rană miere și deasupra ceară caldă, apoi legă piciorul.

Îl duseră într-una din odăile locuinței-palat și îl lungiră pe pat.

— Cum e, Vezina? întrebă Decebal, cu glas nesigur.

— Are să scape, Decebal.

Vorbele lui Vezina luară o piatră de pe sufletul regelui.

III

Calul se poticnea, se împletícea, gata să cadă, și călărețul tot îi mai înfigea pintenii în burtă, zorindu-l. Sărea peste hîrtoape, trecea prin bălțile ploii din ajun,

împroșcînd noroiul și alerga mai departe. Călărețul trebuie că ducea o veste de seamă, dacă nici nu se gîndea că în orice clipă calul poate să crape sub el.

În sfîrșit, trase frîul scurt și căută cu privirea un loc știut, pe care parcă nu-l mai găsea. Dar nu se înșelase, foarte aproape de el se despîndea în pădure un drum de picior, pe care apucă, dovedindu-se bun cunoscător al locurilor.

Primăvara se grăbise, adusă parcă mai devreme de cîntecul neîntrerupt al păsărelelor. Vîntul scuturase ușor crengile, spărgînd mugurii umflați, și numai în două, trei zile pădurea neagră și tristă prinsese culoarea verii.

Călărețul alerga acum pe calea unui rîu tulbure, care amenința să iasă din albie, și chiar izbutise în multe locuri, silind calul să galopeze prin apa ce-i ajungea mai sus de genunchi. În depărtare îi apăru în față un turn de piatră care străjuia valea. Din vîrful lui, un oștean îl zări și se grăbi să bată într-o bucată de fier atîrnată de-o bîrnă, anume pentru a da alarma. Din spatele zidului se iviră cîțiva oșteni.

— Un călăreț!

L-ar fi întîmpinat, dacă ar fi simțit la el dorința de a-i ocoli, dar calul înspumat venea spre ei, urcînd la galop.

— Cal de schimb! strigă călărețul, cînd ajunse destul de aproape ca să fie auzit.

— Un cal! Un cal! se grăbiră și ceilalți să cearâ, recunoscîndu-l.

— Vești de seamă, Roder? întrebă comandantul postului de pază pe curier.

— O să aflați curînd. Să fiți cu ochii în patru!

Un alt cal, înșeuat, îi fu adus și călărețul se aruncă grăbit pe el, lovindu-l cu o curea scurtă. Mai schimbă doi pînă cînd zări coloanele sanctuarelor de la Sarmizegetusa.

La intrarea locuinței-palat sări din șa și alergă pe treptele de piatră vînătă, de andezit, ce duceau în sala

mare. Nu-l oprea nimeni, pentru că toți cei care păzeau, știau că este solia care aduce vești de seamă.

Cînd ajunse în fața regelui, se plecă plin de respect și spuse, gîfîind, în timp ce întindea un sul de papirus :

— Traian a pornit spre Donaris !

— Căutați-l pe Vezina ! fură primele vorbe ale lui Decebal.

Regele era înconjurat de căpeteniile militare și tocmai puneau la cale o nouă împărțire a forțelor în cetăți. Vezina era în sanctuarul rotund, împreună cu alți preoți sosiți din toate colțurile țării.

Vezina citi papirusul adus de curier.

— Preoții Arvali s-au rugat lui Jupiter pentru izbînda romanului. Solii au pornit în toate părțile să vestească legiunilor războiul. Din Pannonia se vor îndrepta spre noi patru legiuni, din Moesia Inferior și Moesia Superior alte cinci. Tocmai de la Rin s-au urnit cîteva legiuni spre Viminacium. Cohorte pretoriene și trupe auxiliare au fost împinse încoace. De la marginile imperiului, Traian a chemat germani, sarmați, mauri, sirieni să se arunce asupra noastră. Asta scrie aici, Decebal. Să fie aprinse focurile și să sune buciumele. În noaptea asta trimitem un sol la Zamolxe.

Platoul pe care se ridicau zidurile Sarmizegetusei era mai scund decît vîrfurile munților din jur. Înconjurat din trei părți de pante abrupte, în cea de a patra latură se învecina cu o altă creastă, a cărei coastă urca din apropierea cetății. Sus, pe această coastă, fusese înălțat un puternic turn de apărare, din vîrful căruia vedeai pînă departe, la Sargedava și Petrodava. Toate cetățile și bastioanele din jur se zăreau de pe culmea de lîngă Sarmizegetusa. Din acest turn se vesti prin foc primejdia, și toate străjile din jur îl văzură și dădură mai departe alarma. Vestitorii săriseră pe cai și porniseră să colinde așezările mai îndepărtate, pierdute în cutele munților, unde nu ajungea lumina focului. La Sargedava, ardea vîlvătaia, chemînd poporul din cîmpia netedă care se deschidea de acolo pînă departe, cît vedeai cu ochii. Călărețiii se opreau în mijlocul așeză-

rilor, suflau cît puteau în cornurile pe care le purtau agățate de gît și strigau :

— Toți bărbații să-și ia armele și să se strîngă în cete. Romanul ne calcă locurile. Cine are sica sau sabie să vină cu ele. Cine are coasă, sau furcă, sau par afumat, să le aducă. Porniți în grabă spre cetățile de care țineți.

De jos, de pe coastele Sarmizegetusei, tot poporul dac, bărbați și femei, bătrîni și copilandri, urcaseră în fața marelui sanctuar rotund. Coloanele așezate în cerc aveau în capăt cîte un vas de piatră în care ardea rășină mirositoare. Pe tot drumul spre cele două sanctuare urcau oameni veniți de prin împrejurimi, cu torțele aprinse. Flăcările vaselor de pe coloane făceau să joace umbre fioroase pe fețele bărboase ale dacilor.

Sanctuarul mare avea în mijloc o incintă sacră, înconjurată de coloane subțiri și albe. Din spatele lor apărură Vezina și alți preoți. Marele Preot ținînd în mînă un vas de aramă prelungit cu un picior lung, în care ardea foc de rășină. La ivirea lui, poporul izbucni în urale. În urmă pășea un tînăr frumos, cu ochii albaștri și barba bălaie numai inele. Ținea în mînă un vas asemănător cu al Marelui Preot, dar mai mic, din care se înălța un fum subțire de sămînță de cînepă și mac. Tînărul pășea de parcă plutea, și pe fața lui stăruia un zîmbet fericit. Uralele zgomotoase cu care fuseseră primiți nu-l mișcau. Se părea că nimic nu-i poate tulbura zîmbetul. Fumul din vas îl învăluia, flăcările îi luminau straniu, de jos în sus, chipul, lăsîndu-i pe obraz umbre care îi schimbau înfățișarea.

În fața mulțimii stătea Decebal, înconjurat de nobilii de seamă, iar în spatele lui cei doi tineri, Dadas și Zuro. Lîngă altarul de sacrificiu, din apropierea sanctuarului, erau înfipte pînă la jumătate trei sulițe cu vîrfurile în sus. Marele Preot și tînărul care îl urma se suiră pe cercul mare de piatră al altarului de sacrificiu.

— Zamolxe, îl trimitem la tine pe cel mai curat dintre daci! Primește solia noastră, Zamolxe!... El îți

cere să ne ajuți în lupta care se apropie și să primești la tine sufletele vitejilor. El îți cere ca triburile dace să rămînă credincioase Sarmizegetusei. El îți cere să trimiți ploaie și fulger cînd în luptă vom avea nevoie de ploaie și fulger, și să faci să strălucească chipul tău, cînd vom simți nevoia căldurii lui. Primește, Zamolxe, pe trimisul nostru!

Vezina se plecă smerit, apoi luă vasul de aramă din mîna tînărului. Din rîndul celor care stăteau în spatele lui Decebal se desprinseră un bărbat și o femeie, părinții tînărului sol. Mîndru de alegerea pe care o făcuse Marele Preot, tatăl își îmbrățișă băiatul.

— Venas, fiule, te voi urma curînd. Ești singurul meu copil și vom sta împreună în dreapta lui Zamolxe.

Îl îmbrățișă și se înapoie, lăsînd-o pe mamă să se apropie. Ochii ei jucau în lacrimi. Nu o mai liniștea decît zîmbetul lui fericit.

— Venas, ne vom întîlni toți trei. Și femeile pot pieri vitejește.

Mera, mama tînărului, era o femeie încă frumoasă, înaltă, trupeșă. Părea mîndră, deși sufletul îi era speriat de ceea ce avea să urmeze. Durerea ei de mamă i-o molcomise gîndul că în curînd se vor revedea; era hotărîtă să piară luptînd alături de bărbați.

Cînd și ea se îndepărtă de altar, din miile de piepturi izbucniră strigăte care se pierdură pînă departe în văile munților.

Fiecare dintre cei care erau de față îi strigau lui Venas ce să-i spună lui Zamolxe din partea lui. Se ivea rar prilejul ca cineva să fie trimis la Zamolxe, numai în cazuri grele, ca cel de acum, și fiecare voia ca tînărul să-i transmită zeului și dorințele sale.

Patru tineri îl prinseră pe Venas de mîini și de picioare, îl vînturară de cîteva ori într-o parte și alta, îl aruncară în sulițele înfipte în pămînt. Toate trei îl străpunseră, una trecîndu-i chiar prin piept. Pe chipul lui stăruia același zîmbet fericit de mai înainte.

— Zamolxe l-a primit pe trimisul nostru! vesti Vezina, după ce se încredință că sufletul tînărului s-a înălțat la cer.

Urale și mai zgomotoase izbucniră, fără de sfîrșit. Zamolxe le făgăduise ajutor în lupta cu romanul! Zamolxe le-a făgăduit să primească la el vitejii!...

Pe altarul de sacrificiu fură aduse sarcini de nuiele uscate, dinainte pregătite. Trupul tînărului fu așezat pe ele, și Vezina turmă răşină pe vreascuri. În strigătele mulțimii, apropie făclia de rug și focul crescu repede răspîndind în noapte ploaie de scîntei. Cîntară un cîntec de luptă, în care era vorba despre hotărîrea lor de a-și apăra locurile străbunilor, despre bucuria cu care își vor da viața în înfruntarea cu dușmanul. Corul acoperea toată valea, dînd măreție spectacolului. Cîntau din tot sufletul bătrîni cu bărbile albe ca lîna, cu glasurile tremurătoare, bărbați în floarea vîrstei, cu glasurile îngroșate de emoție, copii cu voci subțiri ca firul de tort și cu ochii sclipind în lumina flăcărilor jucăușe. Cîntau bunicile cu nepoții în brațe, mamele privindu-și bărbații și copiii, fetele căutînd ochii flăcăilor. Cîntecul era un jurămînt — niciodată dușmanul nu va călca pămîntul strămoșesc — un jurămînt prin care își dăruiau viața.

Numai cînd flăcările se molcomiră și cînd doar cenușa mai rămăsese pe piatra rotundă a altarului, plecară spre casele lor, la lumina torțelor aprinse din vîlvătaia rugului.

A doua zi, în zori, trebuia să se prezinte fiecare bărbat la ceata și la pîlcul lui. Instrucția făcută se dovedea bună acum, pentru că totul se petrecea cu rînduială. Oastea poporului înarmat urma să fie condusă în luptă de militari de profesie, cei cu gradele mai mari făcînd parte din rîndul nobilimii. Armata, instruită de militari romani, împrumutase chiar numirile din legiuni. Cetele întocmite din cîte zece oșteni erau încredințate unor comați destoinici, militari încercați. Cinci cete făceau un pîlc care avea în frunte tot un comat, iar două pîlcuri alcătuiau o centurie, condusă de un tarabostes. Cei mai mulți erau pedestrași, numai o mică parte, cei din garda regelui, aveau cai. Din gardă făceau parte mai ales tinerii nobili. În fruntea fiecărui pîlc mergea un purtător de draco, steagul dacilor, care

băga spaima în dușmani. El înfățișa un cap de lup cu gura deschisă și cu trup de șarpe făcut din piele. Cînd purtătorul de draco alerga, aerul trecea prin el și umfla corpul prelung, scoțînd un sunet asemănător cu urletul lupului flămînd. Fiecare pîlc cuprindea arcași, prăștiași, sulițași, luptători cu secera de război, cu pari afumați, cu sabie dreaptă sau cu sica, sabie încovoiată la capăt. În cetăți fiecare își știa rostul. Unii pregăteau pietrele pentru mașinile de aruncat, alții le adunau grămadă pe coamele zidului, ei fiind cei care aveau să le împingă în capul dușmanilor; un număr mai mic se pregătea să întrețină focul vaselor cu rășină. Cei care fuseseră anume instruiți cunoșteau mașinile de război romane, știind și cum să lupte împotriva lor: cum se îndepărta o scară de la zid, cum se aprindea un turn, cum se răsturna un musculus, cînd trebuie tăiată funia de la cîrligul cu trei colți pe care îl arunca de jos dușmanul, prinzîndu-l de palisadă, să se cațere pe ea. Trebuia să aștepți pitit pînă cînd se agățau doi, trei; apoi, cu o singură lovitură, era tăiată funia, astfel că potrivnicul se rostogolea în șanțul din jurul zidului, rămînînd la pămînt cu picioarele rupte.

Acum, în ceasul acesta, fiecare știa ce rost va avea în viitoarea încăierare.

Decebal opri în sala mare a locuinței-palat toate căpeteniile militare. La lumina torțelor înfipte în suporturi de fier, prinse de pereți, puseră la cale amănuntele războiului. Hotărî atunci care dintre ei aveau să rămînă în cetățile de apărare, care vor merge în fruntea oștilor să întîmpine dușmanul.

Tot în noaptea aceea fură hotărîți cei care a doua zi aveau să plece la costoboci, la bastarni, la roxolani, pentru a-i chema în ajutor. Trebuiau vestiți mai ales geții, să vină pe caii lor iuți și să se ia la harță cu cavaleria maurului Lusius Quietus, despre care Decebal auzise că dă tîrcoale pe malul lui Donaris. Marcomanii, și cvazii, și osii, și burii, și boii germani, toți aveau să fie vestiți că Traian și-a urnit legiunile. Toate aceste seminții germane cu luptători aspri: marcomanii, osii și cvazii erau aliații dacilor, pentru că toți se temeau de legiunile oprite de Danuvius, dar

care amenințau în orice clipă să treacă dincolo apa, cum încercase, în urmă cu doisprezece ani, Domitianus, dar care plecase cu coada între picioare și cu rîndurile rărite.

În sfîrșit, Decebal hotărî care dintre tarabostes avea să se îngrijească mai departe de lucrările cîmpului. Era primăvară și muncile abia începeau. Cine să are, cine să semene, dacă bărbații erau cu armele în mîini? Bătrînii să-și dezmorțească oasele, femeile să apese cu o mînă pe cornul plugului, iar cu cealaltă să îndemne boii. Copiii să umble desculți pe brazda proaspătă și să arunce sămînța. Dar pentru ca toate astea să se facă, trebuia ca cineva să se îngrijească de ele. Decebal nu putea uita nimic, pentru că el învățase pe propria lui piele că războiul se cîștigă numai cînd ai îngropat în pămînt grîu bun și destul, cu care să saturi oștenii de veghe la ziduri. În spatele armatei trebuie să stăruie ordinea.

Zorile dădură contur lucrurilor și flăcările facelor începură să sfîrîie, gata să se stingă, dar regele tot mai era la sfat cu căpeteniile.

Vardar se adresă unei căpetenii în care avea multă încredere.

— Ia o ceată, două dintre tinerii cei mai destoinici și vezi ce gînduri are împăratul. Ești oștean încercat, ai mai dat piept cu legiunile Romei. Gîndesc că Traian va apuca tot pe drumul lui Iulianus de acum douăsprezece primăveri, și atunci ne vom măsura puterile tot în locul pe care ei îl numesc Tapae.

— Să-i întîmpinăm, Decebal, spuse un bărbat între două vîrste, care nu era altul decît comandantul cetății de la Petrodava, ridicîndu-se și proptindu-se în mînerul sabiei. Să nu-i lăsăm să vină atît de aproape de Sarmi.

— Nicăieri, Amer, nu-i putem prinde mai bine, ca-ntr-un clește, ca acolo, dar nici nu-nseamnă că n-o să-i izbim de cîte ori vom avea prilejul. Munții și pădurile sînt ale noastre, ne ascund de ochii dușmanului. La fiecare trecătoare vom prăvăli bolovani și le vom trimite săgeți. Dar să fim cu băgare de seamă și să nu uităm că avem de luptat cu puterea Romei și cu

înțelepciunea lui Traian. Va fi greu să-l momim acolo unde o să ne convină nouă, ca pe ușuraticul Fuscus. Ne vom repezi în înaintașii lor și-i vom secera, vom turna cucută în ape, vom arde grîul... Să nu rămînă urmă de mîncare pentru legiunile lui.

Un sclav intră în sală și stinse făcliile, care mai mult fumegau. Afară se albise de ziuă. Căpeteniile se ridicară, sfatul luase sfîrșit.

În sala mare a locuinței-palat rămase numai regele. Stătea cu coatele pe masă și cu obrajii sprijiniți în podul palmelor. Nu mai era chiar tînăr regele, trecuse de patruzeci de primăveri, și o noapte albă lăsa urme pe chipul lui. Cînd nu-l torturau gîndurile, se culca devreme și-l trezea mugetul vitelor pornite la pășune.

Așa îl găsi Vezina, care se plimbase pe-afară, să-și limpezească mintea în aerul tare de dimineață.

— Pomii au dat în floare, Vezina... În cîmpie abia a cîntat cucul. Mai e pînă cînd vom vedea cocorii plecînd.

— O vară și-o toamnă, Decebal.

— Trebuie să-i ținem în loc, Vezina. Să le lovim iscoadele, să le astupăm drumurile, să facem totul pentru a cîștiga timp. Ploile toamnei, noroaiele, frigul sînt dușmanii romanului. Să cîștigăm timp, Vezina... și aliați. Aș vrea ca Traian să afle că toate popoarele barbare îl vor încolți. Atunci o să fie mai prevăzător și timpul va zbura...

— Ce te gîndești să faci ?

— Am să-i trimit pe Dadas și pe Zuro la romani, să afle ce planuri au.

— Decebal, de ce îți trimiți nepotul acolo unde este mai mare primejdia ?

— Ca să-l cunoască românii, Vezina. Să-l cunoască și să învețe să-l prețuiască. Să nu-l creadă un... un ...măscărici, ci un bărbat de ispravă. Numai așa îl vor respecta.

Trimise un sclav să-i cheme la el, și tinerii veniră atît de repede, ca și cînd ar fi așteptat îmbrăcați. Decebal își puse palmele pe umerii lor, sprijinindu-se. Amîndoi erau frumoși și drepți ca brazii. Dadas purta acum o barbă scurtă, rotunjită cu grijă și subțiată în dreptul

obrajilor. A lui Zuro țișnea în toate părțile și greu puteai să crezi că înfipsese măcar o dată pieptenul în ea. Peste cămașa albă, nepotul regelui purta acum, dimineața, cînd era mai răcoare, un fel de pieptar făcut din piele subțire de vițel abia născut, fără mînecî. Zuro avea peste cămașa albă, de tort, un cojocel pe care îl purta descheiat.

Decebal prinse să se plimbe în jurul mesei lungi. Tinerii îl urmau. Dadas șchiopăta puțin ,de piciorul stîng.

— Feciorii mei, vă încredințez o misiune grea. În nimeni n-am atîta încrede ca în voi. Încălecați degrabă și mergeți mai întîi la Buridava și înștiințați-l pe Tutas că romanul și-a urnit legiunile. Apoi dați o fugă pînă la Donaris și pîndiți ce se mai petrece pe celălalt mal. Într-un suflet să veniți să-mi spuneți ce-ați văzut. Vreau să știu dacă la Dierna și Drobeta e mișcare ca și la Lederata.

Tinerii își îndemnau caii la galop. Nu le ținea tovărășie decît apa repede a rîului Alutus. De la Sarmizegetusa schimbaseră caii din cetate în cetate, iar acum se apropiau de Buridava, așezată pe un pinten de deal din apropierea rîului.

Fură opriți de străji.

— Vrem să ne înfățișăm lui Tutas, spuse Dadas, căpitanului care îi întîmpină la chemarea străjii. Sîntem trimișii marelui Decebal.

Au rămas la Buridava numai atîta cît să-l înștiințeze pe Tutas de primejdie.

Galopară apoi pe drumul cunoscut care ducea de la Buridava drept spre Drobeta, pe malul lui Donaris. Dincoace de coamele munților, spre cîmpie, primăvara sosise mai timpuriu. Pădurea avea frunza mare, iar pomii se rupeau de floare, înmiresmînd aerul. Opreau la malul vreunei ape, sub coroana unui alun și ascultau cîntecul cucului. Stăteau cu fața în sus, pe cîte o piatră caldă, și ascultau cum smulgeau caii iarba tînără.

Cînd ajunseră la apa Rhabonului, abia-l trecură de repede ce venea. Își udară amîndoi opincile și nădragii,

așa că lăsară caii să pască și le întinseră la soare. Își spălară fața și gîtul de praf.

Se simțeau fericiți împreună. Toată iarna Zuro venise la căpătîiul lui Dadas, bolnav, și prietenia lor își înnodase iar firul. Piciorul se vindecase greu și abia abia acum puteai spune că e pe deplin însănătoșit, cu toate că mai șchiopăta.

Cum stăteau ei așa lungiți, cu cămășile scoase și în picioarele goale, prăjindu-se la soare, Zuro îi spuse fără nici o legătură cu ceea ce vorbiseră mai înainte:

— Dadas, tu știi că eu l-am omorît pe Micheas?

Niciodată pînă în clipa asta nu mai vorbiseră despre întîmplarea aceea; Dadas o uitase de mult. Nu înțelesese niciodată ce însemnătate avusese pentru el moartea sclavului.

— Nu mă întrebi de ce-ți mărturisesc atît de tîrziu?

— De ce?

— Pentru că era un ticălos și un lingușitor. I-a spus lui Decebal că ai fost măscărici la Roma.

Dadas pricepu abia acum purtarea regelui față de el, schimbarea lui, dragostea pe care și-o înăbușea și pe care nu i-o mai arăta, ca mai înainte.

Nepotul îl cunoștea bine pe rege. Orice ar fi înțeles, numai că s-a urcat pe scenă, nu. Pentru el fusese un măscărici și se făcuse de rîs la Roma!

Era cu atît mai trist, cu cît știa că nu-l va putea face niciodată să înțeleagă. Să-i spună că și el, înainte de a pleca la Roma, ar fi rîs în hohote, dacă ar fi auzit că un dac a făcut o asemenea faptă? De unde să știe Decebal ce artă minunată este mimul? El este militar pentru el poezia nu are nici un rost. Îi plăceau numai cîntecele vechi, ciobănești cîntate cu glasul, cu fluierul, cu cornul, cu frunza așezată între buze, sau cu solzul de pește pus pe limbă. Îi plăceau cîntecele despre faptele marelui Burebista, sau despre luptele strămoșilor cu Alexandru cel Mare... Îi plăcea să asculte poveștile rămase din bătrîni despre luptele din trecut, ale căror fapte trecuseră de la tată la fiu și pe care mai ales ciobanii le știau și le spuneau la sîmbra oilor, sărbătoarea întoarcerii turmelor, cea mai frumoasă dintre sărbători. Era ultima petrecere dinaintea iernii. Cio-

banii coborau din coclauri, puși pe chiot și joc. Veneau cu brînza frămîntată și îndesată în coajă de copac, sau în burduf, și afumată la lemn de brad, să capete un miros și un gust anume. Atunci chiar regele dădea semnalul de petrecere, jucînd primul cu cea mai frumoasă fată de nobil. În toamna care trecuse, cu toate necazurile, regele tot dăduse semnal de petrecere și o prinsese de mijloc pe Mannia, dansînd-o. O învîrtise ca un tînăr, și fata nu se dăduse bătută. Dadas privise petrecerea din pat, încă nu putea merge, și Mannia i se păruse frumoasă. Avea pe ea numai ia țesută din fir subțire de borangic, iar pe cap o coroniță de aur bătută în pietre scumpe, la care își atîrnase în spate o eșarfă lungă ce-i trecea de mijloc. Piciorul ei era strîns într-o opincuță din piele de vițel abia născut, moale și frumoasă la culoare.

Pricepea acum de ce regele venise după serbare la el și-i spusese :

— Ce spui de Mannia, Dadas ? Așa-o nevastă ar trebui să-ți găsești.

După un timp sosise și Duras.

— La primăvară te însori cu Mannia, hotărîse tatăl lui. E cea mai frumoasă fată din Sargedava, și nici la Sarmi nu cred să-i stea multe în față.

Acum știa că regele aflase de Arria și de dragostea lui de la Roma. Pentru Decebal, Arria era de vină că se făcuse de rîs acolo. Nu putea pricepe că el îi era recunoscător acelei femei, tocmai pentru că prin ea cunoscuse ce era mai de preț în viața lui : poezia, sculptura, frumosul. Prin ea își descoperise sufletul de poet și dorința de a-și așterne pe papirus, în imagini cît mai frumoase, sentimentele. Nimeni nu va ști niciodată cîte versuri încredințase papirusului în iarna care trecuse. Așa își mai potolise dorul de-a o vedea pe Arria. Nimeni n-avea să știe vreodată că-i trimisese la Roma o scrisoare pe zece suluri, în versuri, printr-un negustor de miere, și că primise răspuns că tot mai stăruie în amintirea ei. Cea mai rîvnită femeie din Roma îl iubea și îl chema la ea !

După această scrisoare, crescuse în el nădejdea nebunească de-a o aduce pe Arria la Sarmi. Începuse să creadă că o va hotărî să rămînă aici. Nopți în șir gîndise la ridicarea unui edificiu cu care să se mîndrească. Îl convinsese iar pe Vezina că Sarmizegetusa trebuie să aibă un nou sanctuar, dar nu după modelul celorlalte, rotund, ci ca un templu roman, dreptunghiular. Frumusețea lui avea să stea în frumusețea coloanelor și a lespezilor. În stînga sanctuarelor se afla un loc destul de întins, pe care s-ar fi putut înălța noul templu. Acest platou era mai ridicat ca un stat de om decît vechile sanctuare, dar destul pentru a face ca noul lăcaș să le domine pe toate. Locul era liber, numai printr-o parte erau săpate cîteva gropi în care se păstra grîul în vase de lut.

Din ziua în care Vezina îi făgăduise că o să înalțe un nou sanctuar, Dadas își imagina în locul acela un adevărat Acropole al Daciei. Nu se gîndea să ridice un templu roman. Nu. Pe daci i-ar fi strivit înălțimea prea mare a coloanei. Le-ar fi lungit numai puțin, dar le-ar fi subțiat, le-ar fi făcut mai zvelte, deși le-ar fi așezat pe o bază trainică. Desenase mai multe feluri de coloane și se oprise asupra unei forme asemănătoare stîlpilor ciopliți de bătrînul Dudas pentru casa nepoatei Finia. Din orice parte îi priveai, porneau niște romburi retezate, puse cap la cap, iar cînd te uitai de jos, ochiul parcă fugea în sus, pe buclele stîlpului. În capătul de sus, în loc de capitel, chibzuise să așeze un vas de aceeași formă în care să ardă focul. Era convins că focul, prin jocul lui, va închipui și mai bine imaginea nemărginitului.

Pentru lespezile care urmau să paveze sanctuarul, imaginase jocul de piatră albă și granit care să ducă spre altarul din capătul opus intrării.

Într-o zi, Mannia venise să vadă ce mai face, spunîndu-i din prag : „M-a trimis regele".

Lui Dadas îi plăcuse atitudinea ei mîndră și îl bucurase prezența ei. O fată are mlădieri care lipsesc unui bărbat. Se înflăcărase vorbindu-i despre viitorul sanctuar și fata îl ascultase cu atîta luare-aminte, încît Dadas fu uimit de ușurința cu care îl înțelegea.

Trecuse ceva timp de cînd n-o mai văzuse și fata se schimbase mult. Nu mai era nici măcar aceea care jucase cu regele la sărbătoarea întoarcerii ciobanilor. Din fiecare mișcare, din ceea ce spunea, se desprindea o gravitate pe care nu i-ar fi bănuit-o. Îi părea și mai rău de purtarea lui din ziua reîntîlnirii. De nenumărate ori se dojenise în gînd.

După ce îi arătase planurile sanctuarului, Dadas o îmbiase să-l asculte citindu-i versuri. De data asta cu dorința curată de a trezi în ea plăcerea poeziei. Nu-și dădea seama că se poartă cu ea, așa cum Arria se purtase cu el la Roma. Îi căzuse în mînă papirusul în care își transcrisese versuri de-ale lui Ovidius :

„Ne-nduplecat am cerut unei tinere să mă-ndrăgească
Ea mă alungă, dar eu voi îndrăgi-o mereu.
Totuși, e-atît de puțin să trăiești cu nădejdea și dorul
Venus asculta-așadar plînsu-mi prelung și amar.

— Nu-mi place ! îl întrerupse Mannia. Parcă nu sînt scrise de un bărbat. Se jeluiește ca o femeie. „Venus asculte-așadar plînsu-mi prelung și amar". Un bărbat care plînge și se vaită ! Și cînd e vorba de moartea cuiva tot așa se vaită, ca cel mai netrebnic, dintre oameni.

Cuvintele ei îl tulburaseră cu atît mai mult cu cît găsea că au un miez de adevăr. De atunci, lucru foarte ciudat, nu-l mai citea pe Ovidius cu aceeași plăcere. Într-adevăr, unele versuri păreau scrise de o femeie. Mannia nu știuse să spună întocmai ceea ce simțise, dar el își lămurise pentru sine : Ovidius nu avea demnitate în fața dragostei. Manniei îi plăceau altfel de bărbați.

— Nu-mi spui nimic ? îl întrebă Zuro trezindu-l din gînduri.

Îi mărturisise ceva, și prietenul tăcea ca o piatră, nu-l dojenea, nu-l ierta. Greșise, oare, că-l omorîse pe Micheas ?

Dadas ridică spre el privirea încărcată de gînduri și amintiri. N-avea nici un rost să-i mai vorbească despre toate astea. Bine că știa ce s-a întîmplat. Decebal îl crezuse un măscărici. Poate că-i fusese rușine pentru

el. Îl dorea viteaz, nu putea să stimeze decît un astfel de bărbat, ca și Mannia.

— Zuro, mergem la romani!

— Ce să facem la ei? întrebă mirat de această hotărîre.

— Decebal vrea să știe ce au de gînd, pe unde ne vor ataca și cîți sînt. Mergem să aflăm dacă vor trece Donaris și pe la Dierna, ca să știm unde să-i așteptăm.

— Mergem! se alătură bucuros Zuro.

Pe seară, zăriră Drobeta întinsă pe costișa care cobora liniștit spre apă. Erau pe culmea unui deal din apropiere, peste care trecea calea romană. Se vedea valul de pămînt care încercuia așezarea și palisada de trunchiuri din coama lui. În spatele valului erau casele băștinașilor, iar în mijloc un fort de piatră. Mai departe, afară din Drobeta, vedeau bine un alt turn de apărare, din piatră masivă. Din vîrful lui se putea privi, de-a lungul apei, pînă departe, într-o parte și în alta, pentru că se înălța pe o ridicătură de pămînt, nu prea departe de castrul roman. Tinerii cercetară îndelung și castrul roman, cu zidurile crenelate, unde străjuiau ziua și noaptea santinelele. Calea romană trecea prin Drobeta, pe lîngă turnul de piatră, și prin castru, pierzîndu-se spre soare-apune, pînă la Dierna. Tot pe malul apei ajungea apoi la Lederata. Pe malul celălalt, dinspre tribali, era o altă cale, și mai bună, care șerpuia de-a lungul lui Donaris, tocmai din Moesia Inferior, de la Durostorum, și mai departe, de la Troesmis și Noviodumum. Pe această cale, pe care de ani de zile o tot repara Traian, se ajungea pînă în inima Romei. Ea îl adusese pe împărat pînă aici, la malul lui Donaris. Peste apa fluviului se zăreau alte două castre, ceva mai mici, dar destul de puternice. Apăreau ca niște dreptunghiuri de piatră crenelată, cu un turn înalt în mijloc.

Coborîră în Drobeta, lăsară caii la un prieten de-al lui Zuro, iar ei se duseră să stea la pîndă. Chiar pe malul celălalt, era locul întărit pe care romanii îl numeau Pontes. Cum să ajungă acolo?

Bănuiau că tabăra principală o aveau romanii în cetățuia Zanes, mai în sus pe firul apei, dar era bine să afle și ce armată era aici. Mai ales că de aici puteau

ajunge mai ușor la Zanes. În dreptul cetățuii, la mijlocul apei, erau trei insulițe, două mai mici și una mai lungă, ca o limbă de pămînt pe care să poți poposi, trecînd dintr-o parte în alta. Ca să ajungă la Zanes, pornind de la Pontes, trebuia să treacă printre trei castre întărite. Și n-ar fi fost deloc ușor.

Plescăitul apei lovită de vîsle puternice le atrase atenția. O triremă, cu puntea înțesată de soldați din legiuni, urca în susul apei. Vîslele lungi — vreo douăzeci în șir — se afundau toate odată în apă. După cum vîsleau, cei din ea păreau foarte grăbiți și, într-adevăr, trirema înainta destul de repede. În urma ei apăru o alta.

— Vin de la Drobeta.

— Urcă spre Zanes.

— Din toate părțile strîng armată! oftă Dadas, privind după triremă. Cred că sînt geniștii care vor lega malurile prin pod de bărci. Acolo, la Zanes, e prielnic locul pentru întins un pod.

După cele două trireme urcau pe firul apei bărci la care vîsleau doi, trei soldați. Mai întîi trecură două, apoi vreo cinci, una după alta.

— Au nevoie de bărci pentru pod, gîndi Zuro cu glas tare.

Erau bărci lungi, grele, cu capetele mult prelungite în sus. La unul dintre ele se înălța o banchetă cu un scaun, pe care stătea cel care ținea cîrma cu o vîslă.

Trecu un alt șir de bărci, fiecare cu cîte trei butoaie de-a curmezișul, urmat de alte două în care erau cîte patru butoaie mari.

— Cred că sînt cu carne sărată, șopti Zuro, arătînd spre bărcile încărcate.

— Zuro! Știu cum o să ajungem la Zanes, dacă îmi spui cum punem mîna pe o barcă.

Era o idee minunată și poate că nu tocmai greu de împlinit.

— Să așteptăm un răzleț.

Prinseră un buștean cu care își dădură drumul la vale. Deși noapte, luna plină îi ajuta să vadă pînă departe pe luciul apei. Se apropiau trei bărci, dar ultima se rupsese de primele două și rămăsese în urmă, la

vreo trei sute de picioare. Dadas şi Zuro băteau uşor apa cu mîinile, ţinînd mereu buşteanul între ei şi bărci. Grija cea mare era să ajungă între primele două şi cea de a treia. Bărcile urcau pe lîngă mal, ca să nu fie ţinute în loc de curentul iute din mijloc. După ce trecură primele două, împinseră buşteanul în faţa celei de a treia. În ea se aflau doi romani din legiuni care, cu spatele spre direcţia de înaintare, nu observau primejdia. Ţinură trunchiul de-a curmezişul bărcii stînd pitiţi în spatele lui, gata să se repeadă. Distanţa dintre ei şi barcă se micşora văzînd cu ochii... nu-i mai despărţeau nici douăzeci de picioare... nici zece... nici trei. Izbitura fu puternică, şi cei din barcă îşi pierdură echilibrul. Zuro şi Dadas se aruncară în acelaşi timp asupra lor şi romanii se simţiră prinşi de mîini vînjoase şi traşi în apă. Unul căzu într-o parte, altul în cealaltă. Se zbăteau degeaba, pentru că mîinile puternice care îi smulseră din barcă îi ţineau bine apăsaţi la fundul apei. Cînd simţiră că sînt pe ducă, îi traseră afară. Unul dintre ei îşi reveni, celălalt pornise pe drumul care ducea spre apa Styxului.

— Din ce legiune eşti? îl descusu Dadas.

— A... patra Scytica...

— Veniţi din Ratiaria?

— Da... ducem bărcile pentru pod.

Romanul abia mai trăgea aer în pieptul plin cu apă. Lui Zuro îi fu teamă să nu piară şi el mai înainte de a vorbi.

— Din ce manipul faci parte?

— Al treilea... Centuria a cincea...

— Spune-mi numele centurionului tău.

— Pa... tro... bas... Sin... Sin...

Izbucni într-o tuse zgomotoasă şi încremeni cu mîinile încleştate de marginea bărcii.

— Primeşte-l, Zeus, la tine, că a murit ca un viteaz! rîse Zuro.

Le luă îmbrăcămintea, apoi le dădu drumul în apă. Rămăseseră mult în urma celorlalţi, aşa că în timp ce Zuro se îmbrăca, Dadas trăgea vîrtos de vîsle. Făcură mare haz de felul cum arăta Zuro în pantaloni scurţi. I

se părea că e în pielea goală. Își privi picioarele păroase și rîse din toată inima.

— Iarna ar fi buni nădragii ăștia!

— Romanii le spun bracae, îl lămuri Dadas. Să știi că numai soldații din corpul auxiliar poartă astfel de pantaloni, fără șuvițe de piele peste ei. De acum te numești bracatus miles.

Pantalonii erau croiți să stea strînși pe picior, dar pe pulpele lui Zuro crăpau, amenințînd în orice clipă să se descoasă.

Romanii aveau la ei întregul echipament de război — l-au găsit la capetele bărcii — așa că Zuro încercă tunica lungă cu platoșă, pentru el cam scurtă, eșarfa pe care trebuia s-o rotească în jurul gîtului și pelerina care îi atîrna de umeri.

— Nu știu de ce mai au nevoie de cîrpa asta, arătă el spre eșarfa de la gît.

— Nici eu nu știu.

Pe măsură ce se apropiau de Zanes, forfota pe calea romană creștea, deși trecuse de miezul nopții. La lumina lunii, căruțe încărcate cu saci, cu butoaie, cu baloturi se scurgeau spre cetățuie. Baliste și catapulte trase de cai puternici, turnuri de asediu, chiar un enorm musculus se vedeau trecînd. Călăreții cu porunci galopau în sus și în jos, iar pe apă bărcile erau din ce în ce mai multe, o parte dintre ele încărcate de credeai că, la cea mai mică mișcare, apa va năvăli în ele. Treceau și care cu fîn pentru caii vreunei cohorte de cavalerie.

De departe, Zanes apărea luminat de parcă ar fi luat foc. Șiruri lungi de torțe, arătau drumul sutelor de auxiliari care cărau din cetățuie scînduri la malul apei. Se auzeau de departe maiurile izbind butucii pe care geniștii îi înfigeau în mîlul moale, prinzînd prin lanțeți scurți barcă de barcă. După ce lipeau cinci, șase una de alta, deasupra lor așezau primele traverse lungi cît trei staturi de om. Pe celălalt mal se făcea aceeași treabă. Una dintre cele mai grele lucrări fusese aceea de a întinde o funie groasă de la un mal la altul. Fiecare barcă era prinsă de ea, ca să nu fie dusă la vale de apă și să se alinieze cu celelalte. Din trei în trei bărci una era ancorată cu un pietroi greu.

Podul se lucra din două părți, fiecare urmînd să ajungă pînă la insula mare din mijlocul apei.

Zidurile cetății meritau să fie admirate, și cei doi tineri se gîndiră cît de greu ar fi să intri în ea, fără vrerea celor care o apărau. Era cel mai puternic castru pe care îl știa Zuro pe malul Donaris-ului, de la Ratiaria încoace, și poate chiar de la Oescus. Numărară șapte turnuri de apărare, unele rotunde, altele pătrate, care sprijineau zidul împrejmuitor.

— Ar fi bine să putem intra în castru, șopti Zuro. Cine știe cînd mai ajungem pe-aici, și nu strică să cunoaștem locurile.

— Mă gîndesc că vom fi siliți să intrăm.

Parcă vrînd să-i dea dreptate, de pe mal cineva strigă la ei :

— Hei, voi de-acolo, ați adormit ? Ce mai așteptați ? Aici, aici ! le arătă spre capătul podului, care înainta o dată cu fiecare nouă barcă sosită.

Îi strigase un pisălog de centurion căruia nu-i mai tăcea gura. Tot timpul, cît au lucrat geniștii să le prindă barca de celelalte, a melițat întruna.

— Mari netoți mi-a fost dat să văd în noaptea asta ! Vin în barcă pînă aici și apoi stau ca proștii. Nu v-a spus nimeni de ce v-au trimis ? Hei, tu, de ce nu răspunzi ?

Îl întrebase pe Zuro, dar răspunse Dadas, primul prefăcîndu-se că tocmai strînge un nod la sfoara ce lega barca de funia trasă de-a curmezișul apei.

— Ba ne-a spus, dar nu știam dacă trebuie să tragem aici sau pe celălalt mal.

— Halal proști ! sări centurionul și mai furios. Cine e centurionul vostru ?

— Patrobas.

— Patrobas de la al cincilea ?! Lasă că îi spun eu să vă mustruluiască. Și ce tot moșmondiți acolo ? Legați odată și plecați după scînduri ! Nu înțelegi, mă, mutule, să termini nodul ? strigă la Zuro. Plecați după scînduri !

Lăsară totul baltă și se încolonară în rîndul celor care cărau din cetățuie scînduri și trunchiuri pentru pod. Totul fusese pregătit dinainte, trunchiurile erau tăiate și așezate stivă, scîndurile la fel. De mult știau cei din cetățuie că aici va fi făcut podul!

Trecură peste o punte întinsă deasupra unui șanț, de aproape treizeci de picioare și cam tot atît de adînc, ce înconjura zidurile. Bănuiau că șanțul se întindea de jur-împrejurul cetățuii, lipsind numai spre apă. Zidurile nu erau mai înalte de două staturi de om, dar cînd intrară, își dădură seama că sînt foarte solide: aveau o grosime de cel puțin trei picioare. Drumul pînă la cetățuie urca panta unui deal nu prea înalt.

Li se păru bine făcută intrarea. La jumătatea laturii dinspre soare-răsare, zidurile se apropiau ca o pîlnie. În cetate se intra printre ele, fiind ușor de apărat.

La al doilea transport se strecurară și rămaseră în cetățuie, amestecîndu-se printre cei care se îndeletniceau cu tot felul de treburi. În turnul din apropierea porții apărură trei trompetiști și vestiră încetarea lucrului. Sosise timpul cînd soldații puteau să se lungească pe cîte un mănunchi de paie, să-și odihnească oasele după o zi de trudă. Se strînsese atît de multă armată, încît nu puteau dormi cu toții în dormitoarele cetățuii, dar nici corturi nu întinseseră, din prea mare grabă.

Dadas și Zuro se culcară între doi auxiliari, care oftau tot timpul, văitîndu-se de șale.

— Cînd să mai dormim? bombăni unul dintre ei. Ziua a crescut, acum se luminează.

— Mîine vine Traian să vadă podul. Pînă spre prînz îl terminăm.

Vestea că a doua zi avea să-l vadă pe Traian îl copleși pe Zuro. Va fi aproape de omul pe care îl ura din tot sufletul; poate că îl va auzi și vorbind.

— De ce crezi că alerga Balbus de colo-colo, la pod?

— Dar l-a și făcut! spuse plin de admirație, al doilea auxiliar. Mare inginer Balbus ăsta!

— Altfel nu-l purta după el împăratul.

— Am auzit că podul de lîngă Viminacium îl întinde Celsus. Se-ntrec amîndoi, care să-l facă mai repede și

mai bine. După graba cu care au venit, se vede că împăratul n-are de gînd să piardă timpul.

— O să fie greu, Remmias. Eu am fost pe-aici cu Domitianus. Împăratul se grăbeşte ca să nu ne-apuce toamna. Tu ce zici, terminăm pînă-n toamnă? Se zice că împăratul aşa a făgăduit Senatului.

Răspunsul fu un oftat. Auxiliarul nu prea credea că o să meargă atît de uşor.

— Aşa zice şi nepotul meu, dar poţi să ştii ce-o să mai fie? L-ai văzut de dimineaţă?

— Centurionul era nepotul tău?

— Te cred. El a adus vestea că mîine soseşte împăratul. N-ai văzut ce bine l-a primit praefectus castrorum?

— Cînd văd un pretorian...

Întotdeauna cei din legiuni invidiau pe pretorienii din garda impăratului. Pretorienii se socoteau armată de elită şi îi priveau de sus pe ceilalţi. Numai tineri unul şi unul înalţi ca brazii şi vînjoşi erau aleşi să facă parte din gardă. Visul oricărui tînăr era acela de a ajunge pretorian, să nu mai fie mutat de colo-colo, pe la marginile imperiului, ci să stea în cazarma din apropierea porţii Nomentana. Doar cînd împăratul pleca undeva, se urneau şi ei. De aceea era atît de mîndru auxiliarul de nepotul lui, fiul fratelui mai mare.

După un timp în care nu se auzi decît sforăitul celor tolăniţi prin apropiere, schimbul de cuvinte dintre cei doi continuă în şoaptă:

— Ascultă, Remmius, altceva nu ţi-a mai spus nepotul?

— Mîine îşi ţine împăratul alocuţia, după care pornim. Ai văzut că Surgius, nepotu-meu, era însoţit de încă trei soldaţi din legiuni şi de un vexilar?

— De aceea ţi-am spus că pare să aibă o misiune de seamă.

— Chiar are. Mîine, după alocuţia lui Traian, porneşte tocmai la Novae, cu poruncă pentru comandantul Legiunii I Italica şi la Durostorum, unde staţionează legiunile XI Claudia şi XIV Geminae Martia Victrix. Nici mie n-a vrut să-mi spună despre ce este vorba, dar s-a lăudat arătîndu-mi învelit bine un sul de papirus, pe

care îl poartă într-o apărătoare de piele atîrnată de umăr.

Dadas își simți brațul strîns cu putere și înțelese gestul prietenului. Ce putea fi mai binevenit pentru ei decît un astfel de papirus?

A doua zi s-au împrietenit cu Remmius, au lucrat împreună la tribunal-ul pe care urma să se suie împăratul, pentru a ține alocuția către trupe. Zuro s-a trezit lăudat pentru destoinicia cu care bătea cu maiul parii în pămînt.

Către ceasul al treilea, nepotul a venit să-și vadă unchiul. Era un roman falnic, echipat ca de luptă, pentru că se ducea să-l întîmpine pe Traian. Pieptul îi era acoperit cu zale de fier în formă de solzi de pește, care îl deosebeau de ceilalți pretorieni fără grad. Zalele se prelungeau pe șold și nu mai aveau de la mijloc în jos cunoscutele șuvițe de piele, care atîrnau pînă la genunchi la soldații din legiuni. Călca mîndru de statura lui, pe care o sublinia și coiful rotund, puțin prelungit pe ceafă. Mijlocul îi era strîns cu un balteus lat de-o palmă, de care atîrna o sabie dreaptă, cu lama scurtă. Trăgea după el calul, care avea agățat la oblînc scutul oval, cu umbo-ul, din mijloc pătrat. Pe el puteai vedea un vultur cu aripile deschise. Ochii celor doi daci rămaseră ațintiți pe sulul de piele prins cu o curelușă pe după gît, care îi atîrna în spate. În el avea papirusul cu porunci pentru legiunile din Moesia Inferior.

Au ciulit urechile și au aflat că încă în noaptea aceea nepotul va porni spre Oescus, însoțit de alți trei pretorieni. Către ceasul al șaselea urma să plece să-l întîmpine pe Traian, împreună cu praefectus castrorum și cu Balbus, inginerul, care trebuia să raporteze că podul a fost terminat.

La ceasul al șaselea soarele bătea chiar în creștet. Era o zi din cale-afară de călduroasă. Cu toate astea, treaba nu a încetat o clipă. Pe la ceasul al zecelea izbucni deodată forfota și cei doi tineri auziră din castru strigăte puternice:

— Ave Caesar! Ave Caesar!

Îl salutau pe Traian.

Se grăbiră cu toţii să iasă din cetăţuie şi să-l întîmpine. Zuro, care nu ajunsese niciodată pînă la Roma, era curios să vadă cum este primit împăratul.

Traian călărea un cal alb ca laptele, nărăvaş. Zalele îi acopereau numai pieptul şi spatele, lăsîndu-i braţele libere, chiar de la umăr. Peste el avea prinsă o pelerină albastră, prelungită pe crupa calului. De la brîu în jos îi atîrnau fîşii de piele, late de două degete, pe fiecare fiind bătute ţinte de aur. Pe măsură ce se apropia, era primit de urale şi mai puternice. De pe celălalt mal al fluviului izbucniră de asemenea urale : „Ave Caesar !"...

În dreapta împăratului călărea Lucinius Sura, iar în stînga lui, Claudius Livianus, amîndoi militari încercaţi, deşi nu prea în vîrstă. Sura era mai tînăr decît împăratul. Oacheş, cu părul numai inele căzut pe frunte, prietenul cel mai apropiat al lui Traian avea o înfăţişare deschisă, încît privindu-l nu l-ai fi bănuit un militar atît de sever cum era. Claudius Livianus era de statură potrivită, sobru şi la înfăţişare şi la port. Puteai să juri pe numele lui Zeus că nu zîmbise niciodată în viaţa lui. Chiar în spatele lor îi urmau, călări, zece praefectus cohortis şi praefectus alae, dintre cei preţuiţi de împărat pentru destoinicia lor. Cortegiul era încheiat de un centurion pretorian alcătuit din bărbaţi tot unul şi unul.

În faţa podului se opriră. Balbus înaintă doi paşi, să-i întîmpine, apoi dădu raportul, arătîndu-i podul, drept ca o linie, de la un mal la celălalt. Traian îl privi cu ochii unui cunoscător, apoi spuse cîteva vorbe de laudă la adresa genistului, după care trecu pe celălalt mal, unde fu primit cu vii urale.

Lui Zuro îi scăpărau ochii după împărat.

— Dacă aş fi avut un arc la mine ! îl auzi Dadas şoptind.

Un ghiont în coaste îl făcu să tacă. Ura lui Zuro izvora acum şi din gelozie : nu se putuse stăpîni să nu-l admire pe Traian, şi-i era necaz. Îl izbise mai ales înfăţişarea-i mîndră şi dîrză. Şi-l amintise pe Decebal, atît de apropiat, şi atît de simplu, care pleca singur, călare, la stînele de pe coasta muntelui din faţa Sarmizegetusei, rămînînd adesea cîte două-trei zile printre oieri.

Acest împărat mîndru venea tocmai de la celălalt capăt al lumii să-i supună țara, ca s-o prade și să-i stoarcă vlaga.

Traian se întoarse și intră în cetățuie, unde totul era pregătit pentru sacrificiu.

În apropierea tribunalului se ridica altarul de piatră albă pe care avea să se aducă jertfe lui Marte, zeul războiului, și Minervei, care să-l sfătuiască pe zeu să fie de partea romanilor în timpul luptei, precum și Bellonei, sora lui, care încuraja pe războinici.

Lîngă altar, un taur, o oaie și un purcel, animalele cele mai plăcute lui Marte și întotdeauna jertfite lui.

Suovetaurilia, sacrificiul de izbăvire, începu prin înjunghierea oii, apoi a porcului și a taurului ale cărui coarne fuseseră ornate cu cordelușe colorate. Totul se petrecu în prezența împăratului, care la urmă, simbolic, lovi și el animalele cu sabia, închinîndu-le zeilor :

— Primește, Mars, zeu al vitejilor, libația noastră, și condu în luptă pe urmașii fiilor tăi, Romulus și Remus. Tu, Mars ultor — răzbunător — ajută-ne să plecăm trufia barbarului și să răsplătim fărădelegile lui. Ție îți trimitem acest taur, Mars Onirius — protectorul Romei.

Primește-ne ofranda și tu, Bellona, sora lui, și insuflă romanilor curaj și dragoste de patrie, fă-i să disprețuiască moartea în vîrtejul luptei. Tu, Bellona, împunge fără milă cu lancea ta pe soldatul fricos și trimite-l în luptă. Lovește-l cu biciul tău muiat în sînge pe cel care șovăie.

Primește-ne libația și tu, Minerva, cea dintîi în luptă, călăuză înțeleaptă, făuritoare a planurilor noastre.

În timp ce Traian rostea aceste vorbe către zei, lîngă altar se încinsese focul rugului. În jur se răspîndi miros de carne arsă, semn că ofranda se înălța la cer.

Suovetaurilia se termină printr-o invocare în cor a lui Marte și a zeițelor Minerva și Bellona.

Zuro, privind totul fără credință, doar cu multă curiozitate, rămase cu o impresie foarte ciudată. Rîdea în sinea lui de un zeu pe care îl îmbunau trimițîndu-i o oaie ! Ce putea să spună oaia zeului ? Un bărbat este, fără îndoială, un trimis adevărat, dar ce sol putea fi

taurul? Imaginația lui merse pînă acolo, încît îl văzu pe invocatul Mars înconjurat de tot felul de animale, soli ai romanilor. Ha, ha, ha! Putea să nu te mire credința asta ciudată?

Nu mai asistase niciodată la un sacrificiu militar și tot ceea ce văzuse i se păruse fără noimă și îi dăduse o încredere nouă că în lupta care începea, dacii vor ieși învingători. Alături de ei va fi Zamolxe, care îl primise binevoitor pe tînărul Venas.

Împăratul urcă apoi cele șapte, opt trepte ale tribunalului și se adresă armatei înțesată în castru. Cînd își ridică mîna dreaptă, într-un gest de luare-aminte, se făcu o liniște desăvîrșită. În jurul lui erau rînduiți pretorienii, înalți și spătoși, cu scuturile pe braț și fețele grave.

În alocuția sa Traian vorbi mai întîi despre faima armatelor imperiului, despre vitejia lor, și-i îndemnă să fie și de data aceasta la înălțime. Aminti apoi pacea nefericită încheiată de Domitianus și sumele de bani pe care Decebalus le primea drept client al Romei.

— Aurul și inginerii Romei îi înalță cetăți îndreptate împotriva imperiului. Puterea și îngîmfarea lor au sporit necontenit, amenințîndu-ne hotarele. Cum îngheață apele, năvălesc și pradă castrele noastre. Roma este primejduită! Senatul l-a declarat pe Decebalus dușman al Romei!

Izbucniră din nou uralele: „Ave Caesar!" „Ave Caesar!" Soldații erau entuziasmați de cuvintele împăratului.

În Zuro clocotea o mînie fără margini. Socotea că împăratul își mințea armata. Cum putea să spună că dacii amenințau Roma? Nici nu-i interesa unde este. Ei treceau Donaris și se duceau la tribalii și la scordiscii care gemeau sub călcîiul Romei și care ar fi pus în orice clipă mîna pe arme ca să-și dobîndească libertatea. Să-i asculte împăratul pe tribali și după aceea să vorbească despre obrăznicia dacilor.

Traian ieși din castru și privi la trecerea primelor trupe peste podul de vase. Războiul începuse! Legiunile călcau pe pămîntul dac.

Dadas şi Zuro profitară de învălmăşeala iscată şi de faptul că soldaţii curioşi se îngrămădeau la capătul podului, şi făcură rost de doi cai. Nu era prea greu să găseşti un cal sau doi, pentru că erau destui legaţi de copaci, cu tot echipamentul pe ei. Aşteptînd să vină rîndul manipulului lor la trecere, cavaleriştii se înghesuiseră la capătul podului comentind alocuţia împăratului.

Întunericul îi prinse dincolo de Drobeta. Lăsară caii la pas, să poată auzi dacă se apropie cineva. Îl aşteptau pe nepotul lui Remmius.

— Să ne oprim, Zuro.

Descălecară şi se aşezară pe marginea drumului, lăsînd caii să răscolească în voie frunzişul uscat din marginea pădurii. Zuro avea o mutră posomorîtă ; încă nu uitase cuvintele împăratului, iar Dadas, care ştia ce se petrece în capul lui, îl lăsa în pace, să-şi macine singur mînia. El era obişnuit cu acest fel al romanilor de a privi lucrurile ; îl auzise exprimat de multe ori la Roma, adesea intenţionat în apropierea lui. Roma se temea de ameninţarea dacilor ! Cine putea crede ? Roma avea nevoie de grîul şi aurul Daciei, pentru că fluiera vîntul în vistieria lăsată goală de nesăbuitul Domitianus. Cine risipea aurul public dînd cîte o naumachia cît mai extraordinară ? Cînd se dusese el la Roma, încă se mai vorbea de o bătălie navală la care luaseră parte mii de luptători şi zeci de corăbii anume construite pentru bazinul imens, ca să se poată desfăşura sub ochii plebei din Roma o luptă adevărată. Se îngrozise cînd vizitase pentru prima dată Naumachia şi calculase în gînd aurul care se dusese în vînt ca să se sape şi să se zidească acel bazin imens. Cine risipise aurul în zecile de zile de sărbătoare şi în organizarea luptelor de gladiatori ? Traian spusese soldaţilor că porneşte războiul ca să nu mai fie nevoită Roma să-şi golească vistieria, dînd bani dacilor. Traian nu spunea adevărul.

Cei patru pretorieni se iviră tîrziu, noaptea, şi tinerii daci se grăbiră să încalece. Porniră la pas, ca să fie ajunşi. Nepotul lui Remmius îl recunoscu pe spătosul Zuro, deşi îl revedea la lumina lunii.

— Încotro, auxiliarule? întrebă el, lăsînd calul la pas, să se mai odihnească.

— Spre garnizoană.

— V-a prins noaptea pe drum.

— Mîine în zori trebuie să fim la Ratiaria.

— Tocmai am făcut un popas, ca să răsufle puțin caii, intră și Dadas în vorbă. Dacă nu vă grăbiți prea tare, vă întovărășim.

— Haideți îi îndemnă centurionul, lovind cu o curelușă spinarea calului.

Între Drobeta și Ratiaria, și chiar mai departe, nu erau fixate locuri de popas unde să poți schimba caii și de aceea, după vreun ceas, centurionul ridică brațul, dînd semnalul de oprire. Caii erau obosiți.

— Hei, voi nu vă odihniți?

— Ne-am făcut popasul, îi răspunse Dadas. Sîntem așteptați la manipul.

— Bine, v-ajungem din urmă.

Cum se pierdură în întuneric, Dadas și Zuro opriră caii și descălecară. Sosise timpul cînd trebuia să atace, dar nu era o treabă ușoară pentru că cei patru pretorieni erau niște zdrahoni înzăuați și cu scuturile la oblînc.

— Leagă bine caii! își îndemnă Dadas prietenul, dîndu-i și frîul calului său.

Se înapoiară tiptil la locul unde rămăseseră romanii. Stăteau toți patru pe un trunchi de copac răsturnat și mîncau. Caii erau legați la cîțiva pași de ei...

Tîrîndu-se pe coate, ajunseră lîngă cai. La orice s-ar fi așteptat romanii, numai la o pățanie ca asta, nu. Rîdeau și înfulecau de zor.

Zuro dezlegă un cal, iar Dadas un altul. Totul era să se îndepărteze puțin, fără să fie auziți. Îi îndemnară ușor, trăgînd de căpestre, și caii îi urmară ascultători.

La vreo sută de pași încălecară și, tot la pas, se pierdură în pădure...

Își luară și ei caii, apoi goniră în galop întins, să pună o distanță cît mai mare între ei și romani. Un drum de căruță se făcea spre dreapta și apucară pe el, dar nu înaintară mai mult decît era necesar ca să ascundă caii furați. Se înapoiară apoi, continuîndu-și drumul spre

Ratiaria. Mergeau la pas, ca să fie ajunşi din urmă.

— Voi sînteţi, auxiliarilor? strigă centurionul, cînd se afla încă departe.

— Ne-aţi ajuns, centurionule?

— V-aţi întîlnit cu cineva în drum, după ce v-aţi despărţit de noi?

— La ceasul ăsta pe cine să-ntîlneşti? Dar unde sînt ceilalţi pretorieni?

— Şi-au pierdut caii în pădure. Aşa le trebuie, dacă nu-s în stare să-i lege ca lumea.

— Şi acum ce fac?

— Au rămas să şi-i caute. Eu nu puteam să mai întîrzii. Pînă la Ratiaria mergem împreună.

— Acolo vrem şi noi să ajungem.

Pretorienii călăreau în faţă, Dadas şi Zuro în urma lor. Îşi realizaseră planul: erau acum doi la doi în luptă. Aştepta fiecare ca celălalt să hotărască atacul. Centurionul era la vreo zece paşi înaintea pretorianului. Zuro fu cel care se repezi primul la pretorian. Îl lovi peste faţă, apoi îl apucă de umăr şi-l smulse de pe cal, trîntindu-l la pămînt.

Lovitura de sabie îl orbise şi surpriza fusese atît de mare, încît nu apucase să ţipe. Doar gemuse scurt şi îşi dusese mîinile la faţă. Înţelegînd primejdia în care se afla centurionul cu papirusul agăţat de gît, începu să strige. Centurionul îi văzu pe cei doi cu săbiile trase din teacă şi porni în galop.

Începu o goană nebună. Calul centurionului era de prima mînă şi distanţa dintre ei se mări. Tinerii îşi înfipseră vîrtos pintenii în burţile cailor, speriaţi de gîndul că nu-l vor ajunge. Zuro se lungi pe coama calului şi îl muşcă de gît. Urlă apoi atît de tare la urechea bietului animal, încît acesta sări înainte, ca fript cu fierul roşu.

În orice clipă se puteau întîlni cu un manipul şi atunci totul ar fi luat o întorsătură nefericită.

Ca să uşureze sarcina animalului, Zuro aruncă scutul de la oblînc, apoi o traistă de merinde. Rezultatul fu că distanţa dintre el şi centurion începu să scadă. Dadas rămăsese în urma lor. Îl văzu pe Zuro ridicîndu-se în

scările șeii și ținînd ceva deasupra capului. Nu putea desluși ce anume.

Simțind că nu-l poate ajunge pe roman și, cuprins de o furie oarbă, Zuro își trase sabia de la șold și o aruncă cu toată puterea. O văzu zburînd și înfigîndu-se în crupa calului, care șchiopătă, se împletici, zvîrli cu picioarele dinapoi. Pretorianul abia se mai ținea în șa. Zuro îl ajunse, dar nu mai avea armă cu care să lupte. Înainte ca romanul să apuce să-și tragă sabia, se aruncă și-l luă în brațe, rostogolindu-se cu el la pămînt. Caii fugiră îngroziți unul de nechezatul celuilalt.

Începu o luptă pe viață și pe moarte, fiecare căutînd gîtul celuilalt. Se descleștară o clipă și romanul fu gata să-și tragă sabia din teacă, dar Zuro se aruncă iar și-l prinse de braț. Romanul îi propti genunchiul în burtă, încercînd să-l îndepărteze, dar dacul parcă se lipise de el. Atunci pretorianul îl lovi cu marginea coifului în obraz, rupîndu-i carnea.

Dadas ajunse și el la locul luptei și-i puse centurionului ascuțișul sabiei în față. Romanul se feri scurt și îl împinse pe Zuro spre el, găsind astfel răgazul de a-și trage sabia. Zuro îl prinse iar în brațe. Deși avea arma în mînă, fiind lipiți unul de altul, romanul nu-l putea străpunge. Dadas își înfipse vîrful sabiei în brațul pretorianului care își scăpă arma. Zuro îi smulse cilindrul de piele de la gît.

— Sînteți daci? șopti centurionul, plin de ură. Te cunosc după cum te bați.

— Asta înseamnă că ai mai pățit-o și altădată, romanule. Nu cumva erai și tu printre soldații lui Fuscus, care și-au lăsat oasele pe la noi?

Romanul îl scuipă, tremurînd de ciudă și neputință: dacul avea dreptate, luptase în legiunile lui Fuscus.

L-au legat de primul copac din marginea drumului.

— Omoară-mă! se rugă centurionul.

— Nu te omor, romanule. Dacă te-aș omorî, nu ți-ai mai aduce aminte de mine.

— Omorîți-mă! se tîngui el.

— Să te vadă mîine pretorienii tăi și să ia aminte că cine calcă pămîntul Daciei va fi pedepsit așa cum merită.

Dadas încălecă și se duse să-i prindă calul lui Zuro. Centurionul se ruga mereu să-l omoare.

— Cred că ți-e rușine, centurionule, dar ești rănit și asta-i o dovadă că nu ți-ai dat ușor pielea.

Dadas sosi cu al doilea cal și își văzură de drum, mergînd tot spre Ratiaria, dar numai pînă îi pierdu din ochi centurionul. Părăsiră apoi drumul și se cufundară în apa lui Donaris. Dadas se prinsese cu o mînă de șaua calului, iar cu cealaltă ținea papirusul deasupra capului. Cînd se văzură pe celălalt mal, se îmbrățișară. Cunoșteau un drum de căruță către Pelendava, pe malul Rhabon-ului, iar de acolo aveau să dea pinteni în susul apei pînă la Petrodava și apoi acasă, la Sarmi.

Rîsul lui Decebal răsună pînă afară, în piața cetății. Regele rîdea cu ochii în lacrimi, sprijinindu-se cu brațele de umerii celor doi tineri.

— Așa a fost, Dadas, sau glumește Zuro? Ați intrat voi în castru și l-ați văzut pe Traian?

— Am intrat, unchiule, și l-am ascultat vorbind. De la el am aflat că legiunile Romei se vor scurge pe două drumuri spre noi. Unele trec Donaris pe la Dierna și urcă pe Valea Cernesiei și pe Tibiscus ca să ajungă la Tibiscum, altele vor trece podul pe la Viminacium, la Lederata și vor urca prin Arcidava și Berzobis, ca să se întîlnească toți la Tibiscum.

— Am bănuit eu că vor apuca pe drumul lui Iulianus. Băieții mei, ce vești de seamă mi-ați adus! Și papirusul ăsta cui spuneați că i-a fost trimis?

— Către legiunile din Durostorum.

— Să-i rupem pecețile și să-l citească Vezina.

Marele Preot sosi grăbit, bucuros de vestea că cei doi tineri s-au înapoiat.

Scoaseră papirusul din învelitoarea de piele, îl dezveliră din pînza sigilată și... constatară uimiți că nu era nimic scris pe el.

— Ați căzut în cursă, băieții mei, spuse Decebal, dezamăgit. Altul trebuie să fi fost curierul lui Traian. Centurionul a fost o momeală!

Bucuria pieri de pe fețele tinerilor, obrajii rumenindu-li-se de rușine.

— Nu se poate, unchiule, ăsta a fost curierul. Altceva trebuie să fie. Trimite după Iudenus.

Chemă scribul.

— Iudenus, descifrează scrisoarea asta! îi ceru Dadas, întinzîndu-i papirusul, fără să-i mai spună şi altceva.

Scribul suci papirusul cînd pe o parte, cînd pe alta, apoi se adresă tînărului:

— Îţi rîzi de mine, tinere tarabostes?

— Nu rîd, Iudenus. Îţi spun să citeşti această scrisoare.

— Dar nu văd nimic scris.

— Este, şi tu nu vrei să descoperi ce! Te prefaci că nu înţelegi.

Ochii pleoştiţi ai scribului se plimbară de la unul la celălalt. Decebal nu pricepea vorbele nepotului.

— Dacă nu descifrezi, vei pieri! rosti răspicat Dadas, uimindu-l şi mai mult pe rege.

— Am... am să încerc... deşi nu cred că este ceea ce spui tu... şi nici nu ştiu cu ce a fost scris.

— Caută să afli, dacă ţi-e scumpă viaţa. Ştiu că celor ca tine le este scumpă. Du-te şi adu-ţi tot ce ai nevoie şi citeşte-l.

Iudenus plecă tîrîndu-şi picioarele, îmbătrînit deodată şi tremurînd de frică. Ştia că nu trebuie să pună la îndoială cuvintele tînărului. Şi dacă totuşi, nu va reuşi să citească scrierea? Îşi pierdea capul tocmai cînd se aştepta mai puţin. Cît umblase în viaţa lui, învăţase multe, putea să descifreze şi astfel de papirusuri.

Se înapoie cu mai multe vase mici de sticlă. Luă papirusul şi, sub privirile curioase ale celor patru bărbaţi, îl trecu mai întîi pe deasupra unei flăcări, încălzindu-l. Nu apăru nici un scris. Trecu la a doua încercare. Muie într-unul din vase un mic tampon de mătase, apoi şterse cu el papirusul într-un colţ, unde bănuia că trebuie să fie ceva scris. Rămase şi de astă dată dezamăgit. Privi îngrijorat spre cei care aşteptau, dar feţele lor erau de piatră. Luă dintr-un borcan un praf negru, care nu era altceva decît praf de cărbune,

îl presără peste papirus și îl plimbă de colo colo... Spre uimirea regelui, de sub praful de cărbune apărură cuvinte scrise îngrijit de un caligraf de meserie.

— Meriți cuvinte de laudă, Iudenus! îl felicită Dadas. Întinde pe toată foaia. Cu ce a fost scris?

— Cu lapte, tinere tarabostes. Scrisul cu lapte se citește numai cînd torni peste el praf de cărbune.

— Citește!

— „Traian Imperator... Către Manius Laberius Maximus. guvernator în Moesia Inferior.

Tăcu speriat, pentru că nu se așteptase să aibă în mînă un papirus atît de însemnat.

— Citește! îl îndemnă Decebal.

— Alege din rîndurile Legiunii XIV Geminae Martia Victrix și ale Legiunii XI Claudia pe cei mai destoinici soldați și, în fruntea a 16 cohorte, vino în mare grabă la Dierna. În castrele din Moesia Inferior să rămînă 4 cohorte cîte 2 din fiecare legiune, precum și cohortele auxiliare. Fiecare cohortă pe care o aduci să aibă cîte 4 catapulte și 30 de prăștiași".

Papirusul cuprindea vești de o mare însemnătate.

— Du-te, Iudenus! îi spuse Decebal scribului. Ai să fii răsplătit așa cum se cuvine.

Vezina știa ce gîndește regele și-i spuse, vorbind rar și apăsînd pe fiecare cuvînt:

— Moesia Inferior rămîne fără apărare...

— Numai auxiliarii apără cetatea Durostorum. Asta zic și eu veste, feciorii mei! Cînd Traian va fi aici, noi o să izbim în Moesia Inferior.

IV

Vara năvălise deodată, parcă vrînd să încălzească inimile oamenilor, care în anul acela nu se mai bucurau de frumusețile din jurul lor. Florile își deschideau

petalele și le închideau fără să le bage nimeni în seamă, păsările ciripeau fără să fie auzite, parfumul salcîmului și al teiului înmiresma degeaba văzduhul. Oamenii trăiau încordat, așteptînd de la o zi la alta să se abată o nenorocire asupra capetelor lor. Dinspre Donaris înainta dușmanul pas cu pas, fără grabă, dar și fără a poposi în vreun loc decît atîta timp cît îi trebuia ca să taie pădurea și să înalțe în locul ei un val de pămînt sau ziduri groase de castru...

Înainta pas cu pas, lăsînd în urma lui întărituri care îi trădau gîndul de a nu mai pleca de pe-acolo, de a cuceri și a rămîne stăpîn...

Înainta pas cu pas, hărțuit doar de apariția fulgerătoare a cetelor de daci. Săgetau din ascunzișuri, rostogoleau pietre pe povîrnișuri, mistuindu-se apoi în adîncurile codrilor...

Înainta pas cu pas, urmărit de ochii plini de ură și pîndit de brațele înarmate și hotărîte ale celor care nu mai ascultau glasul păsărelelor și nu mai respirau parfumul florilor...

Nici o luptă hotărîtoare nu-i încleștase încă, dar amîndouă taberele știau că se apropie clipa.

Traian ajunsese la Tibiscum, lăsînd în urma lui numai castre întărite care să-i asigure spatele. Legiunile de la Dierna, în frunte cu Claadius Livianus, Longinus și Hadrian, poposiseră și ele pe locul întins de la Tibiscum.

Drumul de la Aizis la Tibiscum, împăratul îl făcuse într-o singură zi. Trupele trimise să cucerească așezarea o găsiră goală și fumegîndă. Dacii se retrăseseră pînă la unul, să nu cadă în mîinile trupelor venite unele dinspre Aizis, altele pe rîul Tibiscum. Turnurile-locuință cu două caturi și cerdac nu erau apărate de nici un oștean, pentru că Tibiscum nu era o așezare militară, ci una civilă, în care trăiau mai mult negustori. Cetățuia era urcată pe o coamă de deal, avînd o formă triunghiulară, ca și locul pe care fusese construită.

De la Aizis la Tibiscum drumul de piatră trecea pe culmea dealului Coslarus, apoi se continua pe platou, pînă spre apus, în Valea Boului.

Venind vestea că Tibiscum e pustiu, împăratul încălecase și în cîteva ceasuri ajunsese în așezarea dacă. Vrînd să-și facă un punct de sprijin, poruncise să fie înălțat în apropiere un castru, la cîteva sute de pași de așezarea băștinașilor, dar în vale, la șes, ca să poată fi terminat mai repede. Tot pe acest drum, de la Aizis la Tibiscum, trecuseră printr-un vechi castru roman, Caput Bubali, construit de Domitianus, dar părăsit în retragere. Și la el lucrau de zor trupele auxiliare, reconstruindu-l. Caput Bubali era la vreo trei mile de Aizis, distanță ce putea fi parcursă repede, pentru că drumul se desfășura pe loc drept. După Caput Bubali începea urcușul pe culmea Coslarus.

Locul pentru castrul de la Tibiscum fusese bine ales de Traian, chiar acolo unde se întîlneau drumurile venind din răsărit cu cele dinspre sud și apus.

Deși grăbit, împăratul nu socotea că e timp pierdut cel petrecut cu înălțarea castrului. Cohortele făceau exerciții militare, închipuiau viitoare lupte, pentru că Traian nu se îndoia că tot la Țapae va avea loc încleștarea cea mare. Se sfătuia mereu cu Laberius Maximus și cu Longinus, comandantul Legiunii V Macedonica, pe care îl prețuia mult și care cunoștea bine locurile.

Pînă acum, deși el încercase de cîteva ori să-i prindă pe daci într-o luptă mai mare, nu reușise. După ce atacau cu arcașii și prăștiașii, se ascundeau în pădurea deasă și greu te mai puteai strecura după ei. De cîteva ori le luase urma, dar pierderile pe care le avusese îi dăduseră de gîndit. Cum să prinzi un dușman care stă ascuns după fiecare tufă de ferigă, după fiecare trunchi de copac și adesea chiar sus, printre crengi, și te săgetează? Mulți soldați din legiuni căzuseră în șanțuri astupate cu frunze și fuseseră măcelăriți după ce li se aruncaseră pietroaie în cap.

În același timp, împăratul nu se îndoia că dacii se pregătesc de luptă. Se apropiase prea mult de Sarmizegetusa, ca să-l mai lase să înainteze fără să i se împotrivească. Mai ales că, de acum încolo, natura și toate acele puncte întărite, pe care le știa, pentru că multe fuseseră ridicate de inginerii romani, îi ajutau.

Iscoadele îi însemnaseră pe hartă cetățile și turnurile de apărare dace.

Domitianus înălțase în locul numit Tapae un castru bun, care și el rămăsese în părăsire, după retragere, dar pe care avea de gînd să-l reclădească. Știa că e chiar pe malul rîulețului Bistras, care își vărsa apa în Tibiscus. Aici, în jurul acestui castru, se dăduse marea bătălie, în urmă cu douăsprezece veri.

După terminarea castrului de la Tibiscum, porniră spre Tapae și, cu toate că grosul armatei se urnea greu, ajunseră în aceeași zi. Nu erau mai mult de 13 mile.

Se părea că trec prin locuri pustii. Era o zi frumoasă de toamnă timpurie, cu soare blînd, dezmierdător.

Castrul de la Tapae era aproape un pătrat cu latura de trei sute de picioare. Locul era închis de un val de pămînt înalt de zece picioare, fiind înconjurat și de un șanț destul de lat și atît de adînc cît ieșise prin scoaterea pămîntului pentru înălțarea valului. În fața lui, spre sud, se întindea o cîmpie dreaptă ca-n palmă, care se îngusta din ce în ce, pînă o închideau cele două șiruri de dealuri din dreapta și din stînga. Din calea principală care se desfășura de-a lungul rîului Bistras, se desprindea un drum bine întreținut care tăia cîmpul în două și se ducea chiar spre dealurile din față, unde împăratul îi bănuia ascunși pe daci. Ca să fie sigur, trimise iscoade. Locul era atît de propice dacilor, încît nu-și închipuia că iscusitul Decebal l-ar fi pierdut fără luptă.

Triunghiul cîmpiei se termina în două dealuri înalte și împădurite, între ele fiind o vale foarte strîmtă prin care se furișa un mic rîușor ce-și vărsa apele în Bistras, foarte aproape de castru. Dacă porneai spre sud, trebuia să treci prin acea vale îngustă dintre dealuri. Dacă porneai spre răsărit, de asemenea dealurile se apropiau pînă la malul rîului Bistras. Da, aici trebuie să fie Decebal!

Și nu se înșela. Regele îi urmărise fiecare mișcare, pas cu pas. Toate înălțimile care înconjurau cîmpia mișunau de oaste dacă. La trecători erau așezate aruncă-

toarele de pietre, iar la poale luptătorii cu sica. În primele rînduri era oastea organizată, cu scuturi și săbii, apoi prăștiașii și arcașii, iar în spatele lor gloata înarmată cu unelte de cîmp : coase, furci, securi cu mînerul lung, armă de temut, în mîinile lor. Erau unii și cu pari groși ca pe mînă, care nu voiau să renunțe la această armă pentru nici o alta. Mai toți erau bărbați solizi, care învîrteau parul pe deasupra capului și nimic nu le stătea în cale.

De la Decebal veni porunca să nu miște nimeni, ca și copacul de lîngă el. Dușmanul trebuia să se creadă de capul lui.

Decebal era pe culmea dealului din fața castrului ; între el și romani se desfășura cîmpia netedă. Crengile fuseseră retezate și regele privea drept la dușman. La stînga așteptau cei doi tineri, iar în dreapta căpeteniile armatei. Tatăl lui Dadas, asprul Duras, se afla în fruntea oastei de pe dealurile din soare-răsare, iar pe dealurile dinspre soare-apune era oastea comandată de Vezina. Decebal își aminti că în lupta trecută, oastea de pe dealurile dinspre soare-răsare fusese sub comanda lui Diegis, fratele său, care se urcase la Zamolxe cu patru primăveri în urmă. În spatele lui Decebal mai era acum și Sialtes, venit cu oastea tribului Apulilor, bine înarmați cu scuturi și săbii.

Regele privea spre castru. Numai cu puțin înainte de sosirea romanilor, pe drumul dinspre Tibiscum, trecuse șir nesfîrșit de căruțe încărcate cu copii și femei fugiți din fața primejdiei. Bătrînii și copii în căruțe, bărbații și femeile pe jos, îndemnînd caii sau boii să meargă mai repede. Stăruia încă în mintea regelui jalea din ochii lor, iar acum îi știa aproape, pe văi, adăpostiți în bordeie, așteptînd ca dușmanul să fie alungat și să se înapoieze acasă. Se aciuaseră pe malul pîrîiașului, într-un loc unde să-și poată fierbe ciorba sau laptele. Două zile se scurseseră de cînd dacii își mînaseră vitele în păduri, să le ferească de foamea dușmanului.

Din castru se iviră cinci călăreți și apucară pe drumul care ducea chiar spre locul unde pîndea Decebal.

Se apropiau la pas, cu caii bine ţinuţi în piuteni şi cu frîiele întinse. Cinci călăreţi, cu scuturi ovale, ca o jumătate de scoarţă de copac, retezate drept în partea de sus şi de jos.

Era spre prînz şi totul părea copleşit de căldură. În vale nu sufla o vietate, nu se mişca o frunză. Nu se auzea decît pasul cailor pe drumul de piatră.

Trop, trop — trop, trop — trop, trop!

Mii de ochi îi urmăreau în această linişte desăvîrşită. Pumnii se strînseseră pe mînerele săbiilor, pe cozile furcilor, pe parii afumaţi.

Trop, trop — trop, trop — trop, trop!

Oare nu era nimeni? Traian privea din vîrful valului de pămînt. Decebal de pe coasta dealului din faţă. În încordarea aceea orice oştean ar fi fost gata să scoată un urlet şi să sară la vale, dar porunca era dată: să stea fiecare la locul lui, nemişcat.

Trop, trop — trop, trop — trop, trop!

Călăreţii ajunseră aproape de poalele dealului. Ţineau scuturile unul lîngă altul, formînd un adevărat zid. Coifurile erau îndesate pe frunte, zalele porneau de la gît pînă aproape de genunchi.

Decebal îi făcu un semn lui Zuro, şi tînărul îl înţelese. Îşi trase arcul de la piept şi, pe o cărare bine bătătorită, coborî. Se opri în dreptul unui stejar bătrîn şi îşi puse săgeata în coardă. Romanii erau la vreo sută cincizeci de picioare şi veneau şi mai încet; caii parcă băteau pasul pe loc.

Trop, trop — trop, trop — trop, trop!

Tînărul întinse arcul şi inima i se opri. Nu avea voie să dea greş, pentru că nu întîmplător îl trimisese pe el Decebal să facă ceea ce avea de făcut. Săgeata plecă atît de iute, încît n-o putu urmări. O văzu înfiptă în gîtul romanului care se agăţase cu amîndouă mîinile de ea, scăpînd scutul. Se zbătu de cîteva ori, ca un pui, apoi se prăvăli la pămînt. Ceilalţi patru se strînseră unul în altul, oprindu-se. Caii, presimţind primejdia, sau simţind încordarea mîinilor care strîngeau frîiele, începură să joace în loc. Romanii ţineau scuturile în

dreptul piepturilor și numai ochii li se vedeau din spatele lor. Li se poruncise să treacă prin strîmtoare, dar își dădeau seama că asta ar fi însemnat moartea lor. Traian voia să știe cîtă oaste au dacii aici, și ar fi aflat numai dacă ei ar mai fi înaintat. O săgeată putea fi trimisă de un soldat rătăcit. Îi înspăimîntase precizia cu care fusese trimisă săgeata, de la o depărtare atît de mare.

După cîteva clipe de ezitare, caii porniră mai departe. Cu toată primejdia, romanii nu voiau să trăiască ruşinea de a li se spune că au tremurat de frică. Traian îi trimisese în această misiune, socotindu-i dintre cei mai viteji.

Trop... trop... trop... trop !

Zuro primi încuviințarea de a slobozi o nouă săgeată. Între cască și scut nu erau mai mult de două degete, și acolo trebuia să nimerească. Romanii ajunseseră la o sută de picioare. Ca să fie mai sigur, se lăsă în genunchi, își rezemă cotul stîng de un copac și întinse coarda. Dintre frunzele ferigilor țîșni a doua săgeată, și cei care priveau văzură un alt roman sărind de pe cal. Primul murise fără să scoată cel mai mic geamăt, al doilea scăpă un țipăt de durere, înainte de a se prăbuși.

Mîndria romanilor era însă prea mare. Știau că merg la moarte sigură, dar trebuia să-i înspăimînte pe daci prin nepăsarea lor. Și romanii știau să nu se teamă de moarte.

Odată frica înfrîntă, dădură toți trei pinteni cailor și se avîntară în galop spre trecătoare. Zuro nu mai avu vreme să-și pună o nouă săgeată în arc. Călăreții trecură prin apropierea lui, pierzîndu-se pe drumul care șerpuia chiar pe la poalele dealurilor.

— Să nu se înapoieze nici unul ! porunci Decebal, adresîndu-se lui Dadas. Traian vrea să știe cîți sîntem.

Tînărul făcu semn altor trei oșteni, și plecă de lîngă rege. N-au putut să-i ia prizonieri, pentru că ultimul roman, cînd s-a văzut încolțit, și-a tăiat singur gîtul.

Traian hotărî atacul ! Din înălțimea castrului domina toată valea. Era sigur că nu va mai cîștiga o palmă de

pămînt fără luptă. Dacii trebuiau impresionați prin ordine. lupta urma să înceapă după regulile cunoscute.

Gorniștii și trîmbițașii vestiră atacul. Dacii ridicară și ei deasupra capetelor, temutul draco, drapelul lor. În sunetele de luptă din spatele valului de pămînt, apărură doi vexilari, arătînd numărul legiunilor care își trimiseseră cohortele la atac. Fiecare ținea deasupra capului vexilium — steagul legiunii — făcut dintr-o bucată de pînză pătrată. Unul era albastru, celălalt galben și cu ciucuri pe marginile laterale. Pe pînză erau cusute fîșii de altă culoare care arătau numărul legiunii. Pe speteaza de sus, fiecare steag avea o acvilă : una cu aripile întinse și cu fulgere în gheare, alta cu aripile în sus și o coroană în jurul lor.

În spatele vexilarilor apărură cîteva șiruri de antesignani, cu căștile prelungite mult pe ceafă și cu zalele pînă aproape de genunchi. Ei aveau scuturile ovale și din mijlocul mai bombat, numit umbo, porneau spre margini fulgere ca niște săgeți frînte de trei ori. Înaintau cu săbiile în mîini, gata de luptă.

Între ei și signiferi, soldații care purtau signele cohortelor, nu erau mai mult de cinci pași. Fiecare signifer avea o altfel de signă, indicînd numărul cohortei din legiunea respectivă. Signa era drapelul cohortei și nimic mai rău nu li se putea întîmpla celor care luptau sub semnul ei, decît s-o piardă în mîinile dușmanului. Pe un piedestal de lemn, lung de două picioare, erau înșirate de sus în jos : o cunună de lauri, o lună în pătrar, ca un corn, apoi două, trei, patru sau mai multe talere, care arătau numărul cohortei. În sfîrșit, urma o mică stinghie, de-a curmezișul, în capetele căreia fluturau eșarfe albastre sau galbene. În vîrf, toate piedestalele aveau cîte un vultur cu aripile desfăcute sau strînse într-o coroană.

Din cealaltă parte a castrului apărură comandanții legiunilor, călări pe cai murgi. Ei se așezară în fruntea antesignanilor.

Cavaleria, cu tropotul de copite, acoperi sunetele trîmbițelor. Se desfășură în linie, atît cît îi permitea

locul îngust. Fiecare cavalerist ținea în mînă o suliță lungă, iar la șold purta sabia cu lamă dreaptă. Cunoscînd semnalul trîmbițelor, caii jucau nervos, gata să se avînte.

În spatele cavaleriei se înșirară cohortele de pedestrași. Stînd unul lîngă altul, făceau din scuturi un zid fără întrerupere. Zalele lor aveau mînecile scurte, ca să se poată folosi nestingheriți de brațe, numai la mîna dreaptă, mai jos de cot, purtau cîte o brățară de zale, lată de două palme, care îi apăra de tăișul sabiei dușmanului. În mîini aveau un pilum, suliță grea și scurtă, pe care n-o puteau arunca decît de la cel mult cincizeci de picioare, apoi trăgeau de la șold săbiile cu lama dreaptă. De la mijloc pînă la genunchi atîrnau fîșii de piele pe care erau bătute plăci de metal.

Rîndurile fură încheiate de arcași și prăștiași, care atacau de la o distanță mare.

Traian hotărîse ca trupele auxiliare să iasă din castru și să se înșire pe coastele dinspre răsăritul cîmpiei. Spre dealurile dinspre apusul cîmpiei fu rînduită cavaleria. În spatele ei, celelalte trupe. Mergînd pe sub coastele dealurilor, urmau să se întîlnească în locul unde triunghiul se îngusta, fiind închis de înălțimile din față. Acolo bănuia împăratul că trebuie să fie grosul armatei dace. Pe drumul din mijlocul cîmpiei triunghiulare, se înșirară trupele de soldați din legiuni, care aveau misiunea să atace mai la urmă. După ce cavaleria și auxiliarii produceau învălmășeală în rîndul dușmanilor, atacau temuții pedestrași. În ei își punea Traian toată nădejdea, deoarece locul îngust nu dădea voie cavaleriei să se desfășoare.

Trîmbițele tăcură și totul rămase într-o înlemnire de tablou. Nemișcați așteptau caii cavaleriștilor, cînd nu mai auziră trompetele, nemișcați soldații lipiți cot lîngă cot, nemișcați auxiliarii, cu mîinile pe mînerele săbiilor. Din această nemișcare avea să se iște în clipa următoare cea mai cumplită învălmășeală, pentru că la un semn al împăratului goarnele și trîmbițele începură să se audă iar, dar într-un ritm viu și în sunete ascuțite. Orice soldat cunoștea acest semnal : atacul !

Primele rînduri ale cavaleriei se avîntară într-un galop mărunt care cutremură pămîntul.

Auxiliarii se puseră și ei în mișcare, strigînd din toată inima îndemnuri de luptă. Tropotul cailor și strigătele lor umplură cîmpia de un haos care furnică pielea pedestrașilor din mijloc, insuflîndu-le dorința de a porni și ei. Comandanții așteptau ordinul împăratului.

Cînd cavaleria fu destul de aproape de dealul din față, de undeva, din mijlocul pădurii, se auzi un urlet care nu părea să iasă din gîtlejul unui om, un urlet care umplu cîmpia, și pădurile, și văzduhul tot, acoperind tropotul cailor, și îndemnurile auxiliarilor, și pierzîndu-se prin văi pînă la capătul pămîntului:

— Pă eeeiii!

Ochii regelui erau roșii, vinele gîtului umflate sub pielea boțită de vîrstă și arsă de soare, nările lui mari, bărbătești, fremătau, iar pumnii se încleștaseră atît de tare pe mînerul și teaca sabiei pe care o ținea deasupra capului, încît se părea că o va frînge în două.

— Pă eeei! Pă eeei! izbucniră deodată mii de glasuri, înmănunchindu-se într-un vaer de furtună.

Din spatele fiecărui stejar, al fiecărui fag, frasin sau alun, din spatele fiecărui tufiș, al fiecărei ferigi, apăru cîte un dac cu cămașa desfăcută la gît și legată la brîu cu o curea sau cu o sfoară, care se repezi la vale țipînd din tot sufletul: Pă eeei!

Primii apărură purtătorii de draco, drapelul pe care toți îl urmau fără frică de moarte, pentru că toți credeau că nici o fericire nu putea fi mai mare pentru un bărbat, decît să piară vitejește.

Cavaleria fu atacată din coastă de către oastea care cobora de pe culmile lungi care începeau aproape de apa lui Bistras și se întindea ca un zid pînă în dreptul dealului lui Decebal. Chiar pe la poalele lor curgea rîulețul care se vărsa în Bistras. Din cauza lui cavaleria nu putea ataca spre dreapta, ci numai în față.

Vezina își pornise oastea repezindu-se chiar el în luptă, deși la vîrsta lui ar fi putut rămîne pe culme.

Venind în goana calului, cavaleria își aruncă sulițele grele, străpungînd multe scuturi de lemn și de piele, și chiar pe cele de metal. Fu însă surprinsă de

oștenii care treceau apa rîuleţului şi se repezeau cu coasele şi săbiile la picioarele cailor. De pe deal porniră roi săgeţile arcaşilor, care tot în cai se opriră. Un cal care cădea, împiedica alţi doi care se rostogoleau şi ei, odată cu călăreţii. Dacii se piteau sub scuturi, să se ferească de sabia cavaleristului, şi cînd calul trecea prin dreptul lui, cu o lovitură scurtă de secure îi despicau burta, sau îi tăiau chişiţele.

Prima şarjă trecu, veni a doua, apoi a treia, pentru că trei rînduri de călăreţi aşteptau gata de atac. De pe dealurile din faţă coborî oastea cea mai bine înarmată a dacilor cu scuturi şi săbii sica. În locul îngust se născu o învălmăşeală în care nu se putea şti cine este mai tare. Cavalerii, de la înălţimea cailor, tăiau în stînga şi-n dreapta, înroşind cămăşile albe de cînepă. Strigătele răniţilor începură să se audă din toate părţile. Caii sfîrtecaţi scoteau cumplite gemete de durere şi spaimă.

În toată această învălmăşeală se auzea strigătul de încurajare al celor care veneau la luptă: Pă eeei!

Cei mai de temut erau luptătorii cu furca. Ei propteau coarnele furcii în burta călăreţului, şi gemînd scurt îl smulgeau din şa, ridicîndu-l deasupra capului, ca să-l trîntească apoi la pămînt. Rar scăpa cîte unul nestrăpuns. Loveau năprasnic şi cei cu parii lungi, mai lungi decît sabia, pe care îi învîrteau pe deasupra capetelor, lăsînd gol în juru-le.

Romanii cărora le cădeau caii luptau ca adevăraţi pedestraşi; ştiau lovi, ştiau să se apere. Capetele cădeau dintr-o singură lovitură. Arcaşii nu mai aruncau săgeţi, pentru că prea greu era să loveşti numai în duşman în acest clocot fără de sfîrşit.

Auxiliarii primiră şi ei lupta din faţă şi din coastă, şi nu era deloc lesne să treci de aceşti încercaţi luptători, care mai toţi ridicaseră săbiile şi în alte războaie. Ei înaintau pas cu pas, scut lîngă scut, umăr lîngă umăr, încît primul roi de săgeţi se lovi de acest zid de fier, rar întîmplîndu-se să rămînă un rănit în loc, şi atunci altul apărea şi-şi punea scutul lîngă celelalte. Înaintarea lor măsurată, înspăimînta mai mult decît galopul cavaleriei. Se părea că nimic nu va putea opri acest zid viu, de

fier. Pietrele prăştiaşilor loveau ca o grindină în el, şi cădeau la picioarele încercaţilor luptători.

Atunci Dadas îşi aminti că romanii îi învăţaseră pe daci să folosească aruncătoarele de pietre. Numai cu ele puteau sparge zidul, prin care să se strecoare apoi luptătorii cu sica. Pietroaie cît capul unui om porniră din baliste şi izbiră scuturile. Mîinile care le ţineau se frînseră. Ploaie de bolovani se abătu asupra zidului de scuturi, sfărîmîndu-l în cele din urmă, apoi izbucni din nou îndemnul la luptă şi duşmanii se treziră faţă în faţă.

De pe deal, Decebal arunca priviri fioroase în toate părţile. Lîngă el, cei doi tineri, pe care abia îi mai ţinea.

— Lasă-ne, Decebal! se tîngui Zuro.

— Lupta abia a început, feciorii mei. Mai e timp pentru vitejie. Vedeţi cum îşi ţine Traian pedestraşii, în mijlocul cîmpului? Cu ei o să vă măsuraţi voi.

Traian, văzînd că lupta se dă în acest loc, şi că auxiliarii nu pot înainta spre culmile din faţă, primind atacul din coastă, dădu porunca să fie cucerite mai întîi dealurile dinspre răsărit, pentru a captura balistele. Numărul mare de aruncătoare de pietre fusese o surpriză pentru el.

— Balistele cu care ne împroaşcă sînt făcute de inginerii noştri, Laberius. Acum trebuie să le luăm prin sabie.

Porni o nouă cohortă de auxiliari, în pas alergător, pe coastele dealurilor dinspre răsărit. Se grupară cîte doi, trei şi făcură zid de scuturi, să-i ferească de săgeţi. Înaintau plecaţi, furişîndu-se pe după fiecare cută de pămînt, pe după trunchiuri de copac, pe după tufe de soc. Urcau în grupuri de cîte doi, trei, unul în spatele altuia, ca să se înfigă în rîndurile dacilor, să ajungă pe culme, şi de acolo să le cadă în spate.

Încercatul Dudas pricepu ce voiau şi trimise două pîlcuri să-i oprească. Dacii se căţărară în stejari bătrîni şi rămaseră nemişcaţi, aşteptîndu-i. Cei care îi înfruntau pe romani începură să se retragă, pînă îi aduseră sub copacii plini de luptători. Atunci izbucni iar îndemnul la luptă şi toţi îşi dădură drumul în spatele

lor, zăpăcindu-i într-atîta, încît nu mai știau în ce parte să lupte. Își dădeau drumul în capul romanilor, și după ce-i lungeau la pămînt, le înfigeau în gît, sau în burtă, locurile fără zale, cuțitele scoase de la cingătoare. Alții, în cădere, își scăpau armele și se îmbrățișau cu dușmanul, mușcîndu-l de beregată. Se repeziră iar în atac și cei din față, care pînă atunci se retrăseseră și o grindină de pietre căzu în capul romanilor. Puțini dintre ei fură cei care, văzînd că nu mai e nici o altă scăpare decît fuga, își dădură drumul la vale, părăsind lupta. Un strigăt de bucurie izbucni din piepturile dacilor.

În tot acest timp, trîmbițele și goarnele sunau încurajator, insuflînd noi forțe auxiliarilor și cavaleriștilor.

Bătălia începuse de mai bine de două ceasuri, cînd Traian porunci intrarea în luptă a pedestrașilor din mijlocul cîmpiei. Strigătele lor de luptă se adăugară celor de mai înainte. Primul rînd alergă spre locul bătăliei, în timp ce prăștiașii trimiseră pietrele pe deasupra capetelor lor. Loveau în plin, pentru că dacii nu aveau coifuri și nici zale. Numai șefii pîlcurilor purtau vestă de piele, dar și ea ușor de străpuns cu sabia. Luptau cu capetele descoperite· doar nobilii purtau o căciuliță nu prea mare, de lînă albă, ca semn al rangului lor. Ca să nu-i mai încurce nădragii largi, aveau legate, sub genunchi, cîte o curelușă. De cea din dreapta era prinsă o teacă de cuțit cu lama scurtă. Mulți dintre ei luau dușmanul în brațe și îl împungeau cu cuțitul în spate.

— A sosit și rîndul vostru, Dadas. Se urnesc pedestrașii.

Amîndoi tinerii aveau în urma lor cîte șase pîlcuri de oșteni, tot unul și unul, înarmați cu scuturi și săbii. Chiar în spatele lui Dadas se găsea pîlcul lui Durdan uriașul, care tot timpul luptei mestecase o crenguță amăruie de stejar.

Pîlcurile lui Zuro erau în dreapta lui Decebal, ale lui Dadas în stînga, și porniră pe două căi, ca să-i prindă la mijloc pe pedestrași. Romanii auziră și ei noile strigăte, care veneau dinspre pădure, și avură o clipă de ezitare. Zuro și Dadas erau în frunte. Scuturile

se izbiră și săbiile fluturară pe deasupra capetelor. Vînjoșii daci împinseră înapoi primul rînd de romani, pas cu pas, opintîndu-se în opinci. Dadas se trezi față în față cu un centurion și se năpusti spre el. Primi lovitura romanului în scut, apoi se răsuci și împunse drept în față. Dar centurionul era iute și sări în lături. Ajunseră scut în scut, obraz lîngă obraz. Dadas privi fața innegrită, tăiată sub ochi, a romanului. Nu-l putea împinge, și atunci făcu o nouă mișcare : sări în lături lăsîndu-l să treacă pe lîngă el, gata-gata să cadă în nas. Lovi și-l doborî. Lîngă el, Durdan răcnea învîrtind deasupra capului un par pe măsura lui. Un roman încercă să-i pună scutul în față, dar îi zbură cu braț cu tot. Un altul, care tocmai voia să se retragă, fu lovit în coif și răsturnat drept în cap, de parcă cineva l-ar fi ridicat cu picioarele în sus. Văzînd prăpădul pe care îl face uriașul, romanii se strînseră în jurul lui, să-i vină de hac. Un soldat, cu scutul tîrîș, se furișă de-a bușilea să ajungă lîngă el.

— Durdane! strigă Dadas, văzîndu-l pe roman și și nemaiavînd timp să-i sară în ajutor.

Uriașul îl căuta din ochi, crezîndu-l în primejdie, dar Dadas îi arătă jos. Se dumeri despre ce este vorba și se azvîrli cu toată puterea pe spatele romanului, simțindu-i coastele plesnind sub talpa opincii.

Dadas strigă celorlalți :

— La Durdan, băieți !

Îl despresurară cu greu, pentru că uriașul, în loc să se ferească și să încerce să scape din mijlocul romanilor, mai rău se arunca spre ei, învîrtind parul.

Sabia lui Zuro era roșie pînă la mîner. O înfipsese cu atîta sete încît, deși cu lama lată, străbătuse zalele unui pedestraș. Urla, și izbea, și împungea, și para o lovitură, învîrtindu-se în jurul lui, să nu fie atacat pe la spate. Se trezi scut în scut cu un roman vînjos. Era prima dată cînd nu putea arunca pe spate un adversar.

S-au privit crunt, de la numai un lat de palmă. Îi simțea răsuflarea iute, gîfîită. Țineau armele deasupra capului și împingeau. Romanul rînji rău și își lăsă deodată fruntea, lovindu-l cu vîrful coifului în față.

Sîngele cald îi alunecă pe obraz, dar nu-l durea lovitura. Romanul încercă să-l izbească iar, dar își trase capul într-o parte și coiful îi trecu pe la ureche. Se trezi cu gîtul romanului în apropierea gurii și își înfipse dinții în el. Romanul zvîcni înapoi și își lăsă capul în partea cu durere, dezvelindu-și fără voie cealaltă parte. Dintr-o singură lovitură, îi reteză gîtul.

Prin apa rîuleţului, care curgea de-a lungul cîmpiei, începură să se strecoare, într-o parte și în alta, răniții. Apa era o potecă mai liniștită prin care-și puteau tîrî picioarele rupte în căderea calului, sau brațele tăiate de sabie. Dar și aici, în albia rîului, cînd se întîlneau față în față cei care se retrăgeau spre castru, cu cei care se furișau spre pădure, se pornea o ultimă luptă disperată. Se băteau pînă în ultima clipă.

Către ceasul al doisprezecelea din zi, cînd soarele mai era ridicat numai cu două suliți deasupra dealurilor, lupta se dădea în același loc. Nici unii, nici ceilalți nu reușiseră să dobîndească o victorie.

Traian trecea prin castru, printre sutele de răniți care veniseră sau fuseseră aduși de cei care aveau această datorie, căutînd un centurion pe care îl prețuia foarte mult, dar care nu se mai înapoiase din luptă. Îl trimisese împreună cu cîțiva pedestrași încercați să prindă un dac sau doi, pe care să-i facă să vorbească. Niciodată nu mai văzuse atîția răniți într-o singură luptă. Se hotărî să arunce și ultima rezervă, o cohortă de cavalerie ce aștepta pitită în spatele valului de pămînt. Îi ceru lui Laberius Maximus, care îl urma ca o umbră, să poruncească retragerea primei serii de cavalerie și aruncarea în luptă a cohortei odihnite.

Trîmbițele și goarnele tăcură o clipă, apoi sunară într-un anume fel, vestind porunca împăratului. Cavaleria care luptase pînă atunci se retrase. Fiecare călăreț încerca să reteze un cap de dac, înainte de a părăsi lupta.

Cohorta care abia acum intra în vîrtej avea porunca să se înfigă în rîndurile dacilor, să-și facă loc pe malul rîuleţului și să scape în spatele dealului pe care era Decebal, pentru a ataca apoi de acolo. De aceea nu se angajară în bătălia propriu zisă, ci în frunte cu praefec-

tus cohortis galopară drept spre îngusta trecătoare. Dacii erau cu toții epuizați de luptă, nu mai puteau opune rezistență acestei armate odihnite care venea într-o goană nebună.

Decebal pricepu intenția romanilor, dar nu avu pe cine să trimită în întîmpinare. Chemă în grabă cîteva pîlcuri care luptau pe aripa auxiliarilor, dar nu ajunseră la timp. Caii cavaleriei striveau sub copite totul, și nimic nu i-ar mai fi putut opri. Cînd intrară în strîmtoare, o parte dintre ei urcară coastele și începură lupta cu cei care o păzeau, iar alta se strecură înainte, galopînd. Scăpaseră în spatele dealurilor fiind acum o mare amenințare pentru Decebal. Regele se putea trezi înconjurat de romani.

Abia cînd văzu că i-a reușit acest atac, Traian fu sigur că sorții izbînzii înclină de partea lui.

Simțind primejdia mare în care se află, Decebal chemă din luptă pîlcurile lui Dadas și le trimise în spate.

— Romanii nu trebuie să urce dealul! îi ceru nepotului, privindu-l cu dragostea de altă dată, pentru că-l vedea cu umărul sîngerînd și vesta de piele sfîrtecată în cîteva locuri, dovadă a vitejiei.

— Nu vor urca, unchiule!

Coborîră în cealaltă parte a dealului, furișîndu-se printr-o pădure deasă și sălbatică prin care nu mai trecuse niciodată picior de om. Dintr-un luminiș văzură cavaleria romană dezlănțuită spre căruțele celor care fugiseră din Tibiscum, pline de femei și bătrîni. Nu erau cruțate nici femeile, nici copiii mici peste care treceau cu caii în goană. Toată valea era un urlet de jale.

Decebal venise chiar el să vadă ce se petrece acolo, urmat de garda personală — cinci pîlcuri de luptători unul și unul. Aici era primejdia cea mare.

— Să-i încolțim, copii! strigă regele. În spatele căruțelor!

Alergară cu scuturile în față să-și facă loc prin tufișurile dese și prin lăstăriș, iar cînd ieșiră la lumină, arcașii zvîrliră primele săgeți, îngenunchind caii din față. Romanii lăsară căruțele în pace și se îndreptară spre deal, izbind pieptiș. Mulți cai fură săgetați și călărețiii, aruncîndu-se de pe ei, primiră lupta de jos. De-

cebal își croi drumul cu sabia spre căruțe și se feri, cu un pîlc de oșteni, în spatele lor.

Flind și regele în mijlocul lor, oștenii se aruncau cu și mai mare curaj asupra dușmanului. Decebal însuși, cu scutul lui greu, era un exemplu, arătîndu-le cum trebuie să se apere și să atace. Simțind că el e căpetenia, romanii se repeziră să-i vină de hac. Un călăreț își făcu vînt și sări peste o căruță, intrînd în țarc. Cînd trecu pe lîngă Decebal, să-l taie, regele se lăsă în genunchi și scutul îi veni deasupra capului, primind lovitura. Romanul căzu de pe cal și primi lupta pieptiș. Armele se izbiră scoțînd scîntei. Bătrînul luptător avea loviturile lui. Îi izbi sabia de jos în sus, și romanul se trezi fără armă în mînă. Cu o întoarcere scurtă, de luptător tînăr, Decebal îi reteză capul.

Dadas urmărise lupta cu sufletul la gură.

Dîndu-și seama că dacii sînt bine așezați în spatele căruțelor, cavaleriștii se îndepărtară, regrupîndu-se la oarecare distanță de locul încăierării. Spre deal nu mai puteau porni, întunericul începuse să se lase. De departe, se auzeau trompetele sunînd încetarea luptei. Hotărîră să rămînă acolo pînă a doua zi.

Noaptea liniști cîmpul de luptă. Întunericul era des ca o pînză neagră, nu știai în cine lovești.

În cîmpia dintre dealuri romanii se retraseră spre castru, iar dacii urcară spre taberele lor. Mergeau unul lîngă altul, flămînzi, însetați și însîngerați. Din cînd în cînd, auzeai :

— Tu ești, Tiras ?

— Eu.

— Ai scăpat ?

— Am scăpat.

— Tu ești, Brithus ?

— Eu.

— Leagă-mi mîna asta.

De pe crestele dealurilor chemară dulce tulnicele, ogoind sufletele cu unduirile lor blînde. Venea din toate părțile, din întuneric, acoperind valea, și dealurile, și mîngîind rănile oamenilor, și ale animalelor, care încă se mai zbăteau, și ale naturii trezite din nemișcare.

În vale se văitau răniții, rămași pe locul luptei. Se tîrau cu ultimele puteri spre ai lor. Printre ei călcau cei trimiși să-i strîngă și să-i aducă în tabără. Se întîlneau dacii cu romanii, dar se făceau că nu se văd. Nu erau luptători, căutau răniți.

Apoi veniră cei care tîrau morții într-un loc anume. O regulă a luptei era să-ți strîngi morții, să nu se răspîndească molima. Unii îi tîrau de picioare spre rugurile înălțate în pripă, alții îi aruncau sus pe vreascuri.

În tabăra romană, Traian porunci și el să se înalțe un altar și să se jertfească un taur. Rugurile se aprinseră și într-o parte și în alta și vîlvătăile lor se vedeau în cealaltă tabără. Fumul lor se ridica molcom și se împreuna undeva deasupra capetelor celor care se priveau cu ură.

Decebal porunci retragerea de pe dealurile din jurul văii. Poziția lui slăbise. A doua zi cavaleria din spate avea să-i pricinuiască mari pierderi. Socoti mai înțelept să-și întărească taberele pe alte dealuri dinainte pregătite. De acum încolo nu mai lăsa dușmanului nici o palmă de pămînt fără luptă.

Retragerea se făcu într-o atît de mare liniște, încît romanii nici nu prinseră de veste. Ca umbrele se strecurau pe potecile bine știute, trăgînd după ei aruncătoarele de pietre.

La lumina vie a rugului, Traian porunci să i se aducă doi daci prinși de centurionul trimis anume să aducă prizonieri. Unul era mai zdravăn, celălalt abia se ținea pe picioare.

— Unde i-ai prins, Certius ?

— Pe dealul dinspre soare răsare. Luptau cu auxiliarii.

Traian îi privi lung, gîndindu-se că sînt atît de prăpădiți, încît pot pieri în orice clipă.

— Puteai să-i prinzi altfel, Curtius. Ce să fac cu umbrele astea ?

— Cinci pedestrași am pierdut, pînă am pus mîna pe ei. Se luptau ca doi disperați, că nu ne puteam apropia. În jurul lor toți morții noștri aveau gurile pline cu pămînt.

Ca un militar încercat, Traian aprecie cele spuse de centurion și îi privi cu admirație.

— De ce ai umplut gura morților noștri cu pământ, dacilor? întrebă împăratul.

— Au vrut pământul Daciei, le-am dat pământ, răspunse cel mai tînăr și mai în putere.

— Ești curajos, dacule, dar am să-ți înfrîng obrăznicia, se repezi Curtius spre el amenințînd. Dacă ți-e dragă lumina zilei, spune unde este Decebal.

— Decebal e peste tot, romanule, acolo unde este un dac. În toți munții, și în toate văile, și în toate cetățile noastre.

— Să-mi spui pe ce deal este și cîți soldați are în garda lui.

Tînărul privi sfidător, cu ochii lui albaștri, și nu-i dădu nici un răspuns. Romanul nu suportă privirea batjocoritoare și se apropie hotărît să-l pedepsească.

— Răspunde-mi, dacule! ceru amenințînd cu vîrful sabiei spre pieptul lui.

Cînd fu la un pas, dacul se aruncă el înainte, străpungîndu-și pieptul. Speriat, romanul își trase arma, dar era prea tîrziu. Dacul muri, zîmbindu-i batjocoritor.

— Ești un prost, romanule... dacă crezi că poți speria un dac cu moartea...

— Luați-l de-aici! porunci Traian. Și pe ăsta!

Știa că nu va afla nimic.

Cerul se hotărî să șteargă urmele luptei și spre ziuă se porni o ploaie mărunță și rece de toamnă. Romanii întinseră corturile și ziua a doua trecu fără nici o întîmplare. Cinci zile plouă. Traian devenea tot mai nerăbdător. Iarna bătea la ușă și războiul abia începuse.

La același lucru se gîndea și Decebal.

— A mai trecut o zi și o să mai treacă una. Zamolxe îi ține în loc. Știi ce m-am gîndit, Vezina?

— Bănuiesc, Decebal, dar spune-mi și tu.

— Războiul nu se cîștigă numai cu sabia. Trebuie să fii șiret, să-l momești pe dușman în locurile care îți convin, să faci în așa fel încît să piardă timp. Iarna e aproape, și tare greu îi va fi romanului pe meleagurile

noastre. Vor îngheța în bordeie ascultînd cum suflă Crivățul. Văile vor fi troienite, drumurile ascunse... Iarna este dușmanul lui Traian.

— E toamnă, Decebal. Mîine poate ieși iar soarele.

— Cînd va răsări... voi trimite soli de pace la Traian.

Vezina zîmbi subțire, în colțul gurii. Îi cunoștea șiretenille.

— Nu te-ai gîndit rău, Decebal, dar să știi că Traian nu este Domitianus.

Vezina își amintea de cîte ori îl oprise pe Domitianus trimițîndu-i soli de pace, sau chemînd la el soli, cu care ocolea apoi să stea de vorbă, pînă cînd își strîngea iar forțele, acolo unde le voia el. Tot printr-o șiretenie înfrînse oștile fostului împărat, înfuriindu-l și făcîndu-l să pornească orbește la luptă. Traian e cumpătat la faptă și ager la minte, greu poți să-l prinzi în cursă. Dovada cea mai bună fusese că degeaba îi îmboldise Decebal pe buri, și pe cvazi, și pe celelalte triburi aliate să-i trimită soli, cerîndu-i să nu poarte război cu dacii. El pornise mai departe, aruncînd cît colo ciuperca pe care erau scrise amenințările lor.

În prima zi de timp senin, Decebal îl chemă la el pe Duras, și pe Bicilis, și pe alți trei nobili, toți cu capetele acoperite cu căciuliță albă de lînă. Lîngă rege era Zuro.

— Tarabostes, le spuse el, voi sînteți cei care veți merge la Traian să vă supuneți și să cereți pace. Zuro vă întovărășește.

Vorbele îi fură întrerupte de un „nu" înăbușit, scăpat printre dinți de Zuro. Regele îl privi mustrător și tînărul se lăsă în genunchi și se rugă :

— Nu, mărite Decebal... nu mă trimite într-o solie ca asta ! Trimite-mă la moarte și plec bucuros. Iartă-mă că îndrăznesc să-ți spun aceste vorbe !

— La vîrsta ta, le-aș fi rostit și eu, Zuro. Înțelepciunea vine mai tîrziu... Du-te, fiule, acolo unde îți poruncesc. Înfățișați-vă lui Traian și cereți-i pace și priviți în jurul vostru cîte aruncătoare de pietre are și cîți pedestrași. Și mai ales vedeți dacă sînt semne că vrea să pornească repede spre noi. Întrebați-l în ce

împrejurări ar primi pacea. Duceți-vă smeriți, încît să creadă că sîntem gata să ne-nchinăm.

Solia porni a doua zi, cînd soarele abia se ivise deasupra pădurii. Erau șase nobili, fără scuturi pentru ca gîndurile lor pașnice să nu fie puse la îndoială.

Fură înfățișați lui Traian și cinci dintre ei își aruncară armele la picioarele împăratului, în semn de supunere. Numai al șaselea rămăsese mai în urmă și stătea cu capul plecat, sabia la șold și ochii în lacrimi de rușine.

— Decebal îți cere pace, rosti unul dintre tarabostes, ridicîndu-se. El este clientul supus al Romei și nu înțelege de ce ți-ai urnit legiunile spre Sarmizegetusa, că nu a călcat nici una din înțelegerile făcute cu Domitianus. Decebal e gata să încheie pace cu tine, numai să-ți cunoască gîndurile.

— Decebal nu e clientul Romei, ci dușmanul ei, răspunse Traian, făcînd un pas spre cei cu capetele plecate. De ani de zile nu face altceva decît să mă înfrunte.

— Niciodată n-ar fi pornit spre Roma. Iazigii ne amenință mereu hotarele, săbiile sînt pentru ei.

— Și turnurile de apărare ?

— Și ele.

— Atunci de ce-mi momești inginerii și centurionii, plătindu-i cu aur ?

— Nu sînt mulți cei care au venit la noi. Cîțiva care și-au luat neveste dintre femeile noastre. Și îi vom trimite înapoi, dincolo de Donaris, dacă asta va fi voia ta.

— Pacea se va încheia numai atunci cînd veți înapoia toate armele, toate mașinile de război și pe toți constructorii care le-au făurit. Să fie predați toți dezertorii pe care i-ați aciuat pe lîngă voi și pe care-i folosiți acum ca luptători în cetele voastre. Să dărîmați toate întăriturile, pentru că toate sînt îndreptate spre Roma. Să vă retrageți din locurile cucerite de romani, și să nu atacați castrele și întăriturile noastre. Să nu mai primiți la voi fugari din imperiu și nici să nu mai luați în slujbă soldați de-ai legiunilor. Să socotiți dușmani

pe dușmanii Romei și prieteni pe prietenii ei. Astea sînt condițiile păcii, dacilor!

Traian cerea Daciei să nu mai existe. Să aibă prieteni, prietenii Romei. Dar prietenii Romei erau dușmanii dacilor!

Zuro privi pe sub sprîncene în lagăr. Auxiliarii săpau gropi de bordeie. Pe coasta dealului din spatele castrului, tăiau copaci și ciopleau lanteți de grindă. Romanii se pregăteau de iernat. Se temeau să se avînte în inima Daciei acum în toamnă. Își pregăteau culcușurile. Iată vestea cea mai bună pe care i-o va duce lui Decebal.

Și într-adevăr, după ce Decebal ascultă încruntat ceea ce îi cerea împăratul, își descreți fruntea auzind că în castru se fac pregătiri pentru iernat.

Cinci zile așteptă Traian răspunsul, și cînd veni, nu era cel așteptat. Află că Decebal și-a strîns căpeteniile de vază, ca să se înțeleagă cu ele, dar încă nu au ajuns să se înțeleagă. Îl ruga pe împărat să trimită o solie care să vorbească în adunarea căpeteniilor dace.

Traian crezu că între tarabostesi s-a ivit discordia și se bucură. Oare discordia nu ar fi fost cel mai bun aliat al său? Sperînd că unii șefi de triburi vor să încheie pace, iar alții nu, socoti că prezența soliei romane în rîndul dacilor ar putea fi hotărîtoare. Alese comandanții în care avea cea mai deplină încredere. Nu lipseau Lucinius Sura și Claudius Livianus, urmați de zece pretorieni, tot unul și unul, ca să facă o impresie deosebită regelui dac.

Fură întîmpinați de Vezina, care le spuse că regele nu li se înfățișează, dar că prin el vor afla hotărîrea sfatului nobililor, care între timp s-au înțeles. Decebal ar fi gata să socotească dușman al lui pe dușmanul Romei și prieten pe prietenul ei, ar înapoia și prizonierii pe care i-a luat cu doisprezece ani în urmă de la Fuscus, și steagurile legiunii, care acum împodobesc pereții casei-palat, ar promite să nu mai primească la el pe fugarii din imperiu și pe dezertori, dar cum să dărîme zidurile cetăților, pe care cu atîta trudă le-a ridicat? Dușmanii Romei se vor izbi de ele, cînd vor fi puse în slujba imperiului. Dimpotrivă, Traian ar trebui să

le întărească şi mai mult, pentru că şi mai de folos vor fi împotriva duşmanului comun. În privinţa maşinilor de război, Sura şi Claudius auziră acelaşi răspuns:

— Oare împăratul nu ştie, vorbi mai departe Vezina, cu glasul său domol, că o ţară fără ziduri de apărare şi fără maşini de război este a oricui vrea s-o calce? Mai este acel popor stăpîn pe locurile lui, dacă nu are o sabie s-o ridice în calea vrăjmaşului? Cum să apere dacii limita de nord a imperiului dacă nu vor avea cu ce? Cum să fie client credincios Decebal, dacă nu va avea cu ce să-şi apere credinţa? Nevoia îl va face să se plece în faţa oricărui năvălitor, neavînd cu ce să-i stea în cale.

Sura şi Livianus simţeau şiretenia cuvintelor, dar cum să le întoarcă? Tot ceea ce spunea Vezina era firesc, numai că nu era adevărat. Cine nu ştia că lui Decebal nu-i trebuiau armele ca să se apere de duşmanii Romei, ci de prietenii ei?

Solii lui Traian se înapoiară în castru pe o vreme ticăloasă, rece şi umedă, care îţi tăia orice avînt. Ploaia cînd începea, cînd se oprea, iar norii coborîseră pînă deasupra capetelor, colindînd printre crestele munţilor. Deşi purtau pelerine groase, romanii ajunseră zgribuliţi şi înfiguraţi.

— Nu vi s-a arătat? întrebă mirat Traian.

— Cred că-i este frică să vină în faţa noastră, spuse Livianus.

— Frică, Livianus? Unde ai văzut tu frică în tot ce a făcut pînă acum?

Împăratul înţelesese mai bine jocul lui Decebal, dar nu mai avea ce face. Pierduse aproape două săptămîni tocmindu-se cu el. Nu putea să reînceapă lupta în toamna asta. Locul de aici era propice pentru iernat.

— Decebal aşteaptă răspunsul tău, spuse Sura. Trebuie să-l hotărăşti.

— L-am şi hotărît, Sura... Îl trimit la primăvară cu arcurile şi cu prăştiile. Pînă atunci să ridicăm în grabă tabăra pentru iernat.

V

Streşinile începuseră să plîngă, o iarnă cruntă trecuse ca niciodată de greu. O primăvară şi mai cruntă se apropia pentru poporul dacilor. Nu se bucuraseră de nici una dintre sărbătorile iernii, cînd adunaţi pe la case, după strînsul grîului şi meiului, poporul se deda jocurilor şi petrecerilor. Iarna era întotdeauna anotimpul odihnei. Oierii erau iar printre ei, pliini de poveşti şi întîmplări cu lupi şi cu urşi, şi cu zimbri, şi cu fluierele în sîn, din care cîntau dulce sau săltăreţ. Nu se mai bucuraseră nici de marea sărbătoare a mieilor, cînd petreceau la o vîlvătaie de foc ce se vedea de la capătul lumii, iar pe marginea lui se perpeleau în frigare hălci de carne mustoasă.

Iarna care trecuse nu adusese bucurii. Poveştile nu mai vorbeau despre lupi şi urşi, ci despre întîmplări din lupte. Oierii şi muncitorii cîmpului se încolonaseră în spatele lui Decebal şi trecuseră munţii prin viforniţă, ajungînd tocmai în Moesia Inferior, unde tăiaseră şi prădaseră pe roman. Nu uitase regele scrisoarea lui Traian către Laberius Maximus din care aflase că romanul a rămas slăbit în partea aceea, şi acolo a atacat. Erau poveşti înfiorătoare, pe care femeile le ascultau cu mîna la gură, îngrozite. Unii povesteau cum se rupsese gheaţa lui Donaris sub copite şi cum apa rece înghiţise cai şi călăreţi, cum cei care scăpaseră din bulboană îngheţaseră sub ochii lor, rămînînd ca pietrele, în picioare, cu cojoacele scoarţă. Povesteau cum împresuraseră castrele şi strînseseră în căruţe provizii şi arme, şi cum veniseră în pripă legiunile lui Traian, încingînd o luptă pe viaţă şi pe moarte. Povesteau despre vitejia lui Coter, şi a lui Didor, şi a lui Andras, şi a multora care acum stăteau liniştiţi la masa lui Zamolxe, ca orice dac care a avut norocul să piară în lupta cu duşmanul.

Cumplită iarnă trecuse!

Cumplită primăvară începea!

Dadas și Zuro nu se odihniseră o clipă. Fuseseră în toate luptele, văzuseră cu ochii lor toate „poveștile". Acum stăteau amîndoi în casa Liviei și priveau plînsul streșinilor. Știau ce înseamnă topirea zăpezii. Luptele din iarnă nu fuseseră prea fericite, deși îi băgaseră în sperieți pe romani. Traian, știindu-și slăbite locurile din Moesia Inferior, cînd auzise că Decebal a izbit tocmai acolo, se grăbise să plece în ajutor, urmat de trupele pretoriene. Nu se puteau șterge din mintea nimănui luptele de la Axiopolis! Știindu-l pe Traian în Moesia, Decebal alergase iar în apus și luase prizonieri, și multe arme, dar nu reușise să-i împingă dincolo de Tapae.

Iată, sosise primăvara și Traian avea să încalece iar spre Sarmizegetusa!

Iscoadele și aduseseră vestea că Maximus Laberius se pregătea să urce spre Maris, ca să coboare apoi pe apa rîului Gradis, spre Sargedava.

De afară se auzeau ritmic ciocanele fierăriilor, nu prea departe de locul pe care își clădise Plautius casa. Pe coasta dinspre soare răsare, pe un platou anume săpat, se rînduiau atelierele pe vetrele cărora nu se mai stinseseră focurile de cînd începuse războiul. Plautius era acum căpetenie peste toți, trecea de la unul la altul, dădea sfaturi, mai ales cînd ajungeau în ultima fază a lucrului, la coacere, cum spunea el. Paloșul odată făcut și ascuțit pe piatră, era înroșit din nou și vîrît repede într-un vas cu apă, ca să se întărească. Plautius știa cînd trebuie scos din foc, după o anumită culoare roșie pe care o avea fierul. Dacă îl scoteai mai devreme sau mai tîrziu, nu se întărea la fel. Tot el se ducea și la topitoriile care erau așezate mai jos, pe panta dealului. Acolo era ascultat ca nimeni altul, pentru că numai el știa cît cărbune sfărîmat să arunce în fierul clocotind și cît să-l mai lase după aceea, pînă cînd să fie vărsat în formele de pămînt. Pregătit de el, fierul se îndoia ca o nuia de alun și lua forma de la început cînd nu-l mai apăsai. Din el se băteau lamele săbiilor și cine avea o astfel de armă în mînă, se putea bizui pe ea.

Livia fusese fericită toată iarna. Nu mai era sclavă, ca la Aquileia, tatăl ei era bine plătit şi ea se putea duce în piaţa cetăţii să-şi cumpere tot ce voia. Războiul îl simţise doar prin lipsa lui Zuro; dar el îi trimitea cîte o veste de cîte ori putea, şi asta o liniştea. Abia acum începuse să fie neliniştită. Veneau romanii! Ea va ajunge iar sclavă. Gîndul ăsta o înspăimînta atît de tare, încît era hotărîtă să-şi pună capăt zilelor, deşi ar fi păcătuit faţă de Cristos, zeul ei, care îi învăţa pe oameni să nu-şi curme viaţa dată, ca să-şi ispăşească pînă la capăt păcatul primilor oameni. Oare ce va mai avea de ispăşit şi ea?

Se încuia în casă, îngenunchea, îşi făcea semnul crucii şi se ruga pentru toţi cei dragi, dar mai ales pentru Zuro, pe care îl ştia în primejdie, promiţîndu-i lui Dumnezeu că îl va aduce şi pe el la credinţa adevărată.

Livia crezuse că e singura creştină în Sarmizegetusa, dar mai erau doi la fierărie, foşti sclavi fugiţi de la stăpîni şi refugiaţi aici. Se întîlnea cu ei seara şi se rugau să nu ajungă niciodată romanii în cetatea dacilor.

Tinerii se împrieteniseră cu mai mulţi romani fugiţi din imperiu. Cel mai cunoscut şi cel mai temut era Lotrinius, hoţ de codru prins, care îşi omorîse supraveghetorul lovindu-l în cap cu lanţul ce-i lega mîinile. Aşa înlănţuit se furişase prin păduri şi coclauri, mîncînd poame verzi şi ciuperci, şi ajunsese la Donaris, pe care-l trecuse agăţat de-un buştean. Nu scăpase de lanţuri decît la Sarmizegetusa, unde i se scoseseră cătuşele şi i se dăduse de lucru la fierărie. Lui Lotrinius însă nu-i plăcea munca şi pînă acum ceruse de mai multe ori să fie înrolat în armată, să lupte. Cu o zi în urmă venise bucuros la Plautius să-i spună că pleacă la Sargedava, oştean. Printre cei care apărau cetăţile erau mulţi dezertori de prin legiunile romane, ca Silvanus, sau din aceia care, dovediţi de ură, ridicaseră cuţitul sau sapa şi-şi loviseră stăpînul. Erau luptători buni, disperaţi, care mai bine-şi dădeau viaţa decît să ajungă să-i vadă un roman semnul de sclav de pe spate, pentru că mulţi erau însemnaţi.

Dadas privea pe fereastră. Zuro stătea lîngă Livia. Fata picta un vas de flori. Cumpăra vasele de la un vecin, meşter olar, care i le modela aşa cum îi cerea. Le picta în cafeniu, în galben roşcat, în roşu şi verde şi le ducea iar olarului, să le ardă. El nu avea răbdare şi nici nu ştia să deseneze atît de frumos ca ea; turna smaltul în oală, o rotea pînă se întindea pe toată suprafaţa, apoi o punea la foc. Făcea dolii mari, pîntecoase, pentru îngropat în pămînt şi păstrat meiul în ele, de te minunai cum de poate să le modeleze. Cineva îi învîrtea roata şi el aproape că se vîra cu totul în vas, ca să-i netezească pereţii.

Livia desena atît de frumos căprioare, şi cerbi, şi urşi, şi lupi, şi veverite, încît Zuro ar fi fost în stare s-o privească la nesfîrşit lucrînd. Vasele ei nu sufereau comparaţie cu acelea ale olarului, care le orna doar ciupindu-le buza cu vîrful degetelor, sau lipind pe ele fîşii de pămînt pe care le apăsa din loc în loc.

Cei doi îndrăgostiţi îşi vorbeau în şoaptă, ca să nu-l tulbure pe Dadas, plecat departe cu gîndurile. Zuro bănuia încotro. Tocmai el care vorbise atîta despre Roma şi despre frumuseţile ei, despre luxul şi viaţa romanilor, de cîte ori avea ocazia, îi spusese într-o zi plin de obidă: „Nu romanii ăştia au sculptat statuile Romei! N-au ridicat ei palatele mîndre şi nu ei au ţesut covoarele ca de vis şi au întins mozaicuri neînchipuit de frumoase!" Rostise vorbele astea într-o zi în care era şi Vezina de faţă. Marele Preot adăugase: „Ăştia au adus aurul cu care au fost plătite, Dadas. Fără sabia lor, Roma nu ar avea strălucirea pe care ai văzut-o. Acum au venit după aurul Daciei, ca să aibă cu ce pune la cale serbări care să uimească lumea!"

Pe Zuro nu-l interesau astfel de vorbe. El îi ura pe romani pentru că aşa se pomenise, urîndu-i. Îi ura pentru că voiau să cotropească Dacia. Îi ura pentru că alergau călare şi tăiau capete, sau legau şiruri de oameni şi-i trimiteau sclavi la Roma.

Ca să-şi facă de lucru, Zuro ieşi în cerdacul casei şi se apucă să macine făină pentru pîine. Întinse o

pînză albă și puse deasupra ei rîșnița de măcinat: o piatră rotundă, ascuțită în partea de deasupra, peste care se așeza o altă piatră, în care intra capul ascuțit al primei. Boabele se turnau în piatra de deasupra pe care apoi o învîrtea cu ajutorul unui lemn prins într-o scobitură. Făina curgea pe pînza de jos.

Măcinatul era o ocupație femeiască, dar lui Zuro îi plăcea s-o scutească pe Livia de muncile mai grele și, în același timp, se distra.

Învîrtind rîșnița, își privea prietenul și îl compara în gînd cu cel care se înapoiase de la Roma. Trecuse de atunci o primăvară și iată că începea a doua, iar vremea care se scursese îi schimbase mult înfățișarea. Venise un tinerel și acum era un adevărat bărbat. Pielea feței i se înnegrise de vînt și soare, fruntea îi era tăiată de-a lungul de cute adînci. Mîinile i se bătătoriseră pe mînerul sabiei, căpătînd o asprime bărbătească, iar sub cămașă se rotunjeau mușchi puternici. Zuro se avîntase de multe ori în luptă lîngă el, știa cît era de primejdios să-i stai în cale. Acum, privindu-l lung, descoperi deodată ceva cu totul nou: Dadas semăna cu Decebal. Căpătase ceva din aerul neamului lor, care îi lipsise pînă atunci. Da, da, ce bine semănau în îndărătnicie, în căutătura ochilor, și în felul cum își încruntau sprîncenele, cînd nu le convenea ceva.

În Dadas se petrecuse o schimbare hotărîtoare: nu mai era mîndru de dragostea Arriei. Acest sentiment i se părea vinovat acum. Cînd se înapoiase de la Roma își mărturisise ușor dragostea, dar acum n-ar mai fi făcut-o. Ceva aruncase o umbră peste sentimentele lui și îl făcea să le simtă ca pe o durere, nu ca pe o bucurie. Peste chipul Arriei și al rafinaților care o înconjurau se suprapunea imaginea cavaleriștilor care vînau femeile refugiate din Tibiscum. Mare dezamăgire, după ce ani de zile își hrănise sufletul cu idei filozofice înalte. Ceea ce se petrecuse sub ochii lui nu era o pedeapsă aplicată unui sclav, nu era nici o luptă deschisă· ci un măcel pe care nu-l înțelegea.

Privea picăturile de apă care se scurgeau din streașină și se gîndea că la Roma e cald, pomii sînt înverziți și Arria își îndemna seară de seară lecticarii s-o

plimbe pe Via Sacra. Şi lui îi plăcuse să privească lumea pestriţă care se vîntura de colo-colo, fără altă preocupare decît de a fi văzută şi admirată. Îi plăcuse să vadă tineri oprindu-se şi plecîndu-se elegant la trecerea Arriei, precum şi femei invidiindu-o pentru renumele şi frumuseţea ei.

Se scutură de toate gîndurile ca de un coşmar şi plecă din dreptul geamului, venind lîngă Zuro.

— Eşti cea mai neîndemînatică femeie pe care am văzut-o vreodată măcinînd, în spuse prietenului.

— Ia priveşte ce făină bună, arătă Zuro către grămada albă de lîngă piatră. Livia ne-a promis patina caldă.

Livia venise cu noutăţi în privinţa gătitului şi rîdea de cîte ori Zuro mînca plin de neîncredere din bucatele pregătite de ea. Recunoştea însă că erau bune şi, în afară de obiceiul ei de a fierbe mai întîi carnea şi apoi s-o pună la fript, obicei cu care nu se împăca în nici un fel, în rest îi plăceau mîncărurile romane deşi multe, fiind gătite cu miere, căpătau un gust dulceag, care mai mult te leşina decît te sătura. Zuro era învăţat cu carnea friptă şi bine sărată, după care să tragă două căni cu apă şi să-şi simtă burta plină. Patina îi plăcea şi se amuza rostind acest cuvînt nou, care însemna o plăcintă cu brînză coaptă în tigaie.

— Şi după patina? întrebă Dadas, hotărît să mănînce împreună cu ei.

— Peşte fiert, pe care mi l-a adus chiar astăzi şi pe care Livia l-a pregătit cum ştia ea.

De sus, din turnul mare al cetăţii, se auzi sunînd cornul. La chemarea lui, toţi locuitorii alergau în piaţa mare să asculte veştile. De data asta, în sunetul cornului, dăinuia o neliniştе care se furişă şi în sufletele lor.

Un călăreţ cu calul spume trecuse spre locuinţa-palat şi, la puţin timp după aceea, se auzise chemarea cornului. Vestea se răspîndi ca fulgerul printre oameni: cavaleria romană apăruse pe neaşteptate în cîmpia Sargedavei şi se apropia de cetate.

Prima vorbă pe care a rostit-o Dadas, cînd a auzit vestea, a fost: „Mama". Era singură. Tatăl lui inspecta

oștile din cetățile și turnurile de apărare dinspre soare-apune.

Împăratul gîndise bine cînd hotărîse să înceapă ofensiva de primăvară cu atacul Sargedavei, cea mai mare așezare după Sarmizegetusa și important centru administrativ. De prefectul Sargedavei țineau toate ținuturile șesului dinspre Maris, și cucerirea ei ar fi însemnat înfometarea dacilor. Cîmpiile începeau de la ea și treceau dincolo de Maris.

La apariția romanilor, toți cei care erau pe cîmp, cu cornul plugului în mînă, fugiseră spre cetate, dar mai toți fuseseră ajunși din urmă și căsăpiți pe brazda abia întoarsă.

Venind dinspre Maris, cîmpia se îngusta, străjuită într-o parte și alta de dealuri care, pe măsură ce se apropiau de Sargedava, deveneau munți împăduriți cu stejari, frasini și brazi, spre vîrfuri. Munții se apropiau dintr-o parte și alta, pînă cînd se împreunau pe malul Sargeției, lăsînd între ei o îngustă trecere spre Sarmizegetusa. De aici, din locul întîlnirii lor, și pînă la Sarmi — cum spuneau dacii în vorbirea zilnică Sarmizegetusei — erau vreo douăzeci de mile romane. Și chiar în locul împreunării munților, pe o coamă așezată între cele două șiruri, de pe care se veghea trecătoarea, era cetatea Sargedavei. În fața ei se înălța o altă coamă, și ea întărită, dincolo de care începea un masiv lung de multe mile, străjuit de cetatea Blidava.

Traian trimisese iscoade în timpul iernii, știa cît de bine este apărată trecerea spre Sarmizegetusa prin această parte, și de aceea hotărîse acest atac neașteptat. Surpriza putea să încline de partea lui sorții luptei și să salveze multe vieți de romani.

Planul era vast, nu se reducea numai la acest atac. În același timp se urniseră și legiunile rămase la Tapae, încolțind Sarmizegetusa dinspre soare-apune. Și poate că cel mai neașteptat atac pentru daci era acela al cavaleriei maure, în frunte cu Lusius Quietus, care urcase pe apa rîului Rhabon. Maurul se cățăra pe coastele cele mai abrupte, se strecura prin văi înguste, făcea prăpăd în calea lui.

Toate aceste veşti sosiră odată la Sarmizegetusa şi Decebal împărţi în pripă sarcini noi nobililor şi căpeteniilor militare.

Nepotul veni într-un suflet la rege.

— Mărite Decebal, vreau să alerg pînă la Sargedava. Mama este singură.

— Ia-l şi pe Zuro cu tine!

Tinna era sora la care Decebal ţinea cel mai mult, pentru că era o femeie duioasă care nu putea să nu-i placă lui, năvalnicul. Prezenţa ei era liniştitoare pentru rege, aşa fusese întotdeauna, încă din copilărie. Apoi o iubise şi mai mult de cînd îl adusese pe lume pe Dadas.

Drumul spre Sargedava se strecura printre munţi, ţinînd tovărăşie Sargeţiei umflată şi repede acum, după topirea zăpezilor. Aproape de Valea Rea, cum îi spunea locului unde se întîlnea cu un alt rîuşor de munte, rupsese podul şi tinerii îi înfruntară furia trecînd prin apa rece ca gheaţa. Urmărind şerpuirile văii, drumul sărea cînd într-o parte, cînd în alta a apei. Aici, la Valea Rea, se aflau pe coastele abrupte turnuri de pază întărite, printre care greu s-ar fi strecurat un duşman. Între Sargedava şi Sarmizegetusa, pe toată valea, erau presărate puncte întărite, înconjurate de aşezări de oieri care îşi păşteau turmele pe platourile din vîrful munţilor.

Privind pantele abrupte şi valea îngustă numai cît să arunci cu o piatră dintr-o parte în alta, în unele locuri nici atîta, Dadas se gîndea că nu le va fi uşor romanilor să străbată acest drum. Ştia că bolovani grei sînt urcaţi în fiecare întăritură şi că oştenii nu aşteptau decît ivirea duşmanului ca să-i împingă la vale.

Cînd ajunseră aproape de Blidava, se încrucişară cu un oştean care venea tot într-o goană, de credeai că o să crape calul sub el. Îi văzu şi strînse frîul.

— Dadas, Tinna, mama ta, e în mîinile romanilor!

— Au cucerit cetatea?

— Nu. Cînd a auzit că romanii înconjură Sargedava, s-a urcat în căruţă şi a plecat spre Sarmi. Nici n-a ieşit bine că romanii au şi prins-o. S-a încins o luptă pe viaţă şi pe moarte, dar noi eram numai cinci, iar ei

de multe ori pe-atîta. Mi-aș fi dat și eu viața, dar m-am gîndit că n-are cine să dea vestea la Sarmi.

— Sargedava e împresurată?

— Nu se mai poate intra. Au apărut pe neașteptate. Cînd s-a sunat primejdia, mulți țărani de prin împrejurimi au pornit spre cetate, dar i-au ajuns romanii în afara zidurilor și i-au căsăpit. Toate drumurile dimprejur sînt tot un chiot și o jale. Norocul a fost că unii nu s-au mai dus la Sargedava și au urcat la Blidava, scăpînd cu viață.

— Hai, Zuro!

Toți trei se îndreptară spre Sargedava.

Romanii, pricepînd că au prins o femeie din familia regelui, care ar fi putut împodobi carul împăratului la Roma, o luară ostatec. Credința că nu este oricine le fusese întărită de disperarea cu care se aruncaseră dacii în luptă, ca s-o scape.

După ce împresurară garda care o însoțea, alți oșteni îi întîmpinaseră cu săbiile ridicate, așa că drumul la întoarcere se dovedise și mai anevoios. Erau un grup de călăreți care se avîntaseră ca să cerceteze locurile și întăriturile dacilor. Prada pe care o aduceau cu ei picase cu totul pe neașteptate și, desigur, aveau să capete o bună recompensă de la Laberius Maximus. Acesta era motivul pentru care luptau cu atîta îndîrjire, fiind hotărîți să nu scape o ocazie bună de a se face cunoscuți.

Oșteanul îi duse pe cei doi tineri pe o potecă ce scurta drumul, ca să cadă în fața dușmanului. Cînd ieșiră din pădure, îi văzură apropiindu-se.

Dadas și Zuro erau pe coastă, feriți de un colț de piatră, și romanii aveau să treacă pe lîngă ei.

Tinna era păzită de zece romani înzăuați, cu care nu aveau nici o șansă de izbîndă, dacă s-ar fi luat la harță. În timp ce cîțiva i-ar fi ținut în loc, ceilalți ar fi fugit.

— Trebuie s-o salvăm, Zuro! N-o putem lăsa pe mama să-nfrunte rușinea asta!

— Sîntem puțini și grosul cavaleriei romane e aproape.

Convoiul ajunse în dreptul lor, şi ei priveau neputincioşi. Dadas luă arcul oşteanului care îi însoţea şi îl încordă. Ţinti cu mînă sigură şi săgeata porni zbîrnîind. În clipa aceea un roman îl văzu şi întinse scutul în faţa mamei, la timp ca să oprească săgeata ce s-ar fi înfipt chiar în inima ei. Dadas gemu neputincios.

— Pe ei, Zuro!

Toţi trei săriră pe cai. Romanii îi întîmpinară. Se prefăcură a primi lupta, apoi smuciră caii într-o parte, trecînd pe lîngă duşmani şi coborînd drept spre căruţă, cu săbiile ridicate. În clipa în care Dadas ajunse în apropierea căruţei, mama sări în picioare, strigînd:

— Loveşte-mă, fiule!

Lovitura fu oprită şi de data asta de un scut roman, şi lupta se încinse între cavalerişti şi cei doi tineri. Romanul din căruţă biciui caii, în timp ce armele luptătorilor se încrucişau.

După această intervenţie, romanii părăsiră lupta, rînd pe rînd, şi se luară după căruţă, rămînînd numai trei să-i ţină în loc pe daci. Cînd prizoniera fu destul de departe, fugiră şi ei.

Dadas spumega de furie şi durere.

— Ce ruşine, Zuro! şopti doborît de necaz, lovind cu pumnul în gîtul şeii.

— Să-i spunem regelui.

— Îl trimitem pe Torder la el, iar noi ne ducem în Sargedava.

— E înconjurată.

— Trebuie să salvăm vexilul şi signele luate de la Fuscus. Romanii vor să-şi spele ruşinea înfrîngerii de atunci. Vor înapoi signele.

— Cum intrăm, Dadas?

— Ocolim prin spatele cetăţii şi ne strecurăm după ce se întunecă.

Oşteanul plecă spre Sarmizegetusa să ducă vestea răpirii Tinnei, iar cei doi tineri urcară spre Blidava, de unde aveau să pornească, odată cu lăsarea întunericului, spre Sargedava.

Între timp, pe coastele muntelui, măcelul era în toi. Ca şi la Sarmi· de sus, din vîrful muntelui, de lîngă z'durile cetăţii şi pînă jos, la poale, se înşirau casele

dacilor care munceau cîmpurile dinspre Maris. Pe coastele din fata cetății se aflau alte așezări, risipite icl și colo, prin luminișuri de pădure, pînă sus, în vîrful muntelui. Mai toți erau gospodari, aveau o mică turmă de oi, și o vacă sau două care le asigura traiul. Toamna coborau și schimbau brînza pe bucatele celor de la șes. Cînd sunase primejdia, unii se îmbulziseră pe drumurile care duceau la cetate, alții se ascunseseră mai în adincul pădurii, în locuri neumblate și își săpau bordeie, acoperindu-le cu frunze, să nu fie descoperite.

În cetate era acum o mare îngrămădeală de oameni, fiecare avînd la el ceea ce i se păruse că merită să salveze. În lipsa lui Duras, cetatea era sub comanda lui Eutes, tatăl Manniei.

Luptele se dădeau în jurul bastionului de apărare din afara zidurilor. Romanii urcau panta sub acoperiș de scuturi. Bastionul era o construcție pătrată din piatră înaltă de cinci staturi de om, care se continua cu un foișor din bîrne de lemn, și deasupra un mic platou de pe care se putea ține sub privire valea Sargeției. Unde se termina zidul de piatră, de jur-împrejur, era un cerdac, din care oștenii aruncau pietre și săgeți. În zidul de piatră se deschideau, din loc în loc, mici ferestre prin care se trăgea cu arcul. În interiorul bastionului, o scară dădea roată zidurilor, pînă sus, la foișorul de lemn.

Apărați de scuturi, romanii ajunseră lîngă bastion și începură să spargă cu toporiștile. Nu era deloc ușor să cioplească bîrnele de stejar prinse în drugi de fier, mai ales că de sus cădeau în capul lor bolovani și săgeți. Totuși rezistară, feriți sub scuturi. Atunci cei din interior aduseră pe cerdac un pietroi enorm, rostogolindu-l cu greu, vîrînd sub el pari groși. Se auzi o bufnitură surdă și un zgomot de fier îndoit; mulți dintre cei care izbeau cu toporiștele fură striviți sub scuturi. Ceilalți, speriați, fugiră și primiră în spate săgețile arcașilor.

Era nevoie de mașini mari de asediu și romanii cerură un musculus greu. Apăru tras de șase cai, abia urnindu-se pe drumul cînd în pantă, cînd în urcuș.

Dacii din cetate se înțelegeau prin semne de fum cu cei din întăritura din vîrful de munte vecin cu Sargedava. Era un pinten de munte, ca o căciuliță de pileat țîșnită din pămînt. Coastele foarte abrupte și lipsite de drumuri făceau să se ajungă greu la întăritura din vîrf, prin pădurea deasă. De sus, se zărea Blidava, iar de acolo, mai departe, din întăritură în întăritură, ajungeau la Sarmizegetusa.

Întunericul liniști cîmpul de luptă. Departe, spre cîmpie, se aprinseră focuri și în jurul lor se strînseră cavaleriștii romani să-și povestească isprăvile.

Dadas și Zuro ieșiră din Blidava și porniră înspre soare-apune. Ocolind, voiau să se apropie de Sargedava prin spate. Zuro cunoștea bine locurile și chiar dacă nu le-ar fi știut, tot s-ar fi descurcat ușor, pentru că în pădure întîlneau la tot pasul oameni fugiți care se speriau auzind copitele cailor lor. Mai toți aveau o bocceluță, copiii și vitele cu ei. Copiii dormeau pe așternuturile din boccea, după ce beau lapte și mîncau cîte o bucată de turtă cu brînză. Rar întîlneai un bărbat tînăr, și acela betegit de vreo boală sau altă meteahnă care îl împiedicase să ia sabia în mînă. Era multă jale în pădurea plină de oameni culcușiți ca vai de ei, speriați, gata să fugă la cel mai mic zgomot, dezarmați și neputincioși în fața dușmanului. S-ar fi ascuns și mai departe, în inima pădurilor întinse, dar nu aveau apă, și atunci se înșirau în preajma unui izvor.

Ajunseră pe coama de deal care se prelungea de la cetate. Într-o parte și alta, în vale, erau romanii.

Lăsară caii legați și încercară să se strecoare pe jos. Li se păru că în fața lor licărește ceva. Era un foc, într-o groapă făcută în pripă, la care romanii frigeau hălci de carne dintr-o capră pe care o prinseseră în pădure. Erau cinci și făceau mare haz de povestea unuia. Trei dintre ei stăteau pe marginea gropii, sprijiniți în săbii, și se boldeau într-o parte și alta pîndind.

Tinerii daci se strecuraseră pe lîngă ei, ocolindu-i. Nu se așteptau să mai întîlnească și alții, dar se izbiră, aproape piept în piept, cu un roman care venea legîndu-și pantalonii.

— Voi sînteți ? întrebă el, convins că sînt dintre cei lăsați în jurul focului.

— Da, răspunse Dadas.

Romanului i se păru că ceva nu este în regulă și întrebă iarăși.

— Care ești ?

— Eu, nu mă mai cunoști ?

Apărură din umbra deasă și, pînă cînd să se lămurească romanul cine e, se năpustiră asupra lui. Prin întuneric nu-l izbiră bine de prima dată și avu răgazul să strige, dînd alarma.

— Sus, Zuro ! șopti Dadas.

Se cățără într-un fag rămuros și așteptară să se liniștească cei care îi căutau.

Romanii răscoliră în toate părțile, trecură pe sub cei doi tineri, dar nu-l descoperiră nici pe romanul mort.

— Silenus ! Hei, Silenus !

— L-o fi furat în cetate !

— Trebuie să fie pe aici cu un cuțit între coaste.

— Pînă mîine, pe lumină, nu dăm de el.

— Stinge focul și aruncă pămînt pe cenușe. Dacă află centurionul că am stat de friptură, e jale. Să mințim la fel. Eram de veghe și Silenus s-a dus și el, ca omul... Să nu suflăm o vorbă despre capră.

— Dacă am fi avut și o amforă cu vin... De mult n-am mîncat o friptură proaspătă. M-am săturat toată iarna de carne sărată.

Se îndepărtară.

De unde se termina pădurea, și pînă sub ziduri, era un loc gol, pe care nu-l puteau străbate ușor. Se vedea din toate părțile, mai ales că luna apăruse rotundă, ca un denar de argint. Tinerii daci trebuia să ajungă în partea umbrită a zidurilor, fără ca să fie observați nici de cei din afară, nici de cei dinăuntru. Și unii, și cei-lalți ar fi tras în ei.

Se furișară pe coate, folosind orice ridicătură de pămînt, cel mai mic tufiș. Din pădure, ochi ageri vegheau spre ziduri, de pe crenelele cetății, alți ochi scrutau spre pădure. Aveau scuturile în spate și se tîrau ca șopîrlele, fără nici un zgomot.

Inspre pădure, valul de pămînt din jurul cetății se continua în jos ca un șanț adînc cît un stat de om și de două ori mai lat. Cînd ajunseră aproape de buza șanțului, o săgeată venind din cetate sfîrîi pe la urechea lui Dadas și se înfipse în pămînt.

— Ne-au văzut!

Alte două săgeți se rupseră în scutul lui Dadas zbîrnîind de puterea cu care veniseră. Se înfipse una și în scutul lui Zuro.

— Țintesc bine oștenii noștri! șopti Zuro, gîndindu-se că, de n-ar fi fost scutul, săgeata i-ar fi trecut prin piept.

Stăteau ghemuiți și săgețile, șuierîndu-le pe la urechi, se înfigeau lîngă ei, sau izbeau scuturile.

— Aștia ne vin de hac! mormăi Zuro cu necaz. Să strigăm.

— Dacă ne-ar auzi numai ei, am face-o! Cînd ajungem chiar la buza șanțului, strigăm.

Mai aveau puțin, dar înaintau în salturi scurte, de-a bușilea, în timp ce săgețile se înmulțeau.

La un semn al lui Dadas, alergară cîțiva pași și strigară:

— Nu trageți, fraților! Nu mai trageți!

Se trîntiră pe burtă și așteptară un semn că fuseseră auziți. Nici o săgeată nu mai veni.

— Aruncați o frînghie! strigă Zuro.

— Cine e acolo?

— Zuro și Dadas. Venim în cetate.

Nu le mai răspunse nimeni și tinerii știură că s-au dus să-l întrebe pe comandant ce să facă. Între timp, izbiră pămîntul primele săgeți ale romanilor. Trăgeau din două părți, încît era cu neputință să se ferească numai cu scuturile. Se rostogoliră în șanț. Săgețile treceau acum pe deasupra capetelor lor.

Cei din cetate le aruncară funii groase. Cineva de sus le strigă:

— Rămîneți acolo!

Un snop de săgeți se înfipse în pămîntul moale de deasupra capetelor lor.

Bănuind că fugarii aduc cine știe ce vești celor din cetate, romanii încercau să le vină de hac. Atacară din-

spre pădure, la adăpostul scuturilor. Cei de pe palisadă îi primiră cu săgeți și pietre.

— Veniți în partea cealaltă !

Trecură prin șanț spre cealaltă latură a valului de pămînt, unde era liniște. Le aruncară frînghiile și, proptindu-se cu picioarele în zid, urcară. Abia acum se treziră și romanii din această parte să arunce săgeți, dar se înfipseră în trunchiurile palisadei.

Butes, tatăl Manniei, fusese înștiințat că cei doi tineri au adus veștì de la Sarmi și îi întîmpină bucuros.

— Am venit să dăm ajutor cetății. Aici sînt signele romane, luate de la Fuscus. Le-ar place să pună mîna pe ele.

— O să fiți de mare folos cetății, copiii mei ! Romanul ne-a înconjurat.

— N-ar putea pătrunde decît dinspre pădure, pe coama pe care am venit și noi. În partea aceea să ne întărim.

— Valul de pămînt are în spatele lui zidul.

— Să astupăm poarta ! Romanul trecut de palisadă să se trezească între ea și peretele de piatră.

— Cu ce să închidem intrarea, Dadas ?

— Cu piatră !

— Nu avem în cetate. Ne-ar trebui pietroaie mari, pe care să nu le poată urni în grabă. De unde să le luăm ?

Dadas își aminti că în cetate era pe terminate sanctuarul cel mare. Coloanele lui masive, din bazalt, erau tocmai ceea ce le trebuia.

— Coloanele sanctuarului !

Bătrînul Butes se sperie. Cum putea să se gîndească la una ca asta ? Zamolxe i-ar fi pedepsit pentru asemenea îndrăzneală.

— Dadas ! Zamolxe îți aude vorbele îndrăznețe !

Cuvintele bătrînului îl descumpăniră, gîndindu-se că teama s-ar putea să pună stăpînire pe sufletele dacilor, dacă vor ști că Zamolxe e supărat pe ei. Dar numai coloanele masive, înalte de un stat de om și groase de nu le puteai cuprinde cu brațele, erau singurele care ar fi putut astupa intrarea.

— Te înșeli, Butes! Zamolxe nu se va mînia pe noi. El l-a primit pe Venas la masa lui, promițîndu-ne ajutor. El mi-a trimis acest gînd. Ne dă propriul său lăcaș, să ne apărăm de dușman.

Chemară oștenii la sanctuar.

— Zamolxe cel drept ne ajută în lupta noastră! li se adresă Dadas. El ne dă sanctuarul, să ne apărăm cetatea cu piatra lui sfîntă. Să luăm coloanele și să astupăm intrarea zidului!

Bărbații șovăiră, femeile își ridicară privirile spre cer. Dadas își luă răspunderea de a-i minți.

— Am venit în toiul nopții, trimis de părintele Vezina. Prin el, Zamolxe ne-a îngăduit să-i folosim coloanele. Marele Preot ar fi venit chiar el să aducă vestea, dacă romanii n-ar fi înconjurat cetatea.

Numele lui Vezina era sfînt, cuvîntul lui ascultat.

— Cum să le ducem, Dadas, pînă acolo?

— Le rostogolim pe funii groase.

În apropierea porții care trebuia astupată, înfipseră țăruși la un pas unul de celălalt și legară de ei două funii trainice pe care le întinseră pe pămînt, pînă în fața sanctuarului.

— Rostogoliți coloana!

O răsturnară și o împinseră deasupra funiilor. Cîțiva bărbați vînjoși luară apoi capetele, le trecură pe deasupra coloanei și porniră cu ele spre poartă. Cilindrul de piatră lunecă destul de ușor pe funiile întinse pe pămînt. În timp ce unii împingeau a doua coloană, alții o ridicau pe prima în picioare. Pînă a doua zi, două rînduri erau așezate în dreptul intrării, iar deasupra lor un alt rînd înălța un zid de bazalt cît două staturi de om.

În zori romanii dădură atacul asupra bastionului. Un musculus înainta greoi pe panta muntelui. O enormă broască țestoasă acoperită cu saci de nisip. Toată această carapace era așezată pe patru roți solide, pline, din lemn de stejar. Sub ea, zeci de soldați auxiliari împingeau din răsputeri s-o urce pe panta muntelui.

Asupra musculus-ului se abătu o ploaie de pietre, dar toate izbeau fără putere în sacii de nisip de deasupra, bufnind înfundat. Greoaia mașină de război,

numită în glumă şoricel — musculus — fu lipită de poarta masivă. Sub ea începu o muncă grea şi grăbită; auxiliarii ciopleau drugii de lemn.

Cînd înţeleseră că de sus nu mai puteau face nimic, dacii coborîră, înşirîndu-se pe scara lipită de zid, ţinînd arcurile şi săbiile pregătite de luptă. Romanii ciopliră drugii balamalelor, apoi izbiră cu un berbec, dărîmînd poarta. Năvăliră în interiorul bastionului. Îi primi o ploaie de săgeţi. Se auziră ţipetele celor care încercau să le scoată din ochi, din gît, din piept sau din picioare, pentru că în învălmăşeala intrării nu mai putură ţine sus scuturile. De afară împingeau să intre tot alţii şi alţii. Veneau cu scuturile în cap pînă la musculus, apoi treceau pe sub el şi se aruncau în luptă. Săbiile se încrucişau pe fiecare treaptă. Romanii, protejaţi de zale, înaintau pas cu pas, fiecare pas cucerindu-l prin luptă. De sus, începură să cadă pietre, frîngînd spinări.

Romanii chemară arcaşii, foarte de folos în această împrejurare, pentru că mulţi apărători nu aveau zale, piepturile lor fiind deschise săgeţilor. Săgeţile făcură mari goluri printre daci. Cel care primea săgeata în piept şi îşi simţea aproape sfîrşitul se arunca de sus în capul duşmanilor, strigînd înfiorător. Urlau cei care piereau, urlau cei care se zvîrleau în duşman, urlau cei care se încurajau. Şi la acest vacarm se adăugau izbiturile sabiei de sabie şi scutului de scut.

Cînd romanii ajunseră aproape în vîrful bastionului, la o poruncă anume, toţi dacii se retraseră în sus, şi un pietroi rotund, greu şi mare cît lăţimea scării se rostogoli la vale. Tăvălugul trecu peste romani, făcînd să trosnească scuturile, şi săbiile şi oasele sub greutatea lui. Unii scăpară lipindu-se de perete, alţii sărind în gol, dar cei mai mulţi fură striviţi de trepte.

— Înainte! strigă un centurion, şi alţii se avîntară pe scară, încinşi de cruzimea luptei.

Nu-i mai întîmpină nimeni şi romanii se văzură în cerdacul de lemn de deasupra. Dădură un chiot de bucurie şi se aruncară cu mai mult avînt asupra ultimilor daci, care rezistau fără nici o speranţă. Nu mai erau decît vreo zece şi toţi căzură cu sabia în mînă.

Cuceriseră bastionul, dar pieriseră de două ori mai mulți decît apărătorii lui.

Laberius Maximus veni chiar el în bastion și felicită trupele care îl cuceriseră. Rămase însă pe gînduri cînd află cîți luptători din legiuni și auxiliari căzuseră în luptă. „Oare mai sînt multe astfel de bastioane în drumul spre Sarmizegetusa?" se întrebă. Privi spre valul de pămînt și spre palisada cetății și oftă gîndindu-se la bătălia care se apropia.

Lupta reîncepu. Romanii se apropiau sub scuturi, pregătiți să se cațere pe valul de pămînt.

Arcașii făcuseră cerc la vreo sută cincizeci de picioare de palisada cetății și trăgeau în fiecare cap ce apărea deasupra trunchiurilor. Ocheau pe îndelete și trimiteau săgeata numai cînd erau siguri că n-o să nimerească în gol. În spatele lor era un șir de prăștiași, care și ei zvîrleau fără grabă, mai mult ca să-i facă pe dacii din cetate să stea ascunși, sau să nu tragă nestingheriți.

În acest timp, cei de sub scuturi inaintau în grupuri de cîte zece. Cînd ajunseră sub palisadă, din spatele prăștiașilor și arcașilor țîșni grosul trupei, strigînd din toate puterile. Apariția lor produse panică în cetate. Cei de sub scuturi aruncară spre palisadă cîrlige legate cu funii groase, care se prinseră sau se înfipseră în trunchiuri. Soldații se agățară ageri de funii, se cățărară spre culme. Fură primiți cu roi de săgeți, iar cînd apărea cîte unul pe culme, trei, patru îl întîmpinau, venindu-i de hac. Cu o mînă ținîndu-se de funie, romanii încercau cu cealaltă să învîrtă sabia, amenințînd.

— Tăiați funiile! Tăiați funiile! se auzi strigătul lui Dadas.

Tînărul alerga dintr-un loc în altul, unde i se părea că e mai greu, dînd sfaturi și porunci.

Zuro îl întîmpina pe roman și, după ce reușea să-l împingă în afară cu vîrful sabiei, reteza dintr-o dată funia, chiar de lîngă cîrlig. Alți trei, patru romani, agățați mai jos, se rostogoleau unul peste altul, cei mai mulți rupîndu-și picioarele și mîinile sau înțepîndu-se în propriile lor arme. Numai cîțiva dintre ei reușiră să sară peste palisada de trunchiuri, dar fură căsăpiți pe

loc. În mai puțin de un ceas, romanii auziră trompetele din turnul bastionului chemîndu-i să se retragă. Atacul fusese respins. De data aceasta, dacii scoaseră strigătele de bucurie și romanii scrîșniră furioși.

Furia lui Laberius Maximus ajunse la culme cînd din turn îi văzu pe daci aruncînd dincolo de palisadă capetele celor puțini care pătrunseseră în cetate. În furia lui oarbă porunci un al doilea asalt, la numai trei ceasuri după primul, dar și acesta avu aceeași soartă, cu atît mai mult cu cît dacii prinseseră curaj.

Se înnoptase. Laberius spumega de furie. Pierduse mulți oameni și nu se putea lăuda cu nimic.

— Ardeți tot ce este în jurul cetății! porunci el, simțind nevoia să se răcorească într-un fel.

De la valul de pămînt al cetății și pînă la primele case era un loc pe care nu creștea decît iarba grasă, apoi începea așezarea comată a Sargedavei. Turnurile-locuință în care erau adăpostiți cei cu diferite funcții administrative sau militare se aflau în cetate. Pe panta muntelui, dincolo de valul de pămînt, erau casele comaților, oameni liberi, agricultori, păstori, meseriași care acum își părăsiseră avutul fugind în cetate sau spre pădure, încercînd să se piardă în desișul neumblat de picior de om.

Purtînd făclii de rășină, soldații din trupele auxiliare trecură de la o casă la alta, dîndu-le foc. Mai toate erau din bîrne de lemn, în mare parte acoperite cu șindrilă sau clop de paie. Vîlvătaia se încinse repede, trecu de la casă la grajd, de la grajd la șira de fîn cocoțată pe patru pari.

Aprinseră și casele de pe coasta vecină, ca să se vadă pînă departe nenorocirea. În scurt timp, cetatea era înconjurată de flăcări înalte, care dogoreau pînă la palisadă. Oriunde îți îndreptai privirea nu vedeai decît flăcări și fum negru. De sus începu să plouă cu funingine, și totul în cetate se acoperi de un strat de negreală: zidurile, casele, fețele oamenilor. O noapte fără întuneric!

Cei fugiți în păduri lăcrimau gîndindu-se că lumina care joacă departe le înghițea munca; la întoarcere trebuia să pună iar bîrnă lîngă bîrnă, să calce iar pă-

mîntul amestecat cu baligă și paie cu care să tencuiască pereții pe dinăuntru, să cioplească iar uși și ferestre, grajduri și cotinețe, să-și țeasă iar așternuturi. Copiii mai mari se cățăraseră în vîrfuri de copac să privească, și în ochii lor speriați jucau luminile flăcărilor mistuitoare. În sufletele lor tinere jurară să urască pînă la moarte pe romani.

Dimineața, de sus, din cetate, nu se vedeau decît grămezile de cenușă fumegîndă. Pînă jos, în vale, pămîntul era negru, fără viață. Porunca fusese cruntă · nici un par să nu mai rămînă în picioare!

Într-o raită prin pădure, auxiliarii prinseră un bătrîn care în tinerețe fusese pescar la Drubeta, și le pricepea destul de bine limba. Îl aduseră în fața cetății.

— Dacă nu se predau, toată cetatea va fi dată focului! Nici copiii, nici femeile, nu vor scăpa de sabie! Strigă-le ce ți-am spus! îl îndemnă centurionul.

Dacii văzură bătrînul împins de la spate de romani și se strînseră pe palisadă, neștiind ce vor cu el.

— Spune-le! îl îndemnă romanul, îmboldindu-l cu teaca sabiei.

Bătrînul își lăsase privirea în pămînt, rușinat. Ce cred veneticii ăștia despre el? Era bătrîn și bicisnic, nu mai putea să ridice sabia și de aceea fugise în pădure. Dar de ce să-l creadă trădător? Numai pentru că s-a ascuns în pădure? Nu văd că e neputincios?

Bătrînul își ridică privirea grea și romanul citi atît dispreț în ochii lui, și buzele îi erau atît de strînse, încît înțelese că nici moartea nu i le-ar fi dezlipit.

— Strigă-le! urlă centurionul, lovindu-l cu latul sabiei. Strigă-le! Strigă-le! Strigă-le! Strigă-le! zbiera de cîte ori îl izbea.

Veni în fața lui, desfigurat de furie.

— Am să... le strig... rosti el tărăgănat, privindu-l pieziș. Așa am să le strig, spuse, și îl scuipă în față.

Centurionul îi reteză capul, apoi îl căsăpi împungîndu-i de nenumărate ori pieptul și răcnind:

— Barbarule!... Barbarule!... Barbarule!...

Laberius Maximus își dădea seama că de victoria în această luptă depindea mersul de mai tîrziu al războiului. Moralul trupelor era hotărît de repeziciunea cu

care cucerea această cetate. Totul trebuia jucat pe o singură aruncătură de zar. Îi și promisese lui Traian că o să coboare primul spre Sarmizegetusa.

Chemă căpeteniile într-un sfat ce ținu pînă tîrziu. Atacul trebuia dat noaptea. Feriți de întuneric, vor găsi mai ușor un colț prin care să se strecoare înăuntru.

Cu toată graba lui Laberius, trecură totuși două nopți în care nu se întîmplă nimic, și cei din cetate crezură că romanii s-au hotărît pentru un asediu îndelungat.

Primul lucru la care s-a gîndit Dadas a fost apa. Bazinele erau mici pentru numărul mare de oameni care dăduseră năvală în cetate și începu s-o împartă, drămuind-o. Singura lor salvare ar fi fost o ploaie bună. De dimineață pînă seara oamenii stăteau la rînd în fața bazinului, pentru a primi o măsură de apă.

În a treia noapte romanii tulburară liniștea vremelnică. Pe cer apărură primele săgeți de foc. Se înfipseră în stîlpii palisadei și în acoperișurile de șindrilă. Aveau în vîrf șomoioage de cîlți îmbibate cu rășină.

În prima clipă cei din cetate săriră să ia apă, să stingă focul, dar Dadas îi opri.

— Romanii asta vor, să ne terminăm bazinele cu apă. Lăsați casele să ardă. Putem sta și fără ele. Scoateți tot ce este de mîncare și lăsați-le pradă focului.

— Ard palisadele! strigă cineva din mulțime.

— Pentru palisade cheltuiți apă. Nu lăsați să se întindă focul. Smulgeți săgețile înainte ca lemnul să ardă.

În scurt timp, cetatea era toată o vîlvătaie, iar oamenii fugeau înnebuniți de colo colo, unii să mai salveze cîte ceva, alții să se ferească de acoperișurile care amenințau să se prăbușească. Luă foc și foișorul de lemn al locuinței lui Dadas. Primul gînd fu să salveze signele romane. Trimise un oștean după ele.

Atîta foc și atîta căldură înfricoșa. Copiii țipau, ascunzîndu-și capetele la pieptul mamelor. Pe casele care încă nu luaseră foc se urcaseră bărbații și pîndeau săgețile, să le tragă repede din lemn și să le arunce.

Se întîmplară, acolo la palisade, lucruri îngrozitoare. Săgețile erau smulse cu mîinile și carnea sfîrîia, ade-

sea, arsă de flăcări. Scrîşnind din dinţi, oştenii trăgeau de ele, neţinînd seama că le luau foc mînecile. Alţii rupseseră poalele cămăşilor şi-şi înfăşuraseră cu ele palmele.

Grosul trupelor romane atacă apoi pe partea dinspre pădure. În întuneric se auziră mai întîi strigătele lor, apoi apărură ca nişte umbre vii. Aruncară iar funii cu cîrlige, dar ridicară şi scări pe valul de pămînt. Cînd ajungeau pe creasta dealului, se lipeau de palisadă, celor din cetate fiindu-le greu să lovească drept în jos. Apoi tăiau cu toporiştile. Unii ciopleau, în timp ce alţii ţineau scuturile deasupra, ca să primească în ele pietrele.

În cealaltă parte a cetăţii, în linişte, se apropiau două centurii, anume pregătite pentru a trece de valul de pămînt. Ascunşi de întuneric şi de hărmălaia luptei, ei ajunseră chiar sub palisadă şi ridicară scări. Atunci fură văzuţi şi izbucniră primele strigăte de spaimă.

Dacii nu se aşteptau la un atac din această parte, unde peretele muntelui se continua cu valul de pămînt, urcînd amîndouă drept în sus. Romanii înfipseseră ţăruşi în pămînt, proptiseră treptele scărilor în ei, ca să nu alunece, şi aşa, din scară în scară, ajunseseră sus.

Pînă cînd să vină luptătorii, mai bine de treizeci de romani săriseră dincolo de palisadă. Scut lîngă scut, rezistară atacurilor, în timp ce alţii şi alţii urcau.

Vestea că romanii sînt în cetate stîrni o mare panică, mai ales în rîndurile femeilor şi copiilor.

Cînd lui Laberius i se aduse vestea că primii soldaţi din legiuni trecuseră palisada, porunci ca alte centurii să se avînte prin acel loc. Atacul la intrarea valului de pămînt continua şi el.

Poarta intrării era făcută din trunchiuri groase ca mijlocul unui om, prinse în centuri late de fier. Ca să poată fi deschisă, avea în partea opusă balamalelor o roată cu spiţe solide, pe care aluneca. O bîrnă aproape la fel de groasă era prinsă de-a curmezişul, sprijinită pe două urechi. Romanii bătură cu berbecele, apoi aduseră un vas cu răşină şi unseră trunchiurile. Dădură foc. Flăcările se întinseră repede şi nimic nu le-ar fi putut linişti. Peste puţin timp, poarta deveni un rug.

Cavaleria, izvoditoare de mare spaimă, stătea gata să se repeadă.

Poarta căzu împrăştiind milioane de scîntei. Flăcările încă mai jucau pe trunchiuri cînd cavaleria se aruncă înainte. Dar călăreţii se treziră în culoarul îngust dintre valul de pămînt şi peretele de zid şi astfel se născu o mare învălmăşeală. De pe zid şi din cele trei turnuri de strajă începu a ploua cu bolovani. Caii şi călăreţii se îmbulzirâ unii peste alţii, călcîndu-se în picioare. Cei care o luară spre dreapta se treziră în faţa intrării astupate cu coloanele sanctuarului. Alţii din spate îi împingeau înainte, strivindu-i în zid. Caii se împiedicau, aruncîndu-şi stăpînii din şa. Se născu un vaier şi un ţipăt fără margini, în care greu răzbăteau strigătele deznădăjduite ale celor împinşi spre perete.

— Înapoi! Înapoi!

Unde înapoi? De ce înapoi, cînd încolo era intrarea? Înapoi, adică afară din cetate? Unii strigau înapoi, centurionii, dimpotrivă, cu săbiile sus, porunceau „înainte!" Ei nu ştiau de zidul care se unea printr-un perete cu valul de pămînt, închizînd drumul. Mulţi pieriră striviţi de cai, sau loviţi de pietroaiele aruncate din turnul aşezat chiar în colţul zidului.

Cei care scăpară spre stînga şi reuşiră să se strecoare printre bolovani, se treziră în cetate şi porniră in galop să semene moartea, tăind în dreapta şi-n stînga. La lumina flăcărilor care mistuiau casele, călăreţii fugăreau femeile şi bătrînii, şi pînă nu le azvîrleau capetele de pe umeri nu se lăsau. Oştenii încercau să-i întîmpine, retezînd picioarele cailor, speriindu-i şi făcîndu-i să sară în foc cu stăpîn cu tot, ori înfigîndu-le furcile în crupe şi împingîndu-i spre flăcări.

Lotrius, fugarul roman, aprig şi necruţător, găsise o furcă zdravănă pe care o proptea în gîtul călăreţilor, răsturnîndu-i. Îmbrăcămintea îl ajuta; romanii nu se aşteptau să fie izbiţi de el, deoarece mai purta încă hainele de-acasă.

Dadas poruncea oştenilor cum şi unde să lupte, dar acum nu-l mai asculta nimeni. Lupta se dădea oriunde un roman se întîlnea cu un dac; printre case, în

case, pe scările locuințelor-turnuri, pe palisade. Văzînd că cetatea va cădea în mîna dușmanului, Dadas chemă cîțiva oșteni și îi puse să dărîme o parte a palisadei, cît să se strecoare prin ea femeile și copiii. Pădurea era aproape și altă scăpare pentru ei nu era. Romanii treceau prin sabie tot ce li se ivea în cale. Fu nevoie să organizeze o apărare în partea aceea, ca să le dea răgaz fugarilor să părăsească cetatea.

Zuro încrucișa sabia cu cîte doi-trei dușmani deodată, învîrtindu-se printre ei ca o zvîrlugă. Scăpase doar șfichiuit de vîrfurile săbiilor dușmane. Era zgîriat în cinci-șase locuri și cămașa i se înroșise la piept, dar tot nu se lăsa. Un centurion, văzîndu-l cum luptă și plăcîndu-i înfățișarea lui, porunci celor care îl atacau:

— Prindeți-l viu! Viu îl vreau!

Se gîndea că un dac așa de falnic era darul cel mai potrivit pe care putea să-l facă lui Laberius.

Auzind porunca, un soldat se furișă prin spatele lui Zuro, prinzîndu-i picioarele în brațe. Alți doi săriră și-i apucară brațele. Zuro urla și se zbătea cu atîta furie, încît cei care îi țineau brațele îl scăpară. Dar nu putu face nici un pas, pentru că romanul care îi prinsese picioarele parcă se lipise de el. Se repeziră alți patru la brațele lui, astfel că furia îi deveni neputincioasă. Reușiră să-i lege mîinile și picioarele, tîrîndu-l într-un loc mai ferit.

— Zuro a căzut în mîinile romanilor!

— Unde e? strigă Dadas.

— L-au legat și l-au dus spre palisadă.

Dadas nu mai ținu seamă de nimic și se avîntă întracolo, urmat de patru oșteni, care se nimeriseră lîngă el. Izbeau în stînga și în dreapta, cu o putere pe care numai furia și deznădejdea o pot da. Dar era cu neputință să se apropie, pentru că de afară năvăleau alții și alții, pe jos sau călări, strivindu-i sub greutatea numărului lor mare. Se treziră și ei aproape înconjurați și n-ar fi scăpat, dacă nu s-ar fi găsit în apropierea palisadei. Cercul se strîngea în jur, forțîndu-i să se arunce în afară. Căzură pe peretele abrupt al valului de pămînt și se rostogoliră pînă jos, în vale, izbindu-se de

bolovanii aruncați din cetate sau trecînd prin cenușa caselor ce arseseră cu două nopți în urmă.

Dadas rămase cu fața în sus, cu brațele răstignite, ametit și atît de slăbit, încît îi era cu neputință să-și ridice măcar capul. Stătea cu ochii închiși, cu sufletul chinuit de necaz, sleit de ultima picătură de putere; și toată această neputință fizică, și durerea pierderii mamei, și a prietenului, și nenorocirea de a ști cetatea în mîinile dușmanului, și amintirea femeilor căsăpite, toate i se strînseră în piept într-un cocoloș fierbinte, făcîndu-l să izbucnească într-un plîns de copil, disperat și neputincios.

— Îi urăsc! Îi urăsc!

Trebuia să se ducă să moară în lupta asta! Trebuia! Își poruncea să se ridice și să pornească într-acolo, dar nu se putea urni din locul acela. Îi era cu neputință să-și miște brațele și picioarele, pe care le simțea ca de plumb. Ultima picătură de vlagă se scursese din ele.

— Dadas! Dadas! se auzi chemat.

Îl găsiră și-l ridicară în picioare.

— Înapoi, în luptă! porunci el.

— Trebuie să-i spunem lui Decebal! Vino!

Se luă după ei, împleticindu-se, fără putința de a se mai împotrivi.

Găsiră un cal care își pierduse stăpînul. Oștenii îl aruncară în șa și unul dintre ei lovi cu latul sabiei crupa animalului. Calul porni în galop spre Sarmi.

Dadas nu-și dădea seama de unde-i vine sfîrșeala pe care n-o putea învinge. În focul bătăliei nici nu simțise sabia care i se înfipsese în spate, alunecînd pe osul coastei. Cămașa îi era roșie, și pantalonul, și șaua calului...

Temîndu-se să nu cadă, se agăță cu mîinile de gîtul calului și așa ajunse la Sarmi. Opri chiar la ușa locuinței-palat, dar cînd vru să descalece, se prăbuși cu fața în jos și rămase nemișcat. Din toate părțile săriră ajutoare, iar strigătele de mirare și spaimă ajunseră la urechile lui Decebal.

— Dadas, băiatul meu!

Cămaşa avea pieptii arşi şi spatele roşu de singe, faţa îi era înnegrită de funinginea ştearsă odată cu năduşeala ; chiar părul îi mirosea a pîrlit.

— Unchiule... Sargedava... e în mîinile duşmanului...

— Şi... Zuro ?

— L-au legat şi l-au luat cu ei.

— Cum de s-a lăsat prins ? strigă regele. Trebuie să fi fost greu lovit, dacă n-a mai avut putere să-şi străpungă pieptul.

Dadas se împletici, gata să cadă iar, şi cei din jur îl prinseră la timp. Îl duseră pe braţe pînă sus.

— Chemaţi-l pe Vezina ! porunci regele.

Marele Preot îi legă rănile, apoi se aşeză şi el pe un scaun, lîngă pat. Decebal stătea cu coatele pe masă şi cu capul în palme, după vechiul lui obicei, cînd rămînea dus pe gînduri. Stătură aşa mult timp, fără să schimbe o vorbă. Regele se gîndea la Sargedava... la Tinna, acum prizonieră... la nenorocirile pe care ştia că le aduce cavaleria lui Quietus în munţi... la înaintarea lui Traian dinspre soare-apune.. la nepotul lungit lîngă el. Îşi ridică privirea grea de gînduri şi, aţintindu-l cu ochii săi roşii de supărare pe Vezina, îi spuse abia auzit :

— Vezina, trebuie să trimitem soli de pace !

Marele Preot îşi înclină capul în semn de aprobare.

De aproape zece zile ciocanele şi cazmalele nu conteneau în toate cetăţile dacilor. Zidurile trainice erau desfăcute piatră cu piatră, sub privirile grijulii ale militarilor din legiuni sau din trupele auxiliare. Dacii lucrau în tăcere, înăbuşind în piept durerea înfrîngerii. Prin toate locurile umblau învingătorii, căutînd prizonieri — chiar şi pe aceia luaţi cu ani în urmă de la Fuscus şi care lucrau acum prin diferite mine sau sclavii fugiţi de la stăpîni, sau fugarii care aveau să-şi ispăşească pedepsele.

Prima grijă a lui Dadas, cînd se putu da jos din pat, fu să se ducă la Livia şi s-o pună la adăpost, împreună cu tatăl ei. Pe fată a dat-o în grija Manniei,

după ce au îmbrăcat-o în straie de femeie dacă. Bătrînul Plautius tremura doar pentru ea; lui nu-i mai trebuiau de mult zile.

Pe Dadas îl înduioșa resemnarea cu care suferea Livia. În clipa în care aflase nenorocirea, ridicase ochii la cer și murmurase: „Așa a vrut Domnul".

Cum au rămas numai ei doi, Dadas i-a promis că va face orice pentru a-l găsi pe Zuro, dacă mai era în viață, că-l va răscumpăra cu tot aurul Daciei. Ochii fetei luciră pentru o clipă, apoi se plecară, iar buzele murmurară ceva de neînțeles pentru el. Rostea încet, dar din tot sufletul, o rugăciune, cerînd lui Dumnezeu să îndeplinească voința lui Dadas.

De data asta Mannia nu se mai îndepărtase de patul în care zăcuse Dadas. Din porunca lui Decebal, dar și din dorința ei de a fi cît mai mult în preajma lui, îi îngriji rănile. Vorbiră puțin, ca doi oameni care s-au cunoscut de curînd. Niciodată nu-și amintiră ceea ce fusese în trecut, de parcă el n-ar fi strîns-o nicicînd în brațe, de parcă ea nu i-ar fi promis că-l așteaptă. Singurul prilej de a schimba cîteva vorbe erau Zuro și Livia: făceau planuri cum să-și scape prietenul din robie.

Acum războiul se terminase, Dadas își îmbrăcase iar vesta de piele și se tot gîndea ce ar fi mai bine să facă pentru Zuro. Un oștean îl vesti că Decebal vrea să-i vorbească și se grăbi să i se înfățișeze. Regele nu era singur, ci împreună cu Vezina, Butes, Duras și Bicilis. Ultimul era mai tot timpul în preajma lui Decebal. Dadas bănuia că este vorba despre un sfat de seamă, și primele cuvinte rostite de rege îi arătară că nu se înșelase. Dar nu numai Dadas bănuise că este vorba despre un sfat deosebit, ci și Iudenus, al cărui rol era tocmai acela de a trage cu urechea și de a afla ce anume se pune la cale. Mai ales acum, după încheierea păcii, primise prin Arinius poruncă să fie cu ochii în patru și să afle dacă Decebal are de gînd să calce condițiile pe care i le pusese. El și Arinius erau oamenii de încredere ai împăratului la Sarmizegetusa, de la care primea vești sigure și la termene stabilite printr-o

iscoadă care venea aici ca negustor de vase de sticlă. Poate că celor de la Sarmi ar fi trebuit să li se pară ciudat că romanii, care căutau cu feştila orice venetic fugit din imperiu, de Arinius nu se legaseră niciodată. Dar cine să mai gîndească la Arinius în focul acelei nenorociri? În urechile dacilor nu răsunau, de dimineaţă pînă seara, decît bocănitul ciocanelor şi icnirile oamenilor care se opinteau să dărîme pietrele zidurilor. Loviturile ciocanelor erau ca o veşnică aducere aminte a celor întîmplate, mai ales că la tot pasul te întîlneai cu soldaţi din legiuni care se plimbau de colocolo, zăngănind sabia la şold.

Iudenus, ca cel mai de seamă scrib, se bucura de mult respect şi se putea furişa oriunde, dar mai ales spre sala mare, în care se ţineau sfaturile, şi unde adesea era chemat să întocmească tot felul de scrisori. Camera scribilor era despărţită de sala mare printr-un coridor lat de numai cîteva picioare. Cînd scribul ajunse să-şi lipească urechea de uşă, îl auzi pe Decebal, care se găsea chiar în apropiere, spunînd celorlalţi:

— Traian trebuie să moară!

Iudenus se cutremură la auzul acestor vorbe şi, mai ales, de patima cu care fuseseră rostite.

— El este duşmanul nostru cel mai mare! Fără el, Roma nu şi-ar fi pornit legiunile încoace. El a jurat să supună Dacia. Nu vom fi liniştiţi, atîta timp cît Traian va fi în viaţă!

— Ce să facem, Decebal? întrebă Vezina. Crezi că e uşor să-l trimiţi pe Traian în braţele morţii?

— Tu ai să ne ajuţi, Vezina, cu băuturile tale. Numai tu ştii să fierbi buruieni şi să pregăteşti licori din care doar cîteva picături scurtează viaţa.

— Da, pot să pregătesc o asemenea licoare.

— Să hotărîm cine să plece la Roma, s-o toarne în cupa de aur a împăratului. Am auzit de unul, Lotrius, condamnat să moară, care ar fi bun pentru această treabă, mai ales că e iubitor de aur, ca orice roman. Lotrius i-ar putea veni de hac lui Traian. Să-i cumpărăm sufletul!

— Mărite Decebal, mare greşeală faci — interveni Dadas — cînd crezi că o faptă ca asta poate fi încredinţată unui suflet cumpărat. Sufletul de vînzare e laş, îl copleşeşte frica. Cel care se lasă cumpărat iubeşte prea mult viaţa. Cum crezi că şi-ar da-o, cînd el abia aşteaptă răsplata ?

— Adevărat vorbeşte ! rosti Vezina.

— Plec eu la Roma, unchiule ! ceru Dadas cu o hotărîre greu de clintit.

— O aştept pe Tinna din zi în zi. Romanii au promis să-i dea libertate. Mai întîi de tine va întreba.

— Dacă îi spui că m-am dus s-o răzbun, ai să-i uşurezi aşteptarea. Şi apoi, ştii cît ţine la Zuro... Mă duc la Roma şi după el, unchiule !

— Ştiam că mai întîi la el te-ai gîndit. Bine, Dadas, du-te şi scapă-ţi prietenul... dacă-l mai găseşti cu zile. Oare o fi răbdat el lanţul robiei ?

— Mă aşteaptă, unchiule !

— Du-te, Dadas, dacă asta îţi este credinţa.

Iudenus s-a grăbit spre Arinius.

— Veste mare, Arinius ! i-a strigat, de cum a dat ochii cu el. A sosit şi ceasul nostru ! Bucură-te, prietene ! Nu ţi se întîmplă de două ori în viaţă să ai parte de un noroc atît de mare. Numai să ne dea zeii gîndurile bune, să scoatem cît mai mult cîştig din vestea aflată. Împăratul însuşi o să ne cheme la el şi o să ne umple de aur din creştet pînă în tălpi. Acum chiar terminăm cu surghiunul de aici, plecăm din mijlocul barbarilor ăştia ce duhnesc a blană de miel de-ţi vine greaţă. Pe Aventin îmi voi ridica palatul, sau pe Via Sacra, să privesc seara plimbarea lecticilor.

Niciodată nu-l mai văzuse Arinius atît de tulburat pe tăcutul său prieten. Pentru un om de vîrsta lui, sporovăiala de pînă acum era mai mult decît ciudată. Nu cumva aflase cu adevărat o veste mare ? Atunci de ce nu i-o spunea şi afară tot felul de alte prostii, descoperindu-şi cele mai ascunse dorinţi ? Părea un bătrîn resemnat cu viaţa lui de acum, fără visuri de trai nobil. Arinius nu bănuia că Iudenus mai visa să-şi cumpere sclave frumoase !

— Oprește-te din trăncăneală și spune-mi odată despre ce este vorba! Ne-am mai făcut odată planuri degeaba.

— Decebal vrea să-l omoare pe Traian! trînti el vestea într-adevăr demnă de luat în seamă.

— Cum să-l omoare?

— Dadas, nepotul lui, va pleca în cel mai scurt timp la Roma, ducînd cu el o sticluță din licorile lui Vezina. Numai două, trei picături, dacă vor ajunge în cupa lui Traian, Roma va trebui să-și caute un alt împărat.

Vestea era mare, avea dreptate scribul, era vorba chiar de viața împăratului.

— Și cum crede el că se va apropia de Traian?

— N-am aflat încă, dar bănuiesc că se va duce cu o solie din partea lui Decebal.

— Dacă îi va trimite o scrisoare, primul care va afla vei fi tu.

— Doar mîna mea o va așterne pe papirus.

Arinius căzu pe gînduri; apoi, murmură cu o bucurie mocnită:

— Da, da, prietene, mi se pare că ai dreptate. Vestea asta o să ne ducă pe amîndoi la Roma.

A doua zi, Vezina îl luă pe Dadas în sanctuarul mare, unde își avea borcanele, amforele și vasele în care fierbea ierburile și îi dădu o amforă de argint, nu mai înaltă de o jumătate de deget, și nici mai lată, dar turtită. Îndesă în fața tînărului un dop mic de lemn, apoi, prinse deasupra capacul de argint, cu două cheutori făcute de un adevărat maistru giuvaergiu.

— Să te ferești de licoarea dinăuntru, Dadas, fiule. Nici pe mînă să nu-ți cadă. Iar cînd o fi s-o folosești, răstoarnă din ea cîteva picături, că sînt de-ajuns pentru ceea ce vrei tu. Ascunde-o în locul cel mai tainic.

În aceeași zi Decebal îl duse în tezaur, o încăpere cu pereții din marmură cumpărată de la greci, albăvineție, săpată chiar sub locuința-palat, și în care se cobora pe o scară știută numai de puțini oameni. Scara începea chiar în camera regelui și pe nicăieri nu se mai putea pătrunde.

Dadas nu intrase niciodată aici, și se mira cînd văzu unde îl duce regele.

— Uite, Dadas, aici este aurul rîvnit de Roma.

Tînărul rămase uluit în fața minunățiilor îngrămădite acolo. Nu văzuse încă la Roma cupe atît de mari, din aur greu, bătute în perle, nicicînd nu admirase vase atît de strălucitoare, nu bănuise niciodată că aici sînt atîția bani, de toate felurile și din toate părțile lumii: thasieni, macedoneni, pontici, celtici, romani, cnidieni, lysimachi, kosoni, și denari, și tetradrahme, și stateri de argint, cea mai mare parte bătuți în Dacia și imitînd destul de bine pe cei străini.

— De unde atîta bănet, unchiule?!

— Toate astea sînt aici dinaintea noastră, Dadas. Mulți bani au fost bătuți chiar de marele Burebista, de care vorbesc cîntecele noastre. Alții de Scorilo sau de cel care mi-a încredințat toate astea, unchiul meu, iscusitul Durbaneus. Asta este averea dacilor, cu care putem cumpăra multe de la Roma. Te-am trimis acolo, ca să știi mai bine decît mine ce să faci cu acest tezaur, cînd îmi vei lua locul.

— Unchiule! șopti tînărul, înfiorat de gîndul că într-o zi numai el va putea intra aici.

— Cu aurul ăsta, la Roma, se cumpără și suflete. Ia, Dadas, du romanilor aur, și adu-l înapoi pe Zuro! Roma vrea aur, du-i aur! Dacă ai să poți, cumpără cu el și pacea, avem nevoie de răgaz, pînă să ridicăm iar zidurile pe care le prăvălim acum sub ochii romanilor. Drumul să-l faci în cea mai mare taină.

Au stat mult de vorbă, acolo, lîngă tezaur, departe de orice ureche vrăjmașă. Decebal și-a ascultat nepotul, uimit și încîntat de ceea ce-i spunea. Multe din temerile care îi răscoliseră pînă de curînd sufletul se spulberaseră. Avea un urmaș așa cum îl dorise: luminat, viteaz și plin de dragoste pentru pămîntul Daciei.

Iudenus a tot așteptat ca regele să-i ceară să ticluiască scrisoarea pentru Traian, dar în zadar. Iar Arinius nu-l mai slăbea deloc cu întrebările: „Pleacă sau nu pleacă? Pe ce drum o să apuce? Cine are să-l însoțească pînă la Roma?"

Scribul ridica din umeri și căuta să-și liniștească prietenul nerăbdător :

— Așteaptă, Arinius. Un drum ca ăsta se pune greu la cale și, mai ales, e învăluit în taină. De unde vrei să aflu toate astea ?

— Trage și tu cu urechea, întreabă pe departe, doar ești acolo.

— Ușor de zis, greu de făcut ! Dacă vrei să știi, am tras de limbă chiar pe cei care îi vor pregăti bocceaua de drum, dar încă n-au primit poruncă s-o facă. Îmbrăcămintea cu care a venit de la Roma este tot în lada ei. Poți să-mi spui cum va încerca să ajungă la Roma, dacă nu folosindu-se de ea ?

— Ai și tu dreptate, dar asigură-te că vei afla la timp cînd își va scoate toga din ladă.

— Stai liniștit în privința asta. Ai înștiințat la Lederata ?

— Și la Lederata, și la Dierna, și la Drobeta e pîndit de oameni anume puși ca să-l prindă. Mare jale o să fie la Sarmi, cînd s-o afla.

— Decebal va fi în stare să dea tot tezaurul numai să-l capete înapoi. Să fii sigur de asta.

Arinius își freca palmele mulțumit. Strașnică afacere se ivise și trebuia să tragă cît mai multe foloase de pe urma ei.

După două zile de la acest schimb de vorbe, Arinius se trezi cu Iudenus în puterea nopții.

— Ce s-a întîmplat, Iudenus ?

— O, Arinius, cu ce am mîniat-o noi pe Fortuna, de nu ne-a aruncat din cornul ei decît speranțe deșarte ? I-aș fi trimis libații din toate cele douăzeci și șase de temple pe care le are la Roma ! Arinius, Fortuna...

— N-ai de gînd să-mi spui odată ce s-a întîmplat sau am să-ți ascult tînguirile pînă în zori ?

— Dadas a plecat !

— Mă așteptam la asta.

— Dar a plecat încă de acum trei zile. Credeam că e la Sargedava, sau în altă parte, pentru că toate togile sînt în ladă. Am cumpărat cu bani grei omul care a pîndit tot timpul...

— Cel puțin ai aflat încotro a apucat-o ?

— Nimic nu mai știu peste ceea ce ți-am spus. A plecat, a plecat și noi n-am vestit la Lederata. Acum trebuie să fie departe, și cum să-l mai găsim ?

— Află cel puțin de cine este însoțit.

— Asta știu. De fugarul Silvanus. Trimite încă în noaptea asta vestea la Lederata și la Dierna, poate că, cine știe, o mai fi poposit pe undeva.

— Alerg la centurionul care supraveghează cetatea. Iar tu, fă orice ca să afli ceva care ne-ar putea pune pe urmele lui.

— O Fortuna, Fortuna ! Degeaba e plin cornul tău cu toate bunătățile lumii !...

UN DAC LA ROMA

I

Pe cheiul portului din Tomis stăteau de vorbă doi bărbaţi, privind spre o corabie pe care o descărcau sclavi musculoşi, înşiraţi unul în spatele celuilalt. Corabia adusese vin de Chios şi Falern, foarte căutat aici, dar şi în alte cetăţi din Moesia Inferior. Unul dintre cei doi bărbaţi era un grec pîntecos, care sufla ca un cal după ce îşi încheie cursa într-o întrecere de circ, al doilea era tînăr şi elegant, dovedind, prin fiecare gest şi prin felul cum vorbea, originea lui nobilă. Grecul gras era un armator care aducea băutură aleasă şi vindea prin oamenii lui tocmai la Axiopolis, Ulmentum, Carsum şi chiar Troesmis, acolo unde erau castre romane şi vaduri bune pentru negustorul de vinuri. Pentru că, ştiut este, tot militarul, de la soldatul de legiune şi pînă la centurion, în timpul liber, mai ales în zilele de după soldă, goleşte cu plăcere o cană de vin bun.

Grecul tînăr şi elegant, deşi nobil de origine, se apucase de negustorie, deoarece tatăl lui — aşa îi mărturisise armatorului — vînduse cea mai mare parte din

pămînt și ce pierduse la jocurile de noroc. Nu-i părea rău deloc, pentru că negoțul îi mergea bine. Legase multe prietenii în Aegyptus și Pergam și ducea la Roma, ca și în alte părți ale lumii, papirus și piei de miel tăbăcite, căutate și ele pentru scris. Ajunsese pînă la Tomis, auzind că aici ar putea găsi piei de miel mai fetine, pe care să le prelucreze apoi în atelierele pe care le avea la Roma, undeva la margine, spre Porta Flaminia, în apropierea rîului Tiberis, pentru că la tăbăcit ai mare nevoie de apă. Tînărul grec găsise ceva piei, era mulțumit de rezultatele călătoriei pe aceste meleaguri, necunoscute lui pînă acum, dar avusese un ghinion care îl făcuse să intre în legătură cu armatorul Polluces, acesta fiind numele grasului. Corabia care venea să încarce pieile se spărsese de stînci în apropiere de Bizantium și nu-i sosi decît numele. Așa se făcea că acum tocmea una dintre corăbiile lui Polluces, de care acesta s-ar fi despărțit. Nu era un vas prea mare, dar părea solid și în stare să înfrunte o furtună, adică nu-ți era teamă să-ți încarci marfa pe ea.

Veniseră amîndoi pe cheu, pentru ca tînărul Timocles să se convingă încă o dată că armatorul nu-și lăudase degeaba corabia pe care o avea de vînzare.

— Mîine e goală și, dacă ne înțelegem, îți închiriez și sclavii să-ți încarce pieile, se oferi grasul suflîndu-și nasul cu toată puterea într-un sudariu pe măsura lui.

— Cred că e tocmai ce-mi trebuie, spuse Timocles, mîngîindu-și bărbița scurtă, neagră pana corbului, deși avea ochi albaștri ca cerul.

Acest contrast îi dădea un farmec deosebit, pentru că atît barba, cît și sprîncenele și părul, la fel de negre, scoteau și mai bine în evidență albastrul dulce al ochilor.

— Prețul este acela pe care ți l-am spus, și să știi că nu e deloc mare. Eu am plătit-o de două ori pe-atîta, dar pentru că nu mai e nouă... Deși vezi cît e de solidă.

Grecul tînăr zîmbi subțire și făcu un gest care îl opri pe gras din vorbă. Ce rost mai aveau toate minciunile pe care le înșira, dacă se prinsese la înșelală? Era sigur că nu dăduse pe ea nici jumătate din prețul

pe care îl cerea, nu de două ori mai mult. Şi mai ales grasul uitase că tînărul fusese cel care îi oferise preţul. Poate că era atît de mare, încît Polluces se simţea obligat să-l justifice. Tînărul îi spusese pe şleau că avea nevoie, în timpul cel mai scurt, de o corabie, deoarece se stricau pielle cumpărate şi ar fi fost în pagubă şi mai mare.

— Atunci tocmeala e făcută!

— Nu mi-am dezmințit niciodată numele, şi n-am s-o fac nici de data asta, îl asigură tînărul. Timocles mă cheamă, după cum ai auzit.

— Am auzit eu, dar ştii că pînă nu vezi aurul în pungă, tot nu eşti sigur.

— Diseară ai să-l primeşti. Porunceşte sclavilor să termine mai curînd descărcatul şi spune celor de la vîsle că de astăzi eu sînt stăpînul lor.

Corabia avea un singur rînd de vîsle, cîte cincisprezece pe fiecare parte. Ca orice navă de transport, nu era prea lungă, dar pîntecoasă. Sub acoperişul boltit de la pupa erau două mici încăperi, fiecare cu cîte două paturi suprapuse, în care locuiau şeful echipajului şi, cînd era cazul, stăpînul. În mijloc era înfipt un catarg zdravăn de care atîrna o pînză pătrată, folositoare cînd vîntul bătea din spate.

Timocles plăti corabia pînă la ultimul denar şi Polluces abia după aceea se arătă pornit pe stat la vorbă în faţa unei sticle de vin păstrate anume pentru sufletul său.

— Eşti un adevărat grec, îi spuse el tînărului, gîndindu-se la afacerea bună încheiată. Simpatic şi de treabă. Ce păcat că ţi-ai uitat limba trăind printre romani. E singurul lucru care nu-mi place la tine.

— Tatăl meu s-a mutat la Ostia cînd eu încă nu rostisem nici o vorbă. Pe mama am pierdut-o curînd. Cea de a doua era fiica unui negustor roman, care nu ştia o boabă greceşte.

— Vasăzică eşti din Ostia? Frumos port! Am trecut de multe ori pe-acolo, şi dacă afacerile mă vor duce iar, am să te caut.

— E de-ajuns să întrebi de Timocles, negustorul de papirus, că mă cunoaşte oricine. Dar uite că sclavul

îmi aduce lucrurile. Stai aici, Callistos! strigă spre cel care mîna un cal înhămat la o căruţă nu prea mare.

Cînd auzi numele sclavului, armatorul, puţin ameţit de tăria vinului şi bine dispus de afacerea încheiată, izbucni într-un rîs zgomotos, care-l făcu pe tînăr să-l privească de sus, plin de dispreţ.

— Callistos! Ha, ha, ha! Iată numele care se potrivea acestei mutre. Vino mai aproape „prea frumosule", să te văd mai bine. Ha, ha, ha!

— De ce rîzi, stăpîne? i se adresă sclavul. Cînd m-am născut eram un copil ca toţi ceilalţi şi mamei i-am părut frumos ca un zeu. De unde să ştie că necazurile îmi vor pleşuvi creştetul şi-mi vor boţi faţa? Acum trebuie să-mi port numele, deşi numai frumos nu sînt.

— Nu fi supărat, Callistos! interveni tînărul Timocles. Urcă lucrurile pe corabie şi să ne vedem de drum.

— Unde zici că duci pieile?

— La Sais. Acolo încarc apoi mai multe suluri de charta emporetica din care-mi cer destui negustori din Roma. Unul dintre ei este măcelar cunoscut care vinde numai nobililor, şi are nevoie de mult papirus. Am şi o comandă făcută de un librar de lîngă templul lui Vertumnium, care vrea să copieze pe cîteva sute de suluri epigramele lui Martialis. A cîştigat bine vînzîndu-i epigramele şi acum, în semn de recunoştinţă, vrea să i le copieze pe charta claudiana, iată de 17 degete. Ce îşi mai poate dori un poet decît să-şi citească opera pe un papirus atît de fin şi de elegant?

Polluces dădu din cap a îndoială, ca un om a cărui minte nu fusese niciodată preocupată de astfel de nimicuri. N-a vrut să-i mărturisească, dar el nici nu auzise pînă atunci despre acest Martialis, al cărui nume tînărul îl rostea cu preţuire. Culmea era că nava acestui grec pîntecos purta numele zeiţei poeziei, Caliope. Avea însă scuza că o cumpărase cu acest nume scris pe ea.

De la plecarea din Tomis trecuseră aproape şaizeci de zile, pînă cînd Caliope a acostat la cheul Ostiei. Era la capătul unei lungi călătorii, după ce trecuseră prin peripeţii destule, pentru că nu era deloc uşor să porneşti de la Tomis şi să ajungi în îndepărtatul Aegyp-

tus, să urci apa Nilului, pînă la Sais, locul marilor meşteri în pregătirea papirusului de cea mai bună calitate, apoi să iei iar drumul mării şi să ajungi la Ostia. Făcuseră douăsprezece zile numai din Alexandria pînă la Brundisium, iar de acolo aproape încă pe atîta, ocolind pintenul Calabriei ca să se strecoare în sus.

Tînărul grec ţinuse să facă el acest drum pînă la Sais, deoarece plănuise să comande un anume papirus meşterilor de acolo. Din Sais, din Alexandria, din Taenea se aduceau la Roma sorturile cunoscute de papirus: charta Augusta, de 13 degete lăţime, cel mai bun pentru scris, avînd faţa netedă şi albă, charta Liviana, folosit mai mult pentru însemnări zilnice şi socotit, de calitatea a doua şi, mai ales, charta Claudiana, mai lată cu 4 degete decît primele, cel mai fin şi cel mai căutat, atît de nobilii care trimiteau scrisori de dragoste, cît şi de poeţii care voiau să dea o ţinută cît mai aleasă operei lor. Pentru plebeii care aveau şi ei cîteodată nevoie de papirus se aducea charta plebeia, gros şi plin de scame, în care pana se împiedica uşor. Negustorii cereau charta emporetica, bun numai pentru împachetat.

Orice cumpărător de papirus, ca să se convingă că primeşte ceea ce voia, cerea librarului să-i arate protocolul de pe sulul respectiv, o ştampilă pe care o puneau meşterii din Aegyptus, ca să arate din ce sort este papirusul respectiv.

Acest protocol era motivul care îl făcuse pe tînărul negustor grec să facă drumul pînă în Sais, şi nu-l străbătuse degeaba. Acosta acum la cheul Ostiei, avînd în corabie suluri dintr-un nou papirus, de care nimeni nu mai auzise pînă atunci.

Plătise bani buni meşterilor din Sais, ca să scoată aceste cîteva papirusuri de o calitate excepţională, făcut, de fapt, din două foi de charta Augusta lipite una de alta, ca să remedieze principala lipsă a sortului cunoscut: nu se mai vedea de pe o faţă pe alta, amîndouă părţile fiind netede şi bune de scris. Chiar albul papirusului era parcă mai viu. Pentru prima dată la Roma se putea citi pe un sul de papirus următorul protocol: Charta Traiani.

A doua zi după ce Caliope fusese legată de cheiul Ostiei, Timocles porunci sclavului său preferat să caute un essedum cu care să plece în grabă la Roma. Callistos nu trebui să umble prea mult, pentru că la prima taberna descoperi moţăind un essedarius care golise cam multe ulcele cu vin, deşi era doar al patrulea ceas din zi.

— Hei, scoală, netrebnicule, nu mai bate cu nasul scîndura mesei, că n-ai să cîştigi nimic din treaba asta, îl zgîlţîi Callistos ca să-l trezească.

Vizitiul ridică spre el nasul înroşit mai mult de vin decît de loviturile scîndurii şi văzînd că cel care l-a luat peste picior este un nefericit de sclav, începu să-l blesteme, ameninţîndu-l cu bătaia. Era el vizitiu, dar era om liber.

— Te înfurii degeaba, netrebnicule! continuă sclavul, deloc speriat de vorbele beţivului. Stăpînul meu te-aşteaptă să-l duci cît mai repede la Roma. Hai, mişcă-te odată, puturosule, şi nu mai mormăi în barbă.

Nu avea el un essedum prea grozav, dar era solid şi bun la drum lung. Callistos cercetă cu ochi de cunoscător cele două roţi ale vehiculului şi se convinse că nu era nici o primejdie să rămînă la jumătatea drumului. Calul nu era nici el prea de soi.

— Decît să-ţi înroşeşti nasul cu sesterţii pe care-i cîştigi, mai bine cumpărai puţin orz pentru mîrţoaga asta, că e gata să-şi dea sufletul.

— O, pe nemuritorul Zeus, eu îţi crăp căpăţîna asta pleşuvă dacă mai scoţi o vorbă!

Deşi nu pierduse prea mult timp, l-au găsit pe Timocles supărat. Callistos a cărat la essedum cele două lădiţe ale stăpînului. Cînd vizitiul se opinti să ridice a doua ladă, abia o urni de la pămînt, fiindu-i cu neputinţă s-o aşeze la locul ei.

— Da' ce are stăpînul tău în lădiţa asta? întrebă privind chiondorîş spre ea.

— Ce să fie? Două pietre de rîşniţă. După ce ai golit în capul ăla atîtea oale cu vin, mă mir că-ţi mai poţi ridica şi mîinile. Ia lasă-mă pe mine, să văd şi eu cît e de grea.

Se opinti zdravăn, dar nu arătă că ar face un efort.

— Ai văzut că s-a putut?

La Roma îi întîmpină hărmălaia obișnuită a orașului, amețitoare, dacă nu erai învățat cu ea. Intrară în oraș pe Via Portuensis, care mergea de-a lungul rîului Tibris, dar pe celălalt mal de oraș, fiind mai puțin aglomerată.

Se înserase cînd ajunseră în dreptul templului Fortunei. Se socotiră ajunși în oraș.

Tînărul Timocles părea plecat de mult din Roma, pentru că ochii îi fugeau lacom de colo-colo, dornici să vadă, să-și reamintească, să afle ce s-a schimbat prin locurile cunoscute. Stătea chiar lîngă vizitiu și-i poruncea pe unde să mîne.

Micul essedum se strecură prin aglomerația care nu contenea ziua și noaptea în jurul lui Circus Maximus, trecu chiar de-a lungul zidurilor lui și, apucînd la stînga, ajunse la Arcus Neronis. Timocles aflase încă la Ostia că în apropierea lui era de închiriat un domus pe măsura rangului și averii sale. Tînărul se bucurase, pentru că asta ar fi însemnat că locuiește lîngă Palatinus, inima Romei.

Cînd ajunseră în fața locuinței, se întunecase bine și Timocles lovi de cîteva ori ciocanul de ușă, pentru a fi auzit de ostiarius — portar.

Stăpîna era o femeie între două vîrste, încă foarte frumoasă, cu o înfățișare de o demnitate rar întîlnită. Îl întrebă mai mult din privire ce dorește la o oră atît de nepotrivită și Timocles îi vorbi, după ce se plecă mai întîi într-un salut plin de respect:

— Iertați-mi îndrăzneala de a fi cutezat să vin la un ceas atît de tîrziu, dar sosesc de departe și nu puteam înnopta oriunde. Am sosit din Ostia și am ajuns în această casă trimis de pretorul Pandarus.

Înfățișarea gazdei se schimbă dintr-odată la auzul numelui celui care îl îndrumase pe tînăr spre ea, cu atît mai mult cu cît începuse să bănuiască despre ce anume este vorba.

Îl pofti în atrium și îi arătă să se așeze pe un foarte frumos scaun din lemn de trandafir, cu picioarele sculp-

tate, aflat în fața unei măsuțe de marmură albă de Luna.

— Fii binevenit în casa mea ! îi ură stăpîna binevoitoare. Prietenii lui Pandarus nu pot fi decît prietenii casei mele. Spune-mi și motivul pentru care a binevoit să te îndrepte spre mine.

— Grija pe care mi-o poartă și respectul pentru această casă, onorabilă matroană. Sînt negustor de papirus și corabia mea a acostat de curînd în Ostia, venind tocmai din îndepărtatul Aegyptus. Negoțul m-a purtat prin toată lumea, uitînd aproape locurile natale, pentru că tatăl meu trăiește încă în Aulis din îndepărtata Beoție, altădată în mare înflorire. Acum e bătrîn și puterile i-au slăbit, așa că am luat în grija mea negoțul cu care ne îndeletnicim din tată-n fiu. Ajuns la Roma, aș vrea să rămîn un timp în orașul lumii, și Pandarus mi-a mărturisit că ați vrea să vă odihniți în vila rustica pentru un timp mai îndelungat, fiind gata să închiriați această frumoasă locuință unui om care s-ar îngriji s-o păstreze așa cum o primește. Am auzit de nenorocirea care s-a abătut asupra voastră.

La ultimele cuvinte rostite de tînăr, femeia își îndreptă privirea spre o panoplie pe care era prins o phalera — colan de aur — și un inel, tot de aur, distincțiile de cavaler ale fostului stăpîn al casei. Panoul era învelit într-o pînză fină de culoare roșie și așezat chiar în locul unde cavalerul căzuse pe neașteptate fără simțire.

— Nenorocirea de care ați amintit m-a făcut să iau hotărîrea de a mă retrage la țară, pentru un an sau doi, timp în care locuința de aici aș putea s-o încredințez cuiva. Iar dacă în acest timp voi trece din cînd în cînd prin Roma, aș dormi în cubiculum-ul de deasupra, fără să supăr pe cineva, explică ea, arătînd o scară interioară care pornea din colțul atriumului și urca spre catul de sus.

— Îmi place nespus de mult, mai ales că locul e retras și nici unul din zgomotele străzii nu ajung pînă aici. Aș putea să rămîn chiar din această seară ?

— Desigur, dar să vi se arate mai întîi locuința.

— Sînt atît de obosit, încît aș fi mulțumit să văd numai patul în care mă pot culca.

Tînărul întrebă ce chirie va plăti și stăpîna spuse cu nepăsare o sumă pe care, cînd o auzi, Callistos fu gata să scape din mînă lada cu îmbrăcăminte. Tocmai îl întovărășea un sclav spre cubiculum. Tînărul primi învoiala și, după ce îi ură stăpînei noapte bună, se lăsă călăuzit de sclavul care mergea înainte, ținînd în mînă un sfeșnic cu trei lumînări. În cubiculum era aprins un opaiț de argint cu trei fețtile, care dădeau o lumină destul de bună. Timocles constată că fusese comandat special, deoarece pereții bazinului în care se punea untdelemnul erau împodobiți cu figura unui bărbat cu colan de aur și inel de cavaler în degetul mic al mîinii stîngi, propabil stăpînul casei.

De mult nu se mai lungise într-un pat atît de moale, cu saltea de fulgi. Pe corabie avusese una plină cu iarbă de mare, tare și îndesată. Își aminti însă că-l mai aștepta o treabă care nu putea fi amînată. Stăpîna casei îi spusese că poate folosi orice obiect, menționînd că în camera de dormit e un cufăr cam vechi, dar încă bun pentru a-și pune în el obiectele de preț și apoi să-l încuie. Îl văzu în colțul opus patului, ferecat cu benzi de fier și îl descuie. Într-adevăr, era un cufăr bun. Apoi deschise lădița grea, pe care n-o putuse ridica vizitiul beat și, la lumina opaițului, făcu să strălucească banii de aur cu care era plină ochi. Goli lădița în cufăr, apoi suflă în opaiț și se culcă. Încă nu-și potrivise bine capul pe pernă, că și adormi.

A doua zi abia văzu cu adevărat locuința pe care o închiriase. Îl treziră păsărelele ciripind în fața ferestrelor; soarele se strecura pe lîngă obloane, pătînd cu lumină mozaicul. Decum deschisese ochii, văzuse deasupra lui pe Amor cu tolba-i de săgeți, privind drept spre patul lui. În fiecare colț al tavanului era cîte unul, lucrat cu mare meșteșug. Pe peretele din fața patului o văzu pictată pe Venus ieșind din baie, și scena îi trezi deodată dorința de a intra și el în balneum, să se bălăcească un ceas în apa caldă. Își chemă sclavul și află că totul fusese pregătit.

Era din ce în ce mai mulțumit de locuința închiriată. Din camera de dormit trecu în atrium, apoi în tablinum, în care se găseau două mese din lemn de paltin, avînd în jurul lor cîte două scaune. Pe peretele opus intrării era un pat din lemnul cel mai fin, îngust, cu un capăt mai înălțat pe care să-ți sprijini cotul, cînd stai lungit și citești. Picioarele lui erau din bronz cizelat, iar lemnul îmbrăcat în fișii de fildeș de două nuanțe. Pe peretele din stînga intrării era un armariu — dulap — plin cu suluri de papirus. Printr-un coridor ajungeai în peristylium, grădină împrejmuită din toate părțile, cu portic sprijinit în coloane corintice. Chiar în față îți apăreau statuile a trei zeițe: Flora, cu cununa de flori pe cap, Ceres, cu snopul de grîu într-o mînă și secera în cealaltă, și Pomone, încărcată cu fructe de tot felul.

Bazinul din peristylium era îmbrăcat în mozaic albastru și alb.

În dreapta, un balneum, care primea apa caldă sau rece din bucătărie, printr-o conductă de piatră scobită și îmbrăcat în mozaic. Ca să nu deranjeze, sclavii care aduceau vasele cu apă o turnau prin conductă.

Baia îl învioră cu adevărat și se simți plin de vigoare și în stare să gîndească la multele treburi pe care le avea. Primul drum pe care și-l propuse fu la cunoscutul librar Tryphon, cu care avea de aranjat o afacere deosebit de importantă.

Cartierul Argiletum se afla lîngă Palatinus, destul de aproape de locuința lui Timocles, așa că porni pe jos, urmat de Callistos care ducea în brațe cîteva suluri de papirus.

Librarul încă nu sosise în ziua aceea și fu invitat să-l aștepte puțin, deoarece stăpînul venea în jurul ceasului al cincilea din zi. Timocles privi spre clepsidra de apă din perete: arăta că trecuseră patru ceasuri și jumătate din zi. Mai avea de așteptat încă un ceas bun, pînă să apară Tryphon. Ca să-i treacă timpul, privi clepsidra de un tip perfecționat, deosebit de interesantă, deoarece arăta și ziua săptămînii. Cadranul era împărțit în 24 de diviziuni, numerotată prima jumătate de

la I la XII — apoi se continua de la I la XII — pentru a arăta timpul după-amiezii.

Atelierul librarului avea nevoie de o astfel de clepsidră foarte bună, pe care puteai vedea și subdiviziunile ceasului împărțit în 60 de prime. Scribii pe care îi avea angajați Tryphon veneau la lucru la ceasul al doilea din zi și orice întîrziere era notată de un șef care după aceea le dădea de lucru. Timocles trecu în spatele casei, unde știa că se copiau lucrările. Într-un peristylium nu prea mare se înșiruiau vreo douăzeci de mese, la care stăteau douăzeci de scribi, fiecare cu cîte un mănunchi de pene în față, puse într-un vas. Cînd se tocea vîrful celei cu care lucra, lua o alta ascuțită bine, cu care continua să scrie. Nu avea timp să taie un nou vîrf penei tocite, pentru că cel care dicta trecea mai departe și rămînea în urmă, ținîndu-i și pe ceilalți în loc. Stăpînul fixase un anume număr de rînduri care trebuiau copiate pe zi.

Tînărul grec ascultă atent versurile să le recunoască. Da, erau din Martialis, cunoscuta satiră „Un om lacom".

Calic e Santra și hămesit,
Un om mai lacom nici n-am pomenit.
Pîndește zi și noapte să-l inviți,
Și-aleargă la ospăț cu pași grăbiți.
De patru ori, lihnit și hrăpăreț
Îți cere fudulii de porc mistreț.
Mușchi de trei ori și iepure, de două:
Spinarea-ntreagă, pulpele-amîndouă.

Cel care dicta rostea vorbele rar, fără nici o intonație, indicînd fiecare semn ce trebuia pus. În curînd, douăzeci de suluri noi aveau să ia loc în rafturile librăriei, sporind faima poetului.

Sub porticul din dreapta, alte patru mese, și alți patru scribi, care ascultau dictarea unui al cincilea. Timocles admiră mai întîi statuile așezate pe același piedestal pe care se înălțau coloanele porticului: cele nouă muze. Clio, muza istoriei ținînd în mînă trompeta cu care proclama marile victorii, Euterpe, muza muzicii,

cu cele două flaute și fruntea încununată cu lauri, vesela Thalia, cu masca comediei, posomorîta Melpomene, ținînd în mînă masca tragică a lui Hercules și măciuca sa, Terpsichore, muza poeziei lirice, cîntînd dintr-o liră cu patru corzi, Erato, muza căsătoriei și a dragostei liniștite, Polymera, muza imnurilor și a artei mimului, Urania, muza astronomiei, gînditoare, în mînă cu un compas, și Caliope, cea care inspiră poeților marile epopei.

Timocles le privi ca după o lungă despărțire, pentru că, într-adevăr, de mult timp nu mai admirase o statuie bine cioplită. Ca să simtă luciul marmurei, mîngîie faldurile togei lui Melpomene, în fața căreia se oprise. Sufletul său avea în el o durere pe care numai ea ar fi putut s-o exprime.

Fu smuls din aceste gînduri de versurile pe care le transcriau cei patru scribi din portic :

Medeea,
De vrei să știi, sărmano, măsura urii tale
Aseamăn-o iubirii. Să-ndur nerăzbunată
Regești făclii de nuntă ? Să irosesc eu ziua
Nespus de mult cerută, nespus de greu primită ?
Atîta cît pămîntul stă cumpănă-n văzduhuri,
Și cît rosti-va cerul știutul șir de zodii ;
Nenumărat cît fi-va nisipul, după soare
Cît va să zboare ziua, ca, după stele, noaptea ;
Cît va rămîne Ursa deasupra mării-n care
Curg fluvii — tot atîta văpaia răzbunării
Va crește-n loc să scadă.

La ultimele versuri Timocles tresări și privi în jur, de parcă cineva i-ar fi putut citi gîndul care repeta întruna : „...tot atîta văpaia răzbunării va crește-n loc să scadă".

Văzînd că-l copleșesc gînduri de care trebuia încă să stea departe și simțăminte la care nu mai avea dreptul, plecă din peristylium.

— S-a întîmplat ceva, stăpîne ? îl întîmpină îngrijorat Callistos, văzîndu-i fața răvășită.

— Ce să se întîmple? M-am plictisit peste poate aşteptînd!

Chiar atunci apăru în uşă şi Tryphon, care abia cobora din lectica purtată de patru arapi cu pielea lucind de sudoare. Cunoscutul librar nu era o fericire pentru lecticari, deoarece cîntărea cît doi bărbaţi zdraveni. În schimb, cu toată grăsimea lui, păşea zvelt şi purta toga cu o eleganţă cum rar întîlneai la un om de dimensiunile lui. Rafinamentul şi bunul gust îţi atrăgeau imediat luarea-aminte, prin felul în care avea aranjate cutele togii, prin frumuseţea fibulei de pe umăr, în care era încrustată cea mai mare perlă văzută vreodată de Timocles cîndva, prin cizelarea fină a inelului — singurul — pe care-l purta în degetul mic al mîinii stîngi, ca şi cei din ordinul cavalerilor. Cînd se apropie de el, tînărul simţi un uşor parfum de cuişoare, dovadă că punea în apa băii mirodenii orientale, foarte costisitoare.

Timocles îi spuse că ar vrea să i se copieze un text, şi îi arătă cele trei suluri de papirus pe care Callistos le ţinea în braţe. Cunoscător al sorturilor de papirus, Tryphon se arătă deodată interesat de calitatea celui pe care îl avea în mînă.

— O, ce minunăţie! Spune-mi ce calitate de papirus este ăsta şi de unde l-ai cumpărat?

— Sînt negustor de papirus şi ai în mînă unul făcut anume pentru opera pe care vreau s-o copiez.

— Sînt cu atît mai curios să aflu care este poetul sau istoricul prea fericit, care o să-şi vadă opera aşternută pe acest papirus?

— Îl vei afla în curînd. Deocamdată mă bucur că ai timpul necesar copierii lui. În cîteva zile aduc şi opera.

Tryphon nu se mai sătura pipăind papirusul, netezindu-l cu palma, privindu-l în zare.

— Ce netezime!... Ce albeaţă!...

Ceru o penna şi scrise ceva, apoi privi pe cealaltă faţă, dar nu se vedea nimic. Aşternu şi pe această parte cîteva rînduri şi papirusul nu subse cerneala.

— O calitate nemaiîntîlnită ! Sînt gata să cumpăr oricîte suluri ai din acest papirus. Spune-mi numai de unde să-l ridiç.

— După ce voi avea scrisă opera de care am pomenit, taina mea nu va mai fi o taină pentru cel mai cunoscut librar din Roma.

Tryphon se plecă măgulit de apreciere şi bucuros de promisiune, făgădui şi el că cei mai buni scribi ai librăriei îi vor sta la dispoziţie. Nu-şi descusu clientul cu întrebări, dar era convins că cel care îi pusese sub ochi un astfel de papirus nu putea fi un oarecare. Dealtfel tînărul grec îi inspira cea mai mare stimă, părîndu-i-se un nobil cu gusturi alese. Era cu atît mai curios să ştie ce lucrare îi va aduce la copiat.

Cînd plecară de la Tryphon, abia îşi făcură loc prin mulţimea de gură cască, negustori cu băuturi răcoritoare, sclavi cu greutăţi în cîrcă şi tot felul de alţi oameni ai străzii. Lîngă Circus Maximus aproape că nu mai puteau înainta : sute şi sute de plebei discutau pătimaş şansele carelor care urmau să alerge a doua zi. Senatul decretase treizeci de zile de supplicationes — rugăciuni publice — în cinstea victoriei împotriva dacilor. Cît durase campania, zilele de circ se împuţinaseră şi plebeii tînjeau după distracţiile favorite : alergările de cai, luptele de gladiatori şi aşa-numitele venationes, spectacole cu animale care se luptau între ele, sau erau vînate de călăreţi înarmaţi. Aceste supplicationes făcuseră să izbucnească şi mai furios patima întrecerilor, atîta timp nesatisfăcută. După rugăciunea de mulţumire adresată zeilor, care îi ajutase pe romani în război, începeau zilele de sărbătoare.

Pentru a doua zi îşi anunţaseră participarea cei mai cunoscuţi auriga — conducători de care — ai celor patru factii. De-a lungul zidurilor lui Circus Maximus se făceau pariuri în care mulţi plebei îşi pierdeau cei din urmă sesterţi, fără să se gîndească dacă a doua zi vor mai avea sau nu ce să mănînce.

Acum se încheiau pariuri şi forfota din jurul circului era de neînchipuit. Fiecare striga cît îl ţinea gura, căutînd un partener cu care să parieze. Alţii se întovărăşeau cîte doi, trei şi pariau împreună, dar pînă se

găseau, măreau și ei hărmălaia cu strigătele lor. Și, pentru că oriunde este înghesuială apar și negustorii, printre cei adunați să-și încerce norocul se strecurau vînzătorii de răcoritoare, plăcintarii, îmbiind cu plăcinta de năut, cîrnățarii strigînd și ei că marfa e abia luată de pe foc. Cei care vindeau vin adăstau peaproape, știut fiind că după ce mănînci un cîrnat usturoiat, golești cu plăcere o cană cu falern.

Plebeii cheltuiau, beau, mîncau și pariau, pentru că toți știau că Traian a promis un congiarum de 650 denari pentru fiecare cap de familie, din prăzile dacice.

De mult nu se mai făcuse un dar atît de mare pentru cîștigarea bunăvoinței plebei, dovadă că prăzile fuseseră peste așteptări. Timocles se gîndi că nicăieri în altă parte nu puteai întîlni o amestecătură atît de mare de oameni ca aici, lîngă zidurile circului. Prin fața lui perindau căruțași care tot nu aveau ce face pînă se lăsa întunericul, brutari cu miros de aluat copt în penula, zarafi și vînzători de chibrituri, măcelari și tot felul de negustori mărunți din piață, acrobați, bucătari. Zări și toga elegantă a unui nobil, pasionat și el de curse. Pe urma lui se țineau puzderie de clienți, care n-aveau ce face, nu știau nici o meserie, nu aveau nici un mijloc de trai, își duceau zilele de azi pe mîine învîrtindu-se în jurul patronului care le arunca în palmă cîțiva sesterți, pe care îi pariau repede.

Timocles se opri pe panta lină care urca de la circ și privi mărețul edificiu. A doua zi va avea ocazia să-l vadă aici pe împărat. Dacă aceste zile de supplicationes fuseseră votate de Senat în cinstea victoriei, era sigur că Traian va deschide întrecerile. Trebuia neapărat să vină din timp, să găsească un loc mai în apropierea împăratului.

Se îndreptă spre casă cu mers agale, gîndindu-se că mulți soldați romani își lăsaseră capetele pentru ca această pleavă de oameni să se bucure și să tremure de emoție în timp ce aleargă calul pe care au pariat. Mai trist i se părea că împăratul însuși încălecase și trăsese sabia ca să facă rost de pîine pentru toți acești

pierde-vară veniți la Roma să huzurească și să cerșească panem et circenses. Mai fusese la Roma, dar atunci o privise cu alți ochi. Trecuse timpul peste vîrsta lui tînără, și mintea de acum înțelegea altfel totul...

Se răzgîndi și, în loc să se înapoieze acasă, ocoli Palatinul și se îndreptă spre Forum Romanum. Avea destul timp, așa că se duse să mai vadă o dată înghesuiala de construcții din Forum și să le privească pe acelea care îi plăcuseră mai mult. Poposi cîtva timp lîngă basilica Iulia, apoi își îndreptă pașii spre Tiberis, ajungînd în Forum Holitorium. Abia acum își mărturisi că, de fapt, voia să ajungă în fața Teatrului lui Marcellus, așezat aproape de malul apei în fața insulei pe care se înălța Templul lui Aesculap. Făcu înconjurul semicercului de coloane suprapuse pe trei rînduri și în urechi îi răsunară strigătele și gălăgia unui spectacol. După Odeon, era construcția care îi plăcea mai mult din Roma. Nici impunătorul Colosseum nu-l impresiona atît de mult. Voi să știe dacă a doua zi era spectacol și nu văzu nici un anunț, dovadă sigură că nu.

Porni mai departe. Știa unde se duce. Foarte aproape de Teatrul lui Marcellus, după ce trecu de templul lui Neptun, se trezi în fața Teatrului lui Balbus. Abia acum își simți inima zvîcnind cu adevărat, pentru că aici văzuse prima reprezentație de mimi. Teatrul lui Balbus era cel mai mic dintre cele trei teatre ale Romei, toate așezate în aceeași parte a orașului, înspre Cîmpul lui Marte. Cel mai impunător fusese teatrul lui Pompei, pînă cînd Caesar, gelos pe rivalul său, a început construcția Teatrului lui Marcellus, dar pe care n-a apucat s-o vadă terminată. August a fost cel care i-a continuat opera, dîndu-i numele lui Marcellus, fiul sorei sale Octavia. Decorațiunile, statuile din interior și culorile marmorei cu care erau placați pereții făceau ca acest teatru să fie socotit cel mai frumos din Roma. Între aceste două mari teatre, tot în apropierea rîului Tibris, se înălța Teatrul lui Balbus, mai mic, dar pe care el îl socotea mai cu gust ornamentat decît celelalte. Fiind mai puțin încăpător, locurile rezervate nobililor și cavalerilor ocupau o mare parte a teatrului, așa că și spectacolele de mimi de aici țineau seama de gusturile

acestui public. Ele erau de o altă calitate decît cele din Teatrul lui Marcellus sau al lui Pompei. În aceste teatre mari se jucau spectacole care de regulă aveau la bază peripețiile prin care o femeie și un amant duceau de nas un soț prost, publicul izbucnind în strigăte vesele de cîte ori celor doi le izbutea un nou renghi jucat bărbatului. Lui Timocles nu-i plăceau astfel de spectacole. El venea dintr-o țară cu moravuri sobre, în care oamenii aproape că-și ascundeau sentimentele și în care nimeni n-ar fi primit să vadă pe scenă cum este înșelat un bărbat și cum amantul îi pune iubitei fusta în cap, în văzul miilor de spectatori. Ba își amintea că văzuse un mim în care doi mergeau și mai departe cu mîngîierile. Îi plăcuseră, în schimb, spectacolele de la Teatrul lui Balbus, unde se păstra buna cuviință și unde subiectele aveau adesea aluzii străvezii tocmai la moravurile corupte ale unor nobili binecunoscuți. Subiectele acestor mimi aminteau viața Romei și mulți își vedeau năravurile satirizate pe scenă. Cel mai renumit mim de la Teatrul lui Balbus era Arria, pe care nu exista nobil sau plebeu să n-o cunoască. Se auzea chiar că însuși Traian o invita adesea la ospețele lui, cerîndu-i să joace, împreună cu ceilalți membri ai trupei, diferite subiecte cu succes la public. Toată Roma știa, de asemenea, că împăratul are o deosebită slăbiciune pentru tînărul mim Pylades.

Timocles se convinse că nici la Teatrul lui Balbus nu era anunțat vreun spectacol. Serbările care începeau a doua zi atrăseseră întreg publicul spre Circus Maximus.

În fața teatrului era așezat un cadran solar. Arăta ceasul al optulea din zi. Acum căldura era cea mai iute, toți cei care treceau pe lîngă el își ștergeau fețele șiroind de transpirație. Orașul părea pustiu, numai în jurul circului forfota nu înceta.

Cum trecu poarta locuinței, Timocles simți un alt aer. În atrium era răcoare și o lumină mată care liniștea ochii înțepați de soarele strălucitor de afară. În compluvium era apă puțină, dar îi făcu plăcere să se așeze pe marginea lui și să-și bălăcească palmele.

Stăpîna casei îl întîmpină, înștiințîndu-l că în după-amiaza acelei zile pleacă la țară, și Timocles îi ură drum bun.

Simți apoi, deodată, toată oboseala plimbării prin văpaia de afară, și nu voi altceva decît să se lungească în pat și să închidă ochii pentru un ceas sau două. Callistos abia acum, cînd ajunseseră acasă, îndrăzni să se plîngă :

— Jur pe numele marelui Joe că nu mai avea mult și capul meu pleșuv se prăjea. Stăpîne, nu puteam măsura drumurile și după ce Apollo își ducea caii la culcare ? Începusem să aud copitele celor patru cai bătîndu-mi în tîmple și...

— Era bine dacă te băteau, într-adevăr, Callistos, pentru că n-ai mai fi sporovăit fără rost. Du-te și îmbucă ceva, că asta trebuie să fie pricina adevărată a supărării tale. Ea vine mai mult de la burtă decît de la capul încins.

— E adevărat, stăpîne, că te-ai fi putut îndura să-mi cumperi o plăcintă cu năut, dar m-am gîndit că n-o faci ca să-mi poți da mîine cîțiva denari, să-mi încerc și eu norocul la curse. Să știi, stăpîne, că sînt un bun cunoscător al cailor și dintr-o ochire pot să-ți spun care va trece primul linia de sosire.

— Mare hoț ești, Callistos ! îl certă stăpînul, dar îi aruncă în palmă denarii ceruți. Sînt sigur că mîine ai să ajungi cel mai bogat om din Roma.

— Cel puțin cinci curse o să ghicesc ! promise Callistos, grăbindu-se spre camerele sclavilor, situate în rînd cu bucătăria, în partea stîngă a peristylium-ului. Hei, cine îmi dă și mie să mănînc ? strigă el. N-ați auzit că stăpînul a poruncit să fiu servit cu cele mai bune bucate, după cum se cuvine unui adevărat nobil ?

Sclavele din bucătărie pufniră în rîs. Se obișnuiseră cu acest „frumos" guraliv, lîngă care nu te plictiseai.

— Ia nu mai face atîta gălăgie, mă, Momus, măscăriciul zeilor.

— Ce-ai spus ? se burzului Callistos. Lasă că-ți arăt eu ție, furie dezlănțuită ! Auzi, să-mi spuie mie Momus !

amenință și zvîrli după ea propria-i sanda, pe care tocmai o descălțase ca să-și răcorească picioarele.

Timocles zîmbi ascultîndu-le ciorovăiala și uită, pentru o clipă, gîndurile grave de care nu putuse scăpa toată dimineața. Pentru că Timocles avea treburi mari și primejdioase aici la Roma, și trebuia să gîndească de zece ori pînă să facă un singur pas. În mintea lui avea un plan care i se părea bun și pe care îl ticluise îndelung, dar iată că aici îi veniseră și alte gînduri de care trebuia să țină seama. Cînd plecase din Aegyptus era sigur că o să-i dea lui Tryphon să copieze Eneida, dar iată că altceva îi trecuse prin minte în ultima clipă, chiar cînd era la librar și asculta dictarea scribului. O altă carte trebuia să-i ducă la copiat, iar pentru asta...

Emoția lui creștea pe măsură ce soarele lungea umbra cadranului. Se urcase în pat cu gîndul să doarmă, dar nu putu închide ochii. Văzînd că tot se zvîrcolește degeaba, chemă o sclavă și porunci o baie caldă. Stătu mult timp în apa care-l frigea aproape și se simți din ce în ce mai bine. Ceru apoi apă rece, cît mai rece, iar cînd își puse toga pe el, era parcă altul.

În cubiculum se îndeletnici apoi cu o treabă neașteptată pentru un bărbat ca el: își înnegri la rădăcină barba crescută, apoi făcu același lucru cu sprîncenele și cu părul. N-ar fi crezut nimeni că un bărbat ca el are de-a face cu pigmentarii și că frumoasa lui barbă neagră era cănită. Numai după ce termină, îl strigă pe Callistos și plecă de-acasă.

Se opriră în fața unui domus care de-afară arăta atît de bine, încît sclavul fluieră plin de admirație.

În vestibulum îi întîmpină un bătrîn ostarius care se miră că-i vede la o oră atît de devreme.

— Stăpîna încă nu primește pe nimeni, la timpul acesta, îi înștiință el cu glasul dogit.

Timocles știa că e nepotrivită vizita, dar tocmai de aceea venise, ca s-o ia înaintea altora și s-o găsească singură pe stăpînă.

— Du-te și spune-i că o caută un vechi prieten, care i-a adus din îndepărtatul Aegyptus cel mai bun papirus pe care s-a scris vreodată.

Bătrînul stătu în cumpănă, pentru că de multe ori veneau tineri care ţineau morţiş să vorbească stăpînei, îndrugînd verzi şi uscate, ca pînă la urmă să-i cadă la picioare şi să-i spună că sînt nebuni de dragoste.

Timocles îi puse în palmă cîţiva sesterţi şi bătrînul se îmbună.

— Hai, grăbeşte-te! îl îndemnă Callistos, băgîndu-se unde nu-i fierbe oala, mai mult din gelozie că portarul primise un dar. Jur pe apa marelui Styx că un nătărău mai mare n-am văzut în viaţa mea. Stă cu sesterţii în palmă şi nu aleargă să facă o treabă de nimica. Stăpînul meu e aşteptat...

— Încetează, Callistos! îl certă Timocles, cunoscîndu-şi sclavul şi ştiind că, dacă s-a pornit, greu se opreşte. Ţine şi tu, să ai mîine la întrecerile de care, şi îi aruncă în palmă cîţiva denari.

— Şi care este numele frumosului nobil pe care trebuie să-l anunţ stăpînei mele? întrebă sclavul.

— Timocles.

Bătrînul plecă şi cei doi se luară după el, pătrunzînd în atrium mai înainte de a veni răspunsul stăpînei. Callistos se minună iar de ceea ce vedea. Privi îndelung frumoasele capete de lei prin gura cărora se scurgea apa de pe acoperiş în compluvium. La amiază, soarele se oglindea în el, făcînd să strălucească marmura roşie cu care era placat. Prin conducte de plumb apa de ploaie se scurgea — cînd trecea de o anume limită — în bazine anume făcute, de unde era luată şi folosită mai ales pentru spălatul rufelor.

Bătrînul sclav se înapoie şi le făcu semn să se aşeze, grăbindu-se să-şi ia locul în cămăruţa lui şi să aştepte o nouă ciocănitură în poartă.

Stăpîna apăru urmată de o sclavă tînără, de fapt un copil, şi cînd dădu cu ochii de frumosul grec rămase cu un picior pe o treaptă şi cu celălalt pe alta.

— Sînt în trecere prin cetatea lumii şi n-am putut pleca mai înainte de a-mi depune omagiile la picioarele tale! vorbi Timocles cu glas nesigur, apropiindu-se.

— Dadas! şopti stăpîna mai tulburată decît se aşteptase el. Dadas este numele tău!

Tînărul era în umbră și stătea cu fața plecată, astfel încît ea nu-i putea privi ochii, care l-ar fi dat de gol. Fusese însă de ajuns și glasul, pentru a-l recunoaște.

— Sînt fericit că te aud rostind acel nume, prea frumoasă Arria, închipuindu-mi că ți-a fost cîndva drag. Și chiar dacă sînt numai asemănat acelui bărbat, e de ajuns pentru mine. Oare pot spera să rămîn puțin timp în preajma ta?

— Poftește, tinere! Fii binevenit în casa mea. Mi s-a părut că aud un vechi prieten.

Arria a înțeles că Dadas nu juca acest spectacol fără un motiv anume și, pentru că nu erau singuri, i-a răspuns așa cum aștepta el. Spre mirarea tinerei fete, Arria nu l-a poftit în exedra, salonul în care stăpîna obișnuia să-și primească musafirii, pentru a purta lungi convorbiri, ci în cubiculum, camera de dormit.

— Dadas, mai repede aș fi crezut că se va prăbuși cerul, decît să te văd aici. Mai ales acum, cînd...

— Cînd Roma sărbătorește înfrîngerea dacilor, continuă el, zîmbind trist.

— Da, mai ales acum...

— Și de aceea nu te poți bucura că mă vezi, sau altele sînt pricinile?

— O, mă bucur nespus, dragul meu, dar sînt atît de uimită, încît nu știu ce să rostesc și ce să fac.

— Atunci lasă-mă să te sfătuiesc eu. Bine-ar fi să mă îmbrățișezi și să-mi dorești bun venit.

Arria nu așteptase parcă decît acest îndemn pentru a-l îmbrățișa pătimaș, ca în urmă cu două primăveri.

Nu se obișnuia deloc cu noua lui înfățișare și se îndepărtă un pas, să-l privească, apoi iar se lipi de pieptul lui.

— Parcă ești cu adevărat grec. Bărbuța asta te prinde foarte bine, iar părul negru te maturizează.

— Păi sînt chiar un tînăr nobil beoțian din Aulis și mă îndeletnicesc cu negoțul de papirus. Pot oricînd să-ți dovedesc adevărul vorbelor.

— O, Dadas, cît de mult schimbă timpul un om! Ești cu totul altul și nu-mi vine să cred că ești tu.

— Chiar te rog să crezi că nu sînt. Prima ta grijă să fie păstrarea acestei taine. Știi ce mi s-ar întîmpla dacă aș fi recunoscut...

Vorbele lui o făcură să gîndească mai adînc la toată întîmplarea.

— Dadas, e adevărat...

— Te rog, Arria, nu mai rosti acest nume, nici cînd sîntem numai noi, pentru că ai să te obișnuiești și nu știi cînd te dai de gol.

— Bine, iubitule, n-am să-l mai rostesc, deși mi-e atît de drag. Numele ăsta de grec nu ți se potrivește deloc, nu are bărbăția adevăratului tău nume.

— Nici în gînd să nu-l mai rostești pe celălalt.

— O, înțeleaptă Minerva, ajută-mă să nu greșesc!

După prima bucurie a revederii, pe Arria o cuprinse neliniștea și spaima. Mai ales după ce înțelese că Timocles va fi tot timpul într-o mare primejdie și că aflarea adevăratului său nume l-ar aduce în situația de sclav, dacă nu cumva însăși viața lui s-ar sfîrși. Era o modă în ultimul timp să ai cîțiva sclavi daci, renumiți pentru robustețe și vrednicie. Traian adusese atîția cu el, încît prețurile sclavilor scăzuseră la aproape jumătate. Tîrgul era plin de daci bărboși, în cămășile lor lungi, așteptînd să capete un stăpîn. Cei mai mulți erau cumpărați pentru muncile de la țară, deoarece se pricepeau la treburile de acolo, aproape toți fiind, țărani sau ciobani. Se zicea că antrenorii gladiatorilor găsiseră printre ei bărbați atît de puternici, încît se luptaseră de la egal la egal cu ceilalți, de luni de zile antrenați și hrăniți anume. Despre daci se vorbea la ordinea zilei, fie despre felul lor de a fi, fie despre hărnicia ori îndărătnicia lor — mulți își puneau capăt zilelor, după ce bietul stăpîn plătise denarii și-i cumpărase.

— Dad... Timocles, spune-mi ce cauți aici? Ce te-a făcut să vii la Roma, unde te pîndesc atîtea primejdii?

— Arria, draga mea, iată întrebarea cea mai fără de rost, dacă o pui tu. Cum poate o femeie să-și întrebe iubitul de ce a înfruntat primejdii ca să ajungă pînă la ea? Puteam să-ți dau o dovadă mai mare a dragostei mele?

Cuvintele lui fură un balsam pentru inima Arriei. Mulți bărbați aruncau vorbe mari cu care încercau s-o cucerească, dar cîți erau gata la o faptă pe măsura acesteia? Oare există pe lume o femeie care să nu se înfioare de fericire auzind astfel de vorbe și știindu-le adevărate? Iată, nici nu se încheiase bine războiul și el venise chemat de dragostea ei, înfruntînd orice, schimbîndu-și numele, poate lăsîndu-se blestemat de cei de-acasă!

Îl îmbrățișă și mai pătimaș, murmurînd:

— Dragul meu... dragul meu barbar! Din prima clipă am simțit că tu ești singurul bărbat adevărat! Te-am iubit din seara aceea cînd ai pășit timid în urma lui Apollodoros. Te vedeam stîngher, dar ceva îmi spunea că ești altfel decît ceilalți. În tot acest timp am tînjit după ochii tăi albaștri, și după brațele tale, și nici un altul nu m-a putut face să te uit o singură clipă.

Femeia izbucnise pătimaș, copleșindu-l, fericindu-l și îndurerîndu-l în același timp. Pe măsură ce o asculta, și se bucura de vorbele ei, se gîndea că el e sincer și nesincer în același timp. Spunea adevărul cînd îi mărturisea că s-a gîndit la ea, și că venise s-o vadă, și că dorise mai mult ca orice să-i mîngîie încă o dată părul negru și lucios, dar nu era adevărat că de aceea luase calea Romei, că numai pentru ea înfrunta primejdii. La Roma venise pentru altceva sau, mai bine-zis, și pentru altceva, care putea să atîrne mai mult în balanță decît dragostea lor, decît ei doi. Era trimis de Decebal să răzbune suferințele dacilor! Și asta nu avea dreptul să uite nici o clipă, oricît de greu i-ar fi fost!

Plănuiră îndelung felul cum urma să apară el în lumea romană. Timocles îi spuse „povestea" vieții lui, pe care de mult o ticluise, și din care reieșea că se trage dintr-o familie nobilă din Beoția și că tatăl lui i-a lăsat un prosper negoț cu papirus. Arria nu avea decît să recunoască în fața celorlalți că tatăl ei fusese bun prieten cu bătrînul Timocles.

Hotărîră ca a doua zi să meargă împreună la cursele de care. Arria avea un loc în apropierea împăratului.

— Aș vrea să-l cunosc pe tînărul Pylades, despre care știu că este în grațiile lui Traian. Sau de cînd am plecat s-au schimbat sentimentele împăratului pentru frumosul mim?

— Nici gînd, ai să-l vezi mîine în loja împăratului. Mă voi strădui să găsesc prilejul să-l chem la mine, să-l cunoști.

Rămaseră împreună pînă cînd Apollo își duse caii la culcare, după cum spunea Callistos, și se întunecă.

Mergînd spre casă, sclavul îi spuse lui Timocles, rîzînd șugubăț:

— Ei, stăpîne, cînd i-am văzut ochii, am fost sigur că voi dormi pe masa din atrium.

— Iar bați cîmpii, Callistos?

— Ce să fac, stăpîne? Dacă nici gura n-o mai deschid, din cînd în cînd, care ar fi deosebirea dintre mine și unul trecut de Styx? De băut, n-am băut nimic, de mîncat, nici atît, ochii frumoși nu se uită la mine, că sînt pleșuv și bătrîn, atunci ce să fac? Norocul este că gura îi rămîne omului pînă în ultima clipă și tot vorbind se convinge că n-a murit și mai...

— Destul, Callistos! Vrei să bei ceva?

— Atunci de ce-aș mai vorbi atîta, stăpîne? Ar mai avea vreun rost să te scot din sărite?

— Dar ți-am dat mai adineauri destui denari.

— Mi-ai dat, stăpîne, dar nu mi-ai spus chiar tu că sînt pentru pariu? Cum aș putea să nu te ascult și să-i cheltuiesc pe vin, ca ultimul netrebnic?

Timocles izbucni în rîs, întinzîndu-i alți denari, dar îi și atrase luarea-aminte:

— Vezi, Callistos, în ce taberna intri, să nu te recunoască cineva. Ai destui prieteni la Roma.

— Nici o grijă, stăpîne! Pentru ei Silvanus este mort de mult, n-a mai rămas nici amintirea lui. Cine să mă mai recunoască, bătrîn și urît, îmbrăcat ca un sclav? Toți mă știu în haine militare.

— Și dacă ai să bei mai mult decît trebuie, și ai să vorbești vrute și nevrute, după cum ți-e obiceiul?

— Nu știi, stăpîne, că la beție omul e tocmai pe dos decît îl cunosc ceilalți? Mutul vorbește și guralivul învață limba peștilor! Dar ce tot vorbim atîta, stăpîne,

cînd sufletul meu e gata să ia foc şi cere să fie stins. Ascultă gălăgia care mă cheamă.

Tocmai treceau pe lîngă o taberna, şi Callistos dispăru cît ai bate din palme. Timocles grăbi şi el pasul, pentru că nu voia să se facă prea tîrziu, şi mai avea o treabă de dus la capăt.

Acasă era întuneric. Stăpina plecase la ţară, iar sclavii rămaşi se culcaseră devreme, lăsaţi în pace de supraveghetorul care nu avea ce să le mai poruncească.

Cum intră în cubiculum, Timocles îşi dezbrăcă în grabă toga şi luă din lădiţă o penula grosolană, pe care o trase pe cap. Se simţea bine în acest sac cu trei găuri, prin care intrau capul şi braţele, făcut din cea mai proastă pînză, pe care o purtau plebii săraci şi negustorii ambulanţi. A doua lui grijă fu să se strecoare din casă fără ca să fie zărit de cineva. Se îndreptă spre poarta de serviciu, care dădea într-un iter pe care abia trecea o singură căruţă. Se grăbea, avînd de mers o bucată bună de drum pînă în Aventinus, cartierul de plebei. Trebuia să ajungă în partea de sud a oraşului, pe unde intra calea ce venea dinspre Ostia.

Cum trecu de Clivus Publicius, unde îngustele străduţe urcau în pantă lină, se trezi în plin cartier mărginaş şi începu să se teamă. Rar ajungea în stradă o lumină palidă din vreo casă, întunericul era des ca o pînză neagră, la orice pas puteai să te izbeşti nas în nas cu cineva sau te putea striv1 o căruţă venind în goană pe străzile înclinate. Trecură pe lîngă el cîteva gemînd de pline ce erau, multe dintre ele cu cărămizi. Vizitiul stătea în faţa cailor încercînd să-i ţină la pas, deşi căruţa îi împingea de la spate. Caii erau gata să treacă şi peste stăpînul care înjura în gura mare, de l-ai fi auzit de la şapte stadii. Alţii, care urcau, înjurau, biciuiau şi împingeau şi ei la roată. Dintr-o taberna ieşiră patru cheflii, trei bărbaţi care cîntau de mama focului un cîntec deocheat despre o femeie căreia nu-i plăcea nimic pe lume decît dragostea. Cîntau şi izbucneau în rîs cînd rosteau părţile mai vulgare. Era un cîntec pe care nu-l puteai auzi decît aici, în cartierul mărginaş.

Timocles se orientă după taberna din care apăruseră liberții amețiți și apucă pe strada care se făcea pe lîngă ea. Taberna era la parterul unei insula cu patru caturi, iar îngusta străduță care începea aici era străjuită într-o parte și alta numai de asemenea blocuri înalte. Balcoanele de la catul întîi și al doilea erau ieșite atît de mult în afară, încît aproape că se uneau pe deasupra. Între două balcoane așezate față în față, gospodinele întindeau frînghii pline de rufe.

Timocles trebuia să ajungă la cea de a treia insula, și să-l găsească pe un oarecare Gît Strîm'), care locuia chiar jos, în rînd cu o potcovărie.

Nu mai fusese niciodată pe aici și mergea prin mijlocul străduței, să nu se trezească cu cineva sărindu-i în spate, și să-i înfigă un cuțit între umeri. Știa că asemenea întîmplări se petreceau destul de des și nu numai aici, în marginea Romei.

Fu ajuns din urmă de alți doi cheflii care se împleticeau ținîndu-se de gîtul unor femei ușoare, ceva mai treze decît ei, care tot încercau să-i liniștească. Dar tocmai aceste încercări le ațîța și mai mult pofta de scandal, deși ele se străduiau să le explice că sînt aproape de casă și că trezesc vecinii. Și așa se și întîmplă. La o fereastră de la catul al doilea apăru un cap de femeie care începu să-i ocărască. Bărbații săriră și ei, așa că în curînd tot cartierul se trezi. Se iviră și la celelalte ferestre capete somnoroase, iar lui Timocles îi fu dat să audă înjurături și blesteme pe care niciodată n-ar fi crezut că o să le asculte strigate în gura mare și încă de femei. Totul se termină cînd prima femeie care apăruse la geam își vărsă oala de noapte în capul cheflilor.

— Na, tîrfă, să te înveți minte! strigă ea, plină de năduf. Așa am să-ți fac de fiecare dată.

— Bine zici, vecină! strigă o alta. Stai că le arăt și eu ce merită!

Amenințați astfel, bărbații se urniră din loc, trași de femeile speriate, și se îndepărtară huiduiți de cei de la ferestre.

Pentru Timocles pățania fu binevenită, deoarece ajungînd în dreptul casei căutate văzu la fereastră un bărbat privind în urma celor patru.

— Îl caut pe Gît Strîmb, să-i transmit salutări de la un vechi prieten.

— Dacă te uiți la mine de ce spui că-l cauți, cînd l-ai și găsit? Sau nu mă vezi bine?

Timocles își dădu seama că, într-adevăr, cel care îi vorbise își justifica porecla. În partea dreaptă a gîtului avea o cicatrice adîncă, iar capul îi era puțin aplecat spre umăr.

— Hai, spune odată cine te-a trimis la mine? Vreo pușlama care „călătorește" tot pămîntul cu o corabie, făcînd-o să înainteze?...

— Altfel de prieteni n-ai?

— Nu prea, dar poate că i-am uitat.

— M-a trimis la tine unul care mi-a spus să-ți amintesc povestea cailor murgi din Perientus.

— Lotrius! scăpă de pe buzele lui Gît Strîmb numele celui care, într-adevăr, îl trimisese la el.

— Lotrius!

— Asta înseamnă că vii de pe celălalt țărm, prietene, pentru că sufletul lui îl știam trecut de Styx. Doar nu vrei să spui că „prea iubitul" Caron nici nu i-a văzut sufletul?

— Sufletul lui Lotrius e bine, Gît Strîmb. Mai bine și mai în siguranță decît sufletul tău.

— Dacă e așa, hai să stăm de vorbă. Nu-mi închipui că ai venit doar ca să-mi spui că e sănătos.

Gît Strîmb vru să aprindă opaițul, dar Timocles îl opri:

— Vorbim mai bine pe întuneric.

— A, nu prea vrei să-mi arăți mutra, se dumiri gazda.

Era chiar adevărul, pentru că altfel n-ar fi înfruntat primejdiile nopții.

— Am fața ciupită de vărsat și nu-mi prea place s-o arăt, glumi Timocles.

Lui Gît Strîmb gluma i se păru reușită, și rîse din toată inima.

— Atunci dă-i drumul!

În locuința vecină se auziră deodată chiote înfundate, și smaciturі, și izbituri care îl făcură pe Timocles să sară într-o parte și să-și ducă mîna la brîu, pentru că sub penula avea o sabie scurtă.

— Stai, stai, nu te speria! Vecinul e un libert de curînd eliberat. A mîncat odată bătaie așa de strașnică, încît o visează în fiecare noapte.

Bătu cu pumnul în peretele de scîndură care despărțea cele două locuințe.

— Hei, Rostatus, iar mănînci bătaie? Trezește-te și fii cuminte, că ești liber!

Se auziră mormăituri de om somnoros, dovadă că loviturile în perete îl treziseră. Ar fi putut scula și un mort.

— Nu te culca iar cu fața-n sus, că sforăi și nu mă odihnesc toată noaptea, strigă Gît Strîmb vecinului, apoi se așeză pe un scăunel în fața musafirului. Stai colea, nu te speria de orice. Dar parcă mai întîi ar trebui să-mi spui unde e Lotrius.

— M-a rugat să-l las pe el să-ți spună, cînd s-o întoarce acasă.

Gît Strimb rîse iar, plăcîndu-i răspunsul tînărului.

— Da' știi să-ți ții gura, băiatule! Ai învățat repede că cine nu pălăvrăgește, trăiește mult.

— Ce mi-ar mai fi folosit, dacă aș fi învățat prea tîrziu?

Gît Strîmb se dovedea sensibil la fiecare vorbă de duh pe care o saluta prin hohote nereținute. Timocles însă nu avea de gînd să petreacă noaptea cu el, așa că-i spuse ce voia:

— Lotrius mi-a jurat că ești singurul om din Roma care poate să găsească un sclav. N-o să-ți spun decît că îl cheamă Zuro.

— De ce neam e?

— Dac.

— Dac?! se miră sincer Gît Strîmb. Păi... cînd a fost făcut sclav?

— În războiul care s-a terminat.

— Și ce te interesează pe tine sclavul ăsta?

— Lotrius mi-a spus că știi să întrebi numai ceea ce trebuie.

— Aha!

Gît Strîmb rămase pe gînduri, pentru că musafirul nu-i cerea un lucru prea ușor. Și se părea că vrea să afle cît mai repede.

— Ești sigur că face să-mi bat capul cu afacerea asta? Să știi că te costă ceva denari... Trebuie să umblu, să întreb, să dau multe căni de vin, să...

Timocles îi aruncă pe masă o pungă plină, astfel că ochii lui Gît Strîmb sclipiră avizi, dîndu-și seama dintr-o ochire că nu erau prea puțini.

— E numai o arvună, să știi, Git Strîmb! Dă-ți toată osteneala să afli cît mai repede ce ți-am cerut și ai să fii mulțumit.

Gît Strîmb își frecă barba crescută de zece zile, făcîndu-și gura pungă, semn că gîndește: „Cine-o fi tinerelul ăsta? se întreba el, privindu-l pieziș, dar nu-i vedea decît conturul feței. Oare merită să-i fac de petrecanie? Nu cred să mai aibă ceva la el. La urma-urmei, o să mai vină. Un cuțit între coaste pot să-i vîr și după ce-i fac treaba și vine să-mi plătească". Timocles credea că Gît Strîmb se gîndește în acest timp la ceea ce ar trebui să facă pentru a-l găsi mai repede pe Zuro.

— S-a făcut! primi el tîrgul. Chiar de mîine îmi pun oamenii la treabă. Dac zici că e?

— Dac.

— Și cum arată? O fi vrenul mic și pricăjit, pe care l-o fi trimis stăpînul la țară, sau e solid, să-l caut pe la gladiatori?

— Mai înalt și mai solid decît mine. Băiat frumos și vînjos. Zuro e numele lui.

— Bine că știu toate astea. Văd eu ce fac.

— Unde să te mai întîlnesc?

— Nu vii aici?

— E cam departe...

— Aha! Mă găsești în fiecare zi în forum boarium, că acum mă îndeletnicesc cu negoțul de vite. Cum cobori panta din Capitolium, dai de mine în primul șir de negustori.

Timocles, după cele aflate de la Lotrius, bănuia ce fel de negustor era Gît Strîmb. Oamenii lui furau vitele de prin împrejurimi, iar el le vindea.

Privindu-i mutra, Timocles se gîndi să astfel de oameni dădeau de lucru celor din Cohorta IV Vigilum, care își avea sediul în apropiere. Socotind că treaba era aranjată, îi ură lui Gît Strîmb noapte bună.

— Noapte bună ? făcu pungașul. Acum e timpul cînd pot să-mi găsesc oamenii în paturi, ca să stau de vorbă cu ei și de mîine să pornească la scotocit orașul. Abia după tertia vigilia ajung să-mi pun capul pe pernă. Crezi că ușor o să cîștig denarii ăștia ? Cum ai spus că-l cheamă ?

— Zuro.

— Dau eu de el, fii liniștit.

Timocles își văzu de drum.

A doua zi, se duse la Arria cu puțim timp înainte de a pleca spre Circus Maximus. Mai mult ca să scape de înghesuiala din oraș, dar și pentru că știa că ea nu poate merge altfel, se urcase în lectică.

Arria i se înfățișă atît de frumoasă, cum n-o văzuse niciodată. Era mai mult decît o femeie frumoasă, era o femeie frumoasă și fericită. Îi străluceau ochii, obrajii, părul în care își prinsese o mică diademă de aur bătută în smaralde. Părul negru părea și mai negru, împodobindu-i fața ca laptele, dată cu pastă de ceruza adusă tocmai din Rodhos, singurul loc unde se prepara bine această pomadă de albit. Dinții, frecați cu petale de trandafiri, străluceau ca perlele.

Timocles rămase mut de admirație, iar uimirea lui o făcu și mai fericită.

— Am vrut să fiu frumoasă, încît să-ți răsplătesc toate necazurile prin care ai trecut ca să vii la mine.

Dar tocmai aceste cuvinte, care ar fi trebuit să-l bucure, îl întristară. Arria era însă prea fericită ca să zărească umbra ce trecuse peste chipul lui.

Timocles îi recunoscu lectica din lemn de lămîi de Mauritania, încrustat cu fildeș și aur.

Se urcă și el în lectica lăsată de stăpîna casei închiriate, și se îndreptară spre circ. Prin cine știe ce apropiere de gînduri, în mintea lui Timocles apăru chipul Manniei, îmbrăcată în ia ei țesută din fir subțire de cînepă. Butes nu-și lăsa fata să se poarte după ultima modă venită de la Roma, nu-i cumpăra mătăsuri aduse de negustorii romani și greci tocmai din orient. Ținea la portul străbun, deși, mai ales după pacea cu Domitianus, tîrgurile fuseseră umplute de lucruri alese care luau ochii oricărei femei.

Nu-l smulse din aceste gînduri decît hărmălaia din ce în ce mai mare a orașului și strigătele lui Callistos care alerga în față, făcînd loc lecticei.

Se putea spune fără nici o greșeală că toată Roma se îndrepta spre Circus Maximus. Aproape nu-ți venea să crezi că aceste rîuri nesfîrșite de oameni vor încăpea în tribunele circului. Peste puțin timp, 150 000 de oameni aveau să strige și să se zbată și să vocifereze în fel și chip. Rumoarea care izbucnea în anumite momente ale întrecerii se auzea pînă în cele mai îndepărtate cartiere, dar cine s-o asculte, cînd aproape toată suflarea Romei se afla aici?

Arria avea locul chiar în apropierea tribunei străjuite de coloane zvelte de marmură roșie, în vîrful cărora vegheau doi vulturi cu aripile întinse, gata de zbor. Aici lua loc însuși împăratul. Loja era conturată, spre arenă, de un parapet rotund din marmură albă. Ghirlande de flori se arcuiau în jos, iar în partea centrală un covor oriental, țesut în minunate culori vii, arăta chiar locul unde urma să se așeze Traian. În spatele acestei loji se deschidea o intrare largă, marcată de cîte două coloane de-o parte și de alta, în care se termina parapetul în semicerc. Coloanele corintice se continuau printr-un masiv bloc de marmură, deasupra căruia străjuiau statuile a doi gladiatori. O prelată apăra de soare această lojă imperială.

De la ea, într-o parte și în alta porneau tribunele spectatorilor, pe trei nivele: în primele două se stătea pe bănci, în cel de al treilea, în picioare.

Dadas privi circul pe care nu-l mai văzuse de atîta timp. Arena i se păru fără de sfîrșit. În mijlocul ei se

înălța spina — platforma placată cu marmură de culoare închisă — înaltă de un stat de om, în jurul căreia se roteau pistele de alergare. Între tribune și piste se înălța zidul de siguranță, dincolo de care se adîncea un șanț lat, umplut cu apă în zilele luptelor cu animale sălbatice. La capetele acestei spina se înălțau trei stîlpi masivi, ținuiați ca o căciulă, lipsiți de ornamente și ciopliți din piatră comună. Cînd ajungeau la ele, carele trebuia să ocolească, și măiestria celui care conducea era tocmai aceea de a trece cît mai aproape de ele, pentru a scurta drumul.

Cu mare greutate, Arria reuși să-i facă și lui Timocles loc lîngă ea, apoi se bucură ca un copil văzînd circul gemînd de oameni.

— E o mare sărbătoare! spuse ea, dînd glas bucuriei, dar uitînd ce se sărbătorea.

— Cînd nu e sărbătoare la Roma? întrebă Timocles cu o ironie în glas care o izbi. Rare sînt zilele fără sărbătoare. Dacă nu e Saturnalia, e Vinalia, dacă nu e Vinalia, e Lupercalia, și dacă nu e nici una dintre ele, e Pasilia sau Gerialia. Iar în răstimpuri, bineînțeles că nimeni nu se plictisește, pentru că au destui grijă să organizeze niște robigalia [1] sau consualia [2] caraghioase.

Arria îl privi aproape speriată de mînia pe care o simțea sub fiecare vorbă. O mînie surdă, reținută, care îi tăie toată bucuria.

— Nu am dreptate? Roma nu duce lipsă de sărbători. Are împărați, a repurtat victorii, trebuie să le sărbătorească.

— Timocles! șopti ea, înspăimîntată. Vrei să plecăm?

— Nu, dimpotrivă! Știi că-mi plac cursele de cai.

— Ești atît de trist și atît de furios!...

— Îmi ceri să fiu vesel la serbarea înfrîngerii mele?

Schimbul lor de cuvinte fu întrerupt de sunetul înalt al trompetelor, care anunțau sosirea împăratului și începerea curselor. Izbucniră strigăt de „Ave Caesar!" care se preschimbară într-un vacarm. Mulțimea

[1] Curse de saci.
[2] Curse de măgari.

își exprima astfel recunoștința față de cel care îi procurase distracția. Poporul Romei avea ceea ce dorea: panem et circenses. Pîine și circ se străduiau și împăratii să-i dea, ca să-l cîștige de partea lui, să-și mărească popularitatea. Sărbătoarea întărea fiecărui plebeu sentimentul că e cetățean al unui popor mare, puternic, învingător, care avea întreaga lume la picioarele lui. O victorie sărbătoreau și astăzi, ca de atîtea alte ori. O victorie care îi întărea acest sentiment de superioritate.

Uralele conteniră greu, cînd în arenă apărură atelajele. În ziua aceea se anunțaseră 50 de întreceri, fiecare din cîte 5 tururi de pistă. De obicei aveau loc 75, și chiar 100 de întreceri, dar astăzi programul era completat cu o mulțime de alte jocuri și exerciții, care mai luau din timp.

Defilau mai întîi carele cu doi cai, apoi cele cu trei și patru. Fiecare auriga — vizitiu de care — se străduia să stea cît mai demn, cît mai sigur de el, să țină hățurile cît mai strîns, iar caii să-l asculte și să-i priceapă cea mai mică dorință.

Luni de zile munciseră împreună cu antrenorii, ca să învețe caii să calce nervos, în rînd, să nu depășească nici cu un deget în dreapta sau în stînga. Harnașamentul fiecăruia era în culoarea grajdului pe care îl reprezenta. Erau patru factiones în întrecere, fiecare bucurîndu-se de popularitatea ei.

În turul de onoare apărură mai întîi cei din factio albata — fracția albă — cu harnașamentul și îmbrăcămintea vizitiului albe. Biga — carul cu doi cai — era urmată de triga — carul cu trei cai — și de cvadriga — carul cu patru cai. Defilau în rînduri de cîte patru, înfiorînd asistența, mai ales că cei din factio albata, ca să impresioneze și mai mult spectatorii, puseseră să defileze numai cai albi, la toate atelajele. Fură, într-adevăr, primiți cu deosebite strigăte de bucurie.

Vizitiii fascinau zecile de mii de oameni, stînd mîndri în picioare, cu biciul rezemat de umărul stîng și cu dreapta ținînd hățurile. Voiau să pară adevărați Apollo în ochii asistenței. Figurile energice, mîndre,

sigure nu așteptau decît ovațiile celor din tribune. Se auziră dealtfel încurajările celor care îi cunoșteau.

— Hai, Sertorius!

— Hai, Decidius!

— Hai, Iolaus!

Iolaus era într-o cvadriga și părea cel mai cunoscut, pentru că la apariția lui vacarmul crescu deodată, ca la un semn. Însăși porecla lui — pentru că era o poreclă — arăta că e un conducător de prima mînă, cunoscut fiind că Iolaus a fost nepotul lui Hercules, care l-a ajutat pe erou să omoare Hidra. Legenda spunea că Iolaus a cîștigat întrecerile olimpice cu ajutorul cailor primiți în dar de la Hercules.

Urmară apoi cei din factio prasina, cu harnașamentul și îmbrăcămintea vizitiilor de culoare verde, și după ei carele din factio russata, cu înbrăcămintea în roșu. Ultimii apărură cei cu harnașamentul și îmbrăcămintea albastre — factio venata.

Fiecare facție era primită cu urale de un alt public, unul mai zgomotos decît celălalt. În aer se simțea de pe acum o tensiune de parcă ceva avea să se spargă și să cutremure totul. Fiecare spectator era stăpînit de o nerăbdare pe care nu și-o putea ascunde, și nici nu voia. Era cu neputință să nu te cuprindă neliniștea, oricît de nepăsător ai fi fost din fire și oricît de puțin pasionat. Exaltarea generală te fura și te trezeai ca toți ceilalți.

Arria se schimbă ca prin farmec în clipa apariției atelajelor. Căzu repede pradă tensiunii generale, trăia emoția apariției fiecărui nou rînd de patru care. Cunoștea și ea o bună parte din auriga și, de cîteva ori, chiar îi strigă într-un elan nestăpînit.

Pe același rînd cu Arria și Timocles mai erau două femei elegante, alături de doi patricieni cu părul cărunt. În fața lor, cîțiva tineri excentrici vociferau mai tare decît toți ceilalți, nu atît din entuziasm, cît ca să fie văzuți și auziți. Toată mînia lui Timocles se îndreptă împotriva acestui grup de snobi gălăgioși.

Dar iată că trompetele care anunțaseră parada carelor tăcură și atelajele se retraseră, rămînînd numai patru biga, cîte una de fiecare culoare. Se aliniară

și așteptară semnalul de începere. Hărmălaia de nedescris de pînă atunci se molcomi deodată, ca o furtună de primăvară. Era liniștea dinaintea unei noi furtuni, de parcă toți cei care aveau să se dezlănțuie își păstrau forțele pentru o nouă izbucnire furioasă. Singuri snobii din fața lui Timocles continuau să pălăvrăgească despre șansele fiecărui atelaj, încheind noi pariuri.

Trompetele răsunară iar, făcînd să treacă un fior prin întreaga asistență. Un murmur surd se răspîndi în arenă, și privirile tuturor se îndreptară spre tribuna împăratului, alături de pretorul organizator al întrecerilor. Acesta ținea în mînă năframa albă, căreia, obișnuit, îi dădea drumul în arenă, anunțînd începerea cursei. De data aceasta însă, pentru că era împăratul de față, pretorul îi oferi lui năframa. Traian se plecă puțin deasupra balustradei acoperite cu covor scump și aruncă bucata de mătase albă. În aceeași clipă pocniră bicele vizitiilor și caii smuciră hățurile, zvîcnind înainte. Năframa dezlănțui și încurajările celor din tribune. Se părea că cel care conducea carul roșu țîșnise mai bine și luase un avans de cîțiva pași. Fiind al treilea pe pistă, el încercă să taie calea celorlalți, pentru a trece pe culoarul mai apropiat de cele trei meta, stîlpii rotunzi de piatră masivă, care trebuiau ocolite. Reuși să depășească atelajul albastru, dar caii ajunseră bot lîngă bot cu cei ai atelajului alb.

La al treilea tur, situația se păstra aceeași, deși spectatorii încurajau frenetic atelajul roșu.

— Ohe Tivo ! Ohe Tivo !

Carele treceau într-un zgomot asurzitor de roți, ridicînd praful în urma lor. Caii alergau cu nările în vînt, așternîndu-se pe pămînt, și mai ales la întoarcere era o minune că vizitiul rămînea în picioare.

— Ohe Tivo ! Ohe Tivo !

Al patrulea tur dezlănțui tribunele într-un strigăt uriaș de entuziasm cînd, în sfîrșit, biciuind disperat caii, Tivo țîșni în fața atelajului alb și trecu primul chiar pe lîngă cele trei meta, aproape lovindu-le. Nimeni nu se mai îndoia că el este învingătorul. Și așa se întîmplă.

— Tivo! Tivo! Tivo! scandau mii de glasuri, în timp ce biga trecea la pas, făcînd turul de onoare. Celebrul auriga își saluta entuziaștii susținători.

Timocles observă că în tribuna împăratului se afla un bărbat care abia depășise vîrsta de patruzeci de ani și care trăia exagerat, pentru rangul lui, bucuria cursei. Alături de el stătea un senator cărunt, și el nefiresc de zgomotos în bucuria de a-l fi văzut pe Tivo învingător.

Cînd Tivo ajunse iar în dreptul tribunei, fu întîmpinat de un trimis al prefectului, care îi înmînă o tavă de argint pe care se afla o grămadă de monezi de aur. Darul fu salutat cu o nouă explozie de bucurie în tribune.

— Cine este bărbatul din spatele împăratului, care salută atît de exagerat victoria lui Tivo? întrebă Timocles.

— Nu-l cunoști? se miră ea, apoi își dădu seama că răspunsul n-o să-l bucure.

Arria se lăsă furată de altceva, ocolind răspunsul; această șovăială îl făcu să insiste:

— Ar trebui să-mi spui cine este, altfel n-am să ajung să cunosc oamenii de seamă ai Romei.

— N-ai să-l mai întîlnești mult prin Roma. Cred că a venit anume pentru aceste sărbători. E Longinus, comandantul Legiunii VII Claudia.

Timocles i-a înțeles ezitarea. Legiunea VII Claudia își avea taberele la Viminacium și fusese una dintre acelea care se bătuse cel mai hotărît în războiul abia încheiat.

— Și cel de lîngă el?

— E Silius, senatorul. Poate e ultima dată cînd privește alergările din locul pe care îl ocupă.

— De ce?

— Se aude că va fi șters de pe lista senatorilor. Pasiunea lui pentru curse și pentru pariuri l-a făcut să-și vîndă toată averea.

— E îmbrăcat în mătasea cea mai fină.

— Tot ce i-a mai rămas dintr-o avere uriașă.

Între timp, în locul de pornire se aliniaseră carele cu trei cai, așteptînd, într-o perfectă liniște, semnalul de

pornire. El fu dat și iar se porniră strigăte asurzitoare, ca și huruitul, mai puternic încă, al roților. Vizitiii biciuiau caii fără milă, cu vergi lungi, visînd numai gloria și ovațiile mulțimii.

De data asta atelajul alb reuși să se strecoare primul și nu mai fu ajuns de nici un altul. Se părea că pentru toți victoria lui era neașteptată, deoarece încurajările erau răzlețe. Puțini pariaseră pe el, iar ceilalți nu mai aveau nici o speranță ca să îndemne atelajul în care crezuseră.

Timocles mai mult privea spre tribuna împăratului, unde văzu o scenă neașteptată. Bătrînul Silius își smulgea părul din cap de necaz.

— Oi mihi ! Oi mihi ! Vai mie !

Pariase mult și pierduse.

Nici Longinus nu părea mulțumit de sfîrșitul alergării, dar atitudinea lui era demnă. Își mușca buzele, evident furios, dar privea demn turul de onoare al învingătorului.

Arria se bucura că învinsese Pyranus, acesta fiind numele necunoscutului auriga. Pyranus nu mai reușise niciodată să cîștige o cursă, steaua lui se părea că abia acum începea să urce, dovedind că deși este tînăr se pricepe să strunească bine caii. Puținii care îl știau, strigaseră „Ohe Pyranus !" în timpul cursei, făcîndu-i numele cunoscut.

— De ce te bucuri că a învins ? întrebă Timocles, gelos pe tinerețea vizitiului.

— Întotdeauna îmi pare bine cînd învinge un necunoscut. Eu nu pariez niciodată și pot să mă bucur în voie.

În arenă apăru Iolaus ținînd patru cai în frîu. Era, într-adevăr, frumos ca un Apollo și mai mîndru chiar decît zeul. Cvadriga lui lucea de-ți lua ochii în bătaia soarelui. Apărătoarea rotundă a carului era acoperită cu o foaie subțire de aur. Harnașamentul părea și el bătut în ținte de aur. Iolaus purta un coif cu creastă înaltă, de la jumătatea frunții pînă la ceafă, tot de aur. Caii, albi ca spuma laptelui, jucau nervos și bănuiai că numai o mînă sigură îi ținea ascultători. Din vuietul

asurzitor al urletelor se formă un cor care scanda numele vizitiului : „Io-la-us ! Io-la-us !"

Pornirea fu anunțată de o izbucnire și mai mare a patimilor, deși nu-ți puteai închipui pînă atunci că s-ar putea o gălăgie mai puternică. Cvadriga de aur reuși să se smucească prima din loc și să le depășească pe celelalte, mai ales că era pe culoarul cel mai apropiat de meta. Iolaus îndemna caii cu eleganță, nu-i cravașa cu disperarea celorlalți, animalele simțind fiecare intenție a conducătorului. Cu nările în vînt, cu coamele tremurînd, cei patru cai purtau carul cu ușurință. Se întîmplă însă ceva neprevăzut. Vrînd să întoarcă foarte scurt, roata izbi stîlpul și cvadriga fu azvîrlită într-o parte, gata-gata să se răstoarne. Iolaus se clătină de pe un picior pe altul, fiind în primejdie să ajungă sub roțile carului din urmă. Caii simțiră struna frîului și încetiniră. Totul n-a durat decît cîteva clipe, și vizitiul i-a îndemnat iar la galop, dar a fost destul pentru ca alt car, cel albastru, să se repeadă în frunte. Nu mai aveau de alergat decît două tururi și era greu să mai poată fi ajuns. Un vaier izbucni din mii, din zeci de mii de piepturi. Curînd, speranța puse iar stăpînire pe admiratori, văzînd că Iolaus se apropia de cel din față. Izbucniră încurajări deznădăjduite ! Carele treceau într-un galop nebun, învăluindu-se unul pe altul în colbul ridicat de copite și roți. Tribunele tremurau sub picioare.

Totul fu de prisos. Primul ieși Decidius, răsturnînd cele mai sigure pariuri !

Timocles nu-l scăpa din ochi pe Silius. Înțelese că și de data asta pierduse. Și el, și Longinus, care părea să-i fie prieten.

După cea de a zecea cursă, trompeții anunțară pauza. Urmau să apară cei care distrau publicul prin măiestria lor de acrobați și călăreți.

Aceste pauze erau binevenite, potoleau delirul arenei. După exaltarea din timpul cursei, toți se simțeau sleiți de puteri, doreau cîteva momente de liniște. Continua însă încheierea pariurilor pentru cursele următoare, și chiar dacă nu mai asistai la dezlănțuirea de patimi din timpul alergării, ascultai certuri, și vocife-

rări, și amenințări. Alții fugeau spre carceres, incintele de unde ieșeau și unde se retrăgeau carele, ca să-și îmbrățișeze sau să-l poarte pe brațe pe auriga învingător, care le adusese cine știe ce cîștig. Mulți țineau să-și împartă cîștigurile cu acești mari favoriți și le îndesau în palmă mici averi. Femeile nu lipseau nici ele. Adesea își smulgeau un frumos colier pentru a-l prinde de gîtul vizitiului, acum zeul lor.

În arenă apărură patru călăreți, fiecare cu cîte doi cai. Alergau în galop stînd în picioare pe amîndoi caii deodată. După ce făcură o cursă așa, începură să sară de pe spinarea unui cal pe a celuilalt, deși erau la oarecare distanță și galopau. Primiră ovațiile publicului, și în locul lor veniră alții, cu un singur cal. Și ei călăreau în picioare. La un strigăt toți patru făceau un salt, se dădeau peste cap în aer și cădeau tot pe cal. Călăriră într-un picior, apoi cu capul în jos, stînd în mîini.

În spatele tribunei erau așezate mesele cu bunătăți la care cei apropiați împăratului beau sucuri răcoritoare, acrișoare, în care se storceau lămîi de Corcyra, și mîncau bunătăți rare sau obișnuite, dar pregătite într-un fel anume. Alături de stridii de Burdigala, găseai mreană umplută cu alune, iar lîngă friptura de pasăre îngrășată cu smochine erau limbi de fazan pregătite într-un sos dulce-acrișor. Vase mari cu fructe păstrate la rece te îmbiau cu aroma lor. Pere aurii, aduse din Aricia, sat aproape de Roma, renumit pentru livezile lui, smochine sau struguri timpurii din Chios. Mîncăruri și băuturi alese, dar ușoare.

În timpul exercițiilor de călărie, Traian se retrase să soarbă o băutură răcoritoare, fiind urmat de cei mai apropiați prieteni, printre care și de mimul Pylades. O gardă numeroasă făcea zid în jurul lui. Trecură prin apropierea Arriei și a lui Timocles.

— Aș vrea să-l cunosc pe Pylades, șopti Timocles. E un tînăr frumos și pare să aibă și ceva minte în capul lui.

— Pylades scrie versuri de o mare delicatețe.

Arria îl strigă pe tînărul mim. Fură și ei lăsați să treacă spre mesele încărcate cu bunătăți.

— Prietenul meu, Timocles, a ținut să-ți spună cît de mult de prețuiește.

Cei doi tineri stătură îndelung de vorbă, și mimul își dădu seama că are în față un bărbat care a călătorit foarte mult. Timocles aduse vorba despre Aegyptus, povestindu-i cîteva lucruri demne de văzut, apoi îi mărturisi motivul pentru care făcuse drumul pînă la Roma:

— Cînd am aflat vestea victoriei, m-am grăbit să ajung la sărbătorile care știam că se vor da. Mai mult decît atît, m-am gîndit să-i trimit împăratului un neînsemnat dar. Am comandat meșterilor o „Charta Traiana", pe care n-au mai făcut-o niciodată. Tryphon librarul a rămas entuziasmat cînd a văzut acel papirus, spunînd că în viața lui n-a pus mîna pe un altul de aceeași calitate.

Pylades îl asculta nedumerit. Oare cum voia acest grec să-i aducă împăratului un omagiu? Timocles răspunse nedumeririi lui, mărturisindu-i o taină.

— Am auzit că împăratul a scris în această campanie un jurnal, după modelul marelui Iulius Caesar în timpul luptelor cu galii.

— Este adevărat. Chiar mi l-a arătat într-una din zile, citindu-mi multe părți din „De bello Dacico". M-am cutremurat cît de grele au fost bătăliile. Dacii sînt cumpliți în luptă. Legiunile au cucerit pas cu pas fiecare așezare. Te-ai înspăimînta dacă ai citi, de exemplu, ce scrie despre lupta de la Tapae!

— O, asta ar fi cea mai mare dorință a mea! Dar nu numai curiozitatea mă îndeamnă. Dacă aș putea face rost de acest jurnal, l-aș da lui Tryphon să-l copieze pe papirusul de care ți-am vorbit, făcîndu-i o mare bucurie împăratului. Spune-mi, n-ai putea să-l iei pentru un timp foarte scurt?

— Doar ce l-a terminat de scris.

— Cu atît mai bine. Cere-i-l să-l citești și îi vom face împreună bucuria de a-i înapoia jurnalul copiat pe cel mai fin papirus din lume.

Pe Pylades îl cuceri ideea tînărului grec și îi promise că, în aceeași zi chiar, îi va cere împăratului jurnalul de campanie. Ca orice militar fără vocație literară, Traian ținea mult la jurnalul său. Începuse să-l scrie gîn-

dindu-se la Iulius Caesar, dar îi lipsea talentul marelui înaintaș, așa că „opera" lui nu era decît un șir de însemnări seci despre lupte și locuri.

Timocles se trezi atît de aproape de Traian, încît îl fulgeră gîndul nebunesc că, dacă s-ar repezi pe neașteptate, l-ar răpune mai înainte ca cei din gardă să poată mișca un deget. Dar ceea ce avea el de făcut era prea de seamă ca să riște mai înainte de a avea siguranța că totul va merge așa cum dorea el. Avea un plan bun, îndrăzneț, de care trebuia să se țină. Iată că Fortuna era de partea lui. Dacă totul se va desfășura bine, va pătrunde în cele mai nobile case din Roma, și de acolo la Traian.

Întrecerile din ziua aceea nu-l mai interesară cîtuși de puțin, gîndurile fugindu-i la cu totul altceva.

Arria era cu adevărat fericită; nu se mai ferea de ochii lumii, apărea cu Timocles peste tot. În timpul cel mai scurt, dragostea lor fu cunoscută de toată Roma. Se știa că actrița s-a îndrăgostit de un nobil grec, putred de bogat, ceea ce se vedea ușor din viața pe care o ducea. Arunca atît de ușor aurul în stînga și-n dreapta, încît Timocles cuceri lesne prieteniile celor mai de seamă nobili de vîrsta lui. În curînd, el și Arria erau nelipsiți de la petrecerile cele mai alese.

Nu a doua zi, dar trei zile mai tîrziu mimul îi aduse Arriei jurnalul lui Traian. Citindu-l, Timocles simțise de multe ori dorința de a striga: „Nu e adevărat!", și de mai multe ori pe aceea de a-l rupe. Plecă în grabă la Tryphon și i-l încredință în mare taină, spunîndu-i că are nevoie de el într-un timp cît mai scurt. Librarul rămase cu gura căscată cînd văzu ce i-a adus. Își puse iarăși întrebarea: „Cine o fi tînărul acesta, care a putut face rost de jurnalul lui Traian?" De bună seamă că merita tot respectul. În privința tainei, nici o grijă, toată Roma știa a doua zi că Timocles este atît de apropiat împăratului, încît îi încredințase jurnalul campaniei din Dacia. Acest zvon îl făcu și mai căutat pe tînărul grec.

Odată cu „De bello Dacico", Timocles îi adusese spre copiere și „De bello Gallico", a lui Iulius Caesar,

voind să sublinieze apropierea dintre faptele măreţe ale lui Traian şi acelea ale ilustrului înaintaş.

În sfîrşit, sosi şi ziua în care trebuia să se ducă după ele. Hotărî ca Pylades să-l însoţească la Tryphon. Se împrietenise într-atîta cu tînărul mim, încît erau aproape nedespărţiţi.

— Jur pe numele Minervei că n-am văzut operă mai frumos scrisă! se minună mimul. Tryphon, opera asta o să-ţi aducă renume cît toate celelalte la un loc.

— Sînt fericit că mi-am putut arăta astfel recunoştinţa faţă de împărat.

Pylades luă cele două papirusuri şi se grăbi să le ofere împăratului, în timp ce Timocles, cu inima zvîcnind de emoţie şi teamă, se îndreptă spre locuinţa Arriei. N-ar fi putut sta singur, şi pe deasupra simţea nevoia să vorbească despre cele două cărţi. Pylades îi promisese că va trece şi el pe la Arria, să-i spună cum a decurs întîlnirea cu împăratul.

Traian îl primi pe tînărul Pylades, dar nu fără să se întrebe ce s-o fi întîmplat de venise nechemat, pentru că mimul nu urca în Palatinus decît la invitaţia împăratului.

— Ce te aduce, Pylades, la mine, la un timp atît de nepotrivit? îl întîmpină Traian.

— Nerăbdarea.

— Nerăbdarea!

— Numai ea. În clipa în care am avut în mînă aceste două suluri de papirus, n-am mai putut aştepta să mă chemi şi am îndrăznit să mă înfăţişez singur.

Îi întinse cele două papirusuri. Pe Traian îl miră protocolul atelierelor din Sais.

— Charta Traiani?! murmură el, şi Pylades descifră pe faţa împăratului o undă de mulţumire. Cine a adus acest papirus, Pylades?

— Un tînăr entuziasmat de vestea victoriilor tale.

— Tu eşti acela.

— Nu, Traian, eu doar l-am ajutat să-şi împlinească visul. Este vorba de bunul meu prieten Timocles, ce se trage dintr-o veche şi nobilă familie din Beoţia. Cînd s-a răspîndit în toată lumea vestea victoriei tale, se afla în Aegyptus, unde încărca o corabie cu papirus.

Entuziasmul lui a fost atît de mare, încît a comandat meşterilor să facă un papirus cum nu mai e altul. Iată, îl ai în faţă, şi uşor poţi să-ţi dai seama că, într-adevăr, nu există un altul mai bun. Visul lui era să-ţi scrie opera pe acest papirus care-ţi poartă numele. Eu l-am ajutat s-o facă.

Oare cum ghicise tînărul grec că în sufletul lui Traian zăcea dorinţa de a fi ca Iulius Caesar? Cum de ghicise că acest jurnal îl scrisese cu gîndul ascuns de a rămîne urmaşilor ca şi „De bello Gallico"? Entuziasmul tînărului negustor îl bucură pe sobrul Traian ca cel mai sincer omagiu care se putea aduce faptelor lui de arme.

— Spune acestui tînăr că vreau să-l cunosc, Pylades. Plec din Roma pentru un timp scurt. La întoarcere vino cu el. Bănuiesc că trebuie să fie un spirit ales.

— Un mare iubitor de poezie şi filozofie.

— Spune-i că m-am bucurat citindu-mi opera pe acest papirus.

— În curînd toată Roma va scrie pe Charta Traiani, pentru că în Aegyptus se lucrează alte suluri de papirus cu acest protocol pe ele. El s-a grăbit să le ia pe primele şi să le aducă aici.

Pylades alergă într-un suflet la Timocles să-i dea vestea mare că Traian vrea să-l cunoască.

Se apropia clipa cea grea!

— Nu te bucuri? se miră Pylades, pierzîndu-şi entuziasmul în faţa aparentei răceli cu care prietenul primea marea veste.

— Cum poţi rosti aceste vorbe, Pylades? Sînt într-atîta de uimit şi de bucuros, încît am rămas ca o marmură.

Îl îmbrăţişă pe mim, mulţumindu-i, dar gîndindu-se mereu că a sosit clipa...

Şi cum nimic din viaţa modernă a Romei nu rămînea o taină, se află şi vestea că Arria şi Timocles fuseseră invitaţi de Traian. Tînărul grec cucerea repede lumea aristocraţiei romane. Tryphon, dealtfel omul cel mai frecventat de înalta societate, sporea zilnic popularitatea lui Timocles, povestind ce sumă plătise pentru

copierea operei lui Traian. Se părea că are un venit de senator, nu numai de cavaler.

Un alt fapt care făcea să se vorbească mult despre Timocles era, desigur, dragostea Arriei, femeia care respinsese de cîteva ori cele mai nobile prietenii. Şi cum îndeobşte este cunoscut că preţuieşti mai uşor un om care ajunge acolo unde tu nu reuşeşti, tinerii eleganţi ai Romei se uitau cu pizmă la el, dar şi cu respect. Se ajunse pînă acolo, încît fiecare socotea o cinste să aibă printre invitaţii săi pe frumoasa Arria şi pe elegantul ei prieten. La bunul gust al lui Timocles se adăuga acela al femeii, astfel că tînărul grec fu curînd recunoscut ca unul dintre cei mai eleganţi bărbaţi ai Romei. Mulţi îl numeau „Petronius", asemuindu-l cu celebrul autor al Satyricon-ului, la timpul său arbitrum elegantiorum al Romei.

Zilele treceau într-o fugă ameţitoare cum nu mai trăise Timocles niciodată în viaţa lui. Se trezea dimineaţa, îşi lua baia şi micul dejun, alcătuit mai ales dintr-o bucată de brînză şi fructe, pentru că începuse să se îngraşe, apoi se urca în lectică şi se îndrepta spre Arria. Dacă nu se ducea el, sosea actriţa, către ceasul al cincilea, şi rămîneau împreună pînă spre seară, cînd se pregăteau de o nouă vizită.

Fericirea Arriei ar fi fost deplină dacă nu l-ar fi găsit din cînd în cînd pe Timocles abătut sau dacă nu l-ar fi furat atît de des gîndurile.

— Uneori mi se pare că nu eşti fericit la Roma. Te găsesc trist şi îngîndurat, deşi ar trebui să fii cel mai fericit muritor. Ai venit aici chemat de dragostea mea, şi ea este pe deplin a ta. Ai ajuns atît de cunoscut la Roma, încît adesea îmi simt inima muşcată de gelozie, privind femeile care te sorb din ochi. Sîntem poftiţi în cele mai alese familii, iar în curînd chiar împăratul va sta de vorbă cu tine. Celor de-acasă trebuie să le fie greu acum, şi dacă ai fi rămas acolo, ai fi suferit urmările înfrîngerii. O, Timocles, tu eşti o fire prea aleasă ca să trăieşti printre barbarii mirosind a blană de oaie.

— Te înşeli, Arria. Eu am firea obişnuită a poporului din care mă trag, nu sînt mai altfel decît ceilalţi.

— Îţi pare rău că ai venit?

— Nu este ce-ţi închipui! o linişti el, îmbrăţişînd-o. Tu eşti singura fiinţă care îmi răscoleşte sufletul.

— Te văd îngîndurat.

— Poate că mă gîndesc la fericirea mea, Arria! Am dobîndit ceea ce am dorit mai mult. Tu ştii că prea multa fericire copleşeşte omul.

Cum să nu te liniştească asemenea vorbe?

Adevărul era altul. Timocles începuse să se teamă că Zuro nu mai este în viaţă. De cînd se dusese în noaptea aceea la Gît Strîmb, trecuse timp mult, iar pungaşul nu-i dăduse încă nici o veste. La fiecare două zile Callistos lua drumul spre Forum boarium, dar nu primea nici un răspuns. Gît Strîmb se jura că n-a rămas casă din Roma în care să nu-şi fi trimis oamenii să întrebe de acest Zuro, dar nimeni nu ştia de el.

Chiar în clipa de faţă, Callistos se dusese să-l întîlnească pe pungaş, în timp ce Timocles şi Arria plănuiau cum să se îmbrace pentru ospăţul din seara aceea. În sfîrşit, reuşiseră să facă în aşa fel încît să fie invitaţi de Longinus, cunoscutul comandant al leginnii de la Viminacium, şi el unul dintre sărbătoriţii acestor zile. Toţi cei invitaţi se aşteptau la o primire fastuoasă din partea gazdei, bănuind că Longinus vrea să arate că s-a înfruptat bine din prăzile războiului. Cît fuseseră de mari aceste prăzi nu ştia nimeni precis, dar se credea că au fost însemnate, dacă împăratul dăduse plebeilor un congiarium de 650 denari. Despre Cassius Longinus se ştia că nu este prea bogat şi că se ridicase în ranguri militare mai ales prin meritele pe care nimeni nu i le punea la îndoială. Dar mai puţini ştiau că în acel timp comandantul era un om sărac. Crezuse şi el, ca şi ceilalţi, că prăzile acestui război vor fi pe măsura legendelor care se spuneau despre Dacia, dar se înşelase. Nu atît în privinţa aurului, care era într-adevăr în Dacia, ci în privinţa părţii care i se cuvenise lui. Războiul nefiind dus pînă la capăt, comoara, sau comorile lui Decebalus, rămăseseră la Sarmizegetusa. De aceea, primul care se opusese din răsputeri ca războiul să înceteze, şi îl sfătuise pe Traian să continue lupta pînă la cucerirea totală a Daciei, fusese Longinus. Timocles ştia

asta de la Butes, tatăl Manniei care se dusese în solie la Traian să ceară pacea, și îl auzise pe Longinus îndemnîndu-l pe împărat să nu primească. Priceputul comandant de oști făcuse mari datorii înainte de a porni în campanie, fiind convins și el, și creditorii, că la înapoiere va achita totul cu vîrf și îndesat. Traian, care îl prețuia ca militar și ținea mult la el, nu-l ascultase în privința păcii. Revenit acasă, Longinus nu putea să renunțe la stilul său de viață, continua să întrețină o casă deschisă, tocmai pentru a nu da de bănuit că a ajuns în sapă de lemn și că trăiește numai de pe urma cîtorva cunoscuți feneratores — cămătari — care mai aveau încredere în steaua lui și îl mai împrumutau, luîndu-i dobînzi atît de mari, încît în timp scurt datoriile lui se dublaseră. Unchiul său, senatorul Silius, alături de care-l văzuse Timocles în ziua curselor de care, era în aceeași situație, fiindu-i cu neputință să-și ajute nepotul de soră. Amîndoi pariaseră nebunește, sperînd într-o redresare a situației, dar la sfîrșitul curselor se treziră și fără ceea ce mai avuseseră.

Cel care umbla disperat să facă rost de noi împrumuturi era Silius, deoarece Longinus nu voia să-și umbrească gloria de care se bucura acum la Roma. Nu prea avea mare succes bătrînul senator, pentru că toți cămătarii cunoșteau acum sfîrșitul războiului și rezultatele lui pentru Longinus. De unde să mai facă rost de aur acest priceput comandant, dacă nu din prăzi? Se auzea, e adevărat, că Traian i-a făgăduit titlul de comandant peste toate teritoriile care rămăseseră cucerite de legiuni în Dacia și, desigur, va avea un frumos cîștig de pe urma acestei înalte funcții, dar pînă atunci creditele erau închise.

Întrucît Longinus voia cu orice chip ca sărăcia lui să rămînă o taină, pregătise o masă împărătească. Nu bănuia că mulți dintre cei care aveau să bea și să mănînce știau că petrecerea era dată pe bani de împrumut și că el nu se înapoiase din Dacia cu cine știe ce.

Arria, tocmai pentru că mergea la un asemenea mare ospăț, despre care avea să vorbească toată Roma și unde întîlnea întreaga aristocrație a orașului, voia să fie mai frumoasă decît oricînd. Stătea lungită în pat și,

mîncînd o banană, îi explica lui Timocles cu ce bijuterii se va împodobi.

— Îmi pun o pereche de cercei pe care n-am mai purtat-o pînă acum. Vreau să am cele mai frumoase și mai mari perle. Fiecare cercel are cîte două, încrustate în aur roșcat, de aceeași culoare cu colierul. Ai văzut colierul meu din șaisprezece perle?

— Nu, niciodată.

— Sînt sigură că n-o să fie nici unul mai frumos. E lung pînă la brîu și îl rotesc de două ori în jurul gîtului.

— Un hoț care ți l-ar smulge ar trăi o viață întreagă de pe urma lui.

— Trei din cele șaisprezece perle sînt uniones, mai mari decît unghia. Am și trei brățări, mi le voi înșira pe braț, iar în toate degetele cîte un inel. Vrei să-ți dau și ție?

— Nu sînt obișnuit.

— Cel mai elegant bărbat al Romei să nu poarte în degetul mic un inel? Îți dăruiesc eu unul. Bijutierul a modelat pe el un Hercules în luptă cu leul din Nemeea.

Fură întrerupți de strigătele disperate ale lui Callistos, care amenința să intre pînă în cubiculum. Auzindu-l, Timocles se grăbi să-l întîmpine, știind de unde vine.

— Stăpîne, Gît Strîmb zice că a dat de un sclav care știe unde-i Zuro.

— Unde?

— O, stăpîne, îl crezi atît de prost pe cel mai mare pungaș al Romei?

— Atunci cum să-i dau crezare?

— Trebuie să-l crezi, stăpîne, pentru că din ceea ce mi-a povestit, mi-am dat seama că despre el este vorba. Mai există un îndărătnic ca el în toată Dacia? De două ori a încercat să fugă, cît a fost la Roma, și dacă de capul stăpînului nu s-ar fi ținut cei mai de seamă laniști, gata să-l plătească cu denari grei, trecea de mult apa Styxului. Laniștii cred că dacă îl vor avea în școlile lor de gladiatori, în scurt timp n-ar mai exista un altul care să-i stea în față. Și prostul de Zuro, în loc să se pregătească pentru faimă, dă bir cu fugiții. El trebuie să fie, stăpîne, nătărăul de care-ți vorbesc.

— Şi ce vrea Gît Strîmb ?

— Mai întrebi, stăpîne ? Ce poate să vrea un pungaş, dacă nu bani ? Dar cînd a auzit cîte parale vor să dea laniştii pe Zuro, să vezi ce preţ s-a trezit să ceară ! M-aşteaptă, stăpîne, cu cincizeci de taleri. Dar a zis să mă duc în clipa asta, pentru că altfel se răzgîndeşte şi se duce la un alt lanist să-i vorbească despre acest dac grozav. Gît Strîmb te crede lanist.

— Foarte bine, Callistos. Aleargă la el. Îţi aduc chiar acum talerii.

Se înapoie în cubiculum, deschise cufărul în care avea banii şi aruncă într-o pungă preţul cerut de pungaş. Arria nu-l întrebă nimic, deşi era tare curioasă să ştie ce face cu atîta aur. După ce Timocles părăsi camera fără să-i dea vreo lămurire, Arria se apropie de ladă, pentru că zărise ceva care nu putea decît să trezească interesul unei femei. Un mic vas de argint, pe care-l bănuia plin cu cel mai ales parfum. Socotind că i-ar face plăcere lui Timocles să o găsească parfumată, luă micul vas şi încercă să-l deschidă. Capacul micii amfore era atît de bine strîns, încît se chinui zadarnic. Îl prinse in cele din urmă cu dinţii şi încercă să-l tragă. În clipa aceea Timocles intră în cubiculum şi Arria auzi un ţipăt înfiorător.

— Nu ! Arria, opreşte-te !

Femeia nu pricepu ce făcuse atît de rău, încît să îndreptăţească strigătul lui nefiresc.

— Ce... ce-am greşit... dragul meu ? îngăima ea, vrînd să-l liniştească. N-am vrut să te supăr.

Stătea cu amfora în mînă, fără să-şi dea seama că el se aştepta s-o vadă căzînd din clipă în clipă. La ce altceva s-ar fi putut gîndi, cînd o văzuse trăgînd cu dinţii de capac, iar Vezina îi spusese că licoarea dinăuntru, pusă pe piele, scurtează zilele unui om.

— Te rog... dă-mi... asta !

— Am vrut să mă parfumez... Nu e parfum în ea ?

— Ba da... parfum... De fapt nu...

Ar fi dat toată lada de aur pentru o minciună bună, dar nu-i venea nimic în minte atît de repede.

— Dar ce... Timocles.

— Vezi... Arria.... tu nu ne cunoşti... La noi, în Dacia, există un cult al strămoşilor... Cînd îţi moare o rudă apropiată... mama, tatăl... pui într-un mic vas cîteva picături din sîngelui lui, pe care-l porţi la tine, să te ajute în orice împrejurare... Cînd îţi este mai greu, iei în palme vasul şi-ţi rogi strămoşul să fie alături de tine. Pînă am ajuns aici, l-am purtat la gît, legat cu lănţişorul pe care-l vezi că-l are...

— Ooo ?! se înfioră Arria de ceea ce auzea. Şi... al cui sînge este ?

Minciuna odată găsită, îi veni uşor să continue.

— Tatăl meu! Cînd am văzut cum ţii amfora... era ca şi cum i-ai fi băut sîngele.

Arria se cutremură şi îi înţelese spaima. Şi ea avea amulete la care ţinea şi de care nu se despărţea. Dar ceea ce purta Timocles în acel mic vas era cu totul altceva, ţinea de o credinţă a poporului lui.

— Iartă-mă, am crezut că e parfum. Vasul e atît de frumos cizelat...

— Ştiu, draga mea, înţeleg ce ai vrut. Să nu ne mai gîndim la întîmplarea asta. Spune-mi mai bine cum îţi faci cocul pentru ospăţul de azi ?

Iată un subiect care nu se putea să n-o facă pe Arria să uite de toate celelalte. Era fericită că-şi găsise o ornatrice nouă, care se pricepea să facă cele mai neaşteptate cocuri. Ca să vadă cum o să fie al ei, o pusese s-o pieptene mai întîi pe sclava preferată. Şi rămăsese încîntată. De jur-împrejurul cocului, prelungindu-se pînă pe frunte, urma să poarte un colier din cinci rînduri de perle.

Se făcuse ceasul al şaptelea şi Arria se hotărî să plece acasă, ca să aibă timp să-şi ia baia şi să se îmbrace. La ospăţ trebuia să ajungă pe la ceasul al nouălea.

Cum îi văzu lectica îndepărtîndu-se, Timocles fu năpădit de gîndurile care şi pînă atunci nu-i dăduseră pace. Îl aştepta cu cea mai mare nerăbdare pe Callistos.

— Stăpîne! Stăpîne! strigă el din atrium. Stăpîne, ştiu unde-l vom găsi pe nebunul de Zuro. Oi, mihi, ce de taleri ne-a mai costat! se tîngui el, neputînd uita aurul pe care îl dusese lui Gît Strîmb.

— Crezi că asta mă interesează să-mi spui mai întîi? Unde pot să-l văd pe Zuro?

— Nu mai este în Roma! Stăpînul pe care îl are a vrut să-l țină aici, dar pentru că nebunul a încercat să fugă, și chiar să-și pună capăt zilelor, l-a trimis la țară. Așteaptă să se liniștească, să-l hrănească bine și să-l vîndă apoi lanistului Bartalus. Ai auzit, stăpîne, Bartalus! Cei mai renumiți gladiatori au ieșit din școala lui.

— Ai aflat unde e?

— Dar cum crezi, stăpîne? O fi el Gît Strîmb mare pungaș, dar nu i-am pus talerii în palmă pînă cînd nu mi-a spus. I-am plimbat numai punga pe la nas, ca să-l fac să înnebunească mirosind-o.

— Unde e? se răsti Timocles.

— Aproape, stăpîne. Dacă mergi călare pe Via Appia, în trei ceasuri ai și ajuns în livezile din jurul Aricíei. Treci de Aricia, mai călărești cel mult trei mile, apoi te abați de la calea principală spre stînga. O milă mai ai și ajungi la Lanuvium. O, stăpîne, dacă ai ști ce vii sînt pe-acolo! Cunosc bine locurile! Toamna să te rătăcești prin partea aceea, cînd se culeg viile...

— Ești sigur că Zuro e acolo?

— Un om de-al lui Gît Strîmb tocmai se înapoiase cu vestea sigură. E de speriat, stăpîne, ce de pușlamale are pe lîngă el Gît Strîmb. Știa fură din tot Latium-ul și cunosc toate locurile. Cum i-a mirosit a taleri grași, și-a și pus pungașii pe drumuri.

— Care e numele stăpînului?

— Nu-l știu, pentru că Gît Strîmb a zis că merge el pînă acolo. Vrea să mai ciupească ceva.

— O să primească mai mult decît se așteaptă.

— Știi ce-a spus Gît Strîmb, stăpîne? Că n-o să putem să-l scăpăm altfel decît furîndu-l. Gît Strîmb zice că, dacă îl plătești bine, ți-l aduce în palmă, unde vrei tu.

— Mai întîi să-mi spui numele stăpînului! De ce să fac atîta zarvă, cînd pot să-l cumpăr? Am să dau mai mult decît lanistul Bartalus. Spune-i lui Gît Strîmb că îi plătesc să-mi spună numele stăpînului care, după cîte bănuiesc, locuiește aici, la Roma.

— Iar să-i mai dai aur?

— Asta nu te privește pe tine! Du-te și spune-i ce ai auzit.

— Mă duc, stăpîne, dar nu pot să nu mă gîndesc că taro rău e făcută lumea. Pungașul ăsta cîștigă o groază de taleri, iar eu care alerg de-mi tocesc picioarele pînă la călcîie...

— Ai să primești și tu, dacă totul o să se termine cu bine.

— O, stăpîne, ce vorbe mari ai spus! Poate nu știi că peste două zile au loc întreceri grozave...

— Du-te, Callistos! Ai să cîștigi la curse ca și data trecută.

— Era cît pe ce, stăpîne.

— Știu, știu... Mi-ai mai povestit de zece ori. Du-te unde te-am trimis!

Începu să se pregătească și el pentru ospăț. Din clipă în clipă se putea trezi cu lectica Arriei la poartă. Într-adevăr tocmai își punea în picioare sandalele pentru cena, fără călcîi, numai cu două barete în față și una la spate, cînd i se spuse că Arria îl așteaptă.

Deși alergase într-un suflet pînă la Gît Strîmb, Callistos tot nu-l mai prinse acasă pe Timocles, deși acesta îi promisese că-l ia și pe el la ospăț. Callistos știa că după ce trecea miezul nopții, cînd se auzeau cocoșii și stăpînii erau în cel de-al doilea triclinium, golind cupele cu vin, sclavii triclinari se înfruptau serios din rămășițe.

Cînd ajunseră la ospăț, mesenii erau lungiți pe paturile din jurul mesei întinse de jur-împrejurul tricliniumului. Sclavi cu părul lung și ondulat, îmbrăcați cu toții în haine de un albastru viu ca floarea de cicoare, începuseră să așeze pe masă primele bunătăți. Erau la gustatio — aperitivul — alcătuit cu cea mai mare pricepere, ca să stîrnească pofta de mîncare.

Sosirea celor doi tineri fu întîmpinată cu un murmur de simpatie și însuși Silius, unchiul marelui comandant, îi întîmpină, arătîndu-le locurile păstrate. Timocles și Arria îl cunoscură mai întîi pe Longinus.

— Sînt fericit, spuse Timocles lui Longinus, că am fost poftit în casa unui mare comandant de oști. Despre

faptele de arme din Dacia am aflat chiar din însemnările lui Traian.

Vorbise destul de tare ca să audă cît mai mulți dintre meseni.

— Cum, se miră sincer Longinus, emoționat și fericit, chiar împăratul mă laudă în scrierea lui?

— Rînduri pline de avînt înfățișează luptele pe care le-ai dus.

— Știu că ai cumpărat din Aegyptus un papirus minunat pe care ai copiat „De bello Dacico", și ceea ce-mi spui mă umple de bucurie.

Acest schimb de cuvinte făcu să crească simpatia mesenilor pentru tînărul grec. Se bucură de o atenție deosebită și din partea lui Longinus.

Deși împăratul nu era în Roma, se zvonise că-l primise pe Timocles, că stătuse îndelung de vorbă cu el și că îl invitase la viitorul ospăț. Longinus ar fi fost bucuros să se împrietenească mai bine cu tînărul grec.

Arria și Timocles aveau păstrat un mic pat, pe care se lungiră. Sclavii se grăbiră să le scoată sandalele.

Triclinium-ul era deosebit de frumos ornat. Ghirlande de flori viu colorate treceau dintr-o parte în alta, arcuindu-se pe deasupra meselor. Fiecare oaspete era îmbrăcat într-o vestis cenatoria în culori foarte vii, predominant fiind roșul și albastrul. Îmbrăcămintea Arriei era roșie ca focul, scoțînd și mai bine în relief albul perlelor.

Prima surpriză a ospățului fură ouăle, astfel ornate încît păreau niște pui vii. Bucătari încercați făcuseră din felii de măsline ciocuri și ochi, iar din mici ciuperci, aripi, încît fiecare ou părea că e gata să ciugulească foaia de nalbă pe care se găsea așezat. Gazda fu mulțumită de murmurul de surpriză și făcu semn spre triclinarcha — supraveghetorul — să-i grăbească pe sclavii care serveau, astfel ca fiecare mesean să aibă dinainte-i acest prim fel de mîncare.

Mesele erau așezate de-a lungul pereților, pe trei laturi, iar în mijlocul acestei potcoave sclavii împinseră trei vase mari de lut ars, puse în altele mai mari, încît abia puteau fi urnite, deși erau așezate pe platforme joase, cu roți. Primul era cu vin, al doilea

cu apă călduță, iar cel de al treilea — ceva mai mic, numit crater — era gol. Un sclav luă cu o oală cu toartă vin din primul butoi și îl vărsă în crater, apoi turnă peste el două măsuri de apă călduță, din cel de-al doilea vas. Alți sclavi, fiecare cu cîte un cyatbus — vas cu coadă mai lungă — luau vinul amestecat cu apă și-l turnau în cupele oaspeților.

Longinus fu cel care ridică primul cupa și se adresă invitaților :

— Oaspeți dragi, să sorbim prima cupă a acestei mese în cinstea celui care prin curajul său ne-a adus pacea hotarelor : în cinstea împăratului. Obrăznicia barbarilor a fost înfrîntă ! Solii lor i s-au aruncat la picioare, cerșind pacea ! Pe mulți i-ați văzut în Forum, cu capetele plecate. Dacă am oprit războiul înainte de vreme, datorită bunătății lui am făcut-o. Eu n-aș fi lăsat scutul, pînă cînd ultimul barbar n-ar fi fost răpus, chiar în bîrlogul lui.

Goliră cu toții cupele pînă la ultima picătură, și numai sclavul care stătea la picioarele lui Timocles nu trebui să toarne alt vin în cupă. Cuvintele toastului îl înfuriaseră pe tînăr și, cu orice risc, nu puse mîna pe cupă. Noroc că toți priveau spre comandant. Toastul însă îi spori și mai mult sentimentul că se află într-o țară vrăjmașă. Pentru el multe nu mai erau ca atunci cînd totul îl entuziasmase, îl copleșise. Acum, dimpotrivă, totul îl indigna.

Își amintea că la primul ospăț la care participase se uitase îndelung, pe furiș, la solnița de argint din fața farfuriei, neștiind cu ce este plină. Își turnase oțet din avetabulum, pentru că și ceilalți își stropiseră cu el bucatele din fața lor, se folosise cu stîngăcie de cele două mappae, cu care descoperise că se putea șterge pe mîini, dar care erau în așa fel împăturite, ca niște conuri, încît nu le bănuise rostul. Și acum totul era de argint sau de aur : și cupele, și farfuriile, și lingurile, dar nu-l mai impresionau.

La sfîrșitul unui gustatio suculent, triclinarcha anunță cena propriu-zisă, enumerînd de pe o listă prima cena, altera cena, tertia cena, în sfîrșit, toate felurile de mîncare ce urmau a fi servite, fiecare fiind

primită printr-un murmur aprobator. Gazda se îngrijise ca musafirii să aibă o surpriză încă de la prima cena, şi de aceea îi invită în peristylium. Toţi se ridicară miraţi, deoarece niciodată nu se mai întîmplase ca musafirii să fie deranjaţi de la masă. Bănuiau că trebuie să fie vorba despre o surpriză şi, într-adevăr, aşa era. În peristylium fuseseră întinse plăci de marmură pe care ardea un foc puternic. Priviră miraţi vîlvătăile întreţinute de doi sclavi pe care îi recunoscură imediat : erau doi daci. Toţi îi ştiau la Roma pe „bărboşi", cu cămăşile lor lungi, despicate într-o parte, pînă spre şold şi legate la mijloc cu o curelușă lată de un deget.

La un semn al celui care dirija buna desfăşurare a ospăţului, apărură alţi zece sclavi daci, fiecare avînd în braţe cîte o mielușică. Triclinarcha li se adresă astfel :

— Onorabilii oaspeţi vor servi la prima cena friptură făcută ca la barbari, pregătită chiar de ciobanii aduşi la Roma cu turmele lor cu tot.

Dacii stăteau cu feţele în pămînt şi cu mieluşelele în braţe. Printre cei care întreţineau focul era un tarabostes şi triclinarcha anunţă asta ca un lucru deosebit.

— Căciuliţa din lînă albă este dovada originii sale nobile.

Dacul îşi vedea mai departe de treabă, zgîndărind focul, fără să înţeleagă ce se spusese despre el.

Dar invitaţii aşteptau să se mai întîmple ceva, şi se întîmplă. Dacii primiră poruncă să-şi facă datoria. Ei tăiară mieii şi îi înfipseră în ţepuşe lungi cu mînere de argint. Flăcările se molcomiseră, dar mai rămăsese pe plăcile de marmură o spuză care dogorea la zece paşi. Spre mirarea oaspeţilor, dacii băgară mieii în jar, cu blană cu tot, trăgînd deasupra spuză. Nu se mai vedea decît grămada mare de jar, din care începu să vină mai întîi un miros înecăcios de lînă arsă, care-i făcu pe unii să strîmbe din nas. Oare asta era surpriza ?

Fură invitaţi în triclinium, să continue cena, pînă cînd va fi gata friptura.

Arria nu se putu stăpîni şi, lipindu-şi gura de urechea lui Timocles, îi şopti :

— E adevărat că aşa pregătiţi voi friptura ?

El clătină capul a încuviințare.

— Și e bună ?

— Ai să mănînci.

Audius Cestius, care făcea parte din ordinul cavalerilor, ridică și el cupa și toastă în cinstea gazdei, elogiind calitățile de comandant ale lui Longinus și evocînd luptele la care luase parte și din care ieșise victorios.

Vanius, cel mai bun prieten al lui Longínus, ridică și el cupa, amintind alte fapte și merite, iar mesenii goliră și de data asta vinul din cupe.

Lîngă Timocles se aflau doi tineri care îl priveau cu invidie, atît pentru că o însoțea pe Arria, cît și pentru succesele lui. Ce n-ar fi dat ei să poată fi primiți de împărat și să capete popularitate cu repeziciunea cu care o căpătase acest grec ! Amîndoi se pregăteau pentru înalte funcții și aveau planuri bune pentru a cîștiga bunăvoința plebei. Unul dintre ei observase că Timocles nu prea bea și se gîndi că grecul nu vrea să se îmbete. Se socoti cu prietenul său și își puseră în gînd să nu-l lase în pace. Unul dintre ei, Vatinius, înălță cupa și, adresîndu-se lui Timocles, îi spuse :

— Bene tibi, bene te, vivat !

Timocles nu avu încotro și îi răspunse, golind cupa toată, după cum era obiceiul. Al doilea ridică și el cupa, după ce făcuse semn sclavului să umple paharul lui Timocles. Urîndu-i sănătate, îl obligă să golească a doua cupă.

Pe tăvi mari de argint, sclavii aduseră mieii scoși din spuză. Dacii dezghiocară carnea din crusta formată deasupra ; un miros neașteptat de plăcut se răspîndi în triclinium. Rupseră bucăți nu tocmai mici, mustoase, și le puseră în fața oaspeților, care, după ce adulmecară carnea cu ochii pe jumătate închiși, se grăbiră să muște din hartane. Încă nu mîncaseră ceva mai bun ! Între două înghițituri, lăudară ideea grozavă a amfitrionului. Cel mai zgomotos era Caesius Nasica, cunoscutul petrecăreț, despre care unii spuneau că a îmbătrînit în triclinium. Era nelipsit de la orice ospăț. Știa multe glume deocheate, le povestea cu haz, era la zi cu tot ce se în-

tîmpla la Roma și comenta în gura mare, mai ales spre sfîrșitul chefului, după ce golea numeroase cupe de vin.

— Iată, strigă Caesius cu gura plină, aruncînd la fiecare vorbă stropi spre masă, acum înțeleg mai bine de ce Traian, ca și bătrînul Cato, își sfîrșește toate hotărîrile cu cuvintele ... „Așa precum voi preface eu Dacia în provincie romană!" Pot să jur că împăratul a mîncat asemenea friptură.

Gluma lui Caesius fu salutată prin nestăvilite hohote de rîs.

— Ce păcat, Caesius, că Traian s-a lăsat înduplecat de rugămințile barbarilor! îi răspunse Longinus. Nu mai era nevoie decît de un efort, pentru ca totul să se termine pe vecie. Să spună Timocles dacă nu-i așa, că el cunoaște jurnalul împăratului. Acum, ce-am făcut? Nici n-am terminat sărbătorile victoriei, că au și început să vină vești de nesupunere. S-au întîmplat acolo fapte care îndreptățesc vorbele mele și abia aștept sosirea împăratului, să i le spun. Jur pe numele lui Marte că războiul trebuie început și dus pînă la capăt. Comorile Daciei vor ajunge la Roma, și eu le voi aduce!

Oaspeții cerură gazdei să nu mai servească la masă alte bunătăți, ci să mai poruncească aruncarea sub spuză a altor miei.

— Am pregătit pentru voi prepelițe fripte și stropite cu sirop de miere, căprioară vînată anume, care azi-dimineață încă mai alerga prin păduri, păstrăvi și mrene, aruncate de vii pe plita încinsă, stridii...

Fu întrerupt de vociferările mesenilor care, unul cîte unul, se prinseră într-un cor condus de Caesius cerînd „friptură dacică". Gazda nu avu altceva de făcut decît să se lase înduplecată.

Ospățul se schimbă într-un adevărat chef abia cînd trecură în cel de-al doilea triclinium, pentru a lua secundae mensae — desertul — unde îi așteptau grămezi de fructe, iar în farfurii brînză de oi bine sărată, să ațițe pofta de băut. Sclavii aduseră și prăjituri, de asemenea pișcătoare la limbă, ca să se poată bea zdravăn după ele. Pe o estradă, cinci cîntăreți din flaut, aleși dintre cei mai buni, îi primiră cu o melodie de sunete înalte,

parcă cereşti. Toţi cei ce intrau erau întîmpinaţi de un sclav care le punea pe cap o coroniţă din flori roşii şi galbene, ca şi cele din ghirlandele de deasupra meselor. Cîţiva petrecăreţi cerură să se aleagă magister bibendi, şi toţi strigară numele lui Caesius Nasica. Ştiau că el este cel mai priceput în a amesteca vinurile şi nu uita niciodată să ridice cupa, dînd semnalul băuturii. Fu ales şi i se dădu, drept distincţie, o cupă de două ori mai mare, pe care erau gravate capete de mort, să-i amintească celui care bea că trebuie să se veselească, pentru că moartea pune repede capăt vieţii, lipsindu-te de tot ce ţi-a plăcut.

De pereţi erau atîrnate opaiţe mari, cu cinci fitiluri şi cu bazinul din sticlă scumpă care imita rubinul.

Cum trecu de miezul nopţii, luarea-aminte a mesenilor fu atrasă de dulci sunete de chitară. Doi sclavi se apropiau ţinînd o pînză de mătase întinsă, ca o cortină. În faţă păşea chitaristul, care cînta o melodie necunoscută celor de faţă. El se aşeză pe marginea unui scaun de piatră şi atunci sclavii lăsară cortina, în spatele căreia apărură trei dansatoare egiptene. Nu aveau decît pe şolduri o faşă de mătase, care se înnoda în faţă, atîrnînd spre genunchi. Părul negru, retezat pe frunte, şi mărgelele tăiate în formă de piramidă, pe care le aveau la gît, spuneau imediat de unde au fost aduse. Dansul lor era leneş, lasciv, cu unduiri de şolduri şi fremătări de nări.

La un semn al lui Longinus, sclavii suflară în jumătate din opaiţele agăţate de pereţi şi încăperea se cufundă într-o lumină nesigură. În colţul lor, dansatoarele păreau umbre care se zvîrcoleau, sufereau şi explodau în gesturi de fericire.

Arta de bun petrecăreţ a lui Caesius abia acum se dovedea. El urcă lîngă ele şi, cu paşii şovăielnici din cauza băuturii, repetă gesturile dansatoarelor, dînd răspuns mişcărilor lor. Un hohot de rîs acoperi sunetele chitarei. Dar asistenţa izbucni în adevărate strigăte de plăcere cînd Caesius, printr-un gest neprevăzut, trase de nodul eşarfei din jurul şoldului unei dansatoare, desfăcîndu-l. Ea îşi continuă mişcările lascive, iar Caesius flutură tulpanul în jurul lui, imitîndu-i gesturile.

Timocles profită de hazul general și se ridică de lîngă Arria, apropiindu-se de Silius, care tocmai se înapoia la locul său. Bătrînul senator rîdea cu lacrimi.

— E plin de haz Caesius Nasica, îi spuse Timocles senatorului. El e sufletul ospățului.

— Mă mir de unde mai scornește atîtea glume. El s-a îngrijit să aducă dansatoare.

— Sînt chiar din Aegyptus, venite anume pentru acest ospăț?

— Sigur că da, se făli senatorul, încîntat de mirarea din glasul lui Timocles.

— Trebuie să fi costat foarte mult.

— Mai mult decît îți închipui.

— În schimb sînt pline de grație. Au un farmec nou, cu totul altul decît cel al dansatoarelor cu castagnete din Hispania. Am să le chem și la ospățul meu. Trebuie să-l găsesc în toane foarte bune pe cămătar, pînă cînd îmi sosesc din Grecia staterii pe care îi aștept. Am avut noroc să întîlnesc un cămătar de treabă, care nu mi-a cerut dobîndă decît trei la sută.

Silius tresări, așa cum se așteptase Timocles. Vorbele lui loviseră drept la țintă.

— Numai trei la sută?! se miră, uitînd de dansatoare și de tot. Cine e nebunul ăsta?

— Un grec abia sosit la Roma, pe care-l cunosc din Piraeus. Grec fiind, oferă stateri grecești.

Lui Silius tot nu-i venea să creadă, deși Timocles vorbea pe un ton firesc. Nu voia nici să dea impresia că spusele lui meritau atenție. Oare grecul ăsta să nu știe cît de mari sînt dobînzile la Roma, de spune atît de simplu că va lua bani cu numai trei la sută? El plătise treizeci, chiar mai mult. Pentru acest ospăț Longinus promisese patruzeci la sută, ca să-i mai împrumute, asigurîndu-l că în chiar această toamnă războiul cu dacii va reîncepe și că prăzile vor fi atît de mari, încît el, Longinus, va putea să cumpere toată Roma. Nepotul lui abia îl aștepta pe Traian să se înapoieze, pentru a-i arătă dovezile scrise primite de la oamenii lui, din Dacia, care-l vesteau că Decebalus se pregătește iar de război.

Longinus nu pusese niciodată bază pe această pace și nu crezuse în supunerea acestui barbar îndărătnic. Veștile de acum erau limpezi: Decebal începuse să înalțe iarăși cetăți.

— Ești sigur că numai cu trei la sută?!

— Am vorbit foarte clar.

— Și poate împrumuta mai mult?

— Oricît. E putred de bogat. Face negoț în toată lumea. Corăbiile lui le găsești la Tomis sau la Piraeus, la Brundisium sau la Ostia, la Alexandria sau la Sorgintium, din îndepărtata Hispania.

— Ce spui? E chiar atît de bogat? Și ce negustorește?

— Orice vrei, aduce și duce în toată lumea. Triremele lui urcă apele Nilului sau pe Danuvius, iar dacă aștepți tocmai în Tyros, de pe celălalt mal al lui Pontus Euxinus, ai să-i întîlnești și acolo sclavii ridicînd pînzele corăbiilor lui.

— Așa bogat și nu-l știu eu?! Cum spui că-l cheamă?

— Callistos, deși nu este atît de arătos cum îl arată numele. Ca orice om putred de bogat, nu pune preț pe toga cu care se îmbracă. E un libert îmbogățit.

Silius îl luă de braț pe Timocles, cu cel mai prietenos gest, și îl trase afară din triclinium. Senatorul simțise un chilipir nemaipomenit pe care nu voia să-l scape. Se gîndea că și Longinus se va bucura auzind de acest cămătar cumsecade.

— Spune-mi, prietene, grecul ăsta împrumută și pe un timp mai îndelungat?

— Știu și eu?! Cred că da, mai ales dacă cei pe care îi împrumută sînt demni de încredere.

— Despre mine e vorba.

— O, atunci e sigur că da. Și dacă, totuși, numele senatorului Silius îi este necunoscut, ceea ce ar fi posibil, dat fiind faptul că a sosit de curînd la Roma, sînt gata să te însoțesc și să garantez cu numele și averea mea împrumutul pe care-l ceri.

— Ai face una ca asta pentru mine?!... se entuziasmă senatorul, gata să-l îmbrățișeze.

— De ce nu? Longinus este eroul pe care îl prețuiesc cel mai mult dintre comandanții împăratului.

— Da, e un mare comandant.

— Am citit chiar în „De bello Dacico".

— Și unde crezi că-l putem întîlni?

— Aproape că nu există zi să nu-l vezi în Forum, în jurul statuii lui Venus, căreia el nu vrea să-i spună decît Aphrodita Anadiomena, al cărei protejat se consideră.

Silius intră în panică. I se părea că, întîrziind, bogatul grec va afla care sînt dobînzile la Roma și le va urca și el, mai înainte de a ajunge să-i împrumute.

— Timocles, prietene, cînd mergem să-l căutăm pe acest Callistos?

Silius se mai temea ca grecul cămătar să nu audă că e lefter — cămătarii aveau legături între ei, cunoșteau situația fiecărui nobil din Roma. Despre Silius se știa că a sărăcit și bătrînul ar fi vrut să profite de garanția pe care i-o promisese Timocles.

— Mergi cu mine? aproape îl rugă.

— Sigur că da.

— Cînd?

— Într-una din zilele viitoare.

— Nu, nu așa! Hai chiar mîine dimineață. Ne întîlnim către ceasul al cincilea din zi.

— După o noapte albă ca asta?

— Dormim cîteva ore și, după o baie bună, putem ieși în Forum.

Timocles nu voia să-i lase impresia că primește imediat de aceea îl mai lăsă să aștepte cu gura căscată răspunsul.

— Mă trezesc atît de greu dimineața...

— La ceasul al șaselea ești treaz, desigur, dar îl mai găsim oare pe Callistos?

— Aproape sigur.

— Atunci de ce șovăi?

— Vai de mine, să nu crezi una ca asta! Am prea multă simpatie pentru Longinus. Și lui aș vrea să-i fiu de folos, aruncă el momeala, în treacăt.

— Da, și lui? Să vedem... nu știu dacă el are nevoie să împrumute.

Bătrînul știa că da și se gîndise că, după ce va încasa el staterii, o să-l trimită pe nepot. Era bun de stors grecul ăsta simpatic. Ce bine că se îndrăgostise de Arria și că rămăsese la Roma.

— Atunci ne întîlnim la ceasul al șaselea.

— Lîngă statuia lui Venus.

Lui Silius nu-i mai trebui nimic altceva. Se despărți îndată de Timocles, dar îl mînca pur și simplu limba, nu putea să nu-i spună și lui Longinus. Îl luă de o parte pe nepot, povestindu-i ce vorbise cu tînărul grec. Timocles, de la locul lui, nu-i scăpă o clipă din ochi. Bănuise că bătrînul nu va avea răbdare să tacă pînă a doua zi.

Între timp, cheful se desfășura după obiceiul cunoscut al mesenilor. De acum, mulți dintre ei erau amețiți de băutură și mîinile lor căutau apropierea sclavelor.

Pe Timocles îl scîrbea dragostea fără de rușine. Unii își luaseră sclavele pe paturi și în timp ce beau și mîncau, se lăsau mîngîiați. Dansatoarele, rămase toate trei fără mătăsurile de pe șolduri, se mișcau și mai aținător, în potcoava din mijlocul meselor. Una dintre ele sări chiar deasupra și păși în ritm printre cupe, ferindu-se de palmele care o căutau. Caesius își vărsă cupa de vin pe ea, dînd această idee și altora. Pînă cînd trecu pe deasupra tuturor meselor, egipteana făcu o adevărată baie de vin.

Un țipăt scurt de femeie atrase toate privirile spre intrare. Apăruse un schelet de om, dansînd. Era un sclav cu o glugă albă pe cap și cu un fel de penula foarte strîmtă pe el, din pînză albă. Pe ea erau desenate, cu culoare neagră, oasele scheletului, dar atît de bine, încît, în lumina aceea nesigură chiar te puteai speria. După prima clipă de surpriză, toți izbucniră în rîsete. Da, gazda le amintea de moarte, îndemnîndu-i să bea și să petreacă.

Scheletul dansă în ritm de chitară, făcînd gesturi spre meseni, ca și cînd ar fi vrut să-i ia cu el. Mai ales femeile scoteau țipete scurte, ferindu-se înfiorate. Atunci se ridică în picioare Caesius, ținîndu-și cupa deasupra capului.

— Să bem, prieteni, moartea este aproape!

Goliră cu toţii cupele pînă la ultimul strop, dar înrăitul magister bibendi ridică iarăşi cupa. Moartea îl sperie cel mai rău.

— Să mai golim o cupă, prieteni! Astăzi sîntem toţi aici, fericiţi, cine ştie ce va fi mîine? Golind cupele, înfruntăm moartea!

Zicînd aceste cuvinte, el începu să alerge după schelet, ţinînd în mînă o frigare pe care o smulsese de la un sclav. Lovi moartea năprasnic, furios, disperat. Toţi se bucurau de victoria lui Caesius asupra morţii. Îngrozit de spectacolul din faţa ochilor lui şi ameţit de băutură, bătrînul petrecăreţ înfipse frigarea în nenorocitul schelet, care, gemînd scurt, se prăbuşi la pămînt. Gestul fu salutat cu o explozie de bucurie, care creştea pe măsură ce nenorocitul sclav se zvîrcolea iar pînza albă în care era înfăşurat se înroşea. Triclinarcha făcu un semn şi alţi doi sclavi traseră de picioare cadavrul, scoţîndu-l din sală. Cupele se ridicară şi fură pentru a treia oară golite, pînă la cel din urmă strop.

A doua zi, după ospăţul de la Longinus, o ploaie de mustrări se abătu asupra capului lui Timocles. Callistos era supărat foc.

— Bine, stăpîne, cînd e vorba de corvoadă mă găseşti totdeauna, iar la chiolhan dai tot de altul? Nu e prost Callistos că-şi toceşte picioarele umblînd după toţi pungaşii Romei, cu frica-n sîn? Crezi că e uşor să ai la tine atîţia taleri şi să te duci în mijlocul pungaşilor? Parcă tot simţeam un cuţit încercîndu-mi tăria pielii.

— S-ar fi convins că-ncearcă degeaba, Callistos. Cel mult şi-ar fi rupt cuţitele.

— Îţi vine să rîzi, stăpîne. Mie însă nu, deşi mă bucur că te văd mai luminat la faţă. Spune, nu puteai să mă iei şi pe mine să-ţi port sandalele şi să-ţi umplu cupa? Sau pentru treburi uşoare nu sînt bun?

— Cum era să te iau cu mine, Callistos, cel mai bogat armator al Greciei, omul cu o mie şi una de trireme care străbat toate mările pămîntului? Să-mi umpli cupa tu, cel mai generos fenerator, care nu iei dobîndă decît trei la sută, în timp ce alţii jumulesc patruzeci?

Tu, suflet bun, care ai grijă de toţi bătrînii dezmăţaţi, după ce şi-au cheltuit averile la cursele de care? Puteam să fac una ca asta?

— Stăpîne, îţi rîzi de mine! Rizi, dacă asta te înveseleşte.

— Cum poţi să rosteşti asemenea vorbe, Callistos? Triremele tale taie valurile în Mare Ibericum, şi în Mare Ligosticum, şi în Mare Tyrrenum, şi în Mare Adriaticum, şi în Mare Aegeum, şi în Pontus Euxinus, şi în...

— Stăpîne! Nu-ţi bate joc de firele mele de păr alb, dacă ar fi existat pe creştetul pleşuv. Chelia face să nu mi se vadă vîrsta, dar tîmplele mele sînt cărunte. Oare asta e tot ce merită Callistos? Ăsta e cel mai bun răspuns pe care îl dai supărării mele?

— Altul, mai fericit, Callistos.

— Stăpîne, îngăduie-mi să mă duc la treburile mele.

— Aici sînt treburile tale, Callistos. Ascultă mai întîi ce am să-ţi spun, şi numai după aceea să faci pe bosumflatul. Aşează-te pe scaunul de colo.

Callistos îl privi cu ochii holbaţi a mirare. Un sclav invitat să stea în faţa stăpînului rămas în picioare?

— Să nu vadă ceilalţi sclavi, stăpîne! Şi aşa mă pizmuiesc că sînt în graţiile tale.

— Stai, cînd îţi poruncesc!

Se aşeză. Află pe îndelete tot ceea ce vorbise Timocles cu bătrînul senator.

— Şi eu... stăpîne... să mă dau drept cămătar?

— După cum foarte bine ai auzit. Ai venit de curînd la Roma şi nu cunoşti dobînzile.

— N-o să creadă asta, ascultă-mă pe mine. Aseară era băut, dar azi, cînd o să se gîndească mai bine, n-o să creadă. Şi dacă o să creadă azi pe jumătate, o să se gîndească la ceva necurat. Şi dacă n-o să se gîndească bătrînul Silius, o să se gîndească Longinus, pe care îl ştiu că are minte cu carul.

Vorbele lui Callistos îl puseră pe gînduri. Nu cumva o dobîndă atît de mică o să dea într-adevăr de bănuit?

— Tu abia ai venit la Roma şi nu ştii cum merge piaţa.

— Un om care e atît de prost încît să arunce staterii mai înainte să se intereseze cît poate să ia dobîndă nu ajunge să strîngă atîta avere. Ce face mai întîi un cămătar decît să întrebe de dobînzi?

— Trebuie să creadă, pentru că altceva nu avem de făcut decît să-l convingem. Numai să fii tu cu băgare de seamă, să nu te dai de gol. Tu trebuie să-l convingi. Şi nici nu eşti cămătar. Un libert îmbogăţit care îmi împrumută bani pentru că mă cunoaşte. Altele sînt afacerile tale.

— Am să-l conving, stăpîne, pentru că în capul meu pleşuv e multă minte. Am şi găsit ce să-i spun, mai bine-zis ce să-i spui tu, încît să creadă totul.

— La ce te-ai gîndit?

— Afli îndată, dar cum să-ţi spun cînd în buzunar nu am nici un denar?

— Pungaşule!

— Păi, stăpîne, de cînd m-ai tot trimis la Gît Strîmb, oi fi învăţat şi eu ceva, că de aceea am capul atît de mare.

— Ai să-i pierzi şi pe ăştia la curse.

— După cît sînt de nenorocos, nu m-ar mira.

Luă punga cu denari, o cîntări şi, după ce o ascunse bine, vorbi:

— Stăpîne, ştii de ce nu iau dobîndă mai mare de la aceşti tocători de averi?

— De ce?

— Pentru că nu mă lasă bunul Dumnezeu, cel care a făcut cerul şi pămîntul, şi pe noi, oamenii!

— Eşti nebun, Callistos?

— Ce bine ar fi, stăpîne, să fie aşa! Cine e mai fericit decît un nebun, dar din păcate sînt un biet fugit dintr-o legiune, care a ajuns pe meleagurile...

— Lămureşte ce vrei să spui.

— Stăpîne, eu am avut un prieten, care în cele din urmă a ajuns să se închine noului zeu. Din ziua aceea n-a mai pus mîna pe cuţit sau pe armă şi n-a mai vorbit decît despre iubirea aproapelui. Auzi prostie, stăpîne, să vorbeşti de dragostea dintre oameni tocmai în ziua de azi, cînd unul îl trage pe sfoară pe celălalt mai rău ca niciodată! În sfîrşit, stăpîne, din toată prostia lui, am

înțeles că creștinii ăștia nu vor să împileze pe nimeni, nu se bucură de avere, nu le pasă dacă au la masă un fazan fript sau cîteva ciuperci perpelite pe jar. Silius și Longinus nu se poate să nu știe ce credință au creștinii, că doar se vorbește din ce în ce mai mult despre catacombele lor, din afara zidurilor cetății. Cînd stai de vorbă cu ei, dă-le de înțeles că aș fi căzut în această nouă credință și că nu mai jecmănesc oamenii de frica lui Dumnezeu.

— O, pungaș bătrîn, nici că se putea ceva mai bun! zise fericit Timocles, aruncîndu-i o nouă pungă cu denari.

— Așa e, stăpîne, că m-am gîndit bine?

— Trăiască Gît Strîmb, care a reușit într-un timp atît de scurt să facă dintr-un pungaș prost unul deștept!

Callistos se bucură și el de bucuria lui Timocles și puseră amîndoi la cale întîlnirea cu Silius, lîngă statuia zeiței Venus.

După figura pe care a făcut-o Silius în clipa întîlnirii, Timocles și-a dat seama că bătrînul cavaler nu se prea aștepta să-l vadă. L-o fi crezut băut cînd i-a vorbit despre acel chilipir. Senatorul venise mult mai devreme la locul hotărît, îmboldit și de Longinus. Comandantul, după ce își limpezise capul de băutură, și după ce își asigurase faima de om cu avere — așa credea el, pentru că invitații știau mai toți adevărul — se trezise în minte cu noianul de gînduri, deloc vesele, ale situației lui materiale disperate. Costase ospățul, costaseră dansatoarele — despre care se și vorbea în toată Roma —, costase vinul și vînatul pe care-l devoraseră spre ziuă, după ce mesenilor le mai trecuse pofta de friptură dacică. De aceea primul lui gînd fu la ceea ce îi spusese senatorul în toiul petrecerii. Oare să fi fost adevărat, sau grecul ăsta despre care se vorbea atîta era un fanfaron care nu știa ce trăncănește după ce bea o cană de vin?

Timocles aranjase cu Callistos să nu apară prea repede. După ce se va întîlni el cu Silius, să mai aștepte ca la o jumătate de ceas, să-l fiarbă bine pe senator, și apoi să le iasă în cale. Simțea o mare plăcere la gîndul că o să-i spună, din cînd în cînd, că o fi

plecat cămătarul din Roma. Voia să-l vadă perpelindu-se. Şi aşa se şi întîmplă. Silus îl întreba la fiecare cinci paşi :

— Nu-l vezi ? Încă nu-l vezi ? Să nu fie pe undeva pe-aproape. Hai şi mai încolo, că doar n-o sta lipit de statuie.

— Vine el, nu cred că o fi plecat din Roma !

— Era vorba să plece ? întrebă, pierit, senatorul.

— Nu, dar parcă nu ştii cum sînt oamenii ăştia ? Afacerile îi cheamă de colo-colo, încît nu stau într-un loc decît atîta timp cît nu sînt chemaţi în altă parte.

— Poate că nu a plecat...

— Sau o fi... Dar asta nu ştiu dacă se cade să ţi-o spun.

— Spune, nu mă face curios !

— Numai dacă îmi juri că n-ai să mai vorbeşti nimănui ce auzi de la mine.

— Jur.

— Dealtfel nici nu sînt atît de sigur.

— Spune, spune !

Se apropie de urechea lui şi-i şopti :

— Ştii de ce cred că nu ia dobîndă prea mare grecul ăsta bătrîn ?

— Nu pot să-mi închipui.

Timocles se uită în jur, ca şi cînd urma să-i mărturisească o mare taină :

— Mi se pare că e creştin. El n-ar mărturisi-o nimănui, dar am auzit de la altcineva. Ai aflat ce-i învaţă noua credinţă pe adepţii ei...

— Am auzit eu ceva !

— Să se umilească, să nu împileze alt om, să nu înşele, să nu se bucure de nenorocirile altuia. De aceea dă el banii aproape fără dobîndă, convins că aşa îşi slujeşte zeul.

— Eee ? ! Auzi prostie ? ! Dar ce-mi pasă de motivele lui ?

— Să nu cumva să dai de înţeles că ai aflat ceva. Ştii cît sînt de prigoniţi şi...

— Pe marele Joe, am oare vreun interes să mă port ca un nătărău ?

— Uite-l !

Silius tresări, de parcă ar fi primit un picior în spate.

— Unde ? Care-i ?

— Cel de colo, îmbrăcat modest.

— Cel pleşuv ? De lîngă statuie ?

— Da. Ştii că ei nu pun preţ pe ceea ce îmbracă. Priveşte-l ! Poţi să spui că arată ca un om care nu poate trage după el aurul pe care-l are ?

— Nu arată, jur pe tot Olimpul că nu !

Callistos avea o mutră atît de caraghioasă, în chip de cămătar, că puteai să te prăpădeşti de rîs. Se tot făcea că nu-l vede pe Timocles, pînă cînd acesta îl strigă :

— Hei, Callistos, sînt fericit că te văd sănătos !

— Şi eu mă bucur, tinere Timocles, şi îţi invidiez anii puţini. Singura avere pe care n-o putem păstra...

— De ce te plîngi ? Pe măsură ce ai pierdut din ani, ai cîştigat în avere. Dacă vrei, poţi dormi în pat de aur.

— Omul trebuie să fie modest, Timocles ! Să nu rîvnească mai mult decît are ! Cînd ne urcăm la cer, luăm ceva cu noi ?

Timocles îi făcu pe ascuns semn lui Silius, care voia să-i sublinieze senatorului părerea că bătrînul cămătar e creştin.

— Ai mare dreptate, Callistos, această înţelepciune de multe necazuri ne-ar scuti, dar omul este numai dorinţi şi greşeli, iar viaţa noastră îi dă nenumărate prilejuri să nu le poată ocoli.

— Aşa este, Timocles, aşa este. Omul uită măsura raţiunii, lăsîndu-se pradă simţurilor !... Dar ce te-aduce pe aici, frumosule tînăr ?

— Chiar pe tine te căutam.

— M-ar bucura să ştiu că ţi-ai amintit de mine, fără să ai nevoie de mine.

— O, Callistos, cum ghiceşti gîndurile oamenilor. Ştii de acum că o nevoie m-a făcut să te caut. Mă cunoşti de mulţi ani şi ştii cine sînt.

— Îl cunosc, mai ales, pe tatăl tău.

— Mă străduiesc să fiu demn de numele lui, prin tot ceea ce fac. Am venit aici adus de afacerile pe care le ştii.

— Mai cari papirus peste mări și țări ?

— Asta știu să fac.

— Nobil negoț. Eu duc și aduc tot ce este pe lumea asta. Nu cumva ai pierdut vreo triremă încărcată pe care o aștepți aici ?

— Nu, Callistos. Neptun mi-a fost întotdeauna prielnic. Dar am nevoie, totuși, să împrumut ceva stateri de la tine.

— Nu cumva te-a furat viața destrăbălată ?

— Fii liniștit, prieten al tatălui meu ! Nevoile negoțului mă fac să-ți cer împrumut.

— Atunci îți voi da cît îmi ceri.

— Îți sînt recunoscător, Callistos. Dobînda e aceeași sau ai mărit-o ?

— Niciodată n-am luat mai mult de trei la sută.

— Atunci pot să fiu liniștit. Dar iată că mai am o rugăminte. În fața ta este senatorul Silius, de care poate ai auzit.

Știindu-și faima, senatorul se rugă în gînd să nu fi auzit, și Callistos mărturisi, spre rușinea lui, că nu-i cunoaște numele.

— Eu am sosit de curînd la Roma și duc o viață atît de retrasă. Sînt fericit că am prilejul să stau de vorbă cu un nobil senator.

— Bătrîne Callistos, am venit împreună ca să garantez cu propriul meu nume un împrumut pe care nobilul Silius vrea să-l ia de la tine.

— Cuvintele tale sînt pentru mine cea mai bună garanție, deși într-o afacere ca asta numai ceea ce este scris rămîne de căpetenie.

Timocles îl lăudă pe Silius, spunîndu-i că e unul dintre cei mai respectați nobili ai Romei, că în Senat cuvîntul lui are o mare greutate, ajungînd, în sfîrșit, să-i amintească și cel mai de seamă lucru, că este unchiul marelui comandant Longinus. Această din urmă veste părea că-l interesează în cel mai înalt grad pe cămătar.

— O, marele Longinus ? Știu, știu ! Corăbiile mele urcă pe Danuvius pînă la Viminacium. Numele lui Longinus este pe buzele tuturor acolo.

Pentru că grecul avea stateri de aur, Silius ceru un împrumut de 1 000, ceea ce însemna o sumă respectabilă. Callistos se învoi și rămase ca a doua zi senatorul să vie cu papirus scris, iar el să aducă stateri.

De bucurie, Silius îi pofti la el, dar grecul se scuză, spunînd că nu poate să-și lase unele treburi. Și apoi era o zi în care el nu mînca și nu bea pînă nu apunea soarele. Senatorul nu insistă și plecă fericit, însoțit de Timocles, căruia îi mulțumi din tot sufletul. Tînărul îi spuse că trebuie să se întîlnească peste o jumătate de oră cu Arria și își luă și el ziua bună de la senator. Silius atît aștepta. Alergă într-un suflet la Longinus, să-i spună vestea cea mare.

Timocles avea însă altele de făcut, înainte de a se lăsa întunericul. Bietul Callistos nici nu-și terminase bine rolul de cămătar, că trebuia să joace un altul. Cu denarii în mînă, urma să se ducă la stăpînul lui Zuro și să încerce, oferind oricît, să-l cumpere.

— Să dai îndoit de cît au dat cei doi lanișți.

— O să se sperie.

— Nu-i nimic!

— O să mă întrebe de ce vreau neapărat să-l cumpăr. O să se mire că pe sclavul ăsta se bat atîția să-l aibă.

— Spune-i că ești și tu lanist, sau că vrei să deschizi o școală de gladiatori și să te faci lanist. Spune-i orice vezi că e gata să creadă.

— Stăpîne, de ce nu te duci tu și mă bagi pe mine, un bătrîn păcătos de aproape cincizeci de toamne? Nu te gîndești la picioarele mele?

— Callistos, ai început să mă jupoi! Nu mai faci cea mai mică treabă fără răsplată.

— Stăpîne, Gît Strîmb e de vină. Ultima dată mi-a spus că numai nebunii aleargă pe degeaba și de aceea te-a jecmănit el așa.

— Acum mă jecmănești și tu.

— O, stăpîne, este adevărat, dar de unde din altă parte să storc și eu cîțiva denari? Acum e timpul să strîng, mărturisi cu mare sinceritate bătrînul sclav — că după ce ne-om întoarce la Sarmi, n-ai să te mai uiți

la mine și am să primesc doar o lefșoară amărîtă de instructor.

— Măcar de i-aî păstra, numai că-i prăpădești pe toți la curse. Cîți ți-au mai rămas din cei căpătați pînă acum ?

— Nu știu, stăpîne, nu i-am numărat.

— Nu mai ai ce număra. Poftim, și acum, șterge-o din fața ochilor mei !

Peste două ceasuri, Callistos se înapoie cu buzele umflate. Nu făcuse nimic.

— N-am putut să-l hotărăsc, stăpîne. I-am dat cît mi-ai spus — adevărul era că încercase să oprească ceva și pentru el din acești bani —, i-am spus că sînt lanist, că... În sfîrșit, degeaba, pentru că el a și semnat vînzarea. Mîine dimineață, cel mai tîrziu poimîine, Zuro o să ajungă în școala gladiatorilor. Stăpînul abia așteaptă să scape de el, zice că îl ține în lanțuri, ca să nu-l piardă. E adevărat ce ne-a spus Gît Strîmb.

— Dacă așa n-a mers, o să-l luăm în alt fel. Aleargă la...

— Iar, stăpîne ?

— Aleargă la Gît Strîmb și spune-i să ne aștepte, la noapte, cu cîțiva oameni în afara orașului, dincolo de Porta Appia. Să aducă și doi cai în plus. Nu te tocmi cu el. Cît cere, atîta să-i promiți.

De data asta Timocles vorbise cu atîta seriozitate, încît Callistos nu mai încercă să-l stoarcă de un singur as măcar.

După ce se lăsă întunericul, Timocles și Callistos, fiecare cu cîte o penula ieftină, se furișară pe poarta din spate a casei și porniră grăbiți. Trecură Rivus Herculaneus și apucară pe Via Appia, pînă la poarta orașului. În afară, spre Aricia, la o milă depărtare, trebuia să-l întîlnească pe Gît Strîmb cu oamenii lui.

Pungașii îi așteptau nerăbdători.

— Asta a fost la Zuro și l-a văzut în lanțuri, arată Gît Strîmb spre un pungaș cu a cărui mutră puteai speria copiii și ziua. Haideți, că avem mult de mers.

Pungașii călăreau foarte bine, așa că se așternură pe o goană nebună. Pe la ceasul al șaselea din noapte, trecură prin Aricia, dar nu toți o dată, ci cîte doi, doi,

să nu trezească bănuieli. O jumătate de ceas după aceea erau în apropierea locului și, puțin mai tîrziu, cel care cunoștea drumul ridică brațul, făcîndu-le semn să oprească.

— Acolo! arătă el spre o villa rustica așezată pe o coastă de deal și înconjurată din trei părți de o pădurice deasă, dar tînără.

Descălecară. Gît Strîmb se înțelegea cu hoții lui numai din semne scurte și precise. Un singur deget îndreptat într-o anumită parte era de ajuns ca cei cărora li se adresa să știe ce au de făcut. Se împărțiră în două cete și înaintară.

Timocles mergea alături de Gît Strîmb, și cînd vru să-l întrebe ceva, pungașul îl săgetă cu o privire care îi îngheță vorbele pe buze. „L-a furat nu se vorbește", gîndi el, ascultînd de porunca din privirea șefului. Ar fi vrut să-l întrebe cine locuiește în villa aceea, dacă nu-i vor întîmpina cei dinăuntru, dar se părea că pungașul care fusese în recunoaștere își cunoștea bine meseria și adusese toate știrile de care aveau nevoie. Gît Strîmb mergea la sigur. Deși nu văzuse aceste locuri în viața lui, se descurca de parcă pe aici ar fi copilărit, dovadă că i se descrisese totul cu multe amănunte.

În față era clădirea propriu-zisă în care locuiau stăpînii, cînd veneau să petreacă în aer liber un timp oarecare, iar în spate, dincolo de peristylium, începeau camerele sclavilor, care și ele dădeau spre o curte interioară, pe care o închideau din trei părți.

În această curte a sclavilor se putea intra și printr-o poartă din spate, atît de mare încît să poți ieși ușor cu un car încărcat cu marfa pentru piață.

Gît Strîmb arătă spre acea poartă și coborîră în pas repede. Ascultară dacă dincolo de ea se aude ceva, apoi doi pungași se aplecară, iar al treilea se urcă pe spinarea lor. Al patrulea se căță pe spinarea celui de-al treilea și ajunse pînă deasupra porții. Nu i-a fost deloc greu să coboare dincolo și, puțin după aceea, bîrna groasă care sătea de-a curmezișul fu dată, fără zgomot, la o parte. Intrară și se strecurară pe lîngă ziduri, aproape lungiți pe burtă, ca să nu fie zăriți din camere. La a treia fereastră, hoțul care fusese în recunoaștere

se opri și se chiondări înăuntru, încercînd să vadă prin întuneric.

— Îl cunoști? i se adresă Gît Strîmb lui Timocles.

— Sigur că da.

— Strigă-l încet, să nu se sperie. De aici, din fereastră.

Cu glasul nesigur de emoție, Timocles își chemă șoptit prietenul. O dată, de două ori! La a treia strigătură auziră zgomotul unui lanț, apoi glasul lui Zuro care întrebă, în limba dacă:

— E cineva?

— Eu sînt!... Nu scoate o vorbă! îi răspunse Timocles. Vino la mine!

— Sînt înlănțuit!

— Ia-ți greutatea în brațe și vino!

— Sînt prins de perete.

Timocles crezuse că de lanțurile lui atîrnă greutatea care face ca sclavul să nu poată fugi. Stăpînul fusese mai prevăzător și-i legase lanțurile picioarelor de un belciug zidit în perete.

Gît Strîmb știa asta, sau în orice caz fusese prevăzător, deoarece unul dintre pungași scoase din sîn o rangă scurtă, de fier. Intră în cameră urmat de un al doilea. Timocles începuse să se obișnuiască cu întunericul, astfel că-i văzu ce fac. Băgaseră fierul în belciug și îl răsuceau, slăbindu-l.

— Mai repede! porunci Gît Strîmb.

Zgomotul făcut de răsucirea belciugului trezi din somn sclavii care dormeau alături. Bănuiră imediat că Zuro încearcă să fugă, ajutat de alți cîțiva, și nu avură curajul să iasă din casă. Începură să țipe, pentru că stăpînul ar fi fost necruțător cu o astfel de faptă, și ar fi ispășit-o cu toții. Legea îi pedepsea pe toți sclavii pentru fapta unuia. De curînd se auzise că un sclav își înjunghiase stăpînul și alți douăzeci fuseseră omorîți. Degeaba au plîns și s-au jurat cu toții că n-au știut nimic, cei care i-au acuzat au susținut că nu se poate ca vreunul dintre ei să nu-l fi auzit vreodată pe făptaș vorbind urît despre stăpîn. Fuga lui Zuro ar fi însemnat pedepsirea lor cruntă.

— Mai repede! strigă Gît Strîmb la cei care încercau să tragă belciugul din perete.

— Acum e gata!

Sclavii strigau din casă, iar pungaşii îi ameninţau cu cuţitele şi cu săbiile.

Administratorul acestei villa era un libert pus pe îmbogăţit, hapsîn şi crud, care auzind gălăgia şi bănuind că Zuro vrea să fugă, înşfăcă sabia şi ăpăru. Dar Gît Strîmb nu era degeaba unul dintre cei mai mari pungaşi de cai ai Romei. El prevăzuse apariţia libertului şi trimisese un om să-l aştepte. Între cei doi începu o luptă pe viaţă şi pe moarte, din care numai pungaşul putea ieşi învingător, deoarece libertul de mult nu mai mînuise sabia. Pentru că Timocles le ceruse să nu facă moarte de om, pungaşul mai mult îl hărţuia, încercînd să-l dezarmeze, ceea ce reuşi.

— Dacă nu spui sclavilor să tacă, te străpung! îl ameninţă, proptindu-i vîrful sabiei în piept.

— Tăceţi din gură! strigă gîfîind libertul, fiindu-i scumpă viaţa.

Încercară degeaba să tragă inelul din perete, pentru că se răsucea, dar nu ieşea. Înfuriat, Gît Strîmb îi porunci libertului să ceară sclavilor o daltă şi un ciocan, şi cu ajutorul lor tăiară lanţul.

Timocles îşi îmbrăţişă prietenul şi se cutremură cînd îl simţi subţire şi slab. Nu mai era flăcăul puternic pe care îl întîlnise la înapoierea de la Roma. Se topise carnea pe el.

— Haide! îl împinse hoţul pe libert, îndemnîndu-l să încalece.

— Unde mă duceţi? Oi mihi! Nu mă omorîţi! Nu fac nimic rău! începu el să se tînguiască, împotrivindu-se.

— Nu-ţi fie teamă! îl linişti Gît Strîmb. Te luăm o bucată de drum, ca să nu vorbeşti prea repede şi să pui pe cineva să ne ia urma.

— Jur să nu fac nimic!

— Gura! Încalecă!...

Timocles îşi trase pe ochi gluga care îi atîrna pe umeri şi se apropie de libert.

— Lasă-l puțin! Vreau să termin și eu o socoteală cu el. Ține punga asta, îi spuse, aruncîndu-i prețul pe care urma să-l ia stăpînul lui Zuro de la lanist. Atît a vrut stăpînul pe el, atîta îi dau. Să nu cumva să oprești o parte, că...

— Nu... Jur pe numele lui Joe că nu!...

— Să știi că am să aflu. Acum încalecă și hai cu noi, că nu pățești nimic! Poruncește sclavilor să stea liniștiți în camere, pînă la înapoierea ta.

Libertul dădu poruncile cerute și încălecă, pentru că ceva din glasul celui care i se adresase îl liniștise. Era convins că el nu este de teapa pungașilor și că se slujește numai de ei. Cine știe ce o mai fi și cu sclavul ăsta!

Cînd ajunseră în Via Appia, Gît Strîmb, care mergea în frunte, nu o apucă spre Roma, ci în partea opusă. După ce mai merseră vreo jumătate de milă, îi porunci prizonierului:

— Du-te acasă și stai liniștit! Dacă aflu că ai dat de veste pînă mîine în zori, să știi că ne mai vedem noi. Mîine să te duci să te plîngi stăpînului. Ai auzit?

— Da... mă duc acasă...

— Șterge-o!

N-a așteptat să-i spună de două ori.

După ce dispăru, Gît Strîmb porunci întoarcerea spre Roma. Numai Timocles, Zuro și Callistos intrară în oraș pe poarta pe care ieșiseră, pungașii rămaseră să dea un ocol și să se strecoare cîte doi-doi, pe altă poartă, prin Piața Praestina.

Se despărțiră după ce Gît Strîmb primi și el o pungă de aur, prețul tocmit pentru treaba făcută.

Cînd ajunseră acasă, feriți de ochi străini, prietenii se îmbrățișară și își povestiră prin cîte trecuseră. Vorbeau pe șoptite; în camera rămasă în întuneric Timocles vedea din cînd în cînd sclipind, umeziți de ciudă, ochii prietenului.

— Să-l ucizi, Dadas! Să-l ucizi! gemu el. O picătură din licoarea lui Vezina îi curmă zilele!

— Pînă atunci mai avem încă multe de făcut! Cînd am venit aici, primul meu gînd era să te găsesc. Acum vin altele la rînd.

— Eu ce să fac?

— Nimic, Zuro, nimic. Stai ascuns în camera asta, să nu te vadă nici un sclav. Voi da poruncă aspră ca nimeni să nu pătrundă aici. Din sclav în sclav, nici nu știi cum umblă vorba la Roma, și mîine chiar ne-am trezi cu pretorienii în poartă. Mănîncă și prinde putere, că nu se știe dacă nu vom avea nevoie de ea. Sîntem în inima dușmanilor și în orice clipă putem fi dați de gol.

— Să stau aici, fără să fac nimic?

— Pînă cînd am să pun la cale fuga ta spre Sarmi. Poate că am să te trimit la Ostia, pe corabia cumpărată, după cum ți-am spus. Nu te speria, că n-ai să te îngrași prea mult stînd degeaba. Cel mai de seamă lucru este ca nimeni să nu te bănuiască aici. Totul s-ar duce de rîpă. Și acum, hai, lungește-te și trage un pui de somn, că ți-o fi ajungînd pentru noaptea asta.

Chiar a doua zi, însă, era să se întîmple ceva cu totul neprevăzut, care ar fi putut schimba dintr-o dată soarta celor doi prieteni. Timocles și Zuro mai dormeau, după noaptea albă, cînd în vestibulum apăru Silius, trimis cu noaptea în cap de Longinus. Comandantul încă se mai îndoise de vorbele unchiului, dar cînd acesta venise și-i spusese că a aranjat totul și că va primi un împrumut cu o dobîndă atît de mică, devenise nerăbdător să-l cunoască pe grec. Îl trimisese la Timocles atît de dimineață, cu rugămintea ca acesta să se ducă și să aranjeze să primească amîndoi împrumuturile, în aceeași zi.

Un senator să străbată Roma înainte de ceasul al treilea era un fapt cu totul neașteptat, și lecticarii se întrebau ce i s-o fi întîmplat stăpînului lor.

Degeaba încercă portarul să-l oprească, pentru că Silius, după ce îi spuse cine este, porni spre atrium, ținînd-o întruna:

— Anunță-l pe stăpînul tău că-l caută senatorul Silius! Grăbește-te, dacă vrei să nu pun lecticarii să te biciuiască aici chiar!

Scandalul fu auzit mai întîi de Callistos, care se grăbi să vadă ce se întîmplă. Cînd dădu cu ochii de Silius, se făcu nevăzut.

Cînd Timocles află cine îl caută, sări ca ars:

— Ce vrea la ceasul ăsta ?

— Ce să vrea, stăpîne ? I-a mirosit a aur bun şi ieftin, şi se grăbeşte să nu scape pleaşca. Poate crezi că e vreun gogoman bătrînul acesta petrecăreţ ?

Callistos ghicise motivul pentru care Silius se trezise atît de devreme.

— O, prieten drag, îl întîmpină senatorul, ştiu că ceasul e nepotrivit, dar Longinus m-a trimis cu o mare rugăminte la tine.

Timocles se gîndi că senatorul avea mare nevoie de el, dacă îl numea prieten drag. Era mai bine, pentru că planul lui pe asta se baza.

— Te-am smuls din braţele vreunei frumoase ? chicoti bătrînul, bătîndu-l prieteneşte pe umăr. Ei, ei, cînd eşti tînăr, nici nu ştii cînd se face ziuă ! Pari nedormit, dar vesel, ceea ce mă face să cred că n-ai pierdut noaptea fără folos.

— E chiar aşa, dar cine poate pune stavilă tinereţii ?

— Viaţa trebuie trăită, să ştii de la mine, Timocles ! Lasă stoicilor filozofia, iar nouă viaţa, încheie, rîzînd poznaş.

După acest început, pe care Silius îl făcuse cu gîndul ascuns de a cîştiga bunăvoinţa lui Timocles, îi mărturisi de ce a venit cu noaptea în cap. Tînărul grec se arătă atît de binevoitor, încît bătrînul fu gata să-l îmbrăţişeze, jurînd în acelaşi timp că de mult nu mai întîlnise un om de ispravă ca el. Timocles îi promise că va veni cu Callistos la Longinus, către ora a şasea din zi.

— Îmi aduce şi împrumutul despre care am vorbit ?

— O, sînt sigur că-l va avea la el !

Această ultimă asigurare îl linişti pe deplin, iar senatorul porunci lecticarilor să alerge cît pot de repede la Longinus.

După ce făcură haz pe seama senatorului, Timocles îi spuse lui Zuro :

— Prietene, toată întîmplarea asta te lasă fără barbă.

Zuro se posomorî. Orice ar fi fost gata să facă, numai să-şi taie barba, nu. I se părea că rămîne în pielea goală.

— De ce să-mi tai barba ?

— E primejdios să mai rămîi o clipă cu înfățișarea asta de dac. Tot o să te vadă cineva în cele din urmă și dăm de bănuit. Venirea pe neașteptate a lui Silius m-a speriat.

— Trebuie neapărat?

— Trebuie, Zuro! Ai nevoie de o altă înfățișare. Uită-te la mine. M-ai fi recunoscut, dacă nu m-ai fi știut atît de bine? Dintr-o povară, pe care nu știu cum s-o ascund, ai să ajungi un ajutor de care am mare nevoie. O togă elegantă are să facă din tine un prieten cu care pot ieși în lume. Am nevoie de tine, Zuro. Ne apropiem de clipa cea mare și neprevăzutul ne poate întîmpina la tot pasul. Dacă Decebal ar fi aici, ți-ar cere să faci acest sacrificiu. Știu... știu că ai fi în stare de multe, numai să poți păstra barba asta frumoasă, dar o să crească ea, cînd vom ajunge acasă.

Îl bărbieri Callistos, iar Timocles îi pregăti o togă elegantă, din stofă fină, albastră ca și ochii lui. Cînd Zuro se privi în oglindă, nu se mai recunoscu.

— Nu știu cum să mă port, cînd arăt așa.

— Ca și mai înainte, Zuro, prietene. Nu te gîndi nici o clipă că ești altul. Dar ca să fii, într-adevăr altul, îți mai trebuie ceva.

— Ce?

— Spune, Callistos, de ce mai are nevoie?

— De nume, stăpîne!

— Ai auzit? Îți trebuie un nume și după aceea mergi cu noi la cel mai bun prieten al tău.

— Prieten?! Cine?

— Longinus, comandantul de la Viminacium. Nu-ți vine să crezi, dar tu ești asociatul lui Callistos la negoțul pe care îl face în Dacia, și ai venit cu vestea tristă că afacerile nu mai merg. Dar am să-ți mai spun eu amănunte. Callistos le știe pe ale lui. Cum să-l cheme, grecoteiule, pe Zuro al nostru?

— Tot grec, stăpîne?

— Se înțelege. Sau... poate fi altceva, un nubian, un ilir sau un celt.

— Atunci să-i spună Synda, stăpîne, că e frumos. Cunosc eu unul cu numele ăsta și e din Iliria.

— Synda să fie! hotărî Timocles. Dar să nu-l uiți. Și să știi că din clipa asta, n-ai voie să mai pomenești vreun nume adevărat. Nu-l auzi pe Callistos cum îmi spune stăpîne din două în două vorbe? Acasă e sclavul meu, iar la Longinus un mare cămătar și negustor. O, Synda, prietene, îl admiră Timocles, cine o să-ți reziste în această Romă?

Arăta ca un tînăr roman energic, călit pe cîmpul de luptă, ars de soare și bătut de vînt. Ochii lui albaștri își aprinseseră culoarea după a togii. Obrazul, mai palid din cauza bărbii, îi dădea o înfățișare și mai ciudată.

— Să ne grăbim, Longinus e nerăbdător. Comandanții nu știu să aștepte.

— Și mai ales cînd e vorba de aur! adăugă Callistos.

Timocles luă din cufăr pungile cu bani de aur dinainte numărați și ii dădu lui Callistos, care îi și vîrî în sîn, ca un adevărat cămătar. Gestul lui era firesc, pentru că iubea cu adevărat aurul. Dacă îl arunca, totuși, era numai pentru că erau altele pe lume pe care le iubea și mai mult.

— Ține și acest papirus, pentru act, și să fii cu băgare de seamă ce scrii.

— Lasă, stăpîne, dacă și Callistos o mai fi prost! Și chiar prost dacă aș fi, cînd ai în sîn atîta aur, simți cum te deștepți. Aurul poleiește și prostia, de o face să strălucească mai abitir ca soarele.

— Lasă înțelepciunile și hai să mergem!

Longinus, parcă neîncrezător, îl scruta cu atenție deosebită pe bogătașul Callistos. Nu i se părea demn de numele lui să stea mult de vorbă cu un cămătar, dar nici afară nu putea să-l dea, mai înainte de a termina treaba. Văzîndu-se cercetat cu atîta atenție, Callistos, intră la idei. El nu știa că gîndurile marelui comandant erau cu totul altele decît credea el. Se gîndea că Roma s-a umplut de liberți și plebei înavuțiți, că un nobil nu mai are cu ce să-și ducă viața pe care o merită, pentru că ei învîrt tot felul de afaceri și storc aur și din piatră seacă, de multe ori de pe spinarea celor din rîndul cavalerilor sau chiar al senatorilor. Callistos nu descifra pe fața comandantului disprețul dinăuntru, se credea

scrutat pentru că... nu arăta a om atît de avut. Nu cumva comandantul are un ochi mai bun decît prostănacul de Silius? Mai ales că el, Callistos, urma să-i îndruge o poveste destul de încurcată, care trebuia să se termine într-un anume fel. Neapărat într-un anume fel!

Situaţia grea pentru cămătarul de ocazie, fu înlăturată de apariţia unchiului, a lui Silius, care întîrziase puţin şi venise într-un suflet. Senatorul nu avea stăpînirea lui Longinus, iar renumele nu-i mai dădea bătaie de cap. Longinus era cel care avea nevoie de bani, dar şi de renume, ceea ce unchiului i se părea cu neputinţă de păstrat.

Callistos numără bătrînului senator împrumutul făgăduit, apoi semnă actul prin care se stabilea data pînă cînd trebuia să fie înapoiat. Abia acum se dovedi că grecul Callistos este un om bun, care nu jecmăneşte prin dobînzi, dar nici prost nu era, pentru că actul fu încheiat astfel încît senatorul garanta cu propria lui casă şi avere împrumutul. Silius însă era convins că pînă la data aceea va avea cu ce să scape de datorii.

— Am să-i înapoiez mai devreme decît crezi, onorabile Callistos. Uite, pentru că e şi nepotul meu de faţă, îţi încredinţez o taină. În curînd vom porni iarăşi războiul cu dacii. Longinus are dovezi că Decebal nu ţine seama de condiţiile păcii. Chiar ieri a primit o nouă ştire care dovedeşte reaua lui credinţă. Cum se întoarce împăratul la Roma, Longinus îl convinge. Cunoşti Dacia. Dacă spui că ai fost pe acolo, ştii ce prăzi ne aşteaptă...

— Aşa să fie oare? întrebă Callistos cu glas schimbat.

Longinus, părîndu-i-se că unchiul nu este pe deplin crezut, interveni şi el, adăugînd:

— Cred că şi împăratul a aflat ceva. Am auzit că la înapoiere o să ceară Senatului consimţămîntul pentru construirea unui pod peste Danuvius. Vrea să-l trimită pe Apollodoros să cerceteze bine locurile unde l-ar putea ridica.

Spre marea uimire a celor doi nobili, tocmai veştile care credeau ei că-l fac pe grec să le împrumute bani

cu mai multă ușurință păreau că-l sperie. Vorbele lui Longinus îl făcură în cele din urmă să se tînguie, ca de o mare nenorocire :

— Oi, oi ! făcu grecul vînturîndu-și capul deznădăjduit. Oi mihi ! Ce aud, nobile Longinus ? Ce-mi aud urechile astea bătrîne ? Crezi cu adevărat că încă în toamna asta începe războiul ?

— Fii sigur ! Vrei să așteptăm ca dacii să-și ridice iar zidurile, cînd acum le au culcate la pămînt ?

— Dar sîntem în pragul iernii ! Știi doar ce iarnă este acolo și că e cu neputință de înaintat prin omătul pînă la briu.

— Tocmai de aceea trebuie să ne grăbim. O mare greșeală a făcut împăratul cînd s-a lăsat înduplecat și a primit pacea. Dacă pornim chiar acum, cea dintîi zăpadă ne prinde la Sarmizegetusa.

— Oi mihi ! Tot ce aud, nobile Longinus, mă îngrozește. Mai bine nu veneam, mai bine nu știam toate astea ! Să fi venit totul ca un trăsnet și să mă fi culcat la pămînt. Toată averea mea se va spulbera în vînt, toată agoniseala de-o viață !...

— Ce vrei să spui ?

— Că mai bine îmi cădea mîna, decît să fi scris numele meu pe acest papirus, nobile Longinus. Să-l rupem!

Senatorul pipăi repede pungile cu aur și se jură în gînd să nu le mai înapoieze, orice ar fi fost.

— Cum poți rosti asemenea vorbe nesăbuite ?! se răsti Silius la grec. Pe papirus am scris limpede cînd trebuie să-ți înapoiez datoria și cînd dobînda.

— Da, dar nu știam toate cîte a avut bunătatea să mi le spună nobilul Longinus.

— Vorbește mai pe înțelesul meu !

— Nobile senator, n-aș putea să vorbesc decît atunci cînd numai eu și cu Longinus am fi de față. Îl știu de mic copil pe Timocles și mă încred în cuvîntul lui, dar nu pot să vorbesc de față cu el. Nici măcar Synda, care este tovarășul meu la multe din negoțurile pe care le fac, nu vreau să asculte.

— Dacă afacerile îți cer să rămîi numai tu, Callistos, în această nobilă casă, noi te lăsăm.

Cum se văzu numai cu Longinus, cămătarul începu iar să se tînguie :

— Oi, mihi ! Ce mi-a fost dat să aud ! Întreaga mea avere se va duce de rîpă !

— Vorbeşte, omule, odată ! îşi ieşi comandantul din sărite. Spune de ce ţi-e frică ?

Callistos aştepta să se înapoieze şi Silius, care ieşise cu Timocles şi Synda, şi apoi să vorbească.

— Acest tînăr pe care l-aţi văzut, Synda e numele lui, a sosit chiar azi din Dacia cu vestea că a cumpărat mii şi mii de piei de miel, pe care să le ducem în primăvară tocmai în Asia Minor, în atelierele de făcut pergament. Am plătit dinainte mieii care vor fi fătaţi la primăvară. Sînt mulţi greci care din Histria, din Callatis şi din alte oraşe se duc să cumpere miei din Dacia. Ca să fiu sigur, am achitat înainte. Am cumpărat şi mierea pe care o vor strînge albinele abia la vară. Ştiam că războiul s-a terminat şi nimic n-o să facă să-mi pierd averea. Şi acum ce aud ? Că am rămas sărac, că am pierdut toţi staterii plătiţi, că i-am aruncat pe Danuvius. Oi mihi ! Oi !... Cum să mai împrumut un as măcar, de unde ? Synda a venit la Roma, să ia staterii cu care să plătească şi alte turme. De unde să-i mai dau ? Nobile Silius, să rupem acest pergament !

— Cum să-l rupem ?! Eşti nebun ? Ai venit aici ca să tocmeşti un alt împrumut, nu ca să-l iei înapoi pe primul.

— De unde să ştiu că războiul bate la uşă ? O, nobile Longinus, fă ca războiul ăsta să nu înceapă şi recunoştinţa mea va lua forma grămezilor de aur. Ai dovezi că Decebalus este necredincios ? Lasă-l în plata lui Joe atotputernicul ! Acum sau altă dată, tot va plăti neobrăzarea de a fi înfruntat legiunile Romei. Nobile Silius, ajută-mă să-l conving. Sînt gata să dau împrumutul fără nici o dobîndă şi pe un termen lung... Nu vreau nici o dobîndă, pentru că nu din ea îmi scot cîştigul. Eu nu sînt cămătar care trăieşte din bani împrumutaţi, eu sînt negustor.

Longinus fu gata să-şi tragă sabia şi să-i zboare capul, dar Silius holbă ochii, momit de ceea ce auzea.

în capul lui și începuseră să încolțească planuri mari, pentru că, din tot ce spunea grecul se desprindea un lucru, că era rost de stors aur bun, fără prea mare osteneală.

— Dă-l afară, Silius? porunci Longinus.

— Oi mihi! Jur pe numele sfînt al lui Venus, protectoarea mea, că n-am vrut să-l supăr pe nobilul Longinus. Nobile Silius, ajută-mă să-mi recapăt averea! De ce să pornească acum un război, care poate să înceapă oricînd altă dată?

— Stai, Callistos, nimeni nu ți-a spus că războiul a început.

— Dacă Longinus vrea, împăratul vrea și el. Știu că prietenia împăratului pentru Longinus izvorăște din prețuirea ce i-o poartă. Pe cine să creadă că e nevoie de un nou război, dacă nu pe comandantul legiunilor din Dacia?

— Dă-l afară, Silius!

— Stai, Longinus, nu lăsa mînia să pună stăpînire pe tine. Omul din fața ta nu-ți cere nimic, își plînge numai nenorocirea. Cine s-ar trezi peste noapte sărac și ar dănțui de bucurie? Lasă-l să se vaite; și dacă vom putea să-i micșorăm nenorocirea, de ce să nu încercăm? Senatul n-a fost niciodată prea bucuros că legiunile au trecut Danuvius. Crezi că acum, cînd pacea abia s-a încheiat, o să fie mai binevoitor? De unde atîta siguranță că războiul va începe chiar acum?

— Cel mai tîrziu în primăvară!

— O, Longinus, cîte războaie n-am văzut începînd, fără ca ele să fi pornit vreodată.

— Știu sigur că împăratul vrea să facă din Dacia o provincie romană. Nu întîmplător am înaintat pas cu pas, întărind spatele cu zeci de castre și cetăți. Dacia va fi provincie romană!

— Să fie, dar nu acum.

— După ce Decebalus își ridică iar zidurile? Cîte mii de vieți va costa fiecare piatră reziditată? Dacă ai ști, Silius, cît s-ar bucura barbarul ascultîndu-te. Crezi că el ar cere altceva, decît timp ca să se înarmeze și mai bine, să cheme la el noi fugari și să învețe și mai straşnic mînuirea catapultelor și a balistelor? Sulițele

și pietrele lor le vom primi în piepturile noastre. O, Silius, dacă ai fi fost la Tapae, m-ai fi înțeles. Dacă ai fi văzut cum se aruncă în luptă barbarii ăștia, cărora mai întîi și mai întîi de moarte nu le este frică. Mai poți înspăimînta cu ceva un om care nu se sperie de moarte, ci o caută ?

— Bine, Longinus, ce pot face pînă la vară ? Cît să se înarmeze ?

— Nu-i cunoști ! Zidurile cresc de parcă au rădăcini în pămînt ! Și femeile, și copiii, și bătrînii cară piatră ! Și toți sînt luptători, cînd te prind la strîmtoare.

— Callistos, degeaba vorbim acum... Fii liniștit și lasă în grija mea unele treburi. Du-te acasă și vino mîine la mine. Vino cu Timocles.

— O, nobile Silius, n-aș vrea să afle nimeni că voi fi sărac. Timocles ar putea să-mi fie copil, să-l lăsăm departe de treburile noastre.

— Cu atît mai bine ! Vino mîine, Callistos.

Cămătarul nu mai zăbovi o clipă. Știa că nimeni de pe lumea asta nu-i va pleda mai bine cauza pe lîngă Longinus decît senatorul.

— Nobile Silius, mai înainte să părăsesc această casă, aș vrea să-ți spun o vorbă.

Silius îl urmă pînă în vestibulum, curios.

După ce se mai asigură încă o dată că nu-i poate auzi nimeni, Callistos îi vorbi în șoaptă, ca unui aliat cu care complotează ceva :

— Nobile Silius, pierderea mea ar fi atît de mare încît, dacă tu ai reuși să-l convingi pe Longinus, rupem papirusul pe care ne-am scris amîndoi numele.

Într-adevăr, la orice s-ar fi așteptat Silius, numai ca acest grec să-i poată da o mită atît de mare, nu. Callistos era gata să renunțe la împrumut, dacă îl va convinge pe Longinus să nu-l sfătuiască pe împărat să pornească războiul.

— Nu am decît rugămintea ca în Senat să pună o vorbă bună pentru pace.

— Negoțul tău în Dacia este atît de mare ?

— Cît nici nu gîndeşti, nobile Silius. Toată averea mea este acolo. În prăzile legiunilor ar fi şi tot avutul meu.

— Şi... dacă Longinus îl va sfătui pe împărat să păstreze pacea şi ar ascunde dovezile de necredinţă ale lui Decebalus, poţi să-l împrumuţi şi pe el?

— Cu oricît, nobile Silius, pentru că negoţul îmi aduce cîştig. În fiecare primăvară, după ce vînd pieile de miel tocmai în Pergam, pot să reînnoiesc împrumutul meu, fără nici o dobîndă şi pentru un termen...

— Ce termen?

— N-am să cer înapoierea lui decît în ziua în care războiul va porni. Atunci voi fi sărac şi voi avea nevoie. Altfel, şi zece ani n-am să-mi amintesc de el.

— Trebuie că-ţi merg bine treburile pe-acolo!

— E adevărat, nobile Silius, şi ar fi păcat să le pun capăt. Cumpăr ieftin în Asia Minor, vînd scump în Dacia. Cumpăr ieftin în Dacia, vînd scump în Asia Minor. Cîştig de două ori.

— Bine, am să vorbesc cu Longinus şi am să-l conving.

— Toată nădejdea mea este în înţelepciunea vîrstei noastre. Ştii cum este tînărul plin de foc, dar nu-i strică să asculte şi de părul albit de griji.

— Vino mîine, Callistos!

— Voi fi acolo unde-mi spui. Şi dacă îl convingi, adu şi papirusul cu numele lui.

— Îl voi aduce.

— Împrumutul să fie garantat prin averea pe care o are, precum şi prin frumosul domus în care locuieşte. Cît despre termen... lăsăm timpul să treacă. Poate că războiul n-o să înceapă niciodată.

Timocles, Synda şi Callistos aşteptară cu sufletul la gură vestea de a doua zi. Oare bătrînul senator îl va convinge pe trufaşul comandant, care sigur era la mare ananghie sau, dimpotrivă, propunerea îi va da de bănuit şi se vor trezi cu pretorienii în atrium?. Aşteptară toată noaptea cu săbiile lîngă ei, gata să lovească şi să fugă. Callistos înşeuase trei cai şi-i ţinea gata de drum. Trimiseseră în urmă cu mai multe zile un sclav să-l

vestească pe șeful echipajului de pe Caliope să ridice ancora și să pornească spre sud, să se ducă la Brundisium unde să aștepte. Oare o fi ajuns? Timocles se gîndise că dacă vor fi nevoiți să fugă, îl vor căuta mai întîi spre Ostia, unde știau că are ancorată corabia, iar dacă vor bănui mai multe, aveau să-i ia urma spre nord. Nimeni nu se va gîndi că el se va îndrepta spre sud, la Brundisium, de unde va trece ușor peste Mare Adriaticum.

Dar nu se întîmplă nimic, iar a doua zi Callistos, cu sufletul încă îndoit, îl întîlni pe Silius.

II

De mult nu mai fusese atît de plin Senatul — pînă la ultimul loc, din cele 300. Adesea se întîmpla ca trimișii senatului să facă două și trei drumuri pînă la senatori acasă, pentru a-i invita să vină să asculte sau să ia cuvîntul într-o dezbatere. Unii erau bătrîni și bolnavi și se urneau greu din pat, alții nu voiau să ia parte la discuțiile care se încingeau. De data asta, locurile erau toate ocupate de senatori, toți bărbați în vîrstă și cu figurile grave. Chiar împăratul luase loc în scaunul său, ca simplu senator, pentru că aici nu era decît atît. Desigur, se bucura de o cinste în plus și cuvîntul său era ascultat cu mai multă luare-aminte.

Semicercul amfiteatrului în care aveau loc dezbaterile de azi era plin. Împăratul anunțase că ar dori să vorbească el primul, și senatorii erau nerăbdători. În Senat fuseseră poftiți, excepțional, cîțiva comandanți de legiuni și alți oameni de seamă, printre care și Apollodoros. arhitectul de care Traian nu se despărțea în nici o campanie. Toți cei de față se întrebau de ce invitase Traian pe Hadrian, pe Licinius, pe Sura,

pe Claudius Livianus, pe Longinus să ia cuvîntul în Senat.

La ceasul stabilit, împăratul se sui pe tribunalul din fața amfiteatrului și se adresă senatorilor :

— Patres conscripti — părinți conscrișI, senatori — sînt bucuros de fiecare dată cînd, fiind aproape de Roma pot veni în mijlocul vostru, să-mi spun părerea cu privire la mersul treburilor statului. Știți cît preț pun pe părerea oamenilor destoinici și că niciodată nu mi-a plăcut să iau hotărîri fără a consulta adunarea Senatului, fără a mă sfătui cu voi, cei mai de seamă bărbați ai Romei.

Iată, patres conscripti, care sînt grijile ce-mi apasă umerii și pe care le aduc în fața voastră. Știți că zeii au vrut ca eu să spăl rușinea păcii încheiate cu ani în urmă de către Domitianus. Prin tăria armelor, am înfrînt obrăznicia barbarilor, aducînd la Roma vexilium-urile și prizonierii pierduți de Fuscus.

Victoria grea pe care am cîștigat-o cu prețul multor jertfe este astăzi, la numai puțin timp, pusă în cumpănă de obrăznicia barbarilor. Iscoadele mi-aduc vești care mă fac să cred că am greșit încheind pacea, înainte de a fi terminat războiul. Că nu trebuia să punem capăt luptei decît atunci cînd legiunile noastre ar fi stăpînit Sarmizegetusa.

Dacia trebuie făcută provincie romană, pentru că numai așa vom avea liniște la granița dinspre Danuvius. Decebalus e prea puternic, prea cutezător, prea șiret și se bucură de prea multă trecere printre barbari, ca să nu fie o vie amenințare pentru Roma. Nici un dușman nu este mai aproape de Latium ca el și nici un altul nu ar putea strînge sub același steag o armată atît de numeroasă. Mă gîndesc, patres conscripti, că s-ar putea ca odată să ne trezim în fața armatelor unite ale tuturor barbarilor strînși în jurul acestui Decebalus, priceput în arta războiului și în arta de a-și găsi aliați. Greu a fost războiul cu dacii. Deși numai bastarnii i-au ajutat cu cavalerie, mi-am sfîșiat veșmintele ca să leg cu ele rănile soldaților în luptele de lîngă Durostorum. Pe locul acela am pus să se ridice

un altar în memoria celor căzuți vitejește, și un monument care să țină vie în amintirea noastră acea bătălie cumplită. Decebalus a știut că am adus o bună parte din cohortele legiunilor din Moesia Inferior înspre Viminacium, și ne-a lovit spatele, dovedindu-se bun militar. Dacă nu se spărgea gheața sub copitele cailor, nu știu cum s-ar fi terminat lupta aceea. Dar ce va fi cînd alături de daci vor lupta și triburile costobocilor, și triburile din nord ale burilor, care au și trimis o ciupercă scrisă, în care mă amenințau, sfătuindu-mă să-i las în pace pe daci și să mă înapoiez la Roma? Ce se va întîmpla cînd marcomanii, și cvazii, și burii, și alte triburi sarmatice, buni călăreți, se vor uni împotriva imperiului?

Un murmur străbătu asistența. Traian nu mai vorbise atît de convingător de mult, de cînd ceruse Senatului încuviințarea de a porni legiunile spre Sarmizegetusa. Oare acum voia să încalece iar și să pornească războiul, cînd nici nu se terminaseră zilele de sărbătoare ale primei victorii? În orice caz, ceea ce spunea el era adevărat, iar senatorii își aminteau că aproape aceleași cuvinte le rostise și atunci, înaintea războiului. Tot cu această coaliție barbară speriase Senatul și căpătase încuviințarea de a porni la luptă.

— Patres conscripti, vești din ce în ce mai rele vin din Dacia. Decebalus, care a implorat pacea, promițînd să dărîme zidurile cetăților și să înapoieze fugiții din imperiu, după ce a stricat cîteva dintre ele, le ridică iar, în mare grabă, mai trainice decît au fost. Dezertorii din legiuni știu că găsesc la el casă și plată bună. Toți cei care urăsc Roma fug la Sarmizegetusa și se alătură lui. Atelierele au început din nou să bată scuturi și săbii, iar meșterii lui au învățat de la inginerii noștri să facă baliste și catapulte. Am ajuns astăzi să mă căiesc că n-am ascultat sfatul lui Longinus, să nu opresc elanul legiunilor și să le las să-și urmeze drumul pînă în cuibul barbarilor. Iată, mă văd nevoit să iau cuvîntul în fața voastră, bărbați destoinici și cumpătați, și să cer o nouă campanie de pedepsire. Voi face din Dacia o provincie romană! Aurul barbarilor va umple Roma, grîul ei va sătura plebea Romei. Bogății nebănuite zac

în tezaurul lui Decebalus și vor răsplăti din plin strădania noastră. Războiul trebuie să înceapă chiar acum! Fiecare zi pierdută îl ajută pe barbar. Legiunile sînt aproape de cuibul lui întărit; pînă la căderea primei zăpezi, îl voi aduce aici legat de carul meu. Apollodoros să plece chiar mîine la Danuvius, să aleagă locul trecerii, iar în urma noastră să înceapă construcția unui pod de piatră.

— Un pod de piatră peste Danuvius?! se auzi un glas mirat din mijlocul senatorilor.

— Da, patres conscripti, un pod de piatră care să lege provincia Dacia de imperiu. Dacă răbdarea voastră nu a fost pusă prea mult la încercare de cuvîntul meu, dați-i voie să ne spună el dacă e sau nu cu putință să înalțe această mare construcție.

Senatul aprobă ca Apollodoros să vorbească și marele arhitect luă locul împăratului.

— Părinți conscripți, de curînd am umblat pe malurile marelui Danuvius, căutînd locul cel mai potrivit pentru așezarea unui pod trainic. Cred că l-am găsit în apropiere de Drobeta, unde albia apei nu e prea lată. Am și desenat un pod sprijinit pe douăzeci de picioare, pe care ar putea trece nestingherită o legiune, cu mașinile ei de război, numai într-o dimineață. Va fi o mîndrie a Romei acest pod. Și urmașii noștri se vor minuna de el. Dați-mi consimțămîntul ca mîine chiar să pornesc într-acolo.

Marele arhitect coborî grăbit spre locul său. Nu-i plăcea să stea în fața atîtor oameni iluștri. Vorbise puțin, pentru că întotdeauna fusese convins că era un mare arhitect, dar un prost orator.

Spre mirarea unora, cel care ceru cuvîntul fu Silius, pe care demult nu-l mai auziseră vorbind. Credeau că se grăbește să-l lingușească pe împărat, dar mare fu mirarea lor, ca și a împăratului, cînd auziră ce spune. El nu numai că nu se gîndea să se dea bine pe lîngă împărat, dar îl și înfruntă, întrebînd:

— Oare pe podul construit în mare grabă nu se va putea merge decît într-o singură direcție? Nu va fi el la fel de bun și pentru barbari, care și mai ușor vor trece apa și vor prăda, știind că repede se vor putea retrage?

Să gîndim bine, patres conscripti, cînd vom lua această hotărîre. Toată primăvara, și vara și toamna, Danuvius ne apără de invazia barbarilor, și numai iarna, cînd gheața leagă cele două maluri nu ne putem apăra de ei și ne pradă, ajungînd cîteodată pînă la Naissus. Să nu aruncăm banii visteriei ca să facem drum barbarilor spre noi!

Puținele vorbe rostite de Silius fură primite cu un murmur prelung de aprobare. Senatorii știau că visteria fusese goală pînă la încheierea păcii, și ea nu trebuia golită în cheltuieli nesăbuite. Îl știau pe Traian aplecat spre astfel de construcții, și ei nu luau ușor o hotărîre care avea să coste mult, foarte mult. De aceea întîmpinaseră binevoitor vorbele lui Silius, și de aceea se ridică Trotinus, bătrîn stimat pentru cuvîntările lui pline de miez. Se urcă greoi pe tribunalul din fața amfiteatrului. Vorbele lui erau așteptate cu interes chiar de către împărat.

— Patres conscripti, ascultîndu-l pe Silius, mi-am amintit că în urmă cu puțini ani, ne-am strîns în acest înalt sfat, ca să găsim mijloacele cele mai bune de a scăpa imperiul de la foamete. Cu toții încercam atunci să punem stavilă unor vicii atît de adînc înrădăcinate în viața noastră, încît nici nu ne mai dăm seama că ar trebui să ne rușinăm de ele. Am căutat atunci să găsim mijloacele de întoarcere la străvechile datini, care făceau viața noastră mai sobră, mai plină de virtuți. Aurul care a curs în rîuri spre Roma, tot așa a și pornit mai departe, pentru că edilii, pretorii, consulii, senatorii, comandanții legiunilor, liberții îmbogățiți peste noapte au aruncat aurul cu ușurință, înălțînd la țară locuințe lucrate în marmură scumpă, au cumpărat pe prețuri care ne sperie vase minunate de aur și bronz, sau picturi, au cerut negustorilor cele mai fine mătăsuri, ca să le poarte și bărbații, s-au lăsat pradă dorințelor femeilor, împodobindu-le cu găteli bătute în nestemate, aduse din îndepărtatul Orient, iar aurul s-a dus pe toate astea la neamurile străine sau chiar la dușmanii noștri. Ospețe care nu cunosc nici o măsură cheltuiesc din veniturile noastre pentru că nu putem scăpa de moda care face ca fiecare oaspete să se aștepte să mănînce numai

bunătăți aduse cu greu, de la mari depărtări. Toate astea, la care am adăugat plata legiunilor și cheltuielile războaielor, au făcut ca imperiul să rămînă cu visteria goală și să ne dea multă bătaie de cap. Vă amintiți, patres conscripti, că am numit atunci o comisie de oameni destoinici, care să hotărască măsurile necesare pentru limitarea cheltuielilor publice, ca să trecem de criza cea grea. Dar astăzi, stăm noi mai bine cu veniturile? Visteria e atît de plină, încît să nu mai avem grijile de acum cîțiva ani? Din fericire, putem răspunde că nu mai stăm atît de rău ca atunci, că prăzile Daciei ne-au scos din încurcătură, că împăratul a putut dărui fiecărui plebeu un congiarium de 650 denari. Rămîne să chibzuim îndelung, patres conscripti, ce ar fi bine să facem pentru a nu ajunge iar cu visteria goală? Să socotim. Traian, cînd a pornit războiul acum un an, a amintit pe bună dreptate de pacea rușinoasă încheiată de Domitianus. Astăzi, dimpotrivă, avem o pace dictată de noi.

— Pe care dușmanul n-o respectă! strigă cineva.

— Pe care, se zice că dușmanul n-o respectă. Rămîne să vedem în ce măsură nu ține seama de ea, și dacă nerespectînd-o va ajunge mai puternic decît a fost, încît să însemne o amenințare pentru noi. Eu nu mă pronunț în nici un fel, dar propun să ascultăm părerea unui conducător militar. După aceea, am să vorbesc încă o dată.

Urmă la cuvînt Longinus, care se urcă pe tribunal la un semn al împăratului. Pentru că fusese cel mai înfocat dușman al păcii încheiate, Traian se bizuia pe cuvîntul lui, ca să schimbe părerile senatorilor.

— Patres conscripti, greu îi vine unui militar, obișnuit mai mult cu mînuirea sabiei decît cu rostirea vorbelor, să-și spună părerea în fața voastră, într-o privință atît de gravă. Am ascultat cu multă luare-aminte ceea ce s-a spus aici și am încercat să-mi răspund cu toată sinceritatea care este adevărul. Oare Decebalus, nerespectînd condițiile păcii, o să ajungă atît de puternic, încît să fie o amenințare pentru imperiu? Trebuie să ne temem atît de mult de el, încît să punem mîna pe sabie mai înainte de a fi petrecut sărbătorile victoriei? Pa-

tres conscripti, poate că răspunsul meu o să vă mire, dar aici, în fața voastră, trebuie să vorbesc cu mîna pe inimă și să rostesc numai ceea ce cred cu adevărat. Ca militar, îmi dau seama că Decebalus nu mai este o amenințare pentru imperiu!

Cel care tresări cu adevărat fu împăratul! Murmurul de voci care aprobau vorbele lui Longinus îi spunea că Senatul se va pronunța împotriva războiului. Dar ce se întîmplase cu Longinus? Nu cumva primise vești noi, liniștitoare, despre care încă nu apucaseră să vorbească? Longinus era un comandant în cuvîntul căruia trebuia să se încreadă. Ascultă cu mare încordare:

— Mai întîi am fost și eu neliniștit de unele vești primite, dar altele au venit să mă convingă apoi că am exagerat primejdia. Decebalus este încă înfricoșat, și ceea ce face el acum pornește mai ales din îngrijorarea că noi vom porni iarăși războiul. De aceea, patres conscripti, cred că mai întîi trebuie să-l liniștim, arătîndu-i gîndurile noastre pașnice. Pentru că, altfel, ar însemna să pornim iar spre Sarmizegetusa și n-ar fi deloc ușor acum, în prag de iarnă. Cei din legiuni sînt dornici de odihnă meritată, ceea ce i-ar face să pornească la luptă fără elan.

În privința podului, aș zice că e bine să mai gîndim, și iar să gîndim, pînă la primăvară. Pînă atunci să mai așteptăm, pentru că și mie mi se pare că mai ușor vor veni pe el barbarii spre Roma, decît ne vom duce noi spre ținuturile lor.

Cel care sări în picioare și se repezi să vorbească fu Sura. El nici nu se mai urcă pe tribunal, ci vorbi de la locul lui:

— O, patres conscripti, ce repede am ajuns să ne liniștim și să nu mai credem în amenințarea celui mai mare dușman al Romei. Mare greșeală facem, crezînd o clipă măcar că el și-a tăiat singur ghearele, pentru că noi încă n-am făcut-o. Să știe Senatul că însăși viața împăratului este în primejdie. Am ținut această taină, pe care Traian a aflat-o la timp, crezînd că mai ușor îl vom prinde pe vinovat. Acum, chiar dacă greșesc, spun Senatului adevărul, care trebuie să rămînă o taină. Însuși nepotul lui Decebalus a pornit încoace, cu o licoare

otrăvitoare, ca să pună capăt vieții celui mai de seamă dintre noi. A trecut mult timp de cînd am primit această veste, și încă n-am reușit să-l dibuim pe acest nepot, împăratul fiind amenințat în orice clipă cu moartea!

Atîta rosti și se trînti mînios pe scaun, într-un murmur general. Oare era adevărat cea ce spunea Lucinius...?

Cel care se ridică să-i răspundă fu Silius. El se îndreptă cu pași mărunți spre locul de unde urma să vorbească. Părea indignat de ceea ce auzise.

— O, Lucinius, revolta pe care ai arătat-o e o cinste pentru tine! Cine dintre noi nu s-ar indigna aflînd această veste, pe care nu o pun la îndoială. Mă întreb, însă, oare este cu adevărat în primejdie acela dintre noi pe care îl iubim cel mai mult? Viața lui este cu adevărat amenințată? Dacă da, chiar eu, la vîrsta mea, nu aș pregeta să-mi prind sabia la șold și să pornesc la luptă. Dar după prima clipă de indignare, rațiunea a venit și mi-a spus: Cum o să fie în primejdie Traian? Cum o să ajungă pînă la el acel dușman, și cum să-i toarne în cupă licoarea otrăvitoare? Chiar dacă am primit această veste de la iscoade, nu merită să-i dăm mai multă greutate decît unui zvon. A, pe cîmpul de luptă, în plină campanie, parcă aș mai crede că a tocmit un dezertor care să ridice sabia criminală, dar altfel?... Eu, unul, nu cred, Lucinius că primejdia este atît de mare — mai ales acum, cînd o cunoaștem — încît să ne îndreptățească a porni un război foarte costisitor și al cărui sfîrșit nu-l putem prevedea. Pentru că cei care au luptat în Dacia știu cît de greu se cîștigă acolo fiecare palmă de pămînt. Dar — rosti deodată Silius vorbele pe un alt ton, ca să atragă luarea-aminte, celor care îl ascultau — nu cumva să ne ispitească mai mult pofta noastră de avere, decît frica pentru viața împăratului.

Aceste ultime vorbe aminteau Senatului ceea ce știa oricine, că Lucinius Sura adusese la Roma cele mai mari prăzi de război, îmbogățindu-se. Încercatul și viteazul comandant era cam hrăpăreț, pentru că el fusese cel care cucerise cîteva cetăți bogate și își însușise cea mai mare parte din prăzi. Desigur, Roma știa toate astea,

și Lucinius era la acel timp unul dintre [illegible] mai [illegible] diați oameni. De aceea Silius aruncas[illegible] [illegible]nele v[illegible] discreditînd toată mînia lui, dealtfel adevărată. Sil[illegible] îl pizmuia pentru că se înapoiase din război îmbogățit, în timp ce Longinus trebuia să împrumute bani de la cămătari.

Silius care lupta și el cu deznădejde să-ș apere prada de război nu știa însă ceva...

Ceea ce nu știa Silius se petrecea chiar în timpul cînd el vorbea pătimaș în Senat. Pylades — pe care Traian, cum se înapoiase din Gallia, îl chemase la el — se grăbea acum să ajungă la Timocles, să-i dea vestea pe care tînărul grec o aștepta de mult. A doua zi chiar, împăratul îl aștepta la el.

Lui Pylades îi plăcuse de Timocles din clipa în care îl cunoscuse, și acum voia să-i dea această dovadă de prietenie. Îi vorbise atît de entuziasmat despre el împăratului, și i-l descrisese într-o lumină atît de favorabilă, încît Traian se hotărîse să-l primească.

A doua zi urma să ia toți trei masa într-un triclinium mic, în care împăratul își primea numai prietenii foarte apropiați, cînd voia să petreacă o seară plăcută și fără prea multă gălăgie. De obicei nu era de față decît un cîntăreț cu flautul, care unduia o melodie legănătoare.

— Timocles, mîine vei sta în fața împăratului... Nu te bucuri? N-a uitat că i-ai trimis „De bello Dacico" pe cel mai nobil papirus. Pot să-ți spun și mai multe, că Traian a luat cu el în călătorie papirusul și l-a citit încă o dată. Mi-a mărturisit că, scris așa, i s-a părut că nici nu este al lui. L-a citit ca pe o carte scrisă de altcineva.

Pe Timocles, teama ascunsă atîta timp în sufletul său îl cuprinse deodată, făcîndu-l nerăbdător. Ar fi vrut să treacă mai repede timpul, să se vadă în acel mic triclinium numai Traian, Pylades și el. Oare să fie atît de aproape de izbîndă?

— Nu vrei să facem o plimbare în Forum? îl îndemnă Pylades. Poate mai auzim un zvon din Senat.

— Chiar voiam să plec de-acasă, mărturisi Timocles. Un prieten din copilărie m-a rugat şi el să facem o plimbare prin Forum. Vreau să-l cunoşti şi tu pe Synda

Pylades se simţi mic în faţa colosului care răspîndea în jur numai forţă şi bărbăţie. Stîngăcia pe care şi-o trădă curînd îi dădea un farmec deosebit, pentru că toate gesturile lui timide nu se potriveau înfăţişării impunătoare.

Porniră toţi trei spre Forum, numai la puţim timp după terminarea şedinţei Senatului, aşa că găsiră agitaţia cunoscută, cînd fiecare încerca să afle cît mai curînd hotărîrile luate.

Timocles îl căută cu privirea pe Silius, să audă chiar din gura lui veştile. Dar bătrînul nu era nicăieri. El se şi urcase în lectică şi poruncise să fie dus la Timocles, nerăbdător să-i povestească tînărului grec ce se petrecuse şi să-l roage să-i înlesnească foarte curînd o întîlnire cu cămătarul Callistos.

Cînd află că Timocles nu este acasă, bănui că trebuie să fie la Arria, şi ceru să fie dus la ea. Nu era nici acolo.

Arria îl invită să bea puţină apă rece.

— Spune-mi, Silius, parcă astăzi s-a întrunit Senatul. Cum de nu eşti acolo? îl iscodi ea, încercînd să afle ce s-a întîmplat de-l caută atît de nerăbdător pe Timocles.

— De acolo viu, Arria. Senatul a reuşit să salveze pacea ameninţată.

— S-a ivit cumva vreo răzmeriţă pe undeva?

— Tot dacii sînt cei care nu se supun. Traian a primit veşti proaste şi e supărat. Era gata să pornească iar legiunile spre Sarmizegetusa.

— Dar abia s-a încheiat pacea!

— Asta am spus-o şi eu, şi ceilalţi ca mine, dar Traian şi mai ales comandanţii de legiuni sînt furioşi. Lucinius Sura era gata-gata să cîştige Senatul de partea lui, şi de mîine chiar ne-am fi putut socoti în război.

— Sura mai caută prăzi? Nu-i ajung cîte şi-a însuşit? Toată Roma ştie cît de încărcat s-a înapoiat.

— Asta l-am întrebat şi eu. Vorbele mele l-au înfuriat într-atîta, încît ne-a mărturisit un fapt îngri-

jorător. Iscoadele au adus vestea că însuşi nepotul lui Decebalus a venit la Roma, să-l omoare pe Traian. Habar n-aveam că pretorienii sînt în mare spaimă şi caută îngrijoraţi să afle unde s-o fi ascuns acest nepot. Se zice că a venit cu o licoare otrăvitoare, pregătită de însuşi Vezina, Marele Preot. Tu ştii cît de pricepuţi sînt dacii în fierberea buruienilor tămăduitoare sau otrăvitoare ... Dar nu mai aştept, Arria! M-am răcorit destul, acum pot să-l caut liniştit pe Timocles. Trebuie să fie în Forum, mă duc acolo.

Plecă fără să bănuiască furtuna pe care o lasă în urma lui. Nu observase că Arria nu mai rostise o vorbă de cînd îi mărturisise cele petrecute în Senat. Nu observase nici paloarea ei, nici că-i tremurau mîinile.

Veştile o copleşiseră pe tînăra actriţă. Durerea e mai mare cînd o primeşti în culmea fericirii. În sufletul ei se prăbuşise deodată totul, aflînd un adevăr pe care nici o clipă măcar nu-l bănuise. Timocles, omul pe care-l iubea, alături de care apăruse în Roma, nu o iubea. Nu pentru ea venise, ci trimis de Decebalus cu o misiune anume. Ea, Arria, nu era decît unealta prin care ajunsese în cele mai înalte familii, cu ajutorul căreia urma să intre la Traian. Altfel cum l-ar fi cunoscut pe Pylades! Acest barbar, de care se îndrăgostise tocmai pentru că-l simţea curat în dragostea lui, îşi bătea joc de ea, minţind-o că de dragul ei a sosit din Dacia.

O femeie urîtă, cînd află o astfel de veste, se lasă copleşită de disperare, o femeie frumoasă îşi simte orgoliul rănit şi urăşte. Pe Arria o înăbuşi ura, cu atît mai mult cu cît i se părea că Timocles nu numai că ar fi trebuit s-o iubească, dar ar fi trebuit să-i fie şi recunoscător. Barbarul rămăsese tot barbar.

În Arria se trezi un sentiment ascuns, uitat, dar care năvăli cu atît mai viu în sufletul ei, cu cît fusese mai adînc rănită. Se simţi romană. La ura pentru Timocles se adăugă dispreţul ei de cetăţean al Romei pentru un barbar. De dragul lui fusese gata să-şi trădeze împăratul...

Toate aceste schimbări se produseră în sufletul Arriei numai în cîteva clipe, îndîrjind-o.

Porunci să i se aducă lectica. Așa cum era, își luă cățelușa preferată în brațe și spuse lecticarilor s-o ducă la Timocles. În urma lecticii alerga un sclav fierar, pe care anume îl luase cu ea.

Îi revenise în minte o scenă pe care acum o înțelegea altfel. Se ducea să se convingă că este așa cum bănuia.

Pînă să ajungă la Timocles, gîndurile începură să i se schimbe. Dacă Timocles nu venise la Roma cu gîndul ascuns de a-l omorî pe Traian? Mîndria îi cerea să gîndească așa. Mîndria și sentimentele ei rănite. Dar în curînd avea să afle adevărul. Ce noroc că atunci se petrecuse întîmplarea aceea, iar acum și-o amintea, amănunt cu amănunt.

Timocles nu era acasă. Sclavii o cunoșteau însă și ascultau de poruncile ei, ca și de cele ale stăpînului. Nu era prima dată cînd actrița venea în lipsa lui și îl aștepta.

Arria porunci fierarului s-o urmeze și, după ce rămase numai cu el în cubiculum, îi arătă cufărul în care își păstra Timocles aurul:

— Deschide această capsa.

Nu era prea greu pentru un fierar de meserie. În scurt timp, sclavul rămase cu ochii holbați la aurul dinăuntru.

— Pleacă acasă! îi porunci stăpîna și el se îndepărtă, ca și cînd nu ar fi văzut nimic.

Cu mîna tremurînd de frică și emoție, ea luă mica amforă de argint și, ținîndu-și mîna înfășurată în mătasea togii, o destupă. Puse apoi mica amforă la gura cățelușei. Fu de ajuns. În aceeași clipă nefericitul animal începu să se zbată, încercă să se ridice și să fugă, dar picioarele nu o mai ajutară. Muri privindu-și lung stăpîna speriată și îndurerată.

Iată dovada vinovăției lui Timocles! Ura puse stăpînire pe ea. O mințise că înăuntru este sîngele strămoșilor lui. Blestemat sînge trebuie să mai fie, dacă omoară atît de repede!

Se gîndi că, fără voia ei, era gata să-l ajute să-l omoare pe Traian, împăratul iubit, de care poporul roman era atît de mîndru.

— Cilus! strigă.

Lecticarul apăru. O găsi scriind.

— Aleargă într-un suflet la prefectul pretorienilor și du-i această scrisoare!

Rămasă singură, nu-și mai putu stăpîni lacrimile. Iată, se sfîrșise ceea ce socotise a fi marea ei dragoste! Marea ei dragoste!...

Ar fi trebuit să plece spre casă, dar nu se putea despărți de această încăpere în care fusese cu adevărat fericită. Nu putea pleca și pentru că — își dădea sau nu seama — dorea să-l mai vadă o dată pe Timocles, chiar dacă îi va arunca în față toată nerecunoștința lui. Voia să-i mai privească o dată ochii albaștri, adînci și blînzi. Cum de putuse să-i vadă atît de blînzi?

Cînd sosi, Timocles înțelese repede că s-a petrecut ceva deosebit. Chipul ei răvășit, privirea speriată și încruntată, urmele lacrimilor pe obraz nu prevesteau nimic bun. Se împiedică de trupul cățelușei moarte și privi spre cufărul în care știa că păstrează licoarea otrăvitoare. Capacul era deschis!

— De ce m-ai mințit, Timocles? întrebă ea mai mult îndurerată, decît pornită.

Nu putea urî acum, cînd îl privea. În fața lui nu se mai simți în stare să-i arunce vorbele pe care le gîndise pînă atunci. O sfîrșeală pe care n-o putea învinge puse stăpînire pe ea și începu să tremure toată, gata-gata să izbucnească iar în plîns.

— De ce m-ai mințit?

— Tot ce ți-am spus este adevărat.

— N-ai venit la Roma, ca să mă vezi... Ai venit să-l omori pe Traian.

N-avea nici un rost să mai tăgăduiască.

— E adevărat, am venit cu acest gînd, dar tot așa de adevărat este că doream din tot sufletul să te văd... Cît timp am fost departe de Roma, nu mi-ai lipsit o clipă din gînd.

— Mă minți, Timocles, îl înfruntă ea slab, pentru că în adîncul sufletului voia să-l creadă.

Şi nu putea să nu-l creadă, cînd îi vorbea cu glas atît de aşezat şi sigur.

Îşi ridică privirea şi toată îndoiala i se risipi. Nu se putea să n-o iubească, pentru că simţea dragostea în toată fiinţa lui. Ochii care o ţintuiau acum erau calzi, deschişi, nu puteau fi prefăcuţi.

— Tot timpul am vrut să te chem la mine, să înalţ un sanctuar de care să fiu mîndru şi pe care să ţi-l arăt. Te iubeam atît de mult, încît visam că într-o zi ai să primeşti să rămîi la noi. Cînd m-aş fi urcat pe tronul Daciei, ai fi fost lîngă mine. Cu destoinicia, hărnicia şi bogăţia poporului meu am fi ridicat palate şi am fi adus civilizaţia Romei la Sarmizegetusa... În locul tău au venit legiunile şi au dărîmat totul, şi au vrut să ne distrugă, şi să ne spulbere, şi să ne asuprească. Bogăţiile Daciei n-ar mai fi fost ale noastre, s-ar fi scurs, ca şi celelalte averi ale lumii, spre Roma. Au venit să facă din Dacia o provincie romană, şi atunci am înţeles că visurile mele erau copilăreşti. Mai întîi trebuia apărată Dacia de un duşman mai civilizat, dar mai rău. De aceea am venit aici, să-l opresc pe Traian să pornească iar războiul, să fac totul ca să-l opresc! Pe tine te iubesc ca şi atunci... cînd am venit prima dată la Roma. Hai, vino cu mine, şi o să-ţi dovedesc ce sentimente îţi port... Am să...

Arria se întinti cu faţa pe pat, strigînd:

— Fugi, Timocles!... Fugi!

— De ce să fug?... Doar n-ai să spui nimic nimănui! Măcar pînă mîine seară.

— Fugi! Fugi! Am trimis... am trimis după pretorieni!

Ultimele vorbe le ţipă aproape, deznădăjduită. Abia acum îşi dădea seama că se grăbise să facă un gest de la care nu putea da înapoi. Trebuia să ia licoarea otrăvitoare, să-i spună că ştie ce urmăreşte şi să-l oprească.

— Fugi, Timocles! Acum sosesc pretorienii!

În clipa aceea se auziră bătăi puternice în poartă. Cei aşteptaţi loveau cu toată puterea ciocanul în placa de bronz de la intrare.

Timocles nu mai avu timp să strige portarului să nu deschidă, pentru că, speriat de graba cu care era che-

mat, el și trăsese zăvorul. Cinci pretorieni năvăliră în atrium.

Timocles își trase sabia și strigă, întîmpinîndu-i :

— Zuro !

Prietenul nu mai trebuia chemat, deoarece se și grăbea să-i sară în ajutor.

Callistos apăru și el dinspre peristylium și întră în luptă.

Venind pe scara care urca spre camerele de sus, Zuro sări drept în spatele unui pretorian, strivindu-l de marmura pardoselei.

Doi pretorieni se întoarseră spre Zuro, ceilalți doi încercînd să-l încolțească pe Timocles. Și ar fi reușit, dacă din stînga, din atrium, n-ar fi țîșnit Callistos. În graba lui, se împiedică și se rostogoli ca un prost, dar avu norocul să izbească picioarele unui pretorian, trîntindu-l pe spate și împingîndu-l în compluvium. Se treziră amîndoi în apă, cu armele scăpate din mîini, unul peste altul, atît de învălmășiți că nu știau cum să se desprindă și să se lovească. Romanul, încă buimăcit, se întinse să-și ia sabia. Arma lui Callistos se rupsese în căzătură și pretorianul văsuze acest lucru. Callistos însă avu o idee grozavă : nu-și mai căută ciotul de sabie, ci se năpusti asupra romanului întins spre sabie, îi smulse cuțitul de la brîu și-l străpunse cu propria lui armă.

Terminase tocmai la timp ca să vadă că unul dintre cei doi care săriseră la Zuro își schimbase gîndurile, încercînd să-l lovească pe Timocles prin spate. Cînd ridică arma și fu gata să se arunce, Arria țipă îngrozitor :

— Timocles !

Tînărul se răsuci pe un picior, aplecîndu-se. Sabia șfichiui pe la urechea lui, iar pretorianul, în plin avînt, trecu de el, arătîndu-i spatele. Primi un vîrf de sabie între coaste și gemu scurt, căzînd. Al doilea tocmai atunci se repezi, fiind gata să-l străpungă și el pe Timocles. Callistos își făcu vînt pe marmura lucioasă, cu picioarele înainte și izbi glezna pretorianului, dezechilibrîndu-l. Bătu aerul ca o pasăre cu aripile tăiate

și căzu în zăngănit de fier, izbindu-se de piatră. Timocles îi veni însă de hac.

— Pe cai! strigă Zuro, care între timp terminase cu pretorianul lui.

Sclavii casei se înghesuiră îngroziți în culoarele care dădeau spre peristylium. Timocles socoti că acum nu mai avea de ce să se grăbească. Alți pretorieni nu aveau să vină curînd, și nimeni nu se putea duce să spună ce se petrecuse.

— Treceți în camere! porunci el sclavilor, care se făcură într-o clipă nevăzuți. Callistos, închide zăvorul porții! Zuro, dezbracă trei pretorieni, fugim pe caii lor.

Arria n-ar fi bănuit atîta energie și siguranță în poruncile lui. Și, ca orice femeie, se simți ca fermecată de autoritatea lui.

Timocles trecu în cubiculum și ea îl urmă. L-ar fi urmat oriunde, dacă lui i-ar fi trecut prin minte să-i ceară așa ceva.

Timocles goli aurul din lădiță într-un sac de pînză tare pe care îl luă la subsuoară. Chiar atunci intrară Zuro și Callistos cu hainele pretorienilor.

— Îmbrăcați-vă!

Se îmbrăcară toți trei în timp ce Arria privea pe fereastră în grădina numai flori, care trimitea spre ea o boare caldă și parfumată.

— Plecăm chiar acum...

Cei doi ieșiră grăbiți, Timocles o prinse de umeri. Aștepta acest gest. Se răsuci spre el, implorîndu-l:

— Iartă-mă!

— Mi-ai salvat viața. Și... ce să-ți iert? Nimic nu se mai poate îndrepta... Dacă ai ști cît rău mi-ai făcut!

— Iartă-mă! N-am să le spun cine ești...

— Cum poți să-i minți! Și ce rost mai are?

— Am să le spun că... știai unde este nepotul lui Decebalus, dar că n-ai vrut să-l trădezi.

— Ce rost ar avea?

— Poate... Poate că ai să te întorci vreodată.

Timocles o privi lung, înțelegător, dar parcă de undeva, de departe...

— Mi-ai făcut un mare rău, dar nu pot să te urăsc... Fii fericită!

Îi strînse umerii între palmele nesigure și se smuci din loc, alergînd spre poartă. Cei doi îl așteptau nerăbdători. Zuro avea săculețul cu aur pe oblîncul șeii. Înfipseră pintenii în burțile cailor și se îndepărtară în galop. Deși voiau să ajungă la Brundisium, în Calabria, adică tocmai în partea cea mai de sud a țării, ieșiră din Roma prin poarta Nomentana, gîndindu-se că aici ar fi fost mai întîi aduși, dacă ar fi fost prinși.

Apucară pe Via Nomentana, după ce făcură puțină zarvă la poartă, ca să atragă atenția asupra lor, dar după ce galopară aproape o milă, cotiră la dreapta, pe un drum vicinal, care înconjura Roma pe departe, printre frumoase villa rustica și ieșea tocmai în Via Tibertina, spre sudul țării. Se opriră într-un loc singuratic, lîngă un stejar uriaș, ușor de regăsit, și îngropară sacul cu aur, apoi galopară mai departe pe caii odihniți.

DACIE... DACIE

I

Întîmplările se petrecuseră în anul pe care Silvanus nu avea să-l uite pînă la sfîrşitul vieţii lui : 802 de la fondarea Romei.

Trecuseră de atunci cîteva veri, şi ierni, şi războiul amînat începuse acum. Era în anul 806 de la fondarea Romei, şi în primăvara lui continuară luptele începute în vara trecută. Pîrjolul fusese atunci doar amînat. Traian nu renunţase nici o clipă la planurile lui. Dusese o adevărată luptă în Senat, pînă cînd Decebalus fusese declarat, pentru a doua oară, duşman al Romei. Silius bătuse în retragere, cînd simţise că totul este pierdut.

Longinus, în fruntea legiunii VII Claudia, pornise din Viminacium şi se aruncase în luptă cu o furie pe care numai disperarea ţi-o poate da. Ani de zile se zbătuse între dorinţa lui de a porni războiul şi neputinţa de a face cît de cît ceva pentru începerea lui. De fiecare dată îl sfătuise pe Traian să mai aştepte, să mai aştepte, împins de la spate de Silius, care îi amintea că a doua zi după pornirea legiunilor spre Sarmizegetusa, Callistos

va veni după împrumut. Împreună cu dobînda acestor ani, el se ridica la o sumă care l-ar fi aruncat în rîndul sclavilor, ca datornic fără posibilitate de plată. Cînd războiul a început, dorința lui cea mai mare a fost să se termine cît mai repede, să-și ia partea de pradă și să aibă cu ce plăti datoria. Dacii simțeau că cel mai greu era frontul în care lupta legiunea lui Longinus. Comandantul îndemna mereu la luptă : atacurile veneau unul după altul. Înaintau ziua și noaptea, duceau lupte de hărțuială, erau necruțători cu cei prinși. Ca un om care are un gînd fix, Longinus nu visa decît să ajungă la Sarmizegetusa, și cît mai repede. Iată, ajunseseră la numai cîteva mile de ținta propusă.

Traian, care în ultimii ani nu-și mai înțelesese prietenul, îl vedea, în sfîrșit, așa cum l-ar fi dorit întotdeauna. Dintre toți comandanții, Longinus fusese cel mai la înălțime, cîștigase bătăliile cele mai grele.

Decebal trimisese de două ori soli la Longinus cu rugămintea de a veni în tabăra dacilor pentru tratative, dar el refuzase. Atunci Decebal se hotărî să-i trimită ceea ce i-ar fi arătat, dacă ar fi primit să vină la el. Zuro și alți doi comandanți de oaste se înfățișară lui Longinus.

— Un sol dac vrea să-ți vorbească.

— Iarăși ? !

— Poate că cer pace ! Lupta de ieri a fost grea și Sarmizegetusa e dincolo de creasta muntelui din față.

— De ce nu se duc la Traian ?

— Longinus este prietenul lui Traian și cel mai aproape de Sarmizegetusa.

— Bine, dă-le voie să intre.

După felul cum păşiră în cort cei trei daci, Longinus pricepu că nu era vorba de pace. Unul dintre ei, cel mai înalt, îl privea în așa fel, încît comandantul se uită după soldatul care stătea de pază. Nu era înarmat, stătea lungit pe patul de campanie. Îi primise așa, ca să le arate tot disprețul lui.

După ce se înfruntară din priviri, dacul cel mai solid, care nu era altul decît Zuro, îi vorbi neașteptat de răspicat :

— Ceea ce am de spus, trebuie să auzi numai tu, Longinus.

Comandantul se ridică pe jumătate. Ce putea să-i spună acest dac, încît să fie nevoie să rămînă între patru ochi? Nu cumva încerca să-l omoare? Se încredință din nou că paznicii sînt acolo.

— Nu-ți fie teamă, sînt fără nici o armă la mine. N-am venit să te omor.

Lui Longinus îi fu necaz că solul îi ghicise gîndurile. Făcu semn să fie lăsat numai cu dacul semeț.

— Vorbește!

— Decebal te cheamă la Sarmizegetusa. Vino în tabăra noastră să stai de vorbă cu el.

— Îmi cere ceea ce am mai refuzat de două ori! se răsti Longinus. Voi sta de vorbă cu el la Sarmizegetusa, dar înconjurat de legiunea mea.

— Mai e mult pînă acolo, Longinus!

— Vîrful muntelui din față ne desparte. Îl voi ocoli pe firul apei și voi ajunge.

— La noi e o vorbă, Longinus: să nu spui hop, pînă cînd n-ai sărit. Dar poate că asta ai s-o înveți altă dată. Citește acest papirus! îi întinse el un sul pe care îl scoase din sîn.

Înainte chiar de a-l desfășura, Longinus îl recunoscu. De acest papirus se temea de multă vreme, și multe din cele făcute în timpul din urmă fuseseră determinate de sulul acesta, pe care știa că își va vedea scris numele. Era actul prin care împrumutase bani de la Callistos. Mai bine-zis, unul dintre ele, pentru că grecul scrisese cîteva, fiecare avînd pe el o parte a sumei. Își lămuri și trufia dacului. Dar ce putea face? Desigur, mai întîi trebuia să nu-i arate că dă prea mare importanță papirusului.

— De ce mi l-ai dat să-l citesc, dacă știai că nu voi afla nimic nou? Îl cunosc prea bine.

— Trebuie să înapoiezi datoria.

— O voi înapoia din prada care mă așteaptă. Am auzit că Decebal are visteria plină cu vase de aur și pietre nestemate. Din ea voi plăti!

— Mi se pare, Longinus, că ești dintre aceia care

întîi fac focul și apoi se duc în pădure după vînat. Să nu rămîi și flămînd, și cu lemnele arse.

Barbarul se dovedea o minte ageră și Longinus încetă să-l mai sfideze. Desigur, dacul nu venise să-i spună vorbe cu tîlc, ci să-l amenințe.

— E a treia oară cînd Decebal trimite după mine.

— Ține să-ți înapoieze chiar el papirusurile cu numele tău. Dacă nu vii, le va trimite lui Traian, ca să afle și el de ce ai vorbit în Senat împotriva războiului. Cel care ți-a dat împrumutul ne-a mărturisit că te-a cumpărat ca să vorbești așa. Un alt papirus l-ar trimite Decebal la Roma, să-l citească Senatul.

— De unde are Decebalus aceste papirusuri?

Întrebarea nu avea nici o legătură cu ceea ce îi spusese solul lui Decebal, dar Longinus voia să capete timp de gîndire.

— Le-a răscumpărat de la un grec. E sigur însă că grecul se va putea duce la Roma, ca să ceară despăgubiri, și să-ți vîndă casa și pămîntul.

— Decebalus știe unde se află acum grecul?

— Războiul l-a prins la noi, cumpărînd miei.

— Dacă primesc să viu la Decebalus, pot să vorbesc cu el?

— Nimic mai ușor.

— Bine, am să te însoțesc.

Dorința de a-i vorbi grecului fusese un motiv, ca să nu creadă dacul că vine forțat de papirus. Dar acesta era adevărul. Longinus își dădea seama că în urmă cu patru ani făcuse o mare prostie primind împrumutul acela, mai bine-zis lăsîndu-se cumpărat de grec. După aceea își dăduse seama că ajunsese unealta grecului, și nu o dată se certase cu Silius. Avea dreptate dacul, aprinsese focul și plecase la vînătoare. Se temea că dacă Decebalus va trimite acum o solie de pace la Traian, împăratul s-ar putea să primească să pună capăt războiului. Luptele din ultimele zile fuseseră deosebit de grele și se terminaseră cu mari pierderi. Ce va face el atunci? Mai ales la asta se gîndea Longinus. Ce se va întîmpla cu el, dacă Traian va încheia o nouă pace, mai înainte de a cuceri Sarmizegetusa? Cu două zile în urmă, îl găsise pe împărat foarte abătut, după o

luptă nimicitoare, care îi înjumătățise pretorienii, lesise învingător, dar cînd Longinus se arătase entuziasmat de victoria repurtată, împăratul zîmbise obosit și fără elan : „O, Longinus, grea victorie am cîștigat și atît de scump am plătit-o, încît vreau s-o uit cît mai repede !".

Pe măsură ce se apropiau de Sarmizegetusa, luptele deveneau mai dure, mai disperate, dacii se aruncau și mai furioși în bătălii. Chiar el, Longinus, se convinsese de asta. Cucerise o fortăreață în care găsise zeci de prizonieri romani arși de vii... Numai unul reușise să rostească două-trei vorbe : „Ne-au ars... femeile... dacilor !" șoptise, înainte de a închide pentru totdeauna gura. Femeile se răzbunaseră pe ei.

Lui Longinus îi era frică de pace. Se temea și pentru că aflase că marcomanii și cvazii trimiseseră iar soli la Traian, de data asta amenințîndu-l că-și vor trimite cavaleria în luptă, dacă nu va încheia pacea cu Decebalus. O dată pacea încheiată, lui nu-i mai rămînea decît să-și pună capăt zilelor.

Primise să se ducă la Decebalus și în speranța că în schimbul unui serviciu, își va răscumpăra papirusurile. Blestemă iar în gînd ziua cînd își scrisese numele pe ele și chemă un centurion voinic :

— Trimite pe cineva la Traian să-l înștiințeze că am plecat în tabăra dacilor. Decebalus vrea să-mi spună condițiile în care ar încheia pace.

Ar fi trebuit să-l întrebe mai întîi pe Traian, dacă trebuia să se ducă sau nu, dar se temea că împăratul îl va opri. De aceea trimise să-l înștiințeze și plecă mai înainte de a primi răspunsul. Împăratul îl prețuia prea mult, ca să-l mai mustre pentru o astfel de faptă.

— Cine să te urmeze, Longinus ? întrebă conturionul, sub mîna căruia era paza comandantului.

— Numai tu, Cilicius.

Centurionul încălecă și, păstrînd cîțiva pași între el și Longinus, îmboldi calul.

Pînă în clipa cînd ajunseră în fața lui Decebalus, Longinus sperase că întîmplarea făcuse ca grecul Callistos să fie la Sarmizegetusa și, plîngîndu-se că războiul i-a stricat negustoria, regele a aflat că are papirusuri cu iscălitura lui și le-a răscumpărat, ca să-l aibă la mînă.

Cînd însă a dat cu ochii de Timocles în dreapta lui, a înțeles cu adevărat ce s-a petrecut în urmă cu cîțiva ani. Nu făcuse pe voia dacilor, pentru că grecului Callistos îi convenea pacea, ci pentru că ei, dacii, îl cumpăraseră printr-o iscoadă. Pricepu că cel care se dăduse atunci drept Timocles nu era altul decît Dadas, nepotul regelui dac. Dar Arria? Chiar el vorbise cu ea și actrița se jurase că a chemat pretorienii cînd a aflat că Timocles știe unde este nepotul lui Decebalus. Pentru că a refuzat să-i mărturisească unde stă ascuns, a trecut peste sentimentele ei și l-a trădat. Traian lăudase în fața multora purtarea ei de adevărată romană, care a pus mai presus de dragoste viața împăratului. Încărcată cu daruri, Arria trăise de atunci și mai în cinstea celor care o înconjurau...

Zîmbetul lui Timocles îl orbi de furie pe Longinus. Se simți mic și laș, tocmai el, militarul pe care toți îl socoteau viteaz și demn.

Își smulse cuțitul de la brîu și vru să și-l înfigă în piept, dar gestul lui parcă era așteptat. Doi oșteni din garda lui Decebal se repeziră și-i prinseră brațul.

Cel mai uimit de purtarea lui Longinus fu centurionul care îl însoțea. Nu înțelegea ce se întîmplase cu comandantul lui, de încearcă să-și curme zilele, cînd venise aici ca un învingător? Socoti însă că, dacă Longinus vrea să se omoare, onoarea și cinstea lui îi cer s-o facă. Își trase sabia și se repezi s-o înfigă în spatele comandantului. Vîrful se propti însă într-o zală și se îndoi. Longinus se întoarse spre el, plin de speranță, dar sabia nu apucă să se înfigă a doua oară, pentru că un oștean din gardă, cu o singură lovitură, aruncă de pe umăr capul centurionului.

— Longinus, ai să rămîi ostatec la Sarmizegetusa, spuse Decebal. Un sol de-al meu se va duce la Traian să-i încerce sentimentele. Scrie-i cîteva rînduri și cere-i să te salveze. Dacă îmi cedează țara pînă la Donaris, și dacă îmi plătește ceea ce am cheltuit cu acest război, te voi elibera.

Romanul se smuci din brațele celor care îl țineau și strigă, bolborosind de furie:

— Tu, Decebalus, poți să-i ceri așa ceva lui Longinus? Ptiu! răcni el, sufocat de indignare. Ia-mi zilele de pe acum, nu mai aștepta alt răspuns. Viața mea nu merită un preț atît de mare!

— Vorbești ca un adevărat bărbat și te porți ca un dac, Longinus.

— Ca un roman, Decebalus!

— Romanul iubește prea mult viața. De aceea vrea să supună lumea, ca să-și trăiască viața în cît mai multă avuție și plăcere. Faptele tale de vitejie nu le-ai făcut gîndindu-te la comorile mele? Vitejia voastră nu pornește din suflet și din credință, ci din dorința de a lua prăzi.

— Dă-mi sabia și ai să vezi cît de dragă îmi este viața!

— Ți-ai scurta viața, Longinus, ca un bărbat adevărat. Cred asta. E ușor să ne scăpăm de viață, cînd în urma noastră lăsăm un nume curat. Ai pieri ușor, dacă ai ști că Traian va spune: „A murit ca un erou!" Dar ai muri la fel de liniștit, dacă ai ști că în urma ta numele îți va fi blestemat? Dacă tu mori, voi trimite lui Traian papirusurile, și tot poporul roman îți va scuipa numele, în vecii vecilor! Vor afla că te-am cumpărat și că ai luptat patru ani în Senat, ca să oprești războiul, deși știai că îmi întăresc cetățile. Citind papirusurile, Traian va înțelege de ce ai făcut toate astea!

Longinus auzise că Decebalus e viteaz și înțelept, dar nu-l bănuise atît de viclean. Ce soldat ar primi să-și pingărească numele? Moartea i-ar fi fost senină, dacă în urma lui ar fi rămas un nume demn. Avea dreptate Decebalus.

Ce să facă? Să-i scrie lui Traian? Împăratul ținea la el, și poate că ar fi primit pacea, ca să-i salveze viața. Cum să se poarte demn, într-o împrejurare ca asta?

— Decebalus, îmi ceri să-mi calc în picioare cinstea de soldat. Nu pot s-o fac. Dar lasă-mi timp să mă gîndesc în ce fel aș putea să te ajut, fără a-mi păta numele.

Decebal primi să mai aștepte pînă a doua zi. Porunci să fie dus într-o încăpere a locuinței-palat și ținut

sub pază. Nu-l trata ca pe un prizonier, ci ca pe un oaspete.

Dadas îi spuse lui Decebal:

— Nu are să primească, unchiule. A cerut timp de gîndire ca să găsească un mijloc de a ne înșela. Să fim cu ochii pe el.

— Altceva tot nu puteam face.

— Ba cred că da. Longinus este aici. Scrisoarea către Traian ar fi bună, dar de ce nu trimitem un sol care să-i spună împăratului că numai dîndu-ne înapoi țara îl poate salva? Știu că ține mult la Longinus și va fi pus în grea cumpănă.

Decebal găsi bun gîndul lui Dadas și hotărî pe loc cine să plece în solie. Primul pe care îl numi fu Zuro.

— Mai întîi și mai întîi, cere-i ca luptele să înceteze în orice loc. Fă-l, Zuro, să trimită un sol la Quietus maurul, să-l oprească să mai cutreiere munții cu călăreții lui și să semene moarte. E dușmanul cel mai de temut și cel mai cîinos. Mai spune-i că Longinus așteaptă ca împăratul să-și amintească de cel mai credincios supus al său.

Pe Traian îl tulbură vestea primită, deși se așteptase la ea. Cum primise solul prin care Longinus îl înștiința că se duce la Decebalus, trimisese în mare grabă un altul, să-l oprească, dar ajunsese prea tîrziu. Acum se dovedea încă o dată șiretenia acestui Decebalus, care știa atît de bine unde să lovească. Să-l piardă pe Longinus? Pe eroul care cîștigase cele mai grele bătălii, uimindu-l și pe el, Traian, cu vitejia lui? Să-l piardă pe prietenul, alături de care luptase în atîtea campanii? Dar și pacea, în condițiile cerute de acest sol era o rușine. De ce pieriseră atîția soldați, dacă trebuia să se retragă la Danuvius, să lase în mîna barbarilor castrele și cetățile întărite, pe care și mai greu le-ar cuceri a doua oară, dușmanul cunoscîndu-i felul de a lupta în fiecare loc?

Ca să nu dea frîu liber furiei sale neputincioase, și să reteze capul acestui dac falnic, care îl privea sfidător, Traian îi întoarse spatele.

Nu putea ieși din această încurcătură decît dînd un răspuns în doi peri, care să nu-l piardă nici pe Lon-

ginus, să nu-i dea curaj nici barbarului. Apoi... apoi va mai vedea, se va mai sfătui și cu Laberius Maximus, și cu Sura.

— Să știi, dacule, că de multe ori salvezi un militar păstrîndu-i numele. Oare ce ar vrea mai mult Longinus, să moară ca un erou, sau Roma să piardă un război cîștigat?

— Longinus nu crede că războiul e cîștigat și de aceea vrea ca împăratul să-și amintească de meritele lui.

— A rostit Longinus aceste vorbe?

— N-am făcut decît să le aduc.

Traian se zvîrcolea ca iepurele în laț, sub privirea rece a dacului. „O, Longinus, gîndea el, cum ai putut să te lași înșelat pînă într-atîta, încît să te duci cu mîinile legate în vizuina lupului?"

— Spune-i lui Decebalus că nu-i dau un răspuns răspicat, pînă cînd nu mă sfătuiesc cu ceilalți comandanți. Țin la viața lui Longinus, dar dacă o să-l salvăm cu un preț prea mare, o să fie chiar împotriva voinței lui. Adu-mi pe papirus vorbele lui Longinus. Numai așa voi cunoaște cu adevărat ce mă îndeamnă să fac.

— Pînă la înapoierea mea, Decebalus îți cere să-ți oprești legiunile și să trimiți lui Quietus vorbă să nu mai prindă robi pentru Roma.

Decebalus se bucură că dobîndise și atîta. Nu avea de gînd să-i trimită prea curînd răspunsul lui Longinus, știind că împăratul, dacă nu se va retrage ca să-l salveze, nici nu va înainta, ca să-l condamne la moarte. Fiecare zi era prețioasă pentru Decebal. Fiecare zi apropia timpul rău al toamnei ploioase și al iernii geroase. Era convins că soldații lui Traian nu ar mai rezista încă o iarnă în munții Daciei, în adăposturile săpate la repezeală.

În noaptea aceea, Decebal i-a chemat la el pe Dadas și pe Zuro. Tinerii doar ce se lungiseră în paturi cînd trimisul regelui îi făcu să sară iar în straie și să se grăbească să i se înfățișeze.

L-au găsit privind cerul fără pic de nor, spuzit de stele: Rămaseră lîngă ușă, în picioare, respectîndu-i tăcerea. Dadas văzu, pentru prima dată, la lumina pîl-

plitoare a luminărilor, că Decebal îmbătrînise, deşi era încă în puterea vîrstei. Întîmplările din ultimii ani nu trecuseră peste el fără să lase urme. Părul îi lucea argintiu şi cutele obrazului prelungeau umbre tremurătoare, schimbîndu-i înfăţişarea.

Tînărul închise ochii. Nu putea să şi-l închipuie pe Decebal bătrîn şi copleşit de griji. Întotdeauna fusese un stîlp de granit, care dăduse siguranţă celor din jurul său. Iată-l acum ostenit, privind cerul cu ochi îngrijoraţi şi umezi. Dadas nu ştia că numai cu puţin timp în urmă, venise la rege un sol care îi dăduse o veste tristă. Încă o veste dureros de tristă. Nobilii din două mari cetăţi se închinaseră lui Traian. Îngenunchează în faţa împăratului cerîndu-i îndurare, după ce deschiseseră porţile cetăţilor. Nu mai credeau în puterea lor şi îşi plecaseră capetele, trădîndu-l. Nu erau primii. Mai primise asemenea veşti de la Ramidava, de la Cumidava, de la Sidava. Îl trădau, speriaţi de puterea Romei. Îi rămăseseră credincioşi numai cei de aici, din inima munţilor.

Tresări cînd simţi că nu mai e singur. Fusese prins într-o clipă de singurătate, cînd îşi trădase grijile şi vîrsta. Întreaga înfăţişare i se schimbă pe dată, devenind iar regele din totdeauna. Dar pentru Dadas el nu mai redeveni ceea ce fusese cîndva. În mintea tînărului stăruia figura lui obosită şi îmbătrînită.

— Ce-i, Dadas, fiule, eşti încă somnoros? îl întrebă regele, bătîndu-l bărbăteşte pe umăr.

Ochii tînărului se tulburaseră, dar nu de somn. Pentru el vulturul coborîse ostenit din văzduh şi se aşezase pe clonţul de piatră.

— Copiii mei, în noaptea asta ne aşteaptă multă treabă, şi pentru ce avem de făcut nu am încredere decît în voi.

— Unchiule, sînt fericit că ai rostit asemenea vorbe. Oare merit să ai mai multă încredere în mine, decît în atîţia alţii?

— Din fericire, da, copilul meu! Pe amîndoi mă sprijin fără frică de trădare. Mai ales că ceea ce veţi vedea voi în noaptea asta, pe mulţi cinstiţi i-ar împinge la trădare.

— Dar unde mergem, unchiule?

— Să salvăm averea Daciei! Vouă v-o las moștenire, numai în voi am încredere că o veți cheltui cu folos.

Peste puțin timp, Bicilis, acum răspunzător de cancelaria regelui, veni și-i spuse că a adus prizonierii ceruți.

Coborîră.

În fața locuinței-palat așteptau zece prizonieri romani, fiecare purtînd pe umăr cîte o lopată, și ținînd de mînerul unui coș de nuiele. Toți erau ferecați în lanțuri, și asta îi mira și mai mult pe tineri. Aflară curînd că regele poruncise să-i ferece cu greutăți mari.

— Acum, Bicilis, du-te și odihnește-te! îl îndemnă regele pe mai marele cancelariei. E tîrziu și mîine vom avea mult de lucru.

Bicilis se așteptase să-l însoțească și el pe rege. Bănuia că este vorba despre o treabă tainică și neîncrederea arătată îl înfurie. De ce îi lua cu el numai pe acești doi tineri?!

Își puse în gînd să se țină pe urmele lor.

În fața prizonierilor mergea Zuro cu sabia în mînă, gata în orice clipă să atace, iar în spate, regele și Dadas. Ieșiră pe poarta dinspre valea Sargeției și coborîră panta abruptă a drumului. În toate casele era întuneric. Femeile și copiii, singurii care mai rămăseseră prin case, dormeau, așa că nimeni nu văzu grupul care cobora în zgomot de lanțuri.

Sargeția parcă avea solzi, așa sclipea în bătaia lunii. Totul tăcea în jur, în afară de ea: susura și rîdea, și se juca nepăsătoare, sărind din piatră în piatră. Nu plouase cam de mult și apele se strînseseră în albie, încît puteai s-o treci ușor cu piciorul, fără să te uzi mai sus de genunchi. În unele locuri, din cîțiva pași erai pe celălalt mal, și de mai multe ori prizonierii și cei care îi păzeau fură nevoiți să treacă de pe un mal pe celălalt. Părăsiseră drumul de căruță și înaintau în codru, pe malul apei, furișîndu-se pe o potecă de picior, sălbăticită și ea în ultimul timp.

Lăsară în urmă mica așezare de ciobani, turnul de veghe din care nu lipsea ziua și noaptea un oștean ce scruta zarea. Prizonierii începură să dea semne de obo-

seală. Cu toate îndemnurile celor doi tineri, își trăgeau picioarele din ce în ce mai greu. Se grăbiseră, urcînd și coborînd, fără o clipă de răgaz. Decebal voia să ajungă într-un loc știut numai de el. Bicilis, în urma lor, sufla greu și din ce în ce mai nedumerit. Unde se ducea regele?

În sfîrșit, se opriră!

În locul acela apa Sargeției făcea un cot scurt, pe lîngă un perete de piatră, apoi scăpa în jos pe trei trepte care îi zbuciumau unda.

—Dărîmați acest pinten în apă! porunci regele prizonierilor.

Pe zidul de piatră se înălța un vîrf, care putea fi împins în rîu.

Se apucară să sape sub el, să-l rostogolească.

Bicilis, furișat în spatele unei tufe înalte de cucută, așteptă să vadă ce o să se mai întîmple. Și Dadas și Zuro erau curioși, dar nu îndrăzneau să-l descoasă pe rege, ascultau tot ce le poruncea el. Aveau misiunea să fie cu ochii în patru, ca nu cumva vreunul dintre prizonieri să scape cu fuga.

Aproape se lumina de ziuă cînd valea răsună de zgomotul pintenului prăbușit. De la un mal la altul Sargeția se lovea de grămada de piatră. Apa ei își găsi loc să curgă printr-o veche albie, pe care o părăsise cu sute de ani mai înainte.

— Săpați aici! porunci Decebal.

Arătă locul pe unde pînă atunci trecuseră apele Sargeției, în apropiere de cea de a treia treaptă.

La ziuă, groapa era atît de adîncă, încît cel care săpa nu se mai vedea. Alungat de lumină, Bicilis se furișă în adîncul pădurii.

— Destul! porunci regele, apoi șopti ceva la urechea lui Zuro.

Prizonierii fură încolonați și li se arătă poteca pe care s-o apuce. Nu tocmai departe de locul unde munciseră, în apropierea unei prăpăstii, cei doi tineri își traseră săbiile și le înfipseră în coastele lor. Nimeni nu avea să afle această groapă! Nu știau că Bicilis îi pîndise.

Noaptea următoare, douăzeci de cai fură încărcați fiecare cu cîte doi saci grei, pe care abia îi ridica de jos un om voinic. Cinci prizonieri țineau căpestrele. Cînd toată cetatea dormea, coloana porni pe drumul străbătut cu o noapte în urmă de cei care abătuseră apa Sargeției din albia ei.

Sacii fură descărcați în groapa adîncă.

Cinci drumuri făcură caii, apoi prizonierii pieriră, pentru ca nimeni să nu afle taina comorii lui Decebal. Sacii erau plini cu bani de aur, și vase de aur, și potire de aur bătute în pietre nestemate.

Bănuind ce se află în saci, Bicilis fu apucat de o lăcomie bolnăvicioasă. Gîndul că numai el cunoaște taina tezaurului, în afară de cei doi tineri, îl înnebunea. Se și vedea dezgropînd-o și păstrînd-o pentru el. Va veni cu robi, îi va pune să abată rîul și să scoată comoara, apoi le va veni de petrecanie.

Nu se mai gîndea la luptă, îl cuprinsese frica de moarte. Acum voia să trăiască, să poată lua comoara. Ar fi fugit oriunde, s-ar fi ascuns și în gaură de șarpe pînă la terminarea războiului, pentru ca după aceea... chiar dacă romanii își vor aduce legiunile în Dacia, el tot se va înapoia și va dezgropa comoara, și se va răscumpăra de la Traian!

Ultimii sclavi cărară în coșuri de nuiele piatra care oprise apa Sargeției să curgă în albia ei. Digul fu înlăturat și în zori, zomotul apei sărind pe cele trei trepte se auzea iar. Cine să bănuiască măcar, că sub undele ei zăcea comoara dacilor, pentru care Traian își urnise în război legiunile? Toți cei care o ascunseseră erau acum morți. Decebal era încredințat că în afară de el, numai cei doi tineri cunoșteau marea taină.

Îl lăsase anume pe Longinus să se gîndească. Decebal știa că Traian așteaptă cu nerăbdare răspunsul comandantului său de oști.

În acest timp, Longinus se frămînta cum să-i scrie lui Traian, în așa fel încît acesta să înțeleagă altceva decît spuneau vorbele de pe papirus. Că nu era ușor să-l înșeli pe regele barbar, se convinsese pe propria lui piele. Nu ajunsese el, Longinus, comandantul cunoscut, unealta lui?!

Trimise vorbă lui Decebal că vrea să i se dea cele trebuincioase scrisului, şi regele îi porunci lui Iudenus să-i ducă ce a cerut.

— Longinus, regele mi-a spus că te-ai hotărît să-i scrii lui Traian, îi vorbi Iudenus, cu glas ciudat.

Pe roman îl surprinse mustrarea simţită în glasul celui care îi aducea uneltele de scris. Întrezări o speranţă de scăpare. Nu cumva scribul era înfricoşat că dacii vor pierde războiul şi voia să se vîndă? Era mai bine să lege vorba cu el.

— Trebuie să-i scriu!

— Îl rogi să te scape, Longinus? Îi aminteşti împăratului că ai luptat alături de el?

Ciudat scrib! Parcă îl ameninţa.

— Nu pot să-i spun că sînt gata să mor, scribule. Cine i-ar duce o astfel de veste, chiar ştiind că va fi răsplătit în aur?

— Se zice că ai vrut să-ţi străpungi pieptul, Longinus.

— N-am fost lăsat.

— Ai mai face-o?

— Bucuros, dar cine-mi dă o sabie?

Iudenus îşi roti privirea. Paznicul de la uşă era un oştean care n-avea habar de limba romanului.

— Longinus — îi şopti — în călimara pe care ţi-am lăsat-o sînt două vase. Unul cu cerneală, celălalt cu otravă.

— Cine eşti?

— Nu e nevoie să ştii mai multe. Ai în călimară ceea ce-ţi trebuie să mori demn.

— Îţi mulţumesc, oricine ai fi.

— Sînt prietenul tău, Longinus. Traian îmi va răsplăti fapta, după cum ai spus tu.

— Cum o să afle Traian că nu mai trăiesc? Mi-e frică să nu primească pacea, dorind să mă vadă...

— N-ai nici o grijă, va afla la timpul potrivi că Longinus nu mai poate fi salvat. Acum scrie ce ţi-a poruncit Decebalus!

Longinus deveni bănuitor. Nu cumva în faţa lui era o iscoadă?

— Ce vrei să scriu?

— Ce ţi-a poruncit Decebalus. Roagă-l pe Traian să-ţi scape viaţa, chiar încheind pacea.

— Pleacă de-aici, iscoadă! strigă. Crezi că aş mai putea să cad încă o dată în cursă? Cu scrisoarea mea Decebal capătă pacea, iar eu mor degeaba, dacă în călimara asta o fi ceea ce spui.

— Nu te sfătuiesc să-ţi vîri degetul în ea şi apoi în gură. Ascultă, Longinus, ai dreptate să te îndoieşti de vorbele mele. Să ştii că eu l-am vestit pe Traian că nepotul lui Decebalus a plecat la Roma, să-i vină de hac. Şi dacă de mine n-ai auzit, pe Arinius îl ştii, desigur.

În sfîrşit, rostise vorbele care îl liniştiră pe Longinus. Arinius era iscoada pe care o ştia şi el; adesea lui îi adusese veştile.

— Arinius te-a trimis?

— Da.

— Învaţă-mă ce să fac.

— Să scrii ce ţi-am spus. Cere-i lui Decebalus să mă trimită pe mine la Traian.

Decebal întoarse pe toate părţile papirusul, bucuros că Longinus scrisese mai mult decît se aşteptase. Îl implora pe Traian să-l salveze, primind propunerile de pace. Îi amintea împăratului toate meritele căpătate de-a lungul anilor şi, în numele lor, cerea să trăiască.

Se gîndi cu dispreţ la Longinus. Nu se aşteptase ca un comandant să se umilească pînă într-atît, numai ca să-şi salveze viaţa.

— Dar încă nu şi-a scris numele, spuse Dadas care primise papirisul de la rege, ca să-l citească.

— De ce nu şi-a scris numele? îl întrebă Decebal pe Iudenus.

— Asta este scrisoarea, Decebal. Ca să-şi scrie numele pe ea, trebuie să-i îndeplineşti o dorinţă.

— Care?

— N-a vrut să mi-o spună. Îl aşteaptă pe Dadas la el.

Dadas se înfăţişă lui Longinus. Cei doi bărbaţi se înfruntară. Romanul îl ura pe acest tinerel care îi distrusese cariera şi îi zdrobise viaţa, reuşind să-l cumpere. Dadas îşi amintea cît de falnic îi păruse Lon-

ginus la întrecerea de care din Circus Maximus, și cum îl vedea acum.

— Vrei să-mi vorbești, Longinus?

— Am scris ce mi-a cerut Decebal. Sînt încredințat că Traian o să-mi salveze viața.

— Cunoști condițiile noastre.

— Ca să ajungă la Traian scrisoarea trebuie să-mi înapoiați papirusurile pe care le-am dat grecului Callistos. Altfel nu-mi pun numele pe ea...

— E singura ta dorință?

— Mai vreau ca scrisoarea s-o ducă cel care mi-a dat uneltele de scris. Numele meu va rămîne curat în amintirea romanilor, dacă voi rupe acele papirusuri. Altfel mă tem că și în alte împrejurări o să mi le arătați.

— Învoiala noastră cere să ți le înapoiem în clipa în care îi scrii lui Traian. Pune-ți numele pe acest papirus și le vei primi.

Trimise după papirusuri.

— Primește-le, Longinus.

Romanul le luă cu un gest care-i trădă nerăbdarea. Cîte nopți nu se gîndise la ele, cîte fapte nu făcuse împotriva voinței lui! Viața lui, în anii din urmă, depinsese de ele. Își scrise numele pe papirusul pentru Traian apoi, cu o ură fără margini, rupse chitanțele lui Callistos în zeci de bucățele.

— Să le ardă! ceru. Să-mi aducă foc și să le ardă sub ochii mei!

— Aduceți foc! porunci Dadas, înțelegînd izbucnirea lui de furie oarbă.

Tînărul dac bănui ceva rău abia cînd îl auzi pe Longinus izbucnind în rîs, în timp ce privea flăcările care îi redădeau liniștea pierdută.

— Acum sînt liber! răsuflă el, cu ochii scînteind de bucurie. Sînt liber, dacule!

— Nu-ți mai rămîne decît să pleci de-aici!

Dadas nu simți zîmbetul abia schițat din coada ochilor lui și nici nu înțelese vorbele în doi peri!

— Ai dreptate, dacule... Asta mai aștept, să plec de la voi... Am să plec curînd, să știi. Să știi mai ales tu, dacule. Tu care ți-ai bătut joc de mine! Singurul om care și-a bătut joc de mine. Și de aceea te admir!

Ai luptat pentru poporul tău, și te admir, barbarule, deși nu ai nevoie de admirația unui netrebnic care se jeluiește și cerșește o viață nedemnă. Nu-i așa că mă disprețuiești? Acum poți să-mi spui, pentru că ai în mînă scrisoarea cu numele meu.

— Te disprețuiesc!

— Ești un bărbat așa cum aș fi vrut să rămîn eu. Chiar dacă mă disprețuiești acum, voi încerca... mai tîrziu, să-ți recapăt prețuirea, pentru că m-ai admirat odată, nu-i așa?

— Te-am admirat.

— Am să fac totul ca să mă înalț iar în ochii tăi. Dă scribului scrisoarea.

— De ce ții s-o ducă el?

— I-am spus cum să-i vorbească împăratului, ca să-l înduplece. Trimiteți-l pe el, dacă vreți pacea. Eu am dobîndit ceea ce am vrut, spuse arătînd grămada de cenușă. Dacă vreți pacea, trimiteți-l pe scrib.

— Bine, Longinus, el se va duce.

— Se apropie solia așteptată, Traian.

Împăratul ieși din cort, nerăbdător. În fruntea dacilor călărea acum un neîndemînatic ce se ținea greu în așa. După îmbrăcăminte părea un scrib. De ce îi trimisese Decebal un scrib?

— Te salut, Traian! i se adresă scribul, cu glas voit vioi, dar dogit de anii mulți.

— Îmi aduci scrisoarea lui Longinus?

— E la mine, Traian, dar înainte de-a o citi, pune-i în lanțuri sau scurtează-i cu un cap pe acești însoțitori ai mei.

La orice s-ar fi așteptat împăratul, numai la astfel de vorbe, nu. Pe scrib îl însoțeau Butes și Armer. După prima clipă de nedumerire, Butes, care încă nu apucase să descalece, vru să-și smucească înapoi calul, dar în față îi și săriseră cîțiva pretorieni. Atunci își înfipse pintenii în burta calului și-l făcu să se ridice în două picioare și să se năpustească asupra scribului, doborîndu-l la pămînt. L-ar fi călcat bine cu copitele, dacă n-ar fi sărit pretorienii, să-l tragă într-o parte. Alții își repeziră săbiile în el. Bătrînul icni o dată scurt, cînd

îl străpunseră, apoi se clătină și se prăvăli, privind fioros spre Iudenus.

Cu obrazul plin de sînge și șchiopătînd, scribul se repezi la Butes și-i dădu un picior, cu o ură veche, ținută în frîu de frică.

— Cîine! Cîine barbar! își răcori el sufletul, scuipînd pe trupul bătrînului mort cu ochii deschiși.

Armer căzuse și el răpus de sabie.

Toate acestea se petrecuseră atît de repede, încît Traian rămăsese cu sabia în mînă, privind nedumerit, cînd la cei doi morți, cînd la scrib.

— O, Traian, ai să înțelegi ce s-a întîmplat, cînd ai să afli cine sînt și de ce am venit. Sînt o iscoadă de-a ta, care am dat știri lui Arinius.

De Arinius auzise împăratul și pricepu că scribul îi jucase un renghi lui Decebal.

— Dă-mi scrisoarea, scribule!

— Primește-o și rupe-o mai înainte s-o citești.

— Văd numele lui Longinus pe ea.

— Dacă nu-l scria, nu ajungeam pînă la tine, să-ți spun cele din urmă vorbe pe care le-a rostit.

— Cele din urmă?!

— Acum, cînd citești papirusul, Longinus nu mai este printre cei vii. Știa că Decebalus pune condiții grele ca să-l elibereze. Un soldat nu putea face altceva... Chiar eu i-am dat licoarea otrăvitoare cu care să-și pună capăt zilelor.

— O, Longinus! șopti cu glas tremurat împăratul.

Comandantul își spălase astfel numele. Traian nu mai avea să afle niciodată slăbiciunea de acum patru ani, care îl costase atît de mult. În Senat avea să fie pomenit ca un erou al acestui război.

— Mîine, strigă Traian, ca să-și ascundă emoția pricinuită de veste, toate legiunile pornesc la atac.

A doua zi în zori, Decebal a priceput sfîrșitul soliei, cînd din toate părțile i s-a vestit că romanii s-au aruncat iar în luptă. L-a trimis pe Dadas la Longinus. Romanul stătea cu fața la perete, nemișcat. Cînd a pus mîna pe el, era rece.

— Trădare! șopti înspăimîntat.

Ultima speranță a păcii se spulberase. Armele aveau să-și spună cuvîntul. Își aminti vorbele cu două înțelesuri ale lui Longinus și acum le pătrunse deplin. Se uită lung la el.

— Acum... te stimez iarăși, Longinus, murmură. Cred că ai murit liniștit...

Luptele începuseră cu o furie nemaivăzută. Zece zile mai tîrziu, strecurîndu-se pe calea Sargeției, romanii se treziră față în față cu zidurile Sarmizegetusei și dădură un chiot de bucurie, deși frica le pișca inimile. Cetatea era cocoțată în vîrful unui munte nu tocmai ușor de suit. Pînă la zidurile ei, două valuri de pămînt, ridicate în pripă, dădeau de gîndit celor care trebuia să ajungă pînă sus.

Casele de pe coastă încă mai fumegau. Dacii le dăduseră foc, iar panta golașă se vedea neagră și urîtă: mormane de cenușă și lemne înnegrite, pe jumătate mistuite de flăcări. Drumul era acum liber și pietroaiele care porneau să se rostogolească din vîrf, și pînă jos, multe oase aveau să frîngă.

Traian își opri calul și privi îndelung zidurile Sarmizegetusei. De ani și ani visa această clipă și iată că dorința i se împlinise.

Își simți sufletul cuprins de o bucurie nemaiîncercată. Era în pragul înfăptuirii celei mai mari victorii din viața lui. Își dădea seama că nici un alt război nu-i va aduce atîta glorie ca acesta: „Dacia este Gallia mea!" gîndi el. De multe ori, în fața unei fapte înălțătoare, se gîndea la Iulius Caesar. Nu-i plăcea să fie comparat decît cu el și se străduia, în tot ce făcea, să fie demn de marele înaintaș. Dacia îl va ridica pînă la Iulius Caesar! Apoi va completa „De bello Dacico" și va înălța construcții măreție. Îl avea lîngă el pe Apollodoros în stare să realizeze cele mai îndrăznețe edificii. De multe ori plănuise cu marele arhitect înălțarea unui Forum mai măreț decît toate celelalte și Apollodoros îl asigurase că, dacă i se vor da bani, va ridica o construcție nemaivăzută pînă atunci. Podul de la Drobeta era o dovadă că avea în slujba sa pe cel mai mare arhitect al lumii.

Cei din jurul împăratului îi respectară tăcerea, crezînd că în mintea lui se țes planuri de atac. Traian însă se lăsase furat de visuri. Acum era sigur de victorie. Singura problemă pentru el era aceea de a termina lupta cît mai repede și cu pierderi cît mai mici. Mai mult decît atît, în sinea lui recunoștea că, dacă n-ar fi fost nerăbdarea care să-l roadă și să-l împingă la anumite fapte, cea din urmă bătălie ar cîștiga-o cu pierderi foarte puține. Pentru asta ar fi trebuit să aibă răbdare necesară unui asediu îndelungat. Era sigur că, mai devreme sau mai tîrziu, setea îi va scoate pe daci din cetate sau le va scurta zilele. Dar cine mai putea să-i țină în frîu pe comandanți? Sura, Laberius, Hadrian și toți ceilalți ar fi pornit în această clipă spre cetate. Îi simțea nerăbdători.

Traian privi cu coada ochiului spre ei și se convinse că așa era. Nu așteptau decît o vorbă.

Ca să aibă timp de gîndire, își îndemnă calul să pornească la pas. După ce va înconjura cetatea, va ști mai bine ce are de făcut. Comandanții îl urmară.

Cetatea era din trei părți apărată de panta repede a muntelui, pe care urcau două drumuri. La jumătatea coastei, dacii ridicaseră două valuri de apărare, în care înfipseseră, în grabă, trunchiuri de copaci. Pe mulți încă nu se vestejiseră bine frunzele.

Cînd privi spre cetate, întîlni o priveliște dezamăgitoare: mormane de cenușă fumegîndă în care, la adierea vîntului, mai pîlpîia focul. Încolo nimic, nimic! Totul fusese dat focului.

Împăratul se înapoie la apa Sargeției și privi iar zidurile. În fața lor, spre dreapta, cu puțin mai jos de cetate, se întindea un platou destul de mare, pe care se vedeau mai multe construcții. Cetatea era chiar în vîrful muntelui. În mijlocul ei, coloanele de bazalt vinețiu ale sanctuarelor. Valurile de pămînt, ridicate în pripă, opreau drumul spre ele. Bănuia că dacii se vor arunca orbește în luptă, ca să le apere. Toți vor apăra lăcașul lui Zamolxe! În același timp își dădea seama că dacă le va cuceri, dacii nu vor mai lupta cu aceeași ardoare, simțindu-se părăsiți de marele zeu. Acolo trebuia să dea atacul!...

Traian era convins că singura posibilitate de a cuceri cetatea era aceea de a ataca pe acolo pe unde se aşteptau mai puţin. Muntele în vîrful căruia se ridica cetatea se lipea pe o latură de o altă creastă, mai înaltă, care începea din apropierea sanctuarelor. Coasta muntelui vecin pornea în sus, cam pieptiş, şi se înălţa mult deasupra cetăţii, fiind bine împădurită. Traian presimţea că dacii nu se aşteptau să fie atacaţi din partea aceea, socotind că muntele este un zid de netrecut.

— Lucinius! Trimite cîţiva soldaţi să iscodească muntele de colo.

Lucinius Sura nu îndrăznea să-i spună că nu pe acolo vor ataca cetatea. Cum să treacă de vîrful acela de munte?

— Dau foc cetăţii! spuse Maximus Laberius, privind cele trei coloane de fum care începuseră să se ridice.

— Nu cetatea arde, Laberius. Sînt focurile vaselor cu smoală, şi cu plumb, şi cu răşină, pregătite pentru noi.

Nu termină bine vorba împăratul, cînd calul se prăbuşi sub el. Abia avu timp să sară. O săgeată lungă, de catapultă, se înfipsese în pieptul bietului animal. O a doua vîjîi pe la urechea lui Sura şi se opri în copacul din spate.

Se feriră în spatele unui stejar bătrîn.

Căzură şi alte săgeţi de catapultă, lungi cît o suliţă, dar numai una găsi pieptul unui centurion, trecîndu-i prin zale şi ţintuindu-l de un copac. Săgeata se înfipsese atît de tare în trunchiul arborelui, încît şi după ce muri, centurionul rămase tot în picioare.

— Au fost bine instruiţi, şopti Sura printre dinţi, gîndindu-se la instructorii romani folosiţi de Decebal.

Întîmplarea avu un ecou puternic în sufletele celor care îl înconjurau pe împărat. Era ca o prevestire rea, urîtă, care vădea hotărîrea dacilor de a-şi vinde scump pielea.

În prima clipă furia era gata să-l împingă pe Traian să poruncească atacul. Dar reuşi să se stăpînească şi spuse cu glasul de mai înainte:

— Să ne strîngem într-un sfat.

În acest timp, Decebal îl felicita pe țintașul catapultei care ochise atît de bine.

— Numai cu trei palme mai sus dacă nimereai, cîștigam pacea, spuse Dadas, cu necaz.

— Landes, tu să-l pîndești pe Traian. Stai cu săgeata pregătită și nu tragi decît cînd apare el.

Seara se lăsă fără nici o altă întîmplare. Cei doi dușmani stăteau față în față, se pîndeau, gata să se lovească.

În cetate nu dormeau decît copiii. Părinții erau prea năpădiți de griji, ca să-și aștearnă geană peste geană. Era atît de mult popor între ziduri, încît era greu, acum noaptea, să treci dintr-un loc în altul, fără să calci pe trupuri întinse. Cei care nu dormeau, stăteau lungiți, ca să-și odihnească oasele chinuite. Toți pînă la unul săpaseră ziua și noaptea la valurile de pămînt de pe coastă.

Dadas stătea cu Zuro într-o cameră a locuinței-palat. Mannia și Livia rămăseseră cu ei noaptea asta. Nu mai aveau unde să se ducă. Mannia nu mai avea părinți. Mama ei murise vara trecută, iar tatăl, în urmă cu cîteva zile, cînd îl însoțise pe Iudenus la Traian. Era nedespărțită de Livia, și pînă ieri locuiseră împreună. Bătrînul Plautius era fericit că fiica lui ajunsese prietena unei nobile. El dormea cu Marcus, tînărul fierar, care se obișnuise să-l asculte. Pînă noaptea tîrziu, făceau planuri. Plautius fusese cu adevărat mulțumit de situația lui de aici. Era liber, era bine plătit, fiica lui era iubită de cel mai destoinic tînăr din Sarmizegetusa. Ce își putea dori mai mult un tată? Războiul era gata să distrugă totul. Pe măsură ce romanii se apropiaseră de Sarmi, fusese mai îngrijorat, iar acum spaima pusese stăpînire pe el. Făcuse tot ce era omenesc să facă. Muncise ziua și noaptea, făurind zale și vîrfuri de săgeți, și săbii, și tot ce trebuia pentru noile catapulte și baliste. Fiecare sabie care ieșea din atelierele lui îi apăra fiica.

În ziua în care Decebal poruncise ca tuturor caselor de pe coastă să li se dea foc, fierarul se retrăsese în cetate, și Livia fusese luată de Mannia, ca și în urmă cu cîțiva ani, după terminarea primului război.

După înapoierea lui Dadas şi a lui Zuro de la Roma, trecuseră cîţiva ani liniştiţi, dar plini de treburi. Apoi începuse iar războiul. În anii aceia de pace nu stătuseră o clipă. Decebal se slujise de ei ca de cei mai credincioşi supuşi, trimiţîndu-i peste tot acolo unde avea nevoie de oameni de încredere. Dadas umblase din cetate în cetate, să vadă cum stau cu pregătirile de apărare, se dusese la triburile vecine, după ajutoare, dăduse sfaturi constructorilor. Alergase în toate părţile, sfătuind şi controlînd. Zuro adusese mereu la Sarmizegetusa meşteri şi militari. Primeau din ce în ce mai greu să vină în Dacia. Le era frică de Traian. Se învoiau numai cei cărora le ajunsese cuţitul la os.

În tot acest timp, Dadas şi Mannia se întîlniseră de puţine ori şi de fiecare dată fata aproape că nu-i vorbise. Aflase de la Zuro cele petrecute la Roma, ştia cine este Arria şi ce sentimente îi purta Dadas. Zuro îi povestise totul la îndemnul prietenului, care voia astfel s-o îndepărteze de el. N-o putea uita pe Arria şi ar fi fost bucuros să audă într-o zi că Mannia s-a măritat. Fata suferea în tăcere şi îndepărta pe orice tînăr care încerca să se apropie de ea. Era hotărîtă să nu se mărite niciodată, deşi tatăl, mai ales, o îndemna să se hotărască, pentru că înaintase cam mult în vîrstă. Mannia se mulţumea să fie un adevărat zeu bun pentru dragostea Liviei.

Retragerea în cetate îi adunase pe toţi patru în locuinţa-palat.

Acum aşteptau tăcuţi să treacă noaptea. Simţiseră nevoia să nu se despartă, presimţind că niciodată nu se vor mai întîlni cu toţii în acest loc. Primejdia îi apropiase. Dadas o privea pe Mannia cu o neaşteptată înţelegere. Romanii erau dincolo de zidurile cetăţii, se pregăteau de atac, şi acest lucru îl determina să-şi judece faptele într-o altă lumină. Crezuse într-o speranţă deşartă. Arria nu putea fi niciodată a lui. Arria era o romană, mai întîi o romană, după cum el va fi întotdeauna mai întîi un dac. Duşmănia dintre popoarele lor îi îndepărta, fiecare simţindu-se parte din poporul lui.

Mannia stătea pe marginea patului cu picioarele sub ea. Ochii obosiţi nu-şi pierduseră strălucirea albastră,

curată. Oboseala îi îmbujorase obrajii. „Oare ce-o fi gîndind despre mine?" se întrebă Dadas.

În clipa aceea Arria îi apăru ca un ghinion în viața lui. Era departe de el, dar nu și-o dorea aproape. Ce ciudat, să n-o dorească pe Arria. Nu se mai gîndise de mult la ea și, fără să-și dea seama, în sufletul lui murise. Plecase pentru totdeauna, lăsînd în urmă numai o amintire tulbure. Ce schimbător e sufletul omului! Poate uita ceea ce pare de neuitat!

— Trebuie să plecați din cetate, spuse Zuro, răspunzînd propriilor lui gînduri.

— Eu nu plec! se împotrivi Mannia cu o neașteptată hotărîre în glas.

— Nici eu.

— În noaptea asta se mai poate ieși prin ascunzătoare. Dadas, sfătuiește-le să plece.

— E prea tîrziu, Zuro. Romanii pot să le ajungă din urmă.

— O să fie greu aici.

— Peste tot e greu.

Fără nici o legătură cu ceea ce vorbiseră, Dadas se așeză pe pat, lîngă Mannia și o întrebă:

— Mai ești supărată pe mine?

— Nu, răspunse fata într-un oftat.

Auziră pașii oșteanului care venea să-l ia pe Dadas. Urmau să treacă împreună de-a lungul valului de pămînt, să vadă dacă fiecare oștean se află la locul lui.

— Merg și eu! spuse Zuro, ridicîndu-se.

Cu greu se strecurară prin cetate. Peste tot bărbați, copii și femei lungiți cu cîte o bocceluță sub cap. Ce vor bea toți oamenii aceștia? Ce vor bea? se întreba, îngrijorat, Dadas.

Apa era drămuită, mulți își potoleau setea de la firul de apă care trecea prin mijlocul cetății. Dar ce vor face cînd Traian îl va opri să mai intre în cetate? Dadas era sigur că încercatul Traian o să știe ce are de făcut.

Santinelele moțăiau, culcate pe burtă pe valul de pămînt și cu arcurile gata de tras...

Zorile nu erau departe. Întunericul începuse să se rărească jos, în vale. Se zărea Sargeția. Casele arse păreau monștri ciudați, negri, înfiorători.

Dadas, Zuro și oșteanul treceau din santinelă în santinelă, întrebînd:

— Dormi?

— Nu dorm.

— Să nu se furișeze careva prin pădure.

— Aud și iarba cînd crește...

Erau la cel de-al doilea val de pămînt, care se termina în panta muntelui mai înalt decît vîrful pe care se găsea cetatea. Pădurea se prelungea pînă la primele case vecine, arse.

Toate santinelele priveau spre vale, unde îl știau pe Traian și legiunile lui. Dar primul semn că dușmanul se apropie nu veni dintr-acolo.

— Sssst! făcu deodată oșteanul care se lăudase că aude iarba crescînd. Foșnește ceva!

— N-aud nimic.

— Taci, Zuro! Eu sînt vînător, urechea mea prinde pasul căprioarei de la cinci aruncături cu piatra.

Ascultară toți patru, dar numai vînătorul se părea că aude ceva.

— De-acolo! S-apropie cineva de-acolo, arătă el spre pădure.

De oriunde s-ar fi așteptat Dadas, numai dintr-acolo, nu. Arăta spre coasta împădurită a muntelui înalt, care se continua din apropierea sanctuarelor și urca pieptiș.

Pe Dadas îl străbătu un fior de spaimă cînd își dădu seama că Traian va ataca pe acolo pe unde nimeni nu-l aștepta. Dar cum de reușise să ajungă în vîrful muntelui prin văgăunile de pe coasta opusă cetății, numai într-o noapte? Oricît de încercați ar fi fost pedestrașii lui, nu era deloc ușor să te cațeri, cu armele la tine, pe muntele cu piatra dezvelită.

Gîndurile îi fură curmate de un strigăt repede înăbușit. O santinelă gîtuită, care apucase să scoată doar un horcăit.

— Romanii! șopti Zuro, sigur acum că vînătorul nu se înșelase.

— Romanii ! strigă Dadas.

Toţi cei care săriseră speriaţi, priveau în vale, spre Sargeţia, dar nu vedeau nimic.

— Spre turn ! Spre turn ! se auziră şi alte strigăte, mai îndepărtate, ale celor care păzeau dincolo de sanctuare.

Toţi se îndreptară într-acolo, cu atît mai nedumeriţi, cu cît nu vedeau şi nu auzeau nimic.

Romanii dădură drumul cailor să alerge, siguri că galopul îi va înspăimînta şi mai mult pe daci.

Cavaleria ? ! !

Cum de ajunseseră aceşti cavalerişti în vîrful muntelui ? La orice s-ar fi aşteptat dacii, dar nu la asta. Şi, cu adevărat, se înspăimîntară.

Din răritura pădurii apărură călări maurii lui Quietus, strigînd şi îndemnîndu-se într-o limbă care şi ea speria, prin sunetele cu totul noi. Dacii cunoşteau îndemnurile romanilor.

Năvăliră în clipa în care era atîta lumină cît să se poată vedea duşman cu duşman.

Cei mai muţi dintre daci nu mai văzuseră oameni cu pielea tuciurie, care să călărească fără să ţină frîul, în fiecare mînă cu cîte o armă.

În timpul cînd maurii îşi dădură drumul la vale, îmboldind caii din călcîie, dinspre Sargeţia se repeziră pedestraşii, urlînd.

— Cei din valul al doilea, spre mauri ! strigă Dadas. Porunca lui fu repetată de altul, şi de altul. Cei din primul val să aţină calea pedestraşilor !

— Calea pedestraşilor !... Calea pedestraşilor... fu repetată porunca, de zeci, de sute de ori.

După primele clipe de spaimă, fiecare dac îşi păstră locul, dar era tîrziu, pentru că maurii şi ajunseseră în mijlocul lor. Din goana calului, duşmanul tăia în dreapta şi în stînga, cu amîndouă mîinile, ţinînd frîiele în gură.

— Caii ! Răpuneţi caii !

Nu puteau zvîrli săgeţile decît cei care erau foarte aproape şi ţinteau la sigur. Ceilalţi stăteau degeaba cu arcurile întinse, puteau lovi şi de-ai lor.

Maurii galopară de-a lungul valului de pămînt, apoi se repeziră în sus, spre platoul sanctuarelor. Aici erau

cîteva pîlcuri de oşteni daci, toţi hotărîţi să piară mai bine decît să lase în mîna duşmanului lăcaşurile lui Zamolxe. Luptau chiar sub conducerea lui Vezina, prins de năvală în afara zidurilor, în sanctuarul mic.

Călăreţii dădură buzna în sanctuare. Coloanele se înălţau pînă deasupra cailor, dar maurii se vedeau luptînd, de la brîu în sus. Copitele cailor bocăneau sec pe lespezile de bazalt.

Din cetate se auzi cornul vestind primejdia, şi poarta se deschise, lăsînd să iasă cetele de luptători, care se aruncară în bătălie urlînd ca întotdeauna :

— Pă eeeiii !

Se iviseră tocmai la timp, pentru că maurii reuşiseră să-i împingă pe daci spre sanctuarul subteran, înconjurîndu-i. Vezina, cu sabia în mînă, uitase de bătrîneţe şi lupta cot la cot cu ceilalţi. Maurii pricepură că el este căpetenia şi îşi făcură loc într-acolo. Însuşi comandantul maurilor, Lusius Quietus, lupta aici. El porunci cîtorva călăreţi să se retragă puţin, ca să pornească apoi în galop, printre coloane, drept spre Vezina. Caii lor aveau piepturile înzăuate.

Ceilalţi mauri, la un strigăt de-al lui Quietus, se dădură în lături : printre coloane galopară caii orbiţi de oboseală şi hărmălaia din jur. Ei culcară sub copite tot ce le ieşi în faţă. Dacii din jurul lui Vezina se treziră sub burţile lor. Îi sfîrtecau şi piereau striviţi de greutatea animalului prăvălit peste ei. Pe Vezina o copită îl lovi în cap, doborîndu-l. Alt cal căzu cu copitele pe pieptul lui, strivindu-l. Un ţipăt de groază izbucni din piepturile celor care îl apărau. Moartea Marelui Preot îi înspăimîntă într-atît, încît bătură în retragere.

Maurii pătrunseseră în spaţiul dintre valurile de pămînt, căzînd în spatele celor care trimiteau săgeţi spre pedestraşi. Dadas îşi dădu seama că dacă nu se retrăgeau în cetate, piereau pînă la unul.

— În cetate ! În cetateee ! porunci el.

Luptînd, se retrăgeau spre poartă. Rămăseseră pe valurile de pămînt doar ici şi colo cîţiva oşteni, care să ţină piept pedestraşilor. Pieriră cu toţii, dar salvară grosul luptătorilor. Cîţiva mauri, urmărindu-i, pătrunseră

pînă dincolo de porți, o dată cu ultimii oșteni, și ura din piepturile dacilor se revărsă în întregime asupra lor, nimicindu-i.

Cetatea era salvată!

Maurii mai galopară de-a lungul zidului, dînd chiote înspăimîntătoare, să bage groază în cei dinăuntru. Fură primiți cu o grindină de pietre și săgeți și se retraseră spre vale.

Însuși Traian ținu să elogieze în fața comandanților atacul lui Quietus. Împăratul recunoscu meritele maurului, socotind că luptele pentru cucerirea Sarmizegetusei fuseseră astfel scurtate cu multe zile, salvînd nenumărate vieți de soldați din legiuni.

În fața lor se ridicau însă zidurile cetății!

Copiii mai mărișori intrau în case, în locuințele-turnuri ale tarabostesilor, chiar în locuința-palat — așa poruncise Decebal — și cărau în spate scaune, mese, paturi și orice alte lucruri din lemn, pe care le aduceau în mijlocul cetății. Scoteau fiecare scîndură, fiecare oblon de geam, și le aruncau în focul cel mare. Mamele erau cele care întreținеau flăcările, bărbații puneau deasupra lor trupurile luptătorilor străpunși de săgețile romane.

Era noapte, și focul din mijlocul cetății lumina departe, iar fumul purta pînă în tabăra dușmanilor mirosul de carne arsă. Dacii își trimiteau oștenii la masa lui Zamolxe, pentru că toți pieriseră vitejește, după dorința marelui zeu.

Jos, în vale, un rug la fel de înalt, trimitea lui Joe soldații izbiți de pietrele praștiilor, de săgețile arcurilor sau stropiți de șuvoiul de smoală încinsă. Iar Joe îl primea la el, pentru că toți pieriseră vitejește...

Nici un mort nu trebuia să rămînă pe cîmpul de luptă.

Pentru a-și arde morții, romanii aveau la îndemînă pădurile. Dacii nu le mai aveau. Ei își trimiteau vitejii la Zamolxe arzîndu-i cu mesele și scaunele din case.

Muriseră mulți. Se terminaseră paturile, și obloanele, și mesele, și fură desprinse bîrne din case și șindrila de

pe acoperişuri. În fiecare noapte rugul se înălţa preschimbînd în cenuşă trupurile care cu puţin mai înainte apăraseră cetatea.

Trecuseră multe zile de cînd piereau, unul cîte unul, rărindu-se numărul celor care pîndeau pe ziduri. Îi omorau săgeţile, şi săbiile în atacuri, şi mai ales setea şi lipsa mîncării. Flăcările rugului făceau să sclipească şi mai tare ochii ieşiţi din orbite de sete. Traian abătuse pîrîiaşul care trecea prin cetate şi aştepta ca lipsa apei să îngenunche cerbicia dacilor. Ştia cît de mari sînt bazinele, cit timp vor avea de băut din ele. Şi dacă se hotărîse să reia atacurile, era din cauza bănuielii că cei dinăuntru au vreo fîntînă sau bazine necunoscute de el. Altfel cum să rabde atîta? Nu-şi închipuia că mulţi dintre cei care se zăreau pe ziduri mureau cu ochii spre el şi cu buzele încleştate, ca să nu ceară apă. Rămîneau ţepeni şi, numai cînd le venea schimbul şi-i mişca, se prăvăleau.

Noaptea oştenii se lungeau să se odihnească puţin, ca să fie buni a doua zi să ţină săbiile în mîini, în timp ce femeile şi copiii înteţeau focul sub cazanele cu smoală şi plumb. Duşmanul ataca mereu, cînd într-o parte, cînd în alta, hărţuind şi sperînd să facă o spărtură, prin care să se strecoare. În cetate se făcea economie la smoală, la pietre, la săgeţi. Dacă fiecare piatră şi fiecare săgeată ar fi răpus un duşman, tot nu ar fi fost de ajuns. Dar cum să lovească întotdeauna, cînd romanii se apropiau ocrotiţi de scuturi, pe cap cu coifuri lucioase, cu pieptul înzăuat? Nu mai aruncau decît atunci cînd îi prindeau căţărîndu-se pe ziduri. Atunci tăiau funiile, răsturnau scările, rostogoleau bolovanii, vărsau smoala şi plumbul din oalele luate de pe foc. Privite din afară, zidurile arătau jalnic. Dîre de smoală întărită se scurgeau de la metereze spre pămînt, pete de sînge învineţit arătau locul unde cu o zi, sau două, sau trei în urmă fusese proptită o scară pe care se avîntaseră din afară soldaţii din legiune. Fumul înnegrise şi el piatra, acolo unde arseseră turnurile de asediu, după ce din cetate se aruncaseră în ele cîlţi îmbibaţi cu răşină.

Romanii simțeau că dinăuntru rezistența e din ce în ce mai slabă și mai disperată. Mulți oșteni erau atît de slăbiți, încît nu mai puteau ridica săbiile, și atunci, cu ultima licărire de putere, îmbrățișau romanul ajuns pe culmea zidului și se aruncau în gol cu el, frîngîndu-și amîndoi oasele.

Se lumina de ziuă. Dadas și Zuro treceau din om în om, să se asigure dacă mai pot lupta sau nu, să trimită pe altcineva în loc. Romanii obișnuiau să dea atacul în zori.

Patru oșteni cărau un vas mare de smoală, abia luat de pe foc. Băgaseră doi pari prin urechile lui și-l duceau. Cei care se îndeletniceau cu aprovizionarea celor de pe ziduri erau cei mai dărîmați. Unul dintre ei, călca de parcă mergea cu ochii închiși, șovăind la fiecare pas. N-avea cine să facă această treabă în locul lui.

Dadas și Zuro se priviră îngrijorați. În fiecare dimineață îi găseau mai lipsiți de puteri. Dadas își dădu seama că îl cunoaște pe unul dintre ei. Oare el să fie?

Din uriașul Durdan nu mai rămăsese decît glasul lui gros, dar și el stins. De sete parcă se împuținase, oasele i se scurtaseră, părea un om obișnuit, adus de spate, cu obrajii scofîlciți și ochii sticloși ieșiți din orbite. Privirea lui Dadas rămase pe mîinile lui, pe care le știa mari și puternice. Îl purtaseră pe sus, cînd fusese rănit la picior. Acum capătul parului îl țineau două palme uscate, cu pielea înnegrită și sbîrcită ca scoarța stejarului. Umerii i se îngustaseră, iar nădragii erau petrecuți în față și legați strîns cu cureaua, să nu cadă de pe el.

— Unde e Seder? întrebă Dadas.

Se așteptase ca unul dintre cei patru să fie prietenul nedespărțit. Durdan arătă cu capul spre grămada de cenușă din mijlocul cetății, unde erau arși morții. Micul Seder era acum la masa lui Zamolxe.

Ridicară vasul și, cînd să pornească, cel mai slab dintre ei se împletici și căzu. Smoala se vărsă peste el. Încercînd să se ridice, mai rău se tăvălea în lichidul încins.

Dadas vru să-l ajute, dar Zuro îl prinse de braț:

— Nimic nu-l mai scapă de smoală.

Priviră neputincioşi la zvîrcolirile din ce în ce mai slabe ale oşteanului. Smoala îi acoperise faţa şi ochii; se zbătea orb, căutînd un sprijin. Apoi, gemînd o dată lung, de parcă s-ar fi eliberat dintr-o strînsoare îngrozitoare, se lungi la pămînt şi rămase nemişcat.

Această întîmplare măruntă în mijlocul luptelor de fiecare zi, cînd zeci şi zeci de alţi luptători piereau, avu un ecou deosebit în sufletul celor doi tineri. Văzuseră amîndoi deodată slăbiciunea celor care mai rămăseseră în viaţă şi îşi tîrau paşii de ici, colo. Cine să mai lupte pe ziduri, dacă toţi oştenii se împleticeau, abia trăgîndu-şi picioarele?

Curtea cetăţii, pînă deunăzi înţesată de oameni, era aproape goală.

Focul îi trimisese pe cei mai mulţi la Zamolxe.

Trecură mai departe. În dreptul bazinelor văzură şirul celor care îşi aşteptau porţia de apă pe ziua aceea; mai mult femei. Unele luau cana şi o dădeau copiilor, s-o soarbă, iar ele îşi umezeau doar buzele. De a doua zi, nu vor mai avea nici căniţa pe care o primeau dimineaţa.

Copiii plînseseră zile întregi cerînd apă. Acum se învăţaseră, ştiau că tot nu primesc şi tăceau răbdători. Nici să plîngă nu mai aveau putere. Aşteptau cu buzele arse şi pielea uscată să înghită de cîteva ori din căniţă, apoi plecau ţinîndu-se de poalele mamelor şi se lungeau într-un colţ, pe cîte o blană de oaie, să moţăie pînă spre seară, cînd se aprindea focul pentru ars morţii. Atunci se ridicau şi cărau scînduri.

Dadas şi Zuro îşi dădeau seama că nu mai puteau rezista, dar nu îndrăzneau să-şi rostească gîndul. Să părăsească Sarmizegetusa? Dar ce le mai rămînea?

Cu toate astea, gîndul retragerii le revenea mereu în minte. Piereau cu toţii de sete, pe cînd în afara zidurilor se puteau înzdrăveni şi porni mai departe lupta, din alte cetăţi.

Cornul din vîrful locuinţei-palat vesti apropierea romanilor. O nouă luptă începea.

Dadas şi Zuro alergară în partea unde romanii ridicaseră un turn de asediu. Cornul suna din ce în ce mai

răscolitor. Apăru și Decebal, să dea poruncile necesare. Dușmanii atacau numai în partea turnului, și regele porunci ca oștenii de pe celelalte ziduri să vină în partea aceea.

Turnul prinse a se mișca pe roțile lui grele, fără spițe, împins de vreo douăzeci de soldați auxiliari. În spatele lui venea grosul pedestrimii. Cînd turnul se va lipi de zid, soldații se vor cățăra pe scara dinăuntru și vor apărea în cerdacul făcut la o înălțime mai mare decît zidul cetății, să poată săgeta în jos. Balbus fusese cel care poruncise construcția acestui turn foarte înalt, de pe care se putea sări pe zid sau în cetate, după ce arcașii făceau gol în jur. Mai avuseseră trei turnuri, dar din cerdacul lor ajungeau doar la nivelul zidului, nu puteau să sară înăuntru. Mai mult, dacii de pe ziduri se avîntaseră în ele, reușind să-i azvîrle jos pe romanii puțini la număr din cauza locului strîmt.

Dadas trimise să atace turnul oșteni cu platoșe luate de la prizonierii romani.

Balbus închipuise acest nou turn înalt, tocmai pentru ca dacii să nu poată năvăli, și nici săgeta prea bine de jos în sus, soldații fiind apărați de podeaua cerdacului.

Cînd turnul fu aproape de zid, se iviră și auxiliarii purtînd scări lungi. În timp ce soldații din turn săgetau, ca să facă loc gol în jur, auxiliarii puseră scările pe zid și urcară. Dacii se feriră în spatele caselor, așteptînd ca dușmanul să vină spre ei. Zuro înțelese primejdia de a-i lăsa pe romani să pătrundă în cetate și apoi să se lupte cu ei. Era mai ușor să răpui dușmanul la ziduri, unde soldatul urca scara și-l puteai da peste cap. Dincoace de zid, lupta nu mai era egală, romanii fiind în zale și cu scuturi greu de răzbit, iar dacii luptînd cu cămașa descheiată la gît.

— După mine! strigă el, alergînd spre turn, dar la adăpostul zidului.

Zece, cinsprezece pași se aflau sub bătaia săgeților romane, apoi intrau chiar sub cerdacul turnului. Dadas, din cealaltă parte, își chemă și el oamenii.

Se adunară un grup de oșteni hotărîți sub cerdacul turnului, cu arcurile și săbiile gata de luptă.

Romanii săreau nu prea departe, şi cum picau, cum erau luaţi în primire de cei care pîndeau.

— Arcaşii ! Arcaşii ! strigă Zuro.

Mai înainte ca romanul să ajungă jos, îl săgetau. Primeau săgeţile în braţ, sau în cap, sau în picior, şi chiar dacă nu mureau, nici buni de luptă nu mai erau.

Capul unei scări apăru chiar lîngă umărul lui Dadas. Se pîti sub zid şi aşteptă cu vîrful sabiei în sus. Cum se ivi romanul, îl şi împunse, şi urletul de durere îl opri pe al doilea să se mai avînte orbeşte. Urcă prudent. Mai întîi se ivi sabia lui ; între Dadas şi el începu o luptă pe viaţă şi pe moarte. Era puternic şi priceput, şi nu-i era uşor să-l răzbească. O săgeată răzleaţă se opri în gîtul romanului, doborîndu-l. Al treilea roman apăru pe zid. Se tîrî pe creasta zidului, să nu poată fi împuns. Dadas se trezi cu coiful lui chiar deasupra capului. Neavînd cu ce să se apere prinse coiful, răsucindu-l. Un oştean apăruse lîngă el şi Dadas îi făcu semn să-l prindă pe roman de picioare. Se urcară amîndoi pe zid şi-l azvîrliră pe scară, de-a curmezişul. În cădere, îi măturâ pe toţi cei care tocmai urcau.

— Sus ! strigă Dadas.

Prinseră fiecare cîte o parte şi traseră scara în cetate.

Între timp Zuro, împreună cu cîţiva oşteni, ţinuseră piept celor care săreau din turn sau urcaseră pe celelalte trei scări. Romanii prinseseră curaj văzînd că din acest turn pot sări în cetate şi lupta deschis cu dacii. Auxiliarii se străduiau să aducă în mare grabă alte scări.

Văzînd desfăşurarea bătăliei, Decebal dădu o poruncă scurtă şi un oştean de lîngă el se grăbi s-o transmită mai departe. La puţin timp, două catapulte fură îndreptate spre turn şi îşi sloboziră săgeţile lor lungi. Prima veni cu atîta putere, încît trecu prin scîndura groasă. A doua trecu prin doi soldaţi deodată înşirîndu-i ca într-o frigare. Dacii scoaseră strigăte de atac şi se avîntară cu mai multă tragere de inimă la luptă. Era ultimul lor avînt.

Doi oşteni duceau un vas cu smoală, nu prea mare, dar clocotind. Îl urcară pe zid. Cînd să-l răstoarne, unul

dintre ei primi o săgeată drept în piept și se cocîrjă, prăvălindu-se în afară. Cel rămas în viață, văzînd că pe scară urcau alți romani, luă singur oala în brațe. Urlînd de durere, simțindu-și pieptul și palmele arse de vasul încins, se îndreptă cu el spre scară, prăbușindu-se peste romanii care urcau. Alți doi, la îndemnul lui Dadas, traseră scara, apoi o repeziră ca pe un berbec în cerdacul turnului, în care erau înfipte acum opt săgeți lungi. În el nu mai erau decît doi romani în viață.

Traian înțelese că nici de data asta nu cîștigase bătălia, dar știa ce are de făcut.

Din pădure, trompetele sunară încetarea atacului, și turnul greoi se îndepărtă de zid.

Lupta încetă la fel de brusc cum începuse. Cu brațele căzute pe lîngă trupuri, simțind deodată oboseala și lipsa de putere, dacii se lungiră de-a lungul zidurilor. Îndîrjirea din ei îi întărise, le dăduse forțe pe care nu bănuiau că le mai au. Acum erau iarăși niște bieți oameni sleiți de sete, cu ochii arzînd, cu picioarele tremurînde, care se prăvăliră acolo unde erau, să-și tragă sufletele. Nu mai aveau putere nici să-și strige bucuria de a fi respins și acest atac.

Decebal îi chemă la el pe cei doi tineri și priviră împreună, de sus, din cerdacul locuinței-palat, trupurile fără vlagă, lungite pe pămînt. Femeile le aduceau cîte o cană de apă, le ridicau capetele și le dădeau să soarbă.

Regele oftă adînc și, mușcîndu-și buzele groase, spuse.

— La noapte plecăm din Sarmi!

Din casă în casă treceau oșteni cu șomoiogul de cîlți muiați în rășină și dădeau foc. Nu trebuia să rămînă nimic în urma lor, numai cenușă să găsească dușmanul.

De sub locuința-palat pornea un tunel care ieșea tocmai în mijlocul pădurii, într-o grotă bine ascunsă. Mai întîi fură trimise femeile și copiii, însoțiți de cîțiva oșteni cu porunca de a-i duce prin pădure, pînă la Capidava, încă necucerită de dușman. Cîțiva plecaseră mai înainte să vestească sosirea și să pregătească ceva cai, pe care să călărească acei tarabostes mai bătrîni

și femeile lipsite de putere. Livia și Mannia plecară odată cu toate femeile.

Cînd întunericul nopții fu spart de primele flăcări izbucnite în cetate, Traian răsuflă ușurat. Acum era sigur că a învins. Dacii își ardeau cetatea. A doua zi se vor preda, sau îi va găsi pe toți morți. Nu s-ar fi mirat ca în zori să găsească totul pustiu și ars.

Decebal hotărîse ca o mînă de oameni să mai rămînă, să păstreze cît o putea cetatea, pentru ca ceilalți să se mai poată îndepărta. Regele plecă printre ultimii. Dadas și Zuro rămăseseră să înfrunte a doua zi dușmanul. Erau siguri că în zori Traian își va trimite trupele la atac.

Și așa fu.

Cînd turnul se urni spre cetate, îl primiră cu săgeți de catapultă, mai mult ca să-și facă simțită prezența. Și bine făcură, pentru că romanii, care se așteptau să găsească o cetate goală sau cu muribunzi gata să se închine, ezitară, așteptînd noi porunci. Înfuriat, Traian trimise la atac toate trupele, să termine odată.

Nu găsiră o cetate goală, dar se convinseră curînd că prea mulți apărători nu sînt. Trecură ușor de ziduri și lupta începu în cetate, pe după fiecare casă și fiecare loc unde se putea ascunde un oștean.

Dadas poruncise să se retragă pas cu pas spre locuința-palat, rămasă în picioare și bine întărită, în care aveau să se închidă.

Romanii se treziră curînd stăpîni pe cetate, dar nu putură pătrunde în locuința-palat, înălțată pe ziduri de piatră. Ușa grea fusese închisă, iar de-a curmezișul ei fu pus un drug gros de stejar.

Trecu destul timp pînă cînd aduseră un berbec s-o spargă.

Dacii fugiseră prin tunel.

Cînd romanii au reușit să pătrundă în casa-palat și n-au găsit pe nimeni, au bănuit că trebuie să fie vorba de o ascunzătoare.

Călărețiii mauri porniră în goana calului după ei, să-i caute. Cei doi tineri, pitiți în pădure, săgetară cîțiva răzleți, apoi se grăbiră să-l ajungă din urmă pe Decebal și ceilalți tarabostes care îl însoțeau.

Bucuria regelui, cînd îi văzu, fu scurtă. Oşteanul care mergea înaintea lor, să iscodească drumul, se înapoie într-un suflet.

— În faţă sînt călăreţii romani!

— Ţineţi-le piept! porunci Decebal oşteanului, apoi se întoarse spre tarabostes şi le spuse: Prieteni, a sosit timpul să plecăm la Zamolxe. Romanul a împînzit locurile. Traian ne caută să-şi împodobească victoria. Cine-ar putea să rabde ruşinea de a-i împodobi carul?

Se auziră zgomotele luptei. Romanii dădeau năvală, nerăbdători să ajungă mai repede la Decebal.

Din locul unde erau, se vedea, pînă departe, valea şerpuită a unui rîuleţ şi coamele dulci ale munţilor împăduriţi. Decebal privi lung în toate părţile, de parcă voia să-şi umple sufletul cu imaginile acelui loc. Încordarea de pînă atunci din privire i se topi. Luptase pînă în ultima clipă, îşi făcuse datoria.

Se întoarse spre un tarabostes din spatele lui.

— Zida, tu eşti cel mai bătrîn.

Cel numit îşi plecă fruntea, în semn că a înţeles. Îşi trase cuţitul de la brîu.

— Ne vedem la Zamolxe, spuse el.

— Ne vedem la Zamolxe, veni răspunsul.

Cu un gest repede îşi tăie gîtul. Nici cel mai mic geamăt nu-i scăpă de pe buze. Se prinse cu palmele de pămînt, murind aşa.

După el, alţi conducători de cetăţi îşi dădură moartea, rămînînd cu degetele înfipte în pămînt.

— Ne vedem la Zamolxe.

— Ne vedem la Zamolxe.

Primeau moartea cu seninătate.

— Voi, copiii mei, sînteţi tineri, trebuie să scăpaţi!

— Nu, unchiule! Ne-ar fi ruşine! se tîngui Dadas, avînd pregătit cuţitul cu care să-şi scurteze zilele. Vrei să însoţim carul romanului?

— Nu, Dadas, fiule! Trebuie să trăieşti! Spune dacilor că am hotărît ca tu să fii regele lor! Strînge-i de prin toate locurile şi porneşte iar lupta! Caută aliaţi printre vecini şi luptă alături de ei!...

Dadas gemu neputincios. Regele îi încredinţa viitorul Daciei. Nu-şi putea da moartea pe care o dorea.

— Comoara de sub Sargeția... Numai voi știți taina ei. Cu aurul de acolo puteți cumpăra săbii. E cea din urmă nădejde a noastră... Nimeni să nu afle taina ei.

Lupta se auzea acum la cîțiva pași. Decebal îi îndemnă:

— Hai, fugiți! Fugiți! Spuneți copiilor voștri că ne-am apărat pămîntul pînă la ultima suflare. Fugiți! Nu uita, Dadas, tu ești regele dacilor! Scapă-ți țara de dușmani!

Își înfipse și el cuțitul în gît și rămase o clipă drept, privind spre tineri, și amîndoi îi văzură ochii albaștri zîmbind.

Auziră săbiile izbindu-se una de alta și se dezmeticiră. Primiseră poruncă să se salveze și să cheme pe daci la luptă. Trebuia să scape!

— Sus, Zuro!

Erau în apropierea unui stejar pe care nu-l puteau cuprinde doi bărbați vînjoși. Se cățărară pînă în vîrful lui și rămaseră nemișcați pînă cînd liniștea se așternu iar peste acel loc al durerilor. Coborîră tiptil și porniră hotărîți la drum.

Aveau de îndeplinit porunca lui Decebal...

Dacia zăcea cu o sabie romană înfiptă în inima ei: Sarmizegetusa.

Decebal o părăsise, urcase lîngă Zamolxe.

Dacii îl căutau cu privirile rezemate de albastrul cerului. Cînd le coborau, întîlneau soldații mîndri din legiuni. Roma își împinsese granițele peste platoul blînd dintre munți și peste munții ghiftuiți de aur, de fier și sare.

Prin codri se auzeau fluierele oierilor, a jale fără margini. Femeile, copiii, bărbații, negri de supărare murmurau doine cu toată tristețea lumii strînsă în ele:

Dacie, Dacie,
Cum îți plîng izvoarele
Apele, pădurile,
Brazii și cîmpiile
Munții și mioarele.
Copiii, codanele,
Bărbații, vădanele.

Plîngeau fără lacrimi, din vorbe încărcate de disperare mocnită, neputincioşi să înţeleagă ce se întîmplă cu ei. De ce i-a părăsit Zamolxe, cu ce i-au greşit?

Dadas şi Zuro le-au găsit pe Mannia şi Livia în locul din pădure stabilit. Erau întovărăşite de Silvanus. Veselul Silvanus avea acum barbă mare, căruntă, şi în privire o disperare de moarte.

— Ce s-a întîmplat, Silvanus?

— Romanii au prins-o pe Dicia. Aştepta un copil. Se va naşte sclav, ca şi mama lui.

De cînd se înapoiase de la Roma, Silvanus se însurase cu o dacă trupeşă, tînără, la fel de veselă ca el. Unde se iveau amîndoi, apărea şi voia bună. Zuro şi Dadas o îndrăgiseră şi ei pe Dicia.

— O găsim şi o răscumpărăm, Silvanus, făgădui Zuro. Dicia este liberă şi liberi vor fi ea şi copilul ei.

— O scăpăm de robie, Silvanus, promise şi Dadas cu atîta fermitate în glas, încît speranţa licări în sufletul lui. Ducem femeile într-o cetate liberă şi ne întoarcem s-o căutăm. O să cutreierăm toate tîrgurile de sclavi, răscolim toată Dacia şi Roma şi o găsim. Îţi jur.

Porniră prin păduri fără sfîrşit. Întîlniră şi alte grupuri de femei, şi copii, şi bărbaţi care se lăsau conduşi de ştiinţa cîte unui cioban care cunoştea semnele pădurii şi aşezarea stelelor pe cer. Mergeau tăcuţi, închişi în ei, mînioşi şi disperaţi. Nici copiii nu mai plîngeau. Mergeau cu frunţile în pămînt, cu picioarele de plumb, aplecaţi sub boccelele în care strînseseră în pripă cîteva lucruri. Duceau de căpăstru cîte o vită, sau mînau din spate cîteva oi, singura speranţă că nu vor pieri de foame.

Noaptea se lungeau în culcuşuri de frunze, nu aprindeau focuri, să nu-i găsească maurii lui Quietus, care dădeau iama prin păduri, căutînd robi.

În cea de a doua zi întîlniră pentru prima dată, soldaţi romani. Duceau legaţi unii de alţii foşti luptători, acum prizonieri.

— Trebuie să-i scăpăm, Dadas.

— Îi atacăm din două părţi.

În grupul care înainta spre nord sub comanda lui Dadas, se strînseseră vreo treizeci de bărbaţi zdraveni.

Lupta fu scurtă, pentru că romanii nu se aşteptau la acest atac.

Armele romanilor deveniră armele dacilor.

— Fraţilor! strigă Zuro, adresîndu-se celor scăpaţi din robie. Sînteţi liberi! Să ştiţi că aţi fost dezrobiţi de Dadas, nepotul lui Decebal. Din porunca lui Decebal, el este regele nostru acum. Lui ne supunem. Juraţi credinţă lui Dadas!

— Jurăm! Dadas este regele nostru!

— Mergeţi şi spuneţi dacilor că Dadas îi va dezrobi. Să se îngrijească fiecare de arme şi să aştepte porunca lui. Dacia nu va rămîne sub călcîi roman!

Eliberaţi, oamenii se răspîndiră prin păduri, fiecare pornind spre satul pe care-l părăsise în flăcări. Peste tot pe unde întîlneau alţi daci, vorbeau despre felul în care fuseseră eliberaţi de Dadas, nepotul lui Decebal, regele lor.

Mulţi îl cunoşteau pe Dadas. Ştiau că Decebal, care nu avea copii, îl iubea şi îl hărăzise să-i urmeze la tron. Un licăr de speranţă înmuguri în sufletul lor. Dadas era înţelept, îi cunoştea bine pe asupritori, fusese la Roma, va şti unde şi cînd să-i lovească. Fiecare jura în sinea sa credinţă tînărului rege.

Vestea că au un rege, care le cerea să se pregătească pentru clipa în care va trebui să se măsoare iar cu romanul, năştea discuţii aprinse seara, în jurul focului, fiecare făcînd alte planuri. Toţi promiteau să asculte poruncile ce vor veni de la el.

În cea de a cincea zi ajunseră pe malul rîului Samus. Aveau de mers de-a lungul lui cîteva zile, prin deschizătura pe care munţii o lăsaseră apei să se strecoare la vale. Grupul se mărise, erau acum zeci de femei, copii şi bărbaţi care căutau salvarea fugind din calea romanilor şi a maurilor lui Quietus.

— Aici ne oprim, hotărî într-o zi, către amiază, Dadas, alegînd un loc minunat pe malul apei, adăpostiţi dintr-o parte de muntele semeţ şi privind spre o cîmpie întinsă în cealaltă parte. Locul plăcu tuturor, găsindu-l şi frumos şi ferit.

Cei trimiși să cerceteze împrejurimile descoperiră foarte aproape, într-un loc la fel de potrivit, o așezare întocmită.

— Boredava se numește așezarea noastră.

— E bine întărită, constată trimisul lui Dadas. Romanul n-a ajuns pînă la noi. Aici se va așeza Dadas, nepotul lui Decebal, regele nostru. Pregătiți-vă să-l întîmpinați cum se cuvine.

Dadas primi să vină în așezarea întărită cu un val de pămînt.

Oamenii se apucară să-și ridice case în grabă. Iarna bătea la ușă.

În toată această nenorocire, Dadas avu un singur moment de înseninare: îl întîlni pe bătrînul Dudas împreună cu Finia și cu Dedar. Bătrîna se prăpădise iar ei se refugiaseră aici. Dedar arăta ca un bărbat în toată firea, trăsăturile feței i se aspriseră, vorba îi era molcomă.

Bătrînul Dudas își ținea cel mai bine firea. Cînd află vestea că Dadas era cel pe care dacii aveau să-l asculte, veni la el și, ca să fie pildă, i se plecă în față, cît era de bătrîn. Apoi își îmboldi ginerele să cheme oamenii să-i înalțe o casă trainică.

— Pînă ridicăm casa, vino să stai la noi, Dadas. Eu cu Finia și Dedar dormim afară, în căpițele de fîn.

— N-o să prea avem timp de odihnă, îi răspunse Dadas, preocupat de gîndul care i se înfipsese în cap de cîteva zile. Eu și Zuro vom pleca în curînd pînă la Sarmi.

— La Sarmi?! se minună bătrînul. Ce să cauți acolo, Dadas? Te duci în gura dușmanului?

— Trebuie, moș Dudas. Și dacă mă gîndesc bine, n-ar fi rău să ne întovărășească și Dedar, ginerele tău.

— Dacă socotești că trebuie să mergi acolo, apoi știi tu ce spui. O să te însoțească și Dedar, pe care văd că-l socotești om de ispravă, dacă-l iei cu tine.

Bătrînul se îndepărtă, Zuro îl întrebă nerăbdător:

— Ce vorbe au fost astea, Dadas? Chiar vrei să mergem la Sarmi?

— Vreau, Zuro! Sau ți-e teamă?

— Mie?! ridică glasul, fără voie, Zuro.

— Știu, prietene, că nu de teamă ai întrebat. Dealtfel voiam să mă sfătuiesc cu tine. Vreau să mergem la comoară, Zuro. Să luăm din ea cît mai mult și să pornim să împlinim porunca lui Decebal. Cu aurul de acolo vom pleca în cea mai mare grabă în toate părțile unde știm că vom putea lua pe el arme. Apoi le vom împărți în mare taină dacilor rămași sub călcîiul Romei. Vom cutreiera satele, vom ajunge la spălătorii de aur și la cei care topesc fierul din mine. La un semn, toți să fie gata de luptă. Vom prinde noi o zi bună, cînd Roma se va clătina, sau cînd Traian va fi departe, prins în cine știe ce alt război. Imperiul e mare, Zuro. Ca să mai cucerească ceva, Traian trebuie să străbată munți și ape. Atunci vom sări în spatele lui și-l vom arunca afară din Dacia.

— O, Dadas, mi-ai luat o piatră de pe inimă. Te vedeam tăcînd și mă temeam că ai uitat jurămîntul făcut marelui Decebal. Cînd plecăm?

— Foarte curînd. Să asigurăm Manniei și Liviei un adăpost.

— Le lăsăm în grija bătrînului Dudas. Va fi pentru ele ca un adevărat părinte.

— Le vom lăsa în grija lui, Zuro. Dar nu-l vom lua cu noi pe Dedar. E nevoie de un bărbat de nădejde aici. Să meargă Silvanus care cunoaște limba romanilor. O căutăm și pe Dicia.

Chiar a doua zi, în zori, au pornit toți trei de-a lungul apei lui Samus, întovărășiți de Silvanus. Prima lor grijă era aceea de a-și face rost de îmbrăcăminte romană, altfel riscau în orice clipă să se trezească robi.

Au găsit mai întîi un soldat roman rătăcit de-ai lui, căruia îi șchiopăta calul. Hainele lui erau tocmai bune pentru Silvanus.

— Iată-mă iarăși roman! Bine ar fi să mai găsim doi tot din aceeași ala, ca să avem trei cai. Văd că pe-aici s-au rătăcit mai mult călăreți.

Au întîlnit, într-o altă zi, pe la apusul soarelui, trei soldați călare, fiecare ducînd legate cîte două femei tinere. Dăduseră iama prin pădure și descoperiseră un grup mare de daci, mai mult femei. Erau numai trei, nu

puteau lua mai multe, să mai vîndă cîteva, dar își alesese fiecare cîte două după placul inimii.

Silvanus s-a apropiat de ei ca și cînd ar fi vrut să-i întrebe ceva, dar doi dintre ei și căzură de pe cai, străpunși de săbii.

Tinerele femei se înapoiară în mijlocul pădurii, iar ei porniră mai departe, după ce hotărîră cine este fiecare dintre ei și ce misiune are spre Sarmizegetusa.

Ultimul roman rămas în viață le dezvăluise unitatea auxiliară din care făceau parte, astfel că cei trei erau acum luptători din ala I Claudia Nova Miscellanea din Porolissum. Tinerii daci aflaseră astfel că romanii își fixaseră locul noilor așezări, cărora le și daseră nume de-ale lor. Porolissum!

Romanul mai spusese că în apropiere de Sarmizegetusa se afla Cohorta II Flavia Bessorum, în care avea un prieten. La această cohortă aveau misiunea să ajungă.

Se așternură la drum.

Treceau din tîrg în tîrg, în speranța că o vor găsi pe Dicia. Silvanus era din ce în ce mai trist, mai dezamăgit de căutarea lor fără nici un rezultat.

Tîrguri în care să se vîndă atît de mulți sclavi nu văzuseră niciodată. Copii, femei bune pentru treburile din casă, bărbați buni de muncă, bătrîni care mai puteau fi folosiți la spălatul nisipului aurifer erau vînduți la prețuri din ce în ce mai scăzute, pe măsură ce alții și alții erau prinși prin păduri. Spectacolul acestor tîrguri îl copleșea pe Dadas. Îl copleșea și îl umplea de ură, înzecindu-i hotărîrea de a lupta pînă în ultima clipă cu asupritorii poporului său.

Zuro fu cel care o descoperi pe Dicia, în mijlocul unui grup de femei păzite de doi mauri și doi romani. Un roman spătos părea că se consideră stăpînul lor, pentru că el era cel care se tocmea pentru fiecare în parte. Dicia, care aștepta un copil, nu părea să intereseze pe cei veniți să cumpere o femeie zdravănă, bună de muncă. Erau aici negustori greci, stăpîni de ateliere sosiți tocmai de la Tomis, după sclavi ieftini, proprietari care cunoșteau hărnicia și priceperea dacilor în lu-

cratul pămîntului, dar mai ales în creşterea vitelor şi valorificarea laptelui. Toţi se grăbeau să-şi facă rost de sclavii de care aveau nevoie, pentru că preţurile erau la jumătate şi chiar mai mici. Peste cîtva timp, cînd nu vor mai fi prăzi, preţurile vor urca iarăşi, cu siguranţă.

— Lasă-mă pe mine, Silvanus! îi ceru Zuro. Mă tem să nu se trădeze, cînd te-o recunoaşte.

Trecu printre femeile nefericite ca şi cînd ar fi ales, şi se opri lîngă Dicia, făcîndu-i semn să nu se dea de gol că-l cunoaşte. Femeia pricepu că Zuro, acum îmbrăcat ca un roman, venise s-o scape de viaţa de rob.

— Pe-asta o vreau, i-o arătă Zuro romanului pe Dicia. Cred că nu ceri prea mult pentru ea.

Romanul se arătă bucuros să scape mai întîi de aceea pe care era convins că nu o va putea vinde. Ar fi dat-o pe nimic.

— O sută de denari, aruncă el preţul, cu o ezitare pe care n-ar fi dorit s-o simtă cumpărătorul.

— Să facem actul. Dar cît mai repede, că sînt foarte grăbit.

În scurt timp, Silvanus avea în mînă actul prin care îşi cumpărase, de fapt, propria nevastă. Zuro îl trecuse pe el drept cumpărător, aşa că Dicia îi era nevastă şi sclavă în acelaşi timp. Bietului Silvanus nu-i venea să creadă că are din nou pe Dicia lîngă el, că o are „cu act în regulă". Citi şi răsciti actul de vînzare :

„Iulius Silvanus, soldat în Cohorta I Flavia Bessarum, cumpără şi primeşte prin mancipaţiune femeia cu numele Dicia, de neam din Dacia, pentru o sută denari, de la Claudius Philetus, fiind chezaş Alexandru al lui Antipater. Femeia a fost predată cumpărătorului mai sus scris sănătoasă, acesta primind-o în această stare. Dacă cineva îl va tulbura în stăpînirea acestei femei, despre care e vorba, în total sau în parte, aşa încît cumpărătorul nu va putea pe drept să se folosească şi să stăpînească acea femele, atunci va cere lui Claudius Philetus, pe bună credinţă, să-i înapoieze cei o sută de denari.

Că aşa va fi, a chezăşuit, pe credinţa sa, Alexandru al lui Antipater. Cu privire la această femeie, care este mai sus scrisă, Claudius Philetus a spus că

a primit și a avut prețul ei de o sută denari de la Iulius Silvanus, soldatul mai sus scris".

Dadas nu-l mai recunoștea pe Silvanus. Se purta cu Dicia ca un tînăr îndrăgostit. Ochii îi pluteau în lacrimi cînd a luat-o de mînă și a scos-o din mijlocul celorlalte femei, care își așteptau soarta.

Silvanus și Dicia îi aduseră aminte de Roma, de femeia pe care și el ar fi purtat-o de mînă cu aceeași grijă. El nu mai avea nici o speranță. Pentru el Arria era moartă. Se gîndea la ea fără ură, fără bucurie, nemustrător, așa cum îți amintești de un mort, față de care sentimentele nu-și mai au rost. Singura lui grijă era aceea să-și înăbușe dorința de-a o vedea. Își repeta mereu că Arria e moartă și că pe morți nu-i mai poți revedea. Își reproșa faptul că gîndul i se îndrepta atît de des spre ea, și în situații cînd s-ar fi părut că e cu totul nefiresc să-și amintească de o femeie. Îi apăruse în minte în plină bătălie, chiar în timp ce se lupta și lovea cu sabia. Izbea gîndindu-se la ea; atunci se repezea mai plin de ură. Și-o amintea fără voie cînd vorbea despre cu totul altceva. Și-o amintise acum cînd privise femeile nefericite care așteptau un cumpărător.

— Înapoiați-vă acasă, le spuse Zuro celor doi, trezindu-l și pe Dadas din gînduri. Noi plecăm mai departe.

— V-aș însoți și eu, Zuro. Poate o să aveți nevoie de un om de încredere.

— Și ce faci cu Dicia? Du-te acasă. Ai grijă de Mannia și ajută-l pe bătrînul Dudas.

Două zile mai tîrziu, ocolind drumurile umblate, ferindu-se din calea romanilor, ajunseră pe malul Sargeției și porniră în susul ei. Mergeau tăcuți, amîndoi copleșiți de amintirea lui Decebal. Erau aici din porunca lui!

Dadas își retrăi copilăria, clipele cele mai fericite petrecute împreună cu Decebal și cu Tibut, fiul acestuia, pe care și-l amintea ca tovarăș de joacă, dar nu-i mai ținea minte înfățișarea. Apoi, cînd el încă era mic, Tibut murise și întreaga dragoste a lui Decebal se îndreptase spre nepot. Decebal, marele Decebal, cînd venea pe la ei, se jucau împreună ca doi copii, vînînd

cu arcul, trăgînd la țintă, călărind, iar cînd se făcuse Dadas mai mărișor se luau la trîntă. Adesea regele se lăsa învins și lui Dadas îi venea să strige de bucurie, urcat pe pieptul lui, ca un învingător, pentru că Decebal îl ruga să-i cruțe viața. Își amintea luptele lui cu Zuro, prietenul, fratele lui, mai bine ar spune, pentru că trăiseră ca frații. Prietenia cu Zuro îi dăruise în copilărie multe clipe frumoase. Decebal îi punea adesea să se lupte, dar Zuro nu se lăsa înfrînt, ca regele. Erau de aceeași vîrstă și fiecare dornic să se arate viteaz în fața regelui. Nu reușise niciodată să-l învingă în luptă dreaptă. Zuro creștea mai puternic, mai falnic, mușchii i se umflau nefiresc sub pielea mereu arsă de soare. Îl învingea nu o dată cînd trăgeau la țintă sau cînd se luptau în săbii. Dadas era foarte iute și reușea adesea să-și așeze vîrful sabiei pe cămașa lui și să strige bucuros : Ești mort !

Decebal îl săruta, iar sărutul lui era cea mai mare răsplată pentru el.

Zuro se lăsase și el copleșit de aceleași gînduri. De parcă s-ar fi vorbit, și el retrăia acele clipe de demult ale copilăriei petrecute împreună cu Dadas. Își amintea cum îi învăța Decebal să recunoască urmele vietăților din pădure, le arăta steaua după care să se călăuzească, pentru a ajunge acasă. De la Decebal știau toate ierburile bune de mîncat, și mai ales învățaseră să deosebească ciupercile bune de cele otrăvitoare. Se opreau adesea în pădure, culegeau ciuperci, mai ales hribi, și le frigeau pe jar, înfipte în băț de alun. Pînă se încingea bine focul, Decebal le arăta cum să îndoaie creanga de alun în forma dorită și cum să-i dea o culoare frumoasă, ungînd-o din cînd în cînd cu grăsime și rumenind-o la foc.

Ieșeau cîteodată din pădure unde nu se așteptau și atunci, morți de foame, se opreau în cea dintîi așezare și mîncau la primul gospodar mai înstărit pe care-l întîlneau. De multe ori se duceau la bătrînul Dudas, care era om în putere și gospodar. La el mîncau miere de flori de brad și turtă caldă de mei cu lapte rece, păstrat în fîntînă.

Pe Zuro îl mira faptul că în momentele de cumpănă copilăria este cea care vine mai întîi în gîndul nostru. Şi l-ar fi putut reaminti pe Decebal la Tapae, apărînd Sarmizegetusa, discutînd cu solii lui Traian, dar toate aceste întîmplări apropiate se petrecuseră parcă demult, i se şterseseră în amintire, iar tot ce trăise cu ani şi ani în urmă îi apărea acum limpede ca şi cînd s-ar fi petrecut ieri.

— Am ajuns, Zuro! Dincolo de pintenul ăsta de deal. Apa se adînceşte aici.

Ieşiră din albia Sargeţiei şi urcară prin pădurea deasă spre vîrful dealului. Dincolo de el era îngropată comoara. Prin pădure zgomotele alergă mai repede şi ajung mai departe. Veniră la ei zvon de glasuri şi tropot de cai. Se înţeleseră din ochi, descălecară şi se apropiară tiptil de buza abruptă a ridicăturii de piatră.

Jos, în albia Sargeţiei, romanii dezgropau comoara!

Deviaseră apa şi sclavii săpau sub supravegherea soldaţilor. Cîţiva comandanţi stăteau de vorbă ceva mai departe. Dadas îl recunoscu pe Sura. Nerăbdătorul comandant ajunsese, în sfîrşit, la prada atît de visată. Dacă ar fi trăit, Longinus ar fi fost şi el aici, nerăbdător să vadă ieşind din pămînt aurul Daciei, cu care să-şi potolească nerăbdătorii cămătari.

— Uite-l! Uite-l! gemu Zuro. Netrebnicul! Priveşte-l, Dadas! Trădătorul e cu ei!

— Cine?

— Nu-l recunoşti? Bicilis, trădătorul!

Era, într-adevăr, în spatele lui Sura.

— Blestemat să-i rămînă numele! rosti Zuro cu alt glas, în care se simţea toată ura lumii. Jur. Decebal, că n-am să mă înfăţişez înaintea lui Zamolxe, mai înainte de a-l trimite acolo pe Bicilis. De sabia mea va pieri!

Jurămîntul făcut cu ochii spre cer, rostit rar şi răspicat, l-ar fi îngrozit pe Bicilis. Cu siguranţă va pieri de sabia lui Zuro. Dar ce va însemna această răzbunare pentru daci? Ce vor mai putea face acum, cînd speranţa de a cumpăra arme era pierdută? Cum vor mai putea lupta pentru a duce la bun sfîrşit porunca lui Decebal?

Pe Zuro îl cuprinse furia oarbă, pe Dadas disperarea deznădejdii. În sufletul lui se frînse speranța că într-o zi vor putea ridica iarăși sabia împotriva romanului.

Deznădejdea lui Dadas fu atît de mare, că o simți tizic. Genunchii i se îndoiră și se trezi cu ei pe pămînt, cu fruntea plecată, cu ochii închiși, să nu mai vadă rușinea trădării.

Rămase așa, ghemuit la pămînt, zgîlțîit de frigul care-l cuprinse, pînă cînd Zuro îl ridică, pentru că se înserase și trebuia să plece de-acolo. Nu îndrăznise să-și tulbure mai curînd prietenul care plînsese tot timpul, sfîșiat de disperare. L-a urcat ca pe un copil în șa, i-a luat căpăstrul și au pornit înapoi spre casă, îngrijorat că Dadas ardea ca un om bolnav.

Plecau înapoi spre dacii liberi, ca doi înfrînți lipsiți de orice speranță. Deznădejdea lui Zuro se fixase într-un singur gînd : îl va omorî pe Bicilis ! Va sta față în față cu el și-l va lovi cu atîta sete încît îl va reteza în două, pe la mijloc. Îl va reteza repede, să nu ajungă ura să-l împingă atît de departe încît să-i muște beregata cu dinții și să-l jupoaie cu unghiile și să-i tragă cu cleștele limba din gură, limba cu care a trădat ! Îl va reteza scurt, ca să nu-l împingă ura la fapte de fiară, pentru că acum, în clipa asta, ca o fiară ar fi vrut să-l pedepsească !

Numai după ce-l văzu pe Dadas lungit în pat, Zuro simți că-l părăsesc și pe el puterile. Drumul întoarcerii fusese un chin fără sfîrșit, pe poteci ascunse, lipsiți de mîncare, cu Dadas zăcînd în șa, fără glas și fără privire. Zuro nu mai auzise de la el un singur cuvînt. Refuzase orice mîncare, sorbise de cîteva ori apă limpede de izvor. Ajunsese umbra tînărului care plecase odinioară la Roma.

Acum, cînd îl văzu pe Dadas culcat, Zuro se lăsă și el la pămînt și răsuflă ca un animal care a tras toată ziua în jug.

Finia dăduse un țipăt de spaimă, pentru că la ei trăsese Zuro, și alergase la Mannia și Livia, să le cheme. Toată așezarea află că Dadas și Zuro s-au înapoiat, și mulți veniră să-i vadă.

Bătrînul Dudas le spuse că Dadas e bolnav și nu-i lăsă în casă.

Mannia, Livia, aduseră lapte și ouă proaspete, bănuindu-i flămînzi, dar numai Zuro se înfruptă din ele. Dadas zăcea cu ochii închiși, cu buzele strînse, refuzînd orice mîncare, deși Zuro le spuse că n-a mîncat nimic de cîteva zile. Refuza mîncarea, refuza să vorbească, refuza să deschidă ochii, să-i privească. Bătrînul Dudas îndepărtă femeile și în casă nu mai rămaseră decît el și Zuro. Așa, între bărbați, se încumetă să-i vorbească.

— Deschide ochii, Dadas, și privește-ne. Sîntem aici numai eu și Zuro. Ce-i cu tine, băiatul meu? De ce nu vrei să mănînci? Mi-a spus Zuro că n-ai pus nimic în gură de cîteva zile. Vrei să-ți sfîrșești zilele?

Dudas și Zuro așteptau în picioare un semn că Dadas a auzit ce i s-a spus, dar chipul ca de ceară rămase nemișcat.

— Trebuie să vorbești cu noi, Dadas. Ești regele nostru. Dacii așteaptă porunca ta. Ce să le spun? Poruncește-le! Ești regele lor! Ai datoria să le spui ce au de făcut, acum cînd viața lor e amenințată.

Pleoapele se ridicară, grele, și privirea lui tulbure căută în gol. Era numai un semn că trăiește și că i-a auzit.

— Nu... mai sînt... regele lor, Dudas. Nu pot să fiu regele lor... pentru că nu pot să fac nimic pentru ei...

— Dacii au nevoie de cuvîntul tău, Dadas. El îi poate strînge iar la luptă...

— Eu... plec la Zamolxe, Dudas... Mă duc la Decebal...

Închise iar ochii, și orice încercare de a-l face să rostească un singur alt cuvînt, fu de prisos.

Dadas voia să moară!

Degeaba îi aducea Mannia în fiecare zi lapte proaspăt de capră și caș dulce de oi. Se ridica uneori din pat, ieșea în privdor și privea lung spre munți, sorbea o gură de apă, apoi revenea în patul lui de suferință.

Toți cei din jur se obișnuiseră cu gîndul că Dadas va pleca la Zamolxe.

...Din așezare în așezare, din casă în casă, se răspîndise vestea că dacii au un nou rege, pe Dadas, care le cerea să se pregătească în taină și să aștepte porunca lui. Erau puțini cei care nu auziseră despre nepotul lui Decebal. Știau că e un tînăr de ispravă, că fusese la Roma, că îl cunoscuse pe Traian, pe care încerase să-l omoare. Ah, dacă ar fi reușit!

În acest timp, în jurul numelui lui Dadas se născu o adevărată legendă, despre un tînăr cu puteri deosebite, lăsat anume de Decebal, ca să-i salveze pe Daci. Se spunea că însăși Zamolxe îi poruncise lui Decebal să-l lase pe el urmaș, singurul care va putea învinge romanul. Calitățile tînărului erau amplificate de la o poveste la alta, de fiecare dată rotunjindu-se cu noi fapte extraordinare. Pentru că deja se zvonise că în unele părți ale Daciei, sub îndemnul lui, se porniseră răscoale care îi alungaseră pe romani. Alte legende vorbeau despre vitejia lui Dadas. Singur înfruntase o cohortă romană, o atrăsese în mlaștini și toți dușmanii pieriseră pînă la unul, înghițiți de mîl.

Toate aceste povești ajunseseră, însă, și la urechile romanilor, care începuseră să creadă, din ce în ce mai mult, în existența nepotului hotărît să reînceapă lupta. Că Dadas era nepotul lui Decebal știau, dar îl crezuseră mort. Începură să cerceteze, să afle unde ar putea fi ascuns acest nou rege, care tulbura atît de tare mințile dacilor. De cînd începuseră să circule poveștile despre faptele lui, dacii deveniseră mai dîrji, îi înfruntau de cîte ori aveau ocazia, în cîteva locuri avuseseră loc mici încăierări.

Sura, cunoscutul comandant, îl chemă la el pe trădătorul Bicilis.

— Unde crezi că stă ascuns acest Dadas? O fi reușit să strîngă ceva armată? Dacă da, cam cîtă? Răscoala trebuie înăbușită în fașă.

— Voi afla, Sura, unde stă ascuns Dadas. E om destoinic, înțelept, n-o să fie ușor de prins.

— Și tu cred că vrei să trăiești liniștit, să te bucuri de mărinimia lui Traian.

— Nu mă pot plînge de mărinimia împăratului.

— Atunci slujește-l cu credință.

Dacii nu știau că Bicilis trădase romanilor ascunzătoarea comorii. Cei care locuiau mai departe de Ulpia Traiana, localitate la care se lucra intens și pe care Traian o hotărîse noua capitală a Daciei, nu aflaseră încă ce dovezi de mărinimie primise Bicilis. Fusese numit conducător al ocnelor de sare intrate în posesia împăratului. În această calitate de arendaș își asigurase un venit care avea să facă din el, în timpul cel mai scurt, unul dintre cei mai avuți liberți din Dacia. Cei mai mulți conducători care luaseră în arendă ocnele de sare, sau păşunatul public sau minele de aur erau străini de provincie. Cu Bicilis se făcuse o excepție, drept recunoștință pentru trădarea lui.

A fost de ajuns să cutreiere cîteva așezări mai îndepărtate, pierdute în cutele munților, pentru a afla tot ce dorea despre Dadas. Se afla undeva pe malul rîului Samus, în mijlocul dacilor liberi. Acolo își strîngea el oastea, cu care va veni și va ridica la luptă pe toți dacii asupriți.

Era de ajuns pentru Sura. Se instală în fruntea unei cohorte călare și porni spre marginea provinciei.

Încercă de cîteva ori să afle, de la locuitorii unor așezări de munte, unde s-a retras Dadas, dar nici unul nu auzise măcar despre acest nepot al regelui. Nu i-a fost greu lui Sura să-și dea seama că mințeau. Trebuia să afle singur.

Urcă pe malul lui Samus trimițînd mereu iscoade într-o parte și alta. Și răbdarea i-a fost răsplătită. Într-o dimineață dădu de un băiat de cel mult zece ani, care mîna din spate cîteva oi. Ca să nu-l sperie, a trimis la el doi soldați să-l ia cu vorbă bună.

I-au spus că îl caută pe noul rege al dacilor, ca să-l ajute în lupta împotriva romanilor. Copilul i-a crezut, mai ales că romanul care-i vorbise știa destul de bine limba dacilor.

Au aflat așezarea în care zăcea, de fapt, Dadas. Era aproape. Au dat pinteni cailor și, cînd și-au dat seama că este vorba despre o așezare destul de mică încît să nu întîmpine prea mare rezistență, s-au năpustit în ea.

Era dimineață, în zori. Tropotul cailor semănă panică în rîndul oamenilor. Se auziră țipete de spaimă. Romanii ! Romanii !

De prin case au apărut oameni înarmați cu ce au găsit la îndemînă. Au ieșit și femeile, și copiii. Toți știau de ce s-au repezit romanii pînă la ei. Îl voiau pe Dadas.

În fața fiecărei case se dădea o luptă pe viață și pe moarte.

Zuro alergă la Dadas, îl înveli într-o cergă, îl aruncă pe umeri și se furișă cu el spre pădure. Casa era foarte aproape de pădurea deasă în care cu greu ar fi putut pătrunde călăreții. Îl lăsă în grija bătrînului Dudas și se înapoie în luptă. Dadas era atît de slăbit, încît n-ar fi putut ridica sabia.

În fața casei, Mannia se lupta, încercînd să scape din mîinile a trei romani. Se gîndise mai întîi la Dadas și alergase să-l apere. Credea că este înăuntru.

Zuro se aruncă în luptă alături de ea, chiar în clipa în care un roman reuși să-i străpungă pieptul. Urlînd ca un lup, Zuro îl izbi cu atîta sete pe roman, încît îl reteză în două, ca pe un copac. Toată ura și forța unui popor erau strînse în urletul și în lovitura lui năprasnică.

Ceilalți doi, surprinși de strigătul nefiresc pentru un gîtlej omenesc, se opriră o clipă, să înțeleagă ce s-a năpustit asupra lor. A fost de-ajuns această clipă de ezitare, pentru că amîndurora le săriră capetele de pe umeri, de parcă n-ar fi fost prinse, ci ar fi stat în echilibru.

— Mannia ! Mannia !

— Ai grijă de Dadas...

— L-am ascuns în pădure.

Chipul i se înseninâ la auzul acestei vești, și muri păstrînd pe buze un zîmbet ușor, trimis celui pe care inima ei și-l alesese de bărbat pentru toată viața.

Moartea Manniei tulbură mintea tînărului Zuro. Se ridică greoi de lîngă trupul prietenei din copilărie, își înfășură pumnul pe mînerul sabiei și se îndreptă cu pași apăsați spre mijlocul așezării. Mintea îi era atît de tulburată de această durere, încît dacă în clipa aceea ar fi apărut un roman în fața lui, n-ar fi reacționat în nici

un fel. S-ar fi uitat în ochii dușmanului, plin de ură, ar fi strîns mînerul sabiei, fără să lovească.

Lupta fusese scurtă. Luați pe neașteptate și aproape fără arme, dacii se lăsaseră copleșiți de numărul romanilor călări și bine instruiți. Acum erau strînși în mijlocul așezării și romanii în jurul lor.

Zuro se trezi și el în cercul din mijloc. Mintea i se limpezi și înțelese ce se întîmplă. Comandantul roman li se adresa prin intermediul unui soldat.

— Nu vrem să vă facem nici un rău. Sînteți în afara provinciei romane. Pacea a fost încheiată și noi o respectăm. Dar am aflat că Dadas, nepotul lui Decebal, nu recunoaște înfrîngerea, aţîţă oamenii să înceapă iar lupta. Unii s-au lăsat amăgiți de vorbele lui și au apărut răzmeriţe. Vă îndeamnă să vă faceți arme și să așteptați clipa răzbunării... Nu trebuie să mai credeți în el. N-a putut marele Decebal să reziste cohortelor romane, cînd era apărat de zidurile cetăților, cum o să reușiți voi, răspîndiți care încotro? Puterea Romei e fără margini. Credeți că voi, o mînă de oameni, o veți putea înfrînge?

Lăsă întrebarea să plutească mult timp în aer, urmărind pe fețele dacilor efectul lor. Sura era încredințat că vorbele sale vor atinge ținta dorită, pentru că erau adevărate. După ce lăsă fiecăruia timp să gîndească, le spuse ce avea, de fapt, de spus:

— Știu că Dadas este aici, în așezarea voastră. Vreau să plec împreună cu el. Traian nu dorește să-l omoare. Dimpotrivă, dacă se supune Romei, e gata să-l răsplătească așa cum se cuvine unui nobil ca el. Sînteți înconjurați de soldații mei. Dacă nu mi-l dați pe Dadas, voi căuta în fiecare casă și voi omorî toți bărbații, ca să fiu sigur că nu mi-a scăpat. Dacă mi-l dați, nu veți păți nimic.

Dacii stăteau cu capetele plecate și, după cîtva timp, Sura înțelese că erau împăcați cu soarta lor.

O liniște de moarte cuprinsese așezarea. Un copil din brațele unei femei tinere începu să plîngă molcom. Plînsul lui era al tuturor. Chiar și încercatul Sura fu mișcat de această lungă tăcere spartă numai de scînce-

tele copilului pe care mama îl legăna fără nici o urmă de blîndețe.

Înfruntarea aceasta mută se prelungi nefiresc de mult, pentru că însuși Sura ezita. Privind chipurile lor împietrite, resemnate, îndîrjite totuși, nu putea rosti porunca așteptată și de daci și de soldați. Nu-i era ușor să treacă prin sabie o așezare pașnică. Era soldat, luptase în multe bătălii, dar niciodată nu măcelărise oameni care nu mai ridicau sabia. Ar fi trebuit să-i ia prizonieri, să-i facă sclavi, dar altfel îi amenințase în primele cuvinte. Putea să nu se țină de cuvînt? Le spusese clar că toți bărbații vor fi omorîți și iată că ei erau gata să primească această pedeapsă.

Ca militar și ca roman, admira atitudinea lor. Ce putea face acum? În sufletul lui încolți speranța că se va produce, totuși, ceva, pînă în cele din urmă, care îi va da posibilitatea să-și schimbe hotărîrea. Ar fi fost bucuros să ia toți bărbații, să-i înlănțuiască și să plece cu ei. Ar fi fost sigur că printre ei se află și Dadas.

Acel ceva așteptat de Sura se produse. Din mijlocul dacilor, un tînăr frumos ieși în față și spuse simplu:

— Eu sînt Dadas! Cruță-i pe ceilalți.

Privirile dacilor se ridicară. Nimeni nu clinti. Zuro, care pricepu gestul lui Dedar, ginerele bătrînului Dudas, i se adresă tînărului.

— Nu trebuia să te predai, Dadas. Muream cu toții bucuroși pentru tine. Ești regele nostru.

Toți înțeleseră sacrificiul lui Dedar și îl primiră, pentru că el salva viața adevăratului lor rege.

Dintre femei se desprinse Finia, tînăra lui soție. Înainta de parcă plutea, cu ochii fixați pe chipul frumosului Dedar, pe care îl pierdea. Voia să-l piardă?

Dorința ei cea mai mare era aceea de a-l mai atinge o dată, înainte de călătoria spre Zamolxe.

Era îndurerată și fericită în același timp că Dedar îl salva pe Dadas și pe ceilalți bărbați.

Se lăsă in genunchi lîngă el, îi luă mîna.

— Nu trebuia să ne părăsești, Dadas. Bărbații noștri ar fi pierit bucuroși pentru tine. Am fi murit toți. Ești ultima speranță a dacilor. Gîndul că vei fi sclav la Roma va fi mai greu decît moartea.

Dedar mîngîie părul tinerei femei, și privirea lui se împletî cu privirea ei, spunîndu-și într-o clipă ceea ce uneori nu poți rosti într-o viață.

— Sacrificiul vostru ar fi fost de prisos. Sclav la Roma nu voi fi, spuse el, adresîndu-se apoi lui Sura. Nu e drept că ați venit pînă aici după mine. La Roma nu vei duce decît trupul meu neînsuflețit.

Își trase sica scurtă de la brîu și își reteză gîtul. Rămase cîteva clipe drept, cu ochii în ochii Finiei, apoi se prăbuși la pămînt. Un geamăt de durere fără margini scăpă din pieptul tinerei femei, care se ghemui lîngă el repetînd :

— Dadas, Dadas... Dadas...

Sura nu s-a îndoit nici o clipă că în fața lui zace mort nepotul lui Decebal. Tot ce se întîmplase îi produsese o stare de tristețe. Își atinsese scopul : Dadas, nepotul lui Decebal, cel care îi ațîța pe daci, era mort, dar el, soldatul, era nemulțumit. Se afla în fața cîtorva zeci de statui care stăteau cu capetele plecate și, desigur, cu sufletele clocotind de ură. Și, ce ciudat, nu-i putea înfrunta. El, Sura, care cucerise atîtea cetăți, care privise moartea de atîtea ori, nu se putea uita la acești oameni de piatră.

Smuci calul din loc și, făcînd un semn abia perceptibil, se îndepărtă urmat de toți ceilalți.

Zuro se înapoie lîngă Dadas. Bătrînul Dudas nu știa că fata lui, Finia, nu mai are bărbat.

— Du-te la Finia, bătrîne Dudas. Are nevoie de tine.

Bătrînul simți vestea tristă nu din cuvinte, ci din felul cum le rostise Zuro. Plecă șovăind.

— Du-te și tu, Dadas, după bătrîn. Du-te să-i vezi ginerele mort, ca să te salveze pe tine. Să-și salveze regele, speranța de libertate a dacilor. Tu stai ca femeile și vrei să mori, în loc să ridici sabia pe care ți-a lăsat-o Decebal. Nu înțelegi că de acum nu mai poți face ce vrei. Nu mai ești numai al tău. Ești al tuturor celor pe care Decebal ți i-a lăsat cu porunca de a continua lupta. Ești oare atît de laș, încît să-i înșeli speranțele ? Ești oare atît de laș, încît să-ți vrei moartea, în loc să lupți pentru neamul dacilor ?... Dedar a murit dîndu-se drept Dadas, pentru ca dacii să aibă rege. Și

tu zaci cu mîinile sleite în loc să ridici sabia în numele lor. Eşti un laş, Dadas!

— Zuro! gemu Dadas, uluit de vorbele prietenului. Era pentru prima dată cînd se înfruntau. Era pentru prima dată cînd Zuro i se adresa fără respectul pe care-l merita nepotul lui Decebal.

— Mannia zace moartă la uşa casei în care credea că eşti tu. Şi-a dat viaţa ca să te apere. Sînt sigur că şi ea nu s-a gîndit numai la tine cînd a înfruntat trei romani înarmaţi. Dar meriţi tu sacrificiul ei?

— Zuro! Nu profita, prietene, că sînt atît de slab încît nu pot ridica sabia, să te pedepsesc aşa cum ţi se cuvine pentru vorbele pe care îndrăzneşti să mi le arunci.

— Viaţa mea, Dadas, ştii cît ţin la ea! Pot să mi-o iau singur, dacă mi-o ceri. Dar mai înainte vreau să ştiu că te-ai hotărît să respecţi jurămîntul pe care l-ai făcut! Du-te şi priveşte-i pe Dedar şi Mannia, uită-te-n ochii lor, că au pierit cu ochii deschişi, căutîndu-te, să-ţi spună că n-au precupeţit nimic pentru ca tu să lupţi. Priveşte-i, Dadas, şi o să-ţi fie ruşine că zaci, dorindu-ţi moarte de netrebnic decît o moarte în luptă!

Gemînd ca un taur înjungheat, Dadas se ridică, trase sabia pe care bătrînul o lăsase lîngă el, şi o ridică deasupra capului. Zuro îl aşteptă neclintit. Dar sabia nu căzu. Puterile îl părăsiră în aceeaşi clipă şi se împletici, gata să se prăbuşească. Zuro îl prinse în braţe şi îl aşeză cu grijă la rădăcina stejarului. Leşinase.

Cînd noaptea se lăsă, toată aşezarea se întîlni în jurul rugului pe care aşteptau trupurile celor doi tineri să plece la Zamolxe: Dedar şi Mannia.

Cel care se apropie cu făclia de vreascurile uscate fu chiar Dadas. Înfruntarea cu Zuro îi tulburase adînc sufletul. Cînd îşi revenise, deasupra lui era chiar Zuro, îi stropea fruntea cu apă rece. S-au privit în ochi de la două palme. Zuro îi susţinu un timp privirea, apoi şi-o plecă respectuos. Era în faţa regelui său.

Pentru Dadas, privirea asta de aproape, de foarte aproape a fost ca o redescoperire a prietenului de odinioară. Ochii lui Zuro erau limpezi, nu ascundeau nici un gînd, nu trădau teamă, dimpotrivă, îşi păstraseră ho-

tărîrea de a-l înfrunta. Dar erau ochii prietenului adevărat și îi fu rușine că ridicase sabia asupra lui. Acum să se înfrunte, cînd aveau mai mult ca oricînd nevoie de unire?

— Iartă-mă, Zuro! șopti Dadas, întinzîndu-i mîna. Ai dreptate, m-am purtat ca o femeie slabă. Îți făgăduiesc, prietene, că îmi dăruiesc viața luptei pentru Dacia noastră.

— Așa ar fi dorit și Decebal să te-audă vorbind. El te îndeamnă, de-acolo de sus, să rostești cuvintele astea. Ești cea din urmă spiță a acestui neam căzut sub genunchiul unui dușman puternic. O să luptăm, Dadas. O să ne pregătim într-ascuns, o să avem arme, și cînd Roma va slăbi, poate în ziua în care Traian v-a închide ochii, ne vom ridica iar, ca unul singur, și-i vom alunga, și vom pune iar piatră peste piatră la zidurile Sarmizegetusei, și la sanctuarul pe care-l slujea măritul Vezina. Ce am mai fi pe acest pămînt, dacă gîndul ăsta nu ne-ar încălzi cît de cît sufletele? Avem datoria să credem și să-i facem pe toți să spere că acea zi e aproape și să se pregătească pentru ea. Altfel ne-am spulbera în vînturile lumii, și n-am mai fi demni de numele marelui Burebista și de jurămîntul pe care l-am făcut lui Decebal.

Abia ținîndu-se pe picioare, Dadas apropie făclia de vreascuri. Focul se înalță repede, pocnind și aruncînd mii de stele.

— Primește-i Zamolxe la tine! Primește-i de-a dreapta ta, acolo unde au fericirea să stea cei pieriți luptînd cu dușmanul. Amîndoi au murit pentru ca numele tău, Zamolxe, să nu fie uitat. Îți jurăm acum, Zamolxe, că la fel vom pieri și noi, în lupta cu dușmanul, pînă la unul, dacă nu-l vom putea alunga de pe meleagurile noastre. Fii alături de noi și de lupta noastră!

Se întoarse spre cei care priveau cu ochi strălucitori flăcările rugului. Pe fețele lor jucau umbrele focului, propriile lor suflete.

— Jurăm să luptăm pînă la unul pentru pămîntul Daciei!

— Jurăm!

— Jurăm să nu uităm, noi şi copiii noştri, noi şi copiii copiilor noştri, numele scumpe ale strămoşilor acestui pămînt. Numele lui Burebista şi a lui Decebal va fi pentru toţi cei de azi şi pentru cei care vor veni, un îndemn la luptă pentru libertate :

— Jurăm !

Cîntară apoi, pînă tîrziu, cîntece de luptă şi de laudă lui Zamolxe.

Cînd se întinse iar pe pat, Dadas era atît de sfîrşit, încît fu sigur că îşi trăia ultima clipă. Se străduise să rămînă în picioare, deşi de mai multe ori fusese gata-gata să se prăbuşească.

Extenuarea fizică îi dădu o stare sufletească pe care niciodată n-o mai trăise. Cum stătea lungit şi parcă fără viaţă, prin faţa ochilor prinseră să i se perinde cele mai frumoase clipe din viaţă. I se părură un sacrilegiu. Tocmai acum, cînd jurase ură veşnică Romei, să-şi amintească zilele petrecute acolo ? Tocmai acum, cînd Mannia abia pornise pe drumul fără de întoarcere, el să-şi amintească minunatele clipe trăite alături de Arria ?

Îi era ruşine de gîndurile astea, care nu-i dădeau pace. Oare aşa să fie firea omului ? Regăseşte ce a fost mai frumos în viaţa lui în cele mai grele clipe de cumpănă ? Nu, Arria nu trebuia să mai existe pentru el, iar Roma să fie doar sprijin pentru gîndul lui de răzbunare. Acolo era Traian !

Reuşi în cele din urmă să-şi îndrepte gîndurile spre Mannia, fata pe care o preţuia din adîncul sufletului. Fiinţa minunată pe care o regăsea, în gîndurile lui, micuţă, jucîndu-se cu cîinele de două ori mai mare decît ea. O jignise îngrozitor cînd, fără să-şi dea seama, se arătase nemulţumit de neştiinţa ei. Mannia cunoştea mult mai puţine lucruri decît Arria, dar sufletul nu-i era cu nimic mai prejos. La ea totul apărea mai simplu. Erau lucruri pe care se cădea să le iubeşti, pentru că iubite au fost dintotdeauna, de toţi ai tăi, şi lucruri pe care se cuvenea să le urăşti, pentru că urîte fuseseră de-o viaţă. Pe duşman trebuia să-l urăşti. De-ar fi fost în locul Arriei, l-ar fi trădat lui Traian din prima clipă, fără să ţină seama de sentimentele ei. Chiar dacă

după aceea şi-ar fi curmat zilele de durere. Arria şi-a pus un timp mai presus dragostea, l-a ascuns, şi l-a trădat atunci cînd ea, femeia, s-a simţit înşelată. Atunci a înflorit în sufletul ei sentimentul datoriei. Dar asta nu înseamnă, cumva, că îl iubea mai mult decît Mannia? Nu. Mannia nu-l iubea mai puţin, dovadă că n-a ezitat o clipă să se aşeze în faţa romanilor cu sabia în mînă şi să-i păzească uşa. Mannia şi Arria erau două firi diferite.

În noaptea asta se despărţi iar, în sufletul său, de Arria. Pentru a cîta oară? De cîte ori socotise că drumurile lor nu se vor mai încrucişa niciodată? Din noaptea asta, se socoti dăruit luptei poporului său şi se despărţi pentru totdeauna de Arria. Acum, mai mult ca oricînd, drumul său părea că se îndepărtează de al ei. În această noapte, se simţi, pentru prima dată, cu adevărat regele dacilor. Pînă acum totul i se părea mai mult o vorbă decît o realitate. Regele dacilor! Dar iată că în numele acestui cuvînt, un tînăr s-a dus la moarte, ca să-i salveze viaţa. Adică viaţa regelui! Sacrificiul lui Dedar, pe care nu-l regreta nici Finia, nevasta lui, nici Dudas, tatăl lui, oare nu era dovada concretă că el era regele dacilor?

Pînă în zori nu reuşi să închidă ochii. Bătrînul Dudas veni dis-de-dimineaţă cu o ulcică plină cu lapte cald.

— Bea, Dadas. Ţi-am adus coraslă. A fătat o vacă, e primul lapte. Cel mai bun. O să te pună repede pe picioare. Pînă la primăvară o să fii iar voinic.

Din ziua aceea, bătrînul şi Finia se îngrijiră de el, ca de un copil.

Cîteva zile mai tîrziu, au ajuns în sat şi Silvanus cu Dicia. Îi căutaseră pe fraţii Diciei, dar nu mai găsiseră pe nici unul. Nola, cel mai mic, se părea că scăpase cu viaţă, dar era ascuns în munţi.

Iarna sosi pe furiş. Se treziră cu ea într-o dimineaţă; albise totul, dînd pămîntului culoarea imaculată a speranţei. Albul ei aduse linişte în sufletele zbuciumate ale dacilor, pentru că se instalase în linişte, pe nesimţite, nu spulberată de viscol.

Şi pentru sufletul lui Dadas, zăpada fu un adevărat balsam. Făcu un bulgăre şi i se păru caldă, plăcută.

Porni să se plimbe prin pădure şi îşi lăsă gîndurile să plece aiurea, unde voiau. Spre uimirea lui nu se îndreptară spre Roma, ci spre Mannia. Dacă acum ar fi fost cu el, probabil că viaţa lui ar fi luat un alt curs. Acum i-ar fi dăruit dragostea pe care o aşteptase ea atîţia ani.

Se trezi faţă în faţă cu un cerb şi se priviră lung, parcă înţelegîndu-şi unul altuia singurătatea. Era un cerb tînăr, încă puiandru. Lui Dadas i se păru că vietatea vrea să-i spună ceva. Ştia că la cea mai mică mişcare, cerbul se va arunca înainte şi va dispare în desişul pădurii, şi s-ar fi simţit şi mai singur dacă el ar fi fugit.

Riscă totul şi făcu un pas, apoi încă unul şi ajunse alături. Abia acum observă că un picior îi atîrna moale, sub genunchi. Era rupt. Întinse mîna să-l mîngîie, şi îl cuprinse o bucurie copilărească văzînd că vietatea îi primeşte fără spaimă gestul.

Găsi două lemne potrivite, rupse fîşii din cămaşe, îl bandajă. Porni apoi cu el spre casă, mîndru şi copleşit de gîndul că întîmplarea era un semn bun. Semn bun pentru el, pentru hotărîrea lui de a lupta.

În timpul iernii nu putea face mai nimic, pentru strîngerea armelor. Bătrînul Dudas, Finia, Silvanus se duseră de mai multe ori în locurile rămase sub apăsarea romanului şi, din om în om, vorbiră despre Dadas, regele lor. Era o mare taină vestea că regele nu pierise, aşa cum răspîndiseră zvonuri romanii. Nu se mai vorbea ca mai înainte, aproape pe faţă, nu-i mai înfruntau pe duşmani în numele lui.

Totul trebuia păstrat în ascuns, se vorbea numai de la om cunoscut la om cunoscut. Pe faţă acceptau că Dadas e mort, dar îşi pregăteau armele, după cum era porunca. Mai mult, ştiau că Dadas va trece din aşezare în aşezare, să-l cunoască şi să-i primească sfaturile. Romanii nu mai aflară nimic.

Toată iarna, Dadas împreună cu Zuro şi cu bătrînul Dudas puseră la cale acţiunile din vară. Întrebarea care nu găsea un răspuns mulţumitor revenea mereu în nesfîrşitele lor discuţii : de unde să facă rost de arme ? Zuro aminti aurul îngropat în apropierea Romei, cu care ar fi putut cumpăra destule arme, chiar din Aqui-

leia. Dar drumul pînă acolo era lung și bine păzit. Traian păstra încă multă armată în Dacia, era cu ochii în patru, nu se încredea în liniștea dacilor. De aceea rămăsese chiar el pe meleagurile astea, să organizeze provincia la care ținea mai mult ca la oricare alta. Averile Daciei, aurul care lua drumul Romei, mierea și turmele ei trebuiau asigurate.

Cînd primăvara se făcu simțită în florile merilor, Dadas însoțit de Zuro, îmbrăcați în haine de soldați auxiliari, porniră după veşti prin locurile unde știau că au prieteni de nădejde. Peste tot se lucra din zori și pînă în noapte. Pe lîngă unele așezări dace apăruseră altele, cu numiri noi. În multe locuri se ridicaseră castre militare întărite, fiecare purtînd nume străine. Se vorbea de Napoca, Potaissa, Alburnus Maior, Ampelum, Germisara, nume necunoscute, dar care însemnau locuri în care se așezau peregrini sau militari care își terminaseră stagiul. În jurul castrelor militare începuseră să se întemeieze canabae ale locuitorilor, care se simțeau mai apărați lîngă fortăreața militară.

Dacia devenise, prin hotărîrea lui Traian, o provincie imperială, pe care o administra împuternicitul său Decimus Terentius Scaurianus, consul de origine plebeiană, om deosebit de priceput, sever, bun organizator, în care împăratul avea o mare încredere.

Cînd Dadas și Zuro ajunseră în locurile copilăriei lor, romanii tocmai sărbătoreau titlul de legatus Augusti pro praetare, pe care îl primise Terentius Scaurianus. Aflară că Traian fixase, printr-o lege, cît se va întinde provincia Dacia, unde vor fi trasate hotarele, ce trupe vor rămîne s-o apere și unde se vor stabili, ce impozite directe vor fi de plată pentru fiscul imperial.

Numai după ce se vor termina măsurătorile și recensămîntul populației, ca să se știe cîți vor fi plătitori de impozite, și după ce se va pune pe picioare extragerea aurului, Traian se va înapoia la Roma.

În lungile lor discuții, în care încercau să găsească un mijloc de a-și procura arme, un nume revenea de fiecare dată rostit cu patimă de Zuro : Bicilis. Trebuia să-l găsească. Trădarea lui fusese probabil bine răsplătită. De la el puteau să ia aur pentru cumpărat arme.

Mai ales că moartea lui ar fi adus bucurie în multe inimi de dac. Despre trădarea lui vorbeau acum toți în șoaptă. În șoaptă, dar cu ură. Hotărîrea lor în privința lui Bicilis era luată. Silvanus fu trimis să afle amănunte și se înapoie cu o veste bună: Bicilis își înălța casă mare la Alburnus Maior, păzit de soldați din Legiunea XIII Gemina, rămasă cu sediul la Apulum, de unde supraveghea toată regiunea minelor de aur. Prima răsplată a trădării fusese aceea de conducător al ocnelor de sare. Acum, în primăvară, Traian, ca o dovadă de mare încredere, îl numise subprocurator al minelor de aur. Procurator aurariarum era Ulpius Hermias.

— De la el vom lua o parte din armele de care avem nevoie hotărî Zuro, cu un glas care l-ar fi îngrozit pe Bicilis, dacă l-ar fi auzit. Ne ducem să-l răsplătim și noi, nu numai Traian.

— Oameni de-ai noștri sînt mulți acolo, în mine? întrebă Dadas, cu gîndul la un plan mai mare.

— Destui, Dadas. Din porunca lui Traian, toți cei care au lucrat în mine au fost lăsați pe locurile lor. Chiar dintre cei prinși prin alte părți, dacă au spus că au muncit în mină, au fost aduși înapoi, acasă. Toți băieșii sînt pe malul rîurilor, spală nisipul și strîng aur pentru împărat.

— Vor spăla și pentru noi, Silvanus. Merg chiar eu să le vorbesc. Prin toate mijloacele vor ascunde o parte din aur pentru arme: Rămîi cîteva zile, odihnește-te, apoi vom porni iar la drum, împreună cu Zuro. Trecem pe la cele mai mari mine.

— Mai întîi pe la Muntidava, căreia romanii îi spun acum Alburnus Maior.

— La Alburnus Maior. După cîte-mi amintesc, foarte aproape, peste deal, e o altă mină mare.

— Bucidava.

— Ai să mergi înaintea noastră cu o zi, două, să-i anunți că sosim. Să aranjeze în așa fel încît să pot vorbi oamenilor. Dar în mare taină, Silvanus, în mare taină.

N-au pornit la drum chiar atît de repede cît ar fi dorit. Acum, primăvara, erau multe de pus la punct, cu muncile cîmpului și strîngerea turmelor, treburi care nu

sufereau amînare. Dar două săptămîni mai tîrziu, plecară.

Cum ieşiră din cutele munţilor, dădură de vară. La şes sosise mai devreme, pomii se scuturaseră de floare, pămîntul se îmbrăcase în haină nouă, de un verde proaspăt, odihnitor pentru ochi.

Mergeau toţi trei călări, cît mai siguri pe ei, în costumele de cavalerişti pe care le aveau. Ştiau toţi trei ce trebuie să spună, dacă erau întrebaţi. Erau simpli milites gregarii, soldaţi de rînd, din ala II Gallorum et Pannoniarum şi se duceau la Apulum, cu o veste importantă pentru praefectus castrorum legionis al lagărului Legiunii XIII Gemina. Silvanus aflase că pe praefectus castrorum îl cheamă Allianus şi îşi cîştigase prin fapte de arme gradul de primipilus, comandantul primei centurii din prima cohortă milliaria, drept care fusese numit să se îngrijească de organizarea şi întreţinerea lagărului.

În vînzoleala pe care o găsi, nimeni nu se interesa de trei soldaţi care alergau călări, de bună seamă cu treburile lor. Cei trei, însă, simţeau că au pătruns într-o lume străină şi ostilă. Locurile pe care le cunoşteau bine odinioară, li se înfăţişau acum cu totul altfel. Multe sate erau dărîmate pînă la ultima casă, numai mirosul de ars amintind că în locul acela a existat cîndva o aşezare omenească. În apropierea unui astfel de sat, într-un minunat loc de pe malul rîului Grisia, întîlniră o activitate cu totul neobişnuită. Se opriseră să-şi răcorească picioarele în apa rece, după aproape o zi de mers continuu. Odihna le-a fost tulburată de glasurile mai multor oameni, care trebăluiau ceva, nu prea aproape, dar vorbele lor se desluşeau bine în liniştea din jur.

— Ce fac aici, Silvanus ? se interesă Zuro nelămurit.

Răspunsul îl primi, plin de obidă, de la Dadas :

— Împart Dacia, Zuro...

— O împart ? Cine ?

— O măsoară şi o împart, oftă el aparent liniştit. Îi vezi pe cei care înfig ţăruşi în pămînt şi măsoară, şi iar înfig ţăruşi ? Sînt agrimensores, specialiştii care ştiu să împartă pămîntul în părţi egale. Pentru ei Dacia nu

este altceva decît ager publicus, pămînt intrat în proprietatea imperiului și pe care Traian îl poate oferi cui vrea și în ce condiții dorește. Pentru Traian, ca și pentru toți cei pe care-i vezi, Dacia noastră nu este decît o bucată de pămînt fără sfîrșit, din care poți să obții o parte și să trăiești de pe urma ei. Pentru ei, ca pentru orice năvălitor, Dacia nu este o țară, ci un cîmp de împărțit veteranilor sau peregrinilor sau coloniștilor pe care vrea să-i aducă aici.

— Nu vor rămîne aici, Dadas! Jur pe numele marelui Decebal că nu vor rămîne. Dacia este o țară, țara noastră!

Se treziră lîngă ei cu un fost soldat care-și pusese pe cap o cîrpă udă, să-și potolească fierbințeala. Și el se miră descoperindu-i, dar nu i se păru ciudată prezența lor acolo, bănuind că se încălziseră pe drum și se odihneau, ei și caii care pășteau în apropiere.

— Păcătoasă chelie am, li se destăinui el, în loc de salut; nu suport nimic pe cap și primele zile de soare mi-o înroșește de zici că am stat cu capul în dogoarea focului. Vă odihniți?

— Ne-am ținut picioarele în apa rece și curată.

— Minunată apă! Și locul ăsta, vedeți ce frumos e? În multe părți am umblat în cei douăzeci și șase de ani de cînd sînt în Legiunea IV Flavia felix, dar unul mai minunat ca ăsta n-am întîlnit. Știți ce mă gîndeam deunăzi, privind cum scapătă soarele dincolo de crestele munților din zare? Mi-am amintit cum luptau dacii, că am trecut prin locul ăsta, în timpul războiului. Se aruncau în luptă strigînd cu o disperare nemaiauzită de mine niciodată, nicăieri. Nici eu nu știu cum de nu mi-am lăsat oasele pe-aici. Dar uite că zeii au vrut să am și eu o bucățică din frumusețea asta. De-atunci mi-am pus în gînd să rămîn aici. Știam că mai am puțin pînă să scap din legiune și-mi tot alegeam locul unde să mă așed. Știți cît pămînt ne dă? Patru sute de jugere pentru un soldat prost ca mine. Un centurion, care a fost comandantul meu, a primit o mie șase sute. Dar nu-mi trebuie mai mult. O parcelă de patru sute de jugere mi-e de ajuns. Impozite nu, alte obligații nu, cu premia militiae de 3 000 de denari pe care am primit-o

îmi cumpăr cîţiva sclavi buni şi îmi ridic o casă în care să aştept fericit să-mi albească părul. Eu zic că am nimerit-o bine, nu-i aşa? Nu ziceţi nimic? Vă pare rău, ştiu eu. Sînteţi încă tineri, mai aveţi de înghiţit înjurăturile centurionului pînă să scăpaţi. Ce sînt eu de vină? Cînd o să treceţi pe-aici, peste cîţiva ani, o să vedeţi unul dintre cele mai frumoase sate. Dacă o să întrebaţi de Filetus, daţi de mine şi bem o oală de vin. Drum bun!

Plecă mulţumit de viaţa lui. Cei trei se urcară tăcuţi pe cai şi porniră la vale, fiecare măcinîndu-şi gîndurile.

Către seară intrară în munţii de piatră albă, cu pante golaşe. Copacii erau rari, iarba răsărise, dar neîndestulătoare pentru oile rătăcite ici şi colo. Primul cioban pe care-l întîlniră îşi mîna grăbit turma spre casă, speriat de cei trei romani călări. Lucrurile nu se mai petreceau ca în vremea războiului sau ca imediat după el. Traian poruncise ca dacii să fie lăsaţi în aşezările lor, să-şi crească vitele, să-şi strîngă mierea, să semene pămîntul. Roma avea nevoie şi de dările, şi de corvezile lor.

Cînd l-au strigat şi i-au vorbit în limba lui, dacul îi cercetă nedumerit. I-au mărturisit că sînt daci şi au nevoie de un acoperiş unde să se odihnească şi de o cană cu lapte. Scurt timp după aceea, stăteau lungiţi pe blănurile unui pat de nuiele dintr-un bordei. În jur erau alte bordeie, mai toate noi, înjghebate în pripă, în pragul iernii. Găsiseră acest loc ferit şi se adunaseră într-un sat. Spre primăvară venise funcţionarii romani şi îi numărase, pe ei şi vitele lor, apoi le fixase dările către fiscul imperial, şi corvezile de făcut, dacă trupele din legiuni aveau nevoie de cărat ceva greu sau de tăiat lemne, sau alte treburi. Mai erau obligaţi la corvezi pentru administraţia provinciei şi, pentru că erau în apropierea minelor, trebuia să răspundă şi cererilor pe care le făceau arendaşii lor. Pentru că au promis toate astea, li s-a dat în arendă o bucată de pămînt în jurul satului, pe care să-şi crească vitele.

De la bordei la bordei s-a dus vestea că trei daci îmbrăcaţi ca romanii se află în aşezarea lor. Mai toţi

bărbații veniră să-i vadă și să mai afle ce se întîmplă prin alte părți. Și-au povestit necazurile, și-au povestit faptele din război, pînă cînd unul dintre ei, mai tinerel, a răsuflat plin de obidă :

— Punem noi mîna iar pe arme ! Ați auzit voi de nepotul lui Decebal ? El e acum regele nostru. Răbdăm noi cîte răbdăm, pînă cînd ne-o veni porunca lui să ne ridicăm iar la luptă.

— Se zice că o să primim arme de la el...

— Și că s-a dus și a cerut roxolanilor și costobacilor să vină alături de noi.

— Ah, n-o veni ziua aia ! Ne-au împins în ținuturile astea de piatră și ei împart pămîntul mănos.

— Vorbiți ca niște adevărați bărbați, neîmpăcați cu viața pe care v-a hărăzit-o romanul. Așa trebuie să gîndească orice dac. Și pentru că vă simt oameni de nădejde, aflați că în mijlocul nostru este chiar Dadas, nepotul lui Decebal.

— Regele nostru ?

— Priviți-l ! El e regele nostru ! spuse Zuro, plecîndu-se plin de respect, și toți ceilalți făcură la fel.

— Din voința lui Decebal, sînt astăzi regele dacilor. Înainte să plece la Zamolxe, Decebal mi-a poruncit : „Să-i strîngi pe daci și să pornești iar lupta cu romanul. Așteptați un moment prielnic și aruncați-i jugul. Dacia să fie iar a dacilor !"

— Jurăm să-i ascultăm porunca ! Ești regele nostru, Dadas !

L-au culcat singur într-un bordei, și s-au așezat să-l păzească.

Erau fericiți că pot să-și păzească regele !

Dadas nu dormi pînă aproape de zori. Trăise înfruntarea războiului, durerea înfrîngerii, nenorocirile retragerii și niciodată nu-și simțise sufletul atît de revoltat și umilit ca în această zi cînd asistase la împărțirea pămîntului strămoșesc. Dacia era sfîrtecată în bucățele bune pentru fiecare venetic aciuit aici, care își alegea partea după pofta inimii. Își alegeau locuri frumoase, mănoase, în care să-și trăiască fericiți zilele, nici unul nu-și amintea de cei cărora li se furase aceste frumuseți. Cu ce drept venea aici un veteran să-și „aleagă"

ceea ce urma să primească în dar de la împărat? Dacia era împărțită! Țara pe care Decebal i-o lăsase în grijă era mărunțită în loturi de cîteva sute de jugere, drept răsplată că fiind mai mulți și mai puternici reușiseră să îngenuncheze un popor mai mic și să-i impună condițiile pe care le dorea. Cum de suporta Zamolxe această nedreptate?

Stătea cu ochii închiși, îndurerat și i se părea că el însuși este împărțit în bucăți mai mari și mai mici asupra cărora se repezeau din întuneric mîini lacome să le fure.

Aștepta dimineața cu nerăbdare. Întunericul îi devenise de nesuportat, gîndurile cele mai negre puneau stăpînire pe el, încurajate de pînza neagră care-l despărțea de celelalte lucruri. Parcă plutea undeva în cer și în jur nu zărea nimic, pînă la un pas sau pînă la infinit.

Sări din pat și ieși să privească stelele și să-și limpezească gîndurile. Descoperi mogîldeața înfășurată în blană de oaie, care-l păzea.

— Pe-aici, pe-aproape, s-au aciuat străini? îl întrebă pe bărbatul între două vîrste căruia acum putea să-i vadă fața.

— Dincolo de creasta de munte, și-au întocmit case mineri veniți tocmai din Pannonia. Sînt foarte pricepuți. Știu să scoată din adînc pămîntul încărcat cu fier. Din Dalmația au venit piruști, toți metalari, cum își spun, scormonesc pe sub pămînt după aur. Aur vor, mult aur! Pămîntul ni-l iau, aurul îl duc la Roma, turmele le mînă spre Donaris, și tot la Roma ajung. Pe noi ne-au împins în locurile astea de piatră, sterpe, să trăim pentru dări și corvezi. Dadas, abia așteptăm ziua cînd vom învîrti iar sica pe deasupra capului, să băgăm spaima în toți veneticii ăștia.

Dadas și-a luat și el pe umeri o blană și s-a așezat alături, pe buturugă. Au rămas tăcuți, fiecare copleșit de gîndurile lui, pînă cînd prima rază de soare a țîșnit veselă din spatele muntelui.

Nu se ridicase de două sulițe, cînd au pornit la drum. Silvanus dădu drumul calului la galop și se pierdu în desișul pădurii. Trebuia să ajungă înaintea celor doi la

Alburnus Maior, să pregătească locuința în care urma să doarmă. Prezența lor în apropierea acestor mari mine, printre soldați și peregrini, și tot felul de dalmați, putea să atragă atenția.

Drumul mergea de-a lungul rîului, cînd venind pînă pe mal, cînd depărtîndu-se și lăsînd loc albiei să se lățească. Oriunde se lățea puțin malul, și nisipul se așezase printre pietre, locul era împărțit în suprafețe măsurate și marcate cu precizie. Erau parcelele arendate de leguli aurarium, mai toți pirușți, care spălau pe cont propriu nisipul, împreună cu întreaga familie, uneori și cu un sclav sau doi. În alte părți, suprafața marcată era foarte mare, dovadă că arendarea fusese făcută în comun.

Pe Dadas îl uimea graba cu care Traian îi adusese în Dacia pe acești peregrini. Mulți sosiseră în toiul iernii, iar acum aveau deja ridicate casele și spălau nisipul din zori pînă noaptea. Mare este pofta romanului de aur!

Îi întîmpină un dac, să-i conducă.

Pe dealul de la Alburnus Maior se înălțau de-acum case cît în două sate. Aliniate, fiecare pe bucata de pămînt primită de peregrin, erau mai toate la fel. Și peste tot se lucra încă. Bărbații erau în mină iar femeile, copiii, bătrînii înălțau locuințe.

Detașată de grupul acestor case mărunte, se lucra intens la o construcție de piatră, care urma să domine totul și să fie văzută de pretutindeni.

— Acolo va locui procurator aurariarum, le explică tînărul care îi însoțea. Ulpius Hermias e numele lui. Așezarea de pe poala dealului o numesc vicus pirustarum. Locuiesc pirușți veniți tocmai din Dalmatia, oameni foarte muncitori și pricepuți.

— Păi, pe dealul ăla erau casele dacilor, izbucni Zuro, plin de obidă.

— Nouă ne-au dat un alt loc, spre pădure. Ne-am ridicat acolo casele. Acum scoatem aurul pentru Traian, sîntem sclavii lui! Sîntem păziți de soldați din Legiunea XIII Gemina.

Dadas și Zuro fură găzduiți într-un bordei din mijlocul pădurii, anume construit pentru ei. Acolo veni

bătrînul Scarabentia să-i vadă. Fiind cel mai în vîrstă, îl socoteau mai marele lor, şi-l ascultau.

După ce-l recunoscu pe Dadas drept rege al dacilor, vorbiră mult despre felul în care aveau să păstreze pentru ei o parte din aurul scos din mine.

Dadas îi spuse că vrea să stea de vorbă cu dacii care munceau sub pămînt, să-i îmbărbăteze cu prezenţa lui.

— Nu le poţi vorbi decît în mină, Dadas. Acolo jos, după ce treci de supraveghetor, sînt numai ei.

— Trimite-ne îmbrăcăminte şi în zori ne strecurăm printre ei, sub pămînt.

A doua zi, o dată cu ceilalţi metalari, Dadas şi Zuro coborîră în mină, Dadas nu mai pătrunsese niciodată în lumea aceea neagră şi tristă de sub pămînt.

Coborî un număr mare de trepte întărite cu blăni de lemn, pe care se auzea tropăitul în ritm egal al minerilor. Din cinci în cinci, unul ţinea în mîna dreaptă un opaiţ cu două, trei feştile, care presărau drumul cu pete de lumini şi umbre, jucînd pe neregularităţile peretelui.

Dadas îşi simţi braţul prins. Zuro îl avertiza că mai aveau puţin pînă să ajungă în dreptul nişelor săpate de-o parte şi de alta a scării, în care stăteau supraveghetorii şi îi numărau pe cei care intrau. Cîte două opaiţe cu trei feştile luminau bine locul. Dadas îşi acoperi aproape în întregime faţa cu o glugă pe care o puneau pe cap cei care săpau în locurile unde se scurgea apă din rocă. Zuro se prefăcu destul de bine că alunecă şi trecu prin dreptul supraveghetorilor pe jumătate aplecat, ca un om care a gata să cadă şi încearcă să-şi restabilească echilibrul. Fu gata să-l răstoarne pe cel din faţă, cu un opaiţ în mînă. Primi cîteva suduieli, dar se văzu dincolo de cei care, numărîndu-i zi de zi, îi cunoştea pe toţi cei care coborau. La număr, totul urma să iasă bine, pentru că doi dintre mineri rămăseseră acasă.

În dreptul primei roţi care scotea apa din galerii, Scarabentia le făcu semn să se oprească, prefăcîndu-se că repară ceva la butucul de lemn.

— Aşteptăm aici!

Nu întrebară de ce și pe cine. Erau în mîna bătrînului.

Clipocitul apei care se scurgea în scocul roții, al cupelor care ieșeau pline și se goleau apoi la înălțimea a două staturi de om, înviora atmosfera sumbră a minei. Zgomotul apei avea ceva familiar, fiecăruia îi trezea imaginea unui rîu săltînd pe pietrele rotunde ale albiei. Era o roată cu un diametru cît lungimea brațelor a doi oameni, și aproape treizeci de cupe de-a lungul circumferinței. Bușteanul se învîrtea pe un suport solid din stejar. Apa din mină se scurgea prin canale anume săpate pînă la roată. Cupele se cufundau în ea, se umpleau, apoi se goleau într-un jgheab așezat în partea de sus, la o înălțime destul de mare. Mai multe asemenea roți ridicau apa de jos, din mină, pînă la suprafață, unde se împrăștia pe coasta dealului.

Doi mineri, care păreau că știu ce este cu Scarabentia acolo, își vedeau mai departe de treabă, învîrteau roata, ca și cînd noii sosiți ar fi fost vechi cunoștințe. La fiecare roată erau doi oameni care o învîrteau.

Așteptară un timp destul de îndelungat și Dadas începu să dea semne de nerăbdare. Bătrînul Scarabentia, simțindu-i neliniștea, îi făcu un semn încurajator. Pentru Dadas, care trăise toată viața în mijlocul munților, aerul închis și puțin de aici era un adevărat chin. Pereții atît de apropiați, încît se putea propti cu coatele pe ei, îl apăsau. Și se îngustau mai mult, pe măsură ce galeria înainta.

Apăru un miner cu un coș de nuiele în spate, plin cu minereu. Între el și Scarabentia avu loc un scurt schimb de cuvinte și bătrînul le făcu semn să-l urmeze. Zuro, mai înalt, mergea aplecat, cu umerii ștergînd pereții în partea de sus, unde erau și mai apropiați. Mergeau drept, nu mai coborau.

Ajunseră la o încrucișare de galerii. În mijlocul ei era săpat, drept în sus, pînă la suprafață, un puț la fel de lat ca și galeriile. Chiar sub el ardea un foc nu prea mare, dar suficient ca să încălzească aerul și să-l ridice spre suprafață. Aerul cald se ridica și altul venea pe galerii să-i ia locul, primenind atmosfera. Acum își explică Dadas curentul ușor pe care-l simțea și căruia

nu-i găsea o explicație. Focul întreținea ventilația minei.

Aici, în această încrucișare, îi așteptau cei cărora Dadas urma să le vorbească. Era singurul loc mai larg.

Vestea că regele Dadas, nepotul lui Decebal, urma să le vorbească, se răspîndise repede în galerii. El nu putea merge în toate galeriile, dar îl vor vedea cei de aici, îl vor asculta și-i vor transmite poruncile celor de-afară.

— Romanii împart Dacia, și o arendează, și-i storc bogățiile, li se adresă mai întîi Zuro. Regele Dadas a venit să vă îndemne la luptă. Ascultați-l!

În adîncul minei, în adîncul pămîntului, Dadas se adresă pentru prima dată ca un rege poporului său. Oamenii aștia îndurerați, cărora le sclipeau ochii în lumina opaițelor, așteptau de la el un cuvînt de speranță. De la el și numai de la el le putea veni nădejdea că într-o zi vor fi iar liberi în țara lor, că vor ieși iar la lumina zilei să-și încarce ochii cu verdele crud al pădurilor și cîmpiilor, să-și umple pieptul cu aerul lor înmirezmat.

— Am venit să vă chem la luptă! Aici, în noaptea asta fără sfîrșit, pregătim lupta care ne va dezrobi. Am venit să-mi jurați mie, regele vostru, că-mi veți asculta poruncile!

— Jurăm!

— Dragii mei daci... Decebal, unchiul meu, mi-a poruncit să-i alung pe romani din Dacia. Să bat arme, să le împart poporului, și la prima slăbiciune a romanului, să ne ridicăm toți ca unul singur!

— Jurăm, Dadas, să fim gata la chemarea ta! vorbi Scarabentia în numele tuturor. Poruncește-ne ce avem de îndeplinit.

— Romanul e nesătul de aur. După aur a venit el aici. De ce credeți că Traian încă n-a plecat acasă! Războiul s-a terminat din toamnă și el a rămas aici să organizeze, să-și asigure venituri cît mai mari. Vrea să tragă foloase de pe urma războiului. Munca voastră de-aici îi astîmpără pofta fără margini. Vă cer să strîngeți aur și pentru Dacia, pentru armele noastre. Răspîndiți în mare taină porunca pe care ați auzit-o chiar din

gura mea. Prin toate mijloacele, cît puteți, o parte din aurul pe care-l scoateți să-l ascundeți de pofta romanului. Să faceți în așa fel încît să ajungă la bătrînul Scarabentia. Din toate minele, și din cel pe care îl spală băieșii pe malul rîurilor, în mare taină să fie adus cît mai mult cu putință la el De acolo un trimis al meu îl va lua și mi-l va aduce. Cu el vom cumpăra arme chiar de la Roma, și de la roxolani, și de la costobaci, și de la iazigi, și de oriunde voi putea, pe față sau în ascuns. Veți primi înapoi arme bune, pe care să le puneți la păstrat și să așteptați. Și să vă învățați copiii să le mînuiască. Astea sînt vorbele pe care am ținut să le ascultați chiar din gura mea, și să mă vedeți, și să spuneți și altora că m-ați văzut și că v-am îndemnat la luptă. Eu voi umbla din așezare în așezare, mă voi strecura printre dușmani și mă voi arăta poporului meu, să-i transmit porunca marelui Decebal. Zamolxe să ne-ajute în lupta noastră dreaptă!

— Zamolxe, ascultă ruga noastră! se adresă bătrînul Scarabentia zeului, ridicîndu-și privirea spre gura prin care fumul se ridica parcă spre el.

Ca să iasă din mină, luară cîte un coș de nuiele și se încolonară în spatele unui dac tînăr, care îl privea pe Dadas cu un devotament fără margini.

Trecură prin dreptul nișelor, supraveghetorii îi notă ca ieșind cu două coșuri de minereu, și se treziră în față cu o piuă mare, din piatră. Răsturnară în ea minereul în bolovani mari și alți doi începură să-l sfarme, să-l facă tocmai bun pentru intrat în rîșnițe. La rîșnițe îl transportau femeile. Ele răsturnau minereul în rîșnița făcută dintr-o piatră de forma unei pîini rotunde, bine crescute, peste care era așezată o altă piatră scobită cu boltă ca să se așeze perfect peste prima. Piatra de deasupra avea o gaură prin care se turna minereul. Învîrtind-o, minereul aluneca între ele și se sfărîma ca o făină. Această făină foarte fină era preluată de bărbați pricepuți și spălată. O puneau pe o scîndură înclinată, acoperită cu o țesătură de lînă. Apa turnată deasupra ducea la vale pămîntul mai ușor iar firișoarele de aur rămîneau înfipte în țesătură, de unde erau culese cu grijă.

Spălătorii erau foarte bine păziți, supraveghetorii apăreau lîngă ei ori de cîte ori începeau să culeagă firele de aur. Seara adunau producția de pe o zi și o predau unui supraveghetor șef, care la rîndul lui avea obligația s-o ducă, înainte de apusul soarelui, celui care supraveghea topitoriile. A doua zi chiar, aurul intra în creuzetul din lut alb, care rezista la foc mult, și topit. Pentru ca metalul să capete o puritate mai mare, era topit și a doua oară și impuritățile înlăturate. Se punea în el, în proporție știută numai de unii meșteri, o anume cantitate de sare și plumb și se obținea puritatea și culoarea preferată.

Dadas și Zuro, conduși de Scarabentia, trecură pe la toate operațiile pe care le efectuau minerii, să-și dea seama cînd se putea sustrage mai ușor aurul. La topitorii era imposibil, supravegherea fiind fără cusur. Singurii care puteau să păstreze o parte din aur erau spălătorii și cei din mină, cînd găseau un filon atît de bogat în aur, încît să-l separe ușor chiar acolo, jos.

În bordeiul lor din pădure puseră totul la cale. Urma să procure și cîteva creuzete, să topească, în ascuns, praful de aur.

Noaptea, cînd se lungi pe blana moale de urs, Dadas se simți, pentru prima dată de foarte mult timp, mulțumit de ziua care trecuse. Făcuse ceva pentru îndeplinirea misiunii sale. Retrăi clipele din mină, își aminti cuvînt cu cuvînt ce spusese, emoția de-atunci. Acum îi veneau în minte cuvinte mult mai înflăcărate, care i-ar fi îndîrjit mai tare pe daci în lupta lor, dar atunci abia reușise să spună și ce spusese. Îl copleșise importanța acelei clipe mari, privirile lor grave, care așteptau fiecare vorbă s-o păstreze ca pe o comoară. Pentru ei, cuvintele pe care le rostea aveau o valoare fără seamă, ar fi jertfit totul pentru a le duce la îndeplinire. Se cutremură de puterea căpătată de cuvintele lui și înțelese cît de mare trebuie să-i fie responsabilitatea cînd le rostește. De acum, fiecare vorbă se putea transforma într-o faptă, bună sau rea, cu consecințe nefaste sau fericite pentru ceilalți !

Această revelație a puterii cuvîntului său îl copleși. Dadas, neștiutorul nepot al lui Decebal, a devenit o forță pe care ceilalți nu-și propun altceva decît s-o asculte. Cu orice risc pentru ei!

În noaptea asta înțelese cumpăneala din vorba unchiului, pe care uneori o socotise nehotărîre. Nu era nehotărîre, era conștiința puterii pe care nimeni în afară de el n-o mai controla.

Gîndurile îi reveniseră apoi la preocuparea lui precumpănitoare: în ce fel să procure aur mai mult?

Aur mult însemna arme multe. Ceea ce organizase aici era bine, dar nu era totul. Mai trebuia să caute și alte posibilități.

Adormi gîndind la multele griji pe care le ridica în fața lui noua situație de conducător. Se trezi buimac de somnul puțin și își spălă îndelung fața cu apă rece de izvor, să se dezmeticească. Și pentru că în adîncul gîndului lui stătuse probabil tot timpul pitită întrebarea: cum să facă rost de mai mult aur? se trezi pe neașteptate cu răspunsul. Ce ciudat apar gîndurile în capul omului! Își spăla fața cu apă rece, fără să se gîndească la altceva decît la ceea ce făcea, și se trezi cu răspunsul pe care îl căuta.

„Silvanus poate să facă asta! își spuse, și un zîmbet ce păru ciudat celorlalți îi lumină fața. Tot el! Asta e soarta lui, să moară bogat! Și dacă totul va merge după cum gîndesc, n-ar fi imposibil ca în timpul cel mai scurt să ajungă la un venit de peste patru sute de mii de sesterți și să se trezească în ordinul ecvestru! Asta ar avea haz! Și de ce să nu ajungă și la un venit de un milion de sesterți, pentru că e deștept și abil, și să-l văd în ordinul senatorial! Și dacă va fi senator de origine plebeiană, poate că Traian, poate chiar Traian cu mîna lui îi va semna numirea în fruntea unei legiuni. De ce nu în fruntea unei legiuni care staționează în Dacia?"

Ce s-ar fi întîmplat dacă toate aceste gînduri nebunești s-ar fi împlinit? Avea datoria să încerce. Să încerce orice. Cu cît e mai nebunesc un plan, deci mai neașteptat de dușman, cu atît are mai multe șanse să fie realizat. Un plan de o îndrăzneală nebună îi trebuia și iată că îl avea. Ideea de a se duce la Roma ca tînăr

grec negustor de papirus i se părușe la timpul ei la fel de nebunească, și dacă soarta ar fi avut un pic de bunăvoință, i-ar fi reușit. Numai o întîmplare greu de prevăzut năruise totul, chiar în clipa realizării celei mai frumoase și îndrăznețe idei din viața lui.

Acum avea în mînă o alta la fel de mare. Așa trebuia să gîndească, dacă voia să izbutească!

Zuro nu-l mai văzuse de mult atît de liniștit, de senin, de mulțumit chiar. Era mulțumit de ceea ce puseseră la cale. Credea în izbînda acestui plan.

— Unde este Silvanus, Zuro? Primul om pe care mă așteptam să-l văd, era el! Bătrînul, bogătașul, cămătarul, sclavul Silvanus. Unde se ascunde? Nu cumva s-a îmbogățit iar și s-a dus să împrumute bani cu cămătă? E în stare de orice pramatia asta căruia îi merge mintea cît pentru doi!

Zuro nu înțelegea ce se petrecuse în această noapte cu Dadas, care era pricina acestei izbucniri pline de haz, dar o gustă din plin. Știa și el toată povestea lui Silvanus, cu ridicările ei spectaculoase și căderile uluitoare.

— Doarme. A dispărut ieri, nu știu pe unde, și cînd a revenit, răspîndea în jur un dulce miros de *apă de struguri,* pe care numai nasul lui a descoperit-o. Cît timp am fost noi în mină, el și-a făcut relații printre soldații din castru și s-a înapoiat cu o cană din care ar fi putut să-și astîmpere setea o cohortă. O cohortă milliaria!

Mai făceau haz de felul cum se descurcase Silvanus, cînd apăru și eroul cu mutra răvășită și însetat. Bău pe nerăsuflate apă cam cît să adăpi un cal, oftă ca un om scăpat de o treabă foarte grea, apoi se plînse lui Dadas ținîndu-și capul în palme, de parcă se temea să nu-i cadă de pe umeri.

— Toată legiunea asta e plină de hoți! Plătești cît nu face și-ți dă băutură proastă cu care poți să omori un om cu stomacul sensibil ca al meu. S-au molipsit de la Traian, vor aur și aur, și dacă pot să te tragă pe sfoară și să-l ia pe degeaba, cu atît mai bine. Pungași! Nu se gîndesc că sînt și eu un om sărac. Nu mă întreabă

de cînd păstrez, rătăciți, cei cîțiva denari de care m-au ușurat.

— Și-au dat seama cu cine au de-a face, Silvanus. Te-au mirosit de la o poștă. Uite, și-au zis, a venit la noi un mare redemptor cum sînt puțini în toată Dacia. Nu face parte din acești leguli mărunți, arendași de prin munții Dalmației, sosiți să se căpătuiască. Nu. Un arendaș în toată puterea cuvîntului, redemptor, cu angajați, cu sclavi, care a închiriat multe mine, și galerii, și maluri de rîuri. Ce să mai lungim vorba, ești un ilir îmbogățit, care ți-ai strîns averea arendînd mine în munții Dalmației. Numele tău este... știi cum îți spune... am cunoscut eu o dată un ilir, cum îl chema?... ah, da, ești Helius Platar.

— Mai mi-ai făcut o dată așa, Dadas, cînd m-am trezit cămătar la Roma.

— Mi-am amintit chiar ziua aceea, Silvanus, recunoscu Dadas, surprinzător de grav după ce pînă în clipa aceea glumise. Un alt gînd m-a chinuit azi noapte, și astăzi, adineauri, i-am găsit răspunsul. Vei arenda cît mai multe cîmpuri aurifere și le vei exploata pentru noi. Stringem toți denarii pe care-i avem, alergăm lîngă Roma și dezgropăm aurul ascuns acolo, de mîine chiar vom primi de prin mine tot ce nefericiții de daci ajunși sclavii Romei vor putea ascunde.

Puseră la cale un plan amănunțit. Silvanus, devenit ilirul Helius Platar, va merge la procurator aurariarum și va arenda cît mai multe cîmpuri aurifere, oriunde i le va da. După aceea, ajutat din umbră de Zuro, le va organiza cît mai bine. Dacii rămași ascunși prin pădurile fără sfîrșit vor veni, la porunca lui Dadas, să muncească în minele lui Helius Platar.

Pe măsură ce pricepea planul lui Dadas, pe Zuro îl copleșea admirația pentru prietenul, pentru fostul lui prieten, acum regele său. Cu un astfel de rege, speranțele dacilor de a se elibera erau îndreptățite.

Destul de aproape de ei pocniră biciurile și se auziră îndemnurile supraveghetorilor. Trecea spre mină un șir de sclavi, dintre cei socotiți periculoși, deoarece încercaseră să fugă sau nu-și ținuseră gura. Erau înlănțuiți unul de altul, prinși de centura de fier pe care o purtau

la mijloc. Viața lor era cea mai tristă, nici lumina zilei n-o vedeau decît la sărbători. Dormeau și munceau în mină, ochii lor învățîndu-se atît de bine cu întunericul, încît nu mai suportau soarele. În fața șirului, liberi, mergeau copiii lor, piperniciți și storși de vlagă. Ei se puteau strecura în galeriile foarte mici, atît de mici încît un om mare n-ar fi putut intra decît tîrîndu-se. Un bărbat ar fi trebuit să disloce mult pămînt, ca să înainteze urmărind filonul, pe cînd copiii, numai oase înșirate, săpau galerii înguste și scunde. Cei mai mulți piereau înainte ca barba să le mijească pe obraji, fără să fi cunoscut altceva decît întunericul tremurat de lumina opaițului și praful pe care-l înghițeau și din cauza căruia își sfîrșeau zilele. Nu știau să rîdă, nu știau să se joace, nu înțelegeau măcar ce se întîmplă cu ei.

„Poporul meu!" gîndi Dadas, petrecîndu-i cu privirea și spuse hotărît:

— Plecăm chiar acum spre procurator aurariarum!

— Nu trebuie să vă duceți pînă acolo. Ulpius Hermios este acum aici, la Alburnus Maior, îl informă bătrînul Scarabentia. Dar să fii cu grijă, Dadas, că nu e singur. E însoțit de trădătorul Bicilis, care se fălește că e subprocuror aurariarum. Să nu te recunoască.

— E aici? sări Zuro, trădîndu-și surpriza și bucuria.

— Supraveghează construcția casei pe care și-o înalță pe deal, alături de alți coloniști. A adus meșteri de la Roma să-i taie marmura. Am vorbit cu un grec venit și el de la Roma, care va picta pereții. Chiar Bicilis îi arată unde să întindă tencuiala pe care să aștearnă zei și eroi. Își pictează zei romani. La intrare va ridica pe un soclu înalt statuia împăratului. E un om cumsecade grecul. Căuta miere bună, de brad, și a ajuns la mine. M-a întrebat și el cine este Bicilis și de ce se bucură de atîta trecere din partea romanilor. I-am spus că nu știu, dar a văzut el că nu vreau să vorbesc.

— O să afle curînd cum și-a cîștigat el prietenia romanilor. Poate chiar în noaptea asta. Zamolxe l-a trimes aici, Dadas. Multă bucurie va aduce în sufletele dacilor vestea morții lui. De mîna mea va pieri! Te implor, Dadas, să nu mă lipsești de plăcerea asta.

— Unde locuiește acum? Casa abia o construiește.

— Tot acolo. A înălțat o casă mică în care doarme cînd vine de la Ampelum. Dar să știi, Dadas, că e bine păzit. Nu doarme el prea liniștit. Ziua tot timpul sînt patru soldați în preajma lui.

— Patru, Scarabentia? Patruzeci sînt prea puțini pentru ura mea. De cînd aștept să stau față-n față cu el.

Ziua, pe lumină, s-au dus să cerceteze lacul. L-au văzut chiar pe Bicilis, îmbrăcat ca un roman, agitîndu-se pe lîngă meșteri, dînd porunci. Era aproape de nerecunoscut, pentru că își răsese barba și se îngrășase. Îi mergea bine.

S-au apropiat atît de mult de el, încît Zuro fu ispitit să se repeadă și să-l străpungă, deși se învîrteau în jurul lui doi soldați din Legiunea XIII Gemina. Punea în primejdie viața lui Dadas.

Bicilis arăta unui constructor roman unde să așeze statuia lui Jupiter: chiar în fața casei. Romanul asculta cu luare-aminte, pentru că Bicilis nu numai că trecea drept unul dintre cei mai bogați, dar căpătase și o distincție de care era foarte mîndru: ornamenta decurionalia. Semnul distinctiv s-ar fi cuvenit să-l poarte la serbări, dar Bicilis nu se mai despărțea de el. Ca să-și dea importanță în ochii constructorului, îi explica de ce trebuie să plece chiar a doua zi, dis de dimineață, la Ampelum: urma să se îngrijească de serbarea ce se pregătea în cinstea împăratului. Lui îi revenise cinstea de a organiza jocurile publice.

Vorbea tare, de la distanță, să audă ori cine. Dadas și Zuro auziră și ei.

S-au înapoiat în pădure, hotărîți să nu scape acest prilej. La Ampelum poate că era mai greu să-i vină de hac.

Spre miezul nopții porniră pe drumul cunoscut. Era destul de întuneric ca să se poată strecura ușor. Casa de bîrne în care dormea era mai departe de celelalte locuințe. De fapt, pe panta frumoasă a dealului, nu prea erau case locuite, mai toate fiind în construcție. Ici și colo cîte una ridicată în pripă, fie pentru sclavi, fie pentru stăpîn, pînă la terminarea *domus-lui*. Construcția mare o numeau *domus*.

Intr-adevăr, era păzit, dar numai de un singur soldat, care picotea. Nu prea credea el că vine cineva la Bicilis, deşi primise ordin să fie cu ochii în patru. Trădătorul fusese scuipat şi ameninţat de mai multe ori de dacii ajunşi sclavi. De aceea, la *domus* nu lucra nici un dac.

S-au înţeles dintr-o privire şi, pînă să zică ah! romanul şi plecă dintre cei vii. Fără prea mare teamă, se repeziră cu umărul în uşă şi se treziră înăuntru. Bicilis nici nu se trezise din somnul lui greu.

Zuro îşi ridică sabia să lovească, dar Dadas îl opri cu un gest care trăda că ura lui pentru Bicilis era şi mai mare. Nu admitea să-l vadă murind uşor, în somn. Mai întîi să-i privească în ochi şi să asculte ce aveau să-i spună.

Îl împunse încet cu vîrful sabiei.

— Scoală, Bicilis!

Trădătorul se trezi. Îl privi fără să priceapă ce se întîmplă. Doar nu-l trezea un mort.

— Nu mă cunoşti, Bicilis?

— Da... Da-das!

— M-am înapoiat, Bicilis. Am fost la Zamolxe, trimis de romanul pe care l-ai asmuţit împotriva mea, şi m-am înapoiat. De la tine o fi aflat Sura unde sînt ascuns. Am fost la Zamolxe, i-am povestit tot ce ai făcut, cum ţi-ai trădat poporul pentru un semn pe care-l porţi pe piept, şi încă mîndru. Şi Zamolxe m-a trimis înapoi, la tine, să-ţi plătesc după cum meriţi.

— Aju!...

Strigătul îi rămase în gît, vîrful sabiei se înfipse uşor în pielea zbîrcită.

— Nu mă omorî, Dadas, horcăi el, îngrozit. N-am trădat eu...

— Minţi, Bicilis! Te-am văzut şi eu, şi Zuro. O să mori, dar n-o să te chinui prea mult. Oricît aş vrea eu să ţi se-ntindă chinurile, tot ai să sfîrşeşti prea devreme, deşi ar trebui să trăieşti şi să suferi cît va mai trăi şi va mai suferi un singur dac. Chinurile pe care ţi le va hărăzi Zamolxe, să-ţi fie fără de capăt. „Adu-l la mine, mi-a spus el. Adu-l să-şi primească cea mai grea pe-

deapsă pentru trădare!" Am venit să te trimit înaintea lui.

— Ascultă-mă, Dadas! Nu mă omorî! Nu știu dacă ești arătare sau om viu.

— Am fost mort, Bicilis. Ca și mort! De durerea în care a fost aruncat poporul dac. Pe tine nu te-au mișcat suferințele lui. Tu te-ai apucat să-ți înalți un *domus* ca la Roma, ai adus meșteri să-ți împodobească pereții. Casa durerii, pentru că pe durere o zidești, Bicilis. N-ai fi putut să trăiești în ea, pentru că în fiecare noapte ai fi auzit un muget de durere de sub pămîntul pe care o zidești. Te-ai gîndit vreodată că sub temelia lui sînt bunii și străbunii noștri?

— N-am trădat! N-am trădat, Dadas! Am luptat cinstit alături de Decebal. Dar am pierdut războiul. Dacia nu mai există. După ce a fost ea îngenunchiată, m-am dat de partea romanului. Totul era terminat. Crezi că sufletul meu nu suferea că Dacia pierise?

— A pierit? urlă Zuro, sfidînd primejdia de a fi auzit. Pentru romani poate nu mai există, dar pentru noi? Pentru tine? Pentru noi Dacia va exista cît vom exista și noi! Și vom lupta pentru ca romanul s-o recunoască iar. Prin lupta noastră îl vom alunga și Dacia va fi iar Dacia.

— Și eu aș fi dorit ca Dacia să fie a noastră. Romanul a fost mai tare. Ne-a distrus cetățile și ne-a luat mulți bărbați în robie. Le-am spus unde-i comoara ca să le potolesc pofta de aur, să nu-l mai caute cu atîta furie. Căutîndu-l, omora, și pedepsea, și chinuia. Pentru noi comoara nu mai avea nici o importanță.

— Ai spulberat un vis, Bicilis, vorbi Dadas cu o liniște nefirească pentru clipa aceea de înfruntare. Comoara nu era a ta, ca să judeci singur ce să faci cu ea și cui s-o oferi. Era a dacilor și trebuia s-o folosim pentru dezrobirea lor. Cu aurul ei am fi cumpărat arme și am fi pornit iar lupta.

— Nu mai are nici un rost lupta, Dadas. N-am putut învinge cînd Decebal era în fruntea noastră, cînd aveam armată și cetăți întărite. Ne-au copleșit cu numărul, și cu zalele, și cu armele lor. Acum, lupta înseamnă moarte fără speranță.

— O speranță cît de mică trebuie să ne îmbărbăteze. Încetarea luptei e tot moarte. Pentru cine mai sîntem vii, dacă Dacia este moartă? Ai trădat-o, Bicilis! Oricînd te-ai dat de partea dușmanului, tot trădare se cheamă! Și trădarea ta a ponegrit numele de dac. Traian poate să spună: „Un dac trădător!" Numele tău, Bicilis, va rămîne blestemat pentru fiii și copiii fiilor noștri. În veci va rămîne copleșit de ură și dispreț.

Simțind aproape gestul cu care Dadas îi va scurta zilele, Bicilis se rostogoli din pat și încercă să apuce sabia pe care o avea aproape. Dar nu reuși să ajungă la ea, pentru că Dadas îl străpunse dintr-o parte în alta, înfigînd cu sete lama de fier în pieptul trădătorului. Grohăind, încercă să se ridice și să fugă, dar Dadas îi puse talpa piciorului în piept și-l aruncă la pămînt.

— Prea repede ai murit, șopti plin de ură. Prea ușor ai scăpat...

— Trebuie să-l arătăm dacilor, Dadas. Să-l vadă și să afle cum și-a primit un trădător pedeapsa. Să rămînă hidos în amintirea lor. E un par afară. În el vreau să-l pun.

L-au înfipt în parul din fața *domus*-ului, aproape de locul unde voia să înalțe statuia lui Traian.

Zuro luă de pe masă ornamenta decurionalia pe care Bicilis o admirase, probabil, cînd și-o desprinsese seara de la piept. Trădătorul murise cu gura deschisă, încercînd să strige ajutor. Cu vădită greață, dar și cu ură, Zuro îi vîrî în gură distincția romană. Pentru ea trădase!

Chiar în noaptea aceea plecară mai departe. Moartea lui Bicilis îi va alarma, desigur, pe romani. Vor bănui că dacii s-au răzbunat pe trădător și îi vor căuta pe vinovați.

Împreună cu Silvanus, porniră la drum, după ce Dadas îi porunci lui Scarabentia să șoptească din om în om că Bicilis a fost pedepsit pentru trădarea lui. Era primul act de autoritate pe care îl făcea și dacii trebuiau să-l afle. Pedeapsa aspră hărăzită trădătorului va face să încolțească speranța în sufletele lor.

Către ziuă, Dadas se despărți de Silvanus și de Zuro. Cei doi aveau să-și continue drumul spre Ampelum, unde urmau să-l aștepte pe Ulpius Hermios de la care să

arendeze minele. Zuro îl însoțea ca să-l ajute, dacă va fi nevoie.

— Eu plec la Roma, după aurul ascuns acolo.

Hotărîrea lui Dadas îl surprinse pe Zuro. Nu fusese vorba să se despartă. Dadas făcuse o taină din hotărîrea lui de a pleca singur la Roma. De ce singur? Primul gînd al lui Zuro se îndreptă spre Arria.

— M-am gîndit bine acum, pe drum, le mărturisi Dadas. Trebuie să meargă cineva după aurul de-acolo, și cît mai repede. Silvanus, adică Helius Platar are nevoie de el pentru arendarea minelor.

— Credeam că mă duc eu, spuse Zuro vădit mustrător.

— E mai mare nevoie de tine aici, Zuro. Silvanus n-o să se descurce singur. Romanii îi vor căuta furioși pe cei care i-au venit de hac lui Bicilis. Poate vor bănui că sînt eu. E mai bine să rămîn, un timp, mai departe.

Ultimele cuvinte erau rostite de rege, nu mai îngăduiau o altă părere. Zuro înțelese fermitatea lor și își înghiți vorbele. Dadas nu mai era prietenul cu care să discute, ci regele căruia era obligat să i se supună. Dar tocmai fermitatea vorbelor făcu să-i crească neliniștea. Oare pentru Arria voia Dadas să plece singur la Roma?

— Cum ai să aduci aurul, Dadas? E greu, e mult. Drumurile sînt pline de primejdii, mai ales încoace, spre Dacia. Primii bandiți te pot răpune.

Dadas recunoscu în sinea lui dreptatea acestor vorbe. Știa că drumurile sînt pline de tîlhari, mai ales în apropierea Daciei. Oare nu se hazarda prea mult? Avea dreptul să riște?

— Vom veni împreună, Zuro. Ne întîlnim la Aquileia. După ce termini aici treburile cu Silvanus, te duci acolo și mă aștepți. Ne-am mai întîlnit noi acolo.

Zuro răsuflă ușurat.

Puseră amănuntele la punct, apoi se îmbrățișară și se despărțiră.

Dadas se miră singur de iuțeala cu care i se schimbau gîndurile. Fusese convins că pleacă la Roma *numai* ca să aducă de-acolo aurul. Curînd, recunoscu adevărul: dorea din tot sufletul s-o revadă pe Arria. Acum, după ce îndrăzni să-și spună adevărul, se simți ușurat

ca de o povară. De ce să se mai ascundă ? Desigur, dacă nu ar fi trebuit să aducă aurul, nu ar fi plecat la Roma, numai ca s-o întîlnească pe Arria. I se păru însă firesc, să încerce măcar s-o vadă. Nu știa ce se întîmplase cu ea, ce sentimente o mai legau de „barbarul" de odinioară. Nu se gîndea să-i vorbească. Singura lui dorință era aceea de a se ascunde undeva, în apropierea casei, s-o vadă trecînd. Atîta doar. Nu i se părea că se face vinovat de ceva. Nu abdica de la drumul lui, nu renunța la visul de libertate al dacilor. Profita de o situație și își satisfăcea o dorință bine ascunsă în sufletul său și pe care n-ar fi îndrăznit s-o mărturisească nimănui. De aceea nu-l lăsase pe Zuro să-l întovărășească. I s-ar fi părut tot timpul că simte mustrarea lui, în fiecare privire, în fiecare cuvînt. Procedase ca un laș ?

Pe măsură ce se apropia de Roma, o nemulțumire, vagă la început, creștea în el. Era din ce în ce mai dezamăgit de gestul lui, de fuga lui. Călătoria începea să i se pară o dezertare de la datorie. Bucuria din prima clipă a gîndului că o va revedea pe Arria se risipea, probabil destrămată și de oboseala care creștea de la o zi la alta. Alerga în neștire, nu se oprea decît atîta cît era necesar calului să mănînce și să se odihnească.

Se strecura destul de ușor, ajutat de îmbrăcămintea lui și de faptul că pe toate drumurile era un du-te vino care făcea ca prezența lui să nu atragă nimănui atenția. Mai la tot pasul întîlnea un tesserarius care alerga cu cine știe ce ordine de la un comandant la altul. Dintre toți principales — subofițeri — pe care îi vedea, acești curieri erau cei mai numeroși. Cu cîțiva dintre ei chiar străbătuseră bucăți de drum comune, sporovăind despre tot felul de întîmplări. De fapt se mulțumea să arunce sămînța de vorbă și să aștepte poveștile. Cei mai mulți se lăudau cu luptele la care luaseră parte sau își blestemau șefii pentru răutatea lor.

În Roma îl izbi atmosfera de sărbătoare. Uitase, sau nu se mai gîndise, la sărbătorile pe care știa că Traian — deși nu se înapoiase la Roma — le oferea plebei. Sărbătoarea generală pe care o găsi aici fu ca o palmă pentru el. Se socoti la fel de mic și de netrebnic ca și

Bicilis, care își justifica fapta spunînd că Dacia nu mai există. Dar pentru el, regele dacilor, mai exista, dacă a lăsat lupta pe seama altora și a venit la Roma să asiste la sărbătoarea înfrîngerii poporului său? Era a doua oară cînd găsea Roma petrecînd pe seama nenorocirii dacilor. A doua oară cînd Traian oferea serbări fără sfîrșit pentru plebea care îl aclama.

Îi fu rușine, se revoltă împotriva lui și se gîndi, îngrozit, că nu-l va mai putea privi vreodată pe Zuro în ochi, dacă el o va vedea acum pe Arria. N-avea dreptul s-o vadă! „Ar fi trădare, ar fi trădare!" își repeta cuprins de furie. Nu mai reușea să-și justifice pornirea care îl împinsese la drum. Încercă să-și spună iar că tot trebuia să facă cineva această călătorie, de ce să nu fie el acela? Nu trebuia să pornească el la drum, fie și numai pentru faptul că Zuro îl putea bănui că are și un alt motiv. Ce încredere mai putea avea Zuro în el? Nu se purtase ca un rege, capabil să sacrifice totul pentru binele poporului său!

Simți nevoia de demnitate în proprii săi ochi. Să nu-i fie lui rușine. Celorlalți nu trebuia să le dea socoteală. Nici lui Zuro. În ochii lui, însă, trebuia să apară limpede ca lacrima.

Smuci calul în direcția opusă decît locuința Arriei și se simți nespus de tare, și mîndru, și încrezător că poate să treacă atît de aproape de ea, după un drum atît de lung, și să nu se oprească. Fu pentru el o dovadă de bărbăție de care avea nevoie în asemenea momente grele. Putea deci! Își putea stăpîni pornirile inimii! Avea voința necesară ca să pună mai presus de orice datoria. Avea tăria să se sacrifice.

Spre uimirea lui, se îndepărta de Arria fără cea mai mică părere de rău. Îl copleși bucuria de a se fi descoperit altfel decît se credea el însuși...

Un soldat din trupele auxiliare, prăfuit ca după un drum lung, moțăia în șa, sau poate dormea chiar, deși era în zorii zilei. Poate călărise toată noaptea și picotea de somn, poate încă nu se trezise bine și își continua odihna pe spinarea calului. Sigur era că îl ducea calul, probabil pe drumul cunoscut.

Cînd intră în Aquileia, se luminase bine. Casele căpătaseră conturul și culoarea lor. Trecut de poarta orașului, soldatul păru că se trezește deodată, mirat că se află acolo. Nici paznicii nu se mai obosiseră să-l întrebe ceva, văzîndu-l cît era de adormit.

Tînărul soldat, pentru că era foarte tînăr, apucă pe un iter lăturalnic și, în scurt timp se găsi în dreptul unei taberna cu o firmă nu prea mare, din lemn, prinsă de-a curmezișul în perete. Era un local ieftin, pentru sărăcimea din cartier. De jur-împrejurul pereților mese și scaune vechi și murdare, înghesuite unele în altele, ca să încapă cît mai multe. În fundul încăperii era tejgheaua, cam joasă, care lăsa să se vadă aproape în întregime pîntecele uriaș al proprietarului. La ora aceea mușterii încă nu sosiseră.

Tînărul soldat salută, își luă o cană din stativul de lîngă tejghea și trecu în cea de a doua încăpere, despărțită printr-o arcadă de prima. Aici, pe lîngă pereți, erau bănci și mese lungi.

— Încă nu e caldă apa, îi spuse un sclav suflînd din răsputeri în cuptorul din colț, să întețească focul.

— E chiar rece ?

— Abia s-a dezmorțit.

— Eu nu beau vinul decît dacă e apa caldă și bine îndulcită.

Stăpînul apăru și-l zori pe sclav, apoi îl întrebă pe mușteriu ce vrea să bea.

— Adu-mi un vin bun, din prima stoarcere.

După cum arăta spelunca, soldatul bănuia că aici se servesc mai ales vinuri făcute din tescovina rămasă de la prima stoarcere, la care se adăuga apă și se lăsa iar la fermentat. Vinul stors a doua oară ieșea apos.

Precizarea mușteriului, care dovedea părerea lui despre taberna, îl înfurie de-a binelea pe stăpîn :

— Hei, unde crezi că te afli ? N-ai mai trecut prin Aquileia ? La mine nu găsești vin pentru sclavi. Dacă vrei, îți dau și vin de Falern și de Cecub. Coboară în cramă să te convingi.

Negustorul mințea și tînărul mustăci un zîmbet, gîndindu-se că trebuie să fie grec, după orgoliul dovedit.

În timp ce vorbea, grecul — pentru că grec era — se duse în colțul încăperii și scoase o cană mare de vin dintr-un dolium smolit pînă la jumătate, pe care o trînti apoi pe masă :

— Bea din ăsta ! Să-mi spui pe urmă dacă ai băut vreodată un vin mai bun. Simți de la o milă parfumul petalelor de trandafir. Cu mîna mea le-am pus în el. Așa e ?

Între timp sclavul încinsese focul și apa se încălzise, așa că soldatul își amestecă vinul cu ea. Sorbi de cîteva ori zgomotos, pocni din limbă și recunoscu, mai mult ca să-l potolească pe stăpîn :

— Ai dreptate, de multă vreme n-am mai băut un vin mai bun ca ăsta.

— De unde vii ? se interesă negustorul, privind spre încălțămintea lui colbuită.

Avea labe mari, de om care a mers în copilărie desculț.

— De dincolo de Danuvius, din Dacia. Aștept aici un frate pe care nu l-am văzut de mult. Sînt de trei ani plecat de-acasă. Și pe-aici a plouat în ultimul timp ?

Tînărul își privea picioarele, ca și cînd ar fi fost martorele cuvintelor lui. Și erau, pentru că dovedeau că umblase drum lung.

Stăpînul ar fi pălăvrăgit mai mult despre ploile din ultimul timp, dar apărură alți mușterii și se duse să-și vadă de meserie. Curînd, prima încăpere se umplu de tot felul de oameni veniți să golească în fugă o cană cu vin, înainte de a se duce la treburi. Fiecare vorbea despre altceva, mai tare decît vecinul. Tînărul soldat își tot îndrepta ochii albaștri spre intrare, așteptînd să sosească cineva. După a treia cană de vin, căzu pe gînduri. Zuro — pentru că el era tînărul soldat — se lăsă furat de amintirile din urmă cu cîțiva ani, pe care le trăise în taberna asta. Atunci nu era îngrijorat ca acum. Dadas se înapoia de la Roma fără să se ascundă. Își amintea fiecare gest, fiecare cuvînt, surpriza de a nu mai arăta cum îl știuse.

Și atunci stăpînul tabernei se lăudase cu vinul lui, apoi îl descususe îndelung, privindu-i îmbrăcămintea. Nu era soldat ca acum, ci un cioban cu picioarele înfă-

şurate în obiele pătate de noroi. Prietenia lui cu Dadas, cînd apăruse acesta, mirase rău pe stăpîn, pentru că în timp ce Zuro arăta ca un muntean, cam din topor, Dadas era un tînăr foarte elegant, sosit chiar din strălucitoarea Romă. Purta părul scurt, pieptănat pe frunte şi barba rasă ca-n palmă. Piciorul îi era legat de cureluşele unui calceus din piele neagră cu talpa groasă, care îl făcea să pară mai înalt. Căputa ce urca de la călcîi, pînă la pulpa piciorului, avea o tăietură nouă, fiind mult mai îngustă decît de obicei, făcută intenţionat aşa, să sublinieze subţirimea gleznei. Lacerna — haina de ploaie, bună în călătorii, cu glugă şi fără mîneci — cădea bine pe trupul lui subţire, iar culoarea ei albastră înviora şi mai mult albastrul ochilor.

Zuro îşi aminti că după prima izbucnire de bucurie se dăduse un pas înapoi, să-l privească mai bine şi abia atunci, cercetîndu-l, observase schimbările

— Dar ştiu că ţi-a priit statul la Roma? Poate că nici nu mai eşti aşa cum te ştiu.

— Ia nu mai vorbi prostii! îl repezise prietenul. Doar nu te-ai speriat de părul meu scurt?

— Nu, Dadas, dar nu te mai recunosc.

— Te obişnuieşti tu. Hai să mergem, sînt nerăbdător să ajung acasă. Am de gînd să cumpăr cei mai buni cai cu care să pornim la drum. Astăzi e zi de tîrg.

— De grăbit, şi eu mă grăbesc, dar mai întîi să ne terminăm treburile. Crezi că am venit tocmai aici, în Aquileia, numai ca să te întîmpin? E adevărat că Decebal mi-a poruncit să-ţi ies în cale. Drumul de-a lungul rîului Savus e plin de primejdii. Dar mai sînt şi altele treburile mele. Am aranjat totul, nu a rămas decît să mă duc să-i iau.

I-a mărturisit ce alte treburi avea.

De ce îşi amintea acum, aşeptînd, toate astea? Ca să treacă vremea? Nu. Tînjea în sufletul lui după acel timp minunat cînd sperau în victorie, cînd se pregăteau de luptă. Îşi amintea, de fapt, timpul libertăţii lor. Se gîndea la trecut, ca să uite prezentul.

Refuza să se gîndească la călătoria lui Dadas. Nu îndrăznea să-şi spună că a plecat singur la Roma ca s-o întîlnească pe Arria.

De la Arria; gîndul lui trecu, firesc, la Livia. Aici, în Aquileia o cunoscuse.

Retrăi cu mare bucurie amintirea frumoasă a călătoriei lor, a primului său imbold de dragoste.

Decebal îl trimitea la Aquileia să atragă la Sarmi cît mai mulți meșteri pricepuți în lucratul fierului. Aranjase cu Plautius, cel mai renumit dintre ei. Cînd să fugă, Plautius i-a mărturisit că mai are de luat pe cineva cu el, pe fata lui.

— Fără ea nu plec. E frumoasă, Zuro! Cea mai frumoasă fată pe care ai văzut-o în viața ta! Pentru ea fug de aici. Mi-ai făgăduit libertatea.

Zuro înțelesese că n-are încotro și primise s-o iă la Sarmizegetusa și pe Livia, fiica lui Plautius.

— O, Zuro, să-ți dea bunul Dumnezeu viață lungă și sănătate! Ești un om bun!

— Cine să-mi dea sănătate?

Bătrînul tăcuse, încurcat. Îl luase gura pe dinainte și rostise vorbele fără să gîndească.

— Spune-mi și mie, Plautius, cine este Dumnezeu, ăsta, al cărui nume l-ai rostit?

— E un zeu în puterea căruia am început că cred de cînd am fost adus la Puteoli. În toată Campania sînt mulți care cred în el. Mai ales țăranii. Cei care se închină lui își spun creștini. S-au înmulțit și în Latium, în Lucania, deși Nero și-a dezlănțuit furia asupra lor.

I-a vorbit despre noul zeu.

— Tu crezi în Zamolxe ca și noi. Zamolxe e în cer. Cînd e cerul limpede, ca acum, el ne privește, iar cînd norii îi astupă fața, îi gonim cu săgeți.

— Nu e Zamolxe. E un alt zeu, mai bun. El e zeul celor sărmani, pe care cerul îi așteaptă. Fericiți cei săraci, că a lor este împărăția cerului! Așa spune zeul cel nou, singurul adevărat, pentru că el e fiul celui care le-a făcut pe toate cîte ne înconjoară.

— Nu ți-am spus eu că tu crezi în Zamolxe? El este unul singur. Tu îi spui Dumnezeu. Cînd ai să ajungi în Dacia, să nu vorbești nimănui despre noul zeu, dacă vrei să n-o pățești. Nimeni nu dorește să-i dea alt nume lui Zamolxe.

— Nu-l pomenesc nimănui, Zuro. Am să mă închin lui numai eu și Livia.

Neliniștea îl cuprinsese cu adevărat pe Zuro abia cînd o privise de-aproape pe Livia. Ar fi jurat că în viața lui nu văzuse ființă mai frumoasă.

În pragul tabernei apăru Dadas, bucuros că-l vede. Prin ușă îi recunoscu afară calul, cu doi desagi grei pe el. Nu putea fi altceva decît aurul. Reușise!

S-au îmbrățișat ca în urmă cu ani și s-au așezat la masă, cerînd negustorului să le servească cea mai bună mîncare.

— Cum a fost, Dadas? se interesă Zuro, privindu-l astfel încît prietenul pricepu că vrea să știe mai multe decît cele legate de aurul adus.

— Calul meu abia își duce desagii de piele. Și pentru că vrei să știi totul, prietene, am să-ți spun: nu am văzut-o pe Arria.

— Dar nu la ea...

— Taci, taci! Am știut ce este în capul tău din clipa în care am pornit la drum. Și ca să-ți spun sincer, Zuro, nici eu nu credeam că voi trece prin Roma fără să mă opresc în poarta ei. Am reușit să-nfrunt dorința asta și am trecut mai departe. Poate că de-aia sînt atît de bucuros.

Într-un elan neașteptat, Zuro își îmbrățișă prietenul. „A fost tare îngrijorat", gîndi Dadas.

S-au apucat să înfulece bunătățile pe care orgoliosul grec le puse în fața lor. Goliră și cîteva căni de vin bun, și oboseala îndelungă a drumului îl cuprinse, încet, încet, pe Dadas. Oboseala și, acum, după ce reușise să-și dovedească tăria, dorul de Arria. Aici, în taberna asta, simțise cu ani în urmă, pentru prima dată, același dor. La despărțire, plînsese pe umărul lui, șoptindu-i: „Tu mori pentru mine, Dadas! Niciodată n-am să te mai văd!". Cîți bărbați de seamă din Roma n-ar fi dat orice numai pentru o privire a Arriei, iar ea plînsese la pieptul lui, mărturisindu-i că-l iubește.

Doi ani îl iubise din tot sufletul, deși el, Dadas, suferise de multe ori în acest lung timp, deoarece Arria îl iubea ferindu-se de ceilalți. Se îndrăgostise de un „barbar", cînd în jurul ei roiau căpeteniile de oști, și

feciorii de pretori, și consuli, și guvernatori ai provinciilor îndepărtate. Toți veneau zi de zi s-o aplaude, îi trimiteau sclavi încărcați cu flori, îi pîndeau lectica, s-o întîmpine. Iar ea nu mai primea de la o vreme pe nimeni, stîrnind și mai mult curiozitatea acestor tineri eleganți. Niciunul nu bănuia că, odată cu lăsarea serii, prin grădina din fundul curții, intra la ea tînărul „barbar".

Făceau lungi plimbări. Ea își lăsa lectica acasă și, cu fața acoperită, pentru a nu fi recunoscută, pornea să se plimbe spre marginea orașului. Deși locuia în cartierul Quirinalis, de multe ori treceau Tibris pe podul Aelius, ajungînd pînă la Circus Neronianus. Altădată apucau pe Via Salaria și se pierdeau în cîmpul verde, odihnitor. Ajunsese să cunoască Roma pînă în cele mai îndepărtate colțuri. O străbătuse și singur, cu sulul de papirus sub braț, schițînd marile edificii care făceau faima acestui „Centru al lumii". Găsise la Arria zeci, sute de suluri de versuri, tragedii și comedii. Îi era recunoscător că-i pusese în mînă opera tradusă a marelui Homer sau pe aceea a lui Plautus și Terentius. Prin ea îi cunoscuse mai ales pe Vergilius și Ovidius. Nopți întregi citiseră amîndoi, copleșiți de emoție. Arria recita atît de frumos, încît mult timp glasul ei îi stăruia în gînd. Într-o zi a simțit nevoia să-și aștearnă pe papirus propriile-i sentimente și Arria i-a jurat că niciodată nu i-au fost adresate versuri atît de mișcătoare. De atunci, în biblioteca ei se strînseseră, sul lîngă sul, versurile lui. Încurajat, scrisese întîmplările hazlii ale spectacolului care avea să-i aducă atîtea necazuri la Sarmizegetusa și să provoace atîta durere lui Decebal.

— Mergem, Dadas? Ar fi timpul.

Fiecare știa că pe celălalt îl copleșiseră aducerile-aminte. Amîndoi gîndeau, în același timp, ce frumos ar fi putut să fie.

— Să mergem, Zuro!

Au călărit fără întrerupere pînă s-a înserat. Au dormit într-o margine de pădure și au pornit iar în zori. Au ajuns pe malul rîului Savus, care îi ducea pînă la Neviodunum, oraș mare, declarat municipiu. Cunoșteau bine drumul. Vor trece apoi de Siscia, de Viminacium,

așezat pe malul lui Donaris, vor trece apa tulbure a fluviului și, de acolo, nu vor mai slăbi caii pînă la Arcidava.

Zuro făcuse drumul acesta de multe ori, de fiecare dată cu o treabă anume. Frică nu-i era decît pînă ajungea în mijlocul triburilor scordiscilor, unde avea prieteni de nădejde. La porunca lui Decebal, în ultimii ani momise în Sarmizegetusa meșteri constructori sau foști militari, după care se dusese cînd spre Noviodunum, cînd spre tribalii de dincolo de Donaris. Ajunsese pînă la Naissus sau și mai departe, pînă la Pautalia. De multe ori se trezise în mijlocul triburilor trace, frățești, care vorbeau aceeași limbă. La Durostorum, la Tropaeum, la Ulmetum sau la Troesmis, centrul trupelor din Moesia Inferior, peste tot erau castre romane întărite. În jurul lor se întindeau sate de veterani care rămăseseră să cultive pămîntul sau să crească turme de oi. Din aceste sate momise Zuro instructorii care îi mușt ruluise pe daci, învățîndu-i să mînuiască mașini de război. Mulți dintre ei erau de fel tocmai de prin Asia Minor. Convinsese să vină cu el un bithynian, doi carieni, unul tocmai din Lycaonia, ținuturi despre care Zuro știa că sînt foarte îndepărtate, că trebuie să mergi de-a lungul lui Donaris pînă la vărsarea lui în mare, apoi să te îmbarci pe o corabie și să treci Pontus Euxinus, ca să ajungi acolo.

În Moesia Inferior, peste tot, pe unde umblase, Zuro fusese bine primit, pentru că întîlnise sate întregi de daci de-ai lui, cărați cu forța în urmă cu 30—40 de ani, de către Plautius Silvanus. Rămăsese adesea nopțile prin bordeiele lor și le ascultase plînsul și dorul de țara de dincolo de Donaris. Toți blestemau romanul care îi aruncase pe pămînt străin. Și încă ei erau cei mai norocoși, pentru că mulți alții zăceau robi sau luptau prin circurile Romei. Povesteau bătrînii cum fuseseră mînați de la spate, șiruri întregi de căruțe numai cu cîteva lucruri aruncate în grabă în ele. I-au adus într-un loc potrivit pe malul rîului Oescus, sau Asamus sau Timacus și le-a spus: „Aici să rămîneți și să lucrați pămîntul pe care îl vedeți cu ochii, și să vă pașteți turmele".

îi adusese de prin satele înşirate de-a lungul rîului Rhabon sau al lui Alutus, ca să le slăbească forţa. Roma ştia că are în ei un duşman şi i-a împrăştiat prin toată Moesia, dincolo de apa lui Donaris. Toţi, cînd îl vedeau pe Zuro, oftau şi nu vorbeau decît de întoarcerea acasă, cu toate că mulţi dintre ei veniseră aici în braţele mamelor.

Pe seară ajunseră la un han cunoscut de Zuro. Era cu neputinţă să mai continue drumul, înainte de a se odihni. Caii se împleticeau. Zuro nu ar fi vrut să rămînă aici peste noapte, dar nu aveau încotro.

Hanul părea o construcţie solidă, din cărămidă bine arsă, cu două caturi şi ferestrele una lîngă alta, arătînd cîte camere erau de închiriat. Pe pereţii dinspre drum erau pictate două butoaie enorme, iar lîngă ele cîte patru clienţi fericiţi beau cu capetele răsturnate pe spate. Feţele mesenilor erau pictate în roşu aprins, încît păreau dogorîte de un foc viu.

În faţa hanului, îmbulzeală. Tocmai sosiseră cîţiva călători care se îndreptau spre Aquileia, aproape toţi negustori. Căruţele lor erau acoperite cu coviltire, nelăsînd privirile curioşilor să vadă cu ce anume sînt încărcate. Fiecare negustor era însoţit de doi, trei sclavi.

La una dintre mesele aşezate afară, mîncau patru muşterii, cam prea veseli. Gălăgia pe care o făceau era cu atît mai mare cu cît jucau zaruri, iar fiecare nouă aruncătură era însoţită de vociferări, înjurături sau strigăte de satisfacţie.

Zuro duse caii în spatele hanului, să nu atragă luarea aminte a celorlalţi. Hangiul îi întîmpină făcîndu-le temenele de bun venit. Mutra lui de mistreţ nu inspira prea multă încredere. Părul negru, stufos şi aspru pornea chiar de deasupra ochilor, ca o coamă. Fruntea îngustă de un lat de deget era tăiată în două de o adîncitură care se prelungea ca un şanţ de la o tîmplă la alta. Străduinţa lui de a fi cît mai binevoitor era de prisos, cel care îl vedea pentru prima dată rămînea cu inima strînsă cît un purice şi cu ochii pe braţele lui păroase şi puternice. Degetele scurte, boante, cu unghii răsfrînte în sus, trădau o forţă cu totul deosebită. Privirea hangiului căzuse pe cei doi desagi de

piele, în care auzise un zgomot suspect pentru el. Dintr-o ochire înțelesese că înăuntru era ceva de valoare, poate chiar monezi de aur, dacă urechea nu-l înșela. De bănuit era și felul în care se purtau cei doi: retrași, fără pofta de petrecere pe care o au de obicei soldații cînd se opresc la han.

— Ai o cameră pe care s-o putem încuia? îl întrebă Zuro, grijuliu trezind și mai mult bănuiala mistreților.

— Am o cameră bună, dar care nu se-ncuie. Da' ce-i nevoie să se-ncuie? În hanul meu n-a fost nimeni prădat pînă acum.

Dadas și Zuro primiră o cameră care avea drept ușă o simplă pînză, cam soioasă. Înăuntru erau două paturi destul de încăpătoare. Zuro ridică așternutul și fluieră ușor a pagubă.

— Dacă ne culcăm în patul ăsta, nu știu ce-o să mai rămînă din noi pînă mîine dimineață! E plin de ploșnițe.

Făcu rost de un braț de paie, pe care îl așternu pe podea, apoi îl căută pe hangiu și îi ceru o bucată de carne crudă, pe care o puse sub saltea.

— În noaptea asta vor avea de lucru, nu se vor atinge de noi.

Coborînd, surprinse sub scară doi indivizi care șușoteau.

— Ce zici de auxiliarii ăștia?

— Mi s-a părut că se cam feresc. Hangiul zice că ar fi ceva în desagii ăia.

— Și mie mi se pare că se feresc.

— Să-l anunțăm pe Caius.

— Ce mai stai. Du-te și vestește-l că a picat ceva gras.

Zuro îl găsi pe Dadas așezat la o masă, cu o cană de vin în față și cu un papirus în mînă. Părea cu totul absorbit de lectură. Se așeză tăcut alături, privindu-l îndelung, fără ca prietenul să-l fi simțit. Stătea cu ochii pe jumătate închiși și citea versuri de pe un sul de papirus. Curios, se aplecă și silabisi și el, destul de greu:

„De-aici își trage numele și Amor,
De-aici întîi ți-a picurat în inimă

A dragostei dulceață, după care
Te-a și cuprins înghețul suferinței:
Căci dacă n-ai iubita lîngă tine,
Icoana ei o vezi mereu, și-ntruna,
Ai în urechi dulcele ei nume".

Înainte s-o cunoască pe Livia, n-ar fi priceput aceste versuri. Acum căpătase o neașteptată înțelegere pentru ceea ce spuneau ele. Dadas o mai iubea pe frumoasa Arria, și cu atît era mai de admirat, cu cît avusese tăria să n-o vadă.

De masa lor se apropie unul dintre cei doi, pe care Zuro îi surprinsese șușotindu-se. Dadas îi simți și, cînd își ridică privirea, îl descoperi și pe Zuro alături. De cînd stătea lîngă el? Își înfășură stingherit papirusul și îl puse în sîn, unde-l purtase pînă atunci.

— Vreți să jucăm zaruri? li se adresă necunoscutul.

— Nu! răspunse Zuro, dar în așa fel încît acesta nu mai îndrăzni să adauge un cuvînt și plecă.

— Ce ai cu el? îl întrebă Dadas, simțind că prietenul e mai pornit decît s-ar fi cuvenit.

— Trebuie să fim cu ochii în patru. L-am surprins vorbind despre noi cu un altul. Mă tem că vor încerca, la noapte, să ne prade.

— Dacă vor îndrăzni, cu atît mai rău pentru ei.

Se întunecă. Hangiul aduse la fiecare masă cîte un mic opaiț de lut din care ieșea o feștilă de cînepă, arzîndă. O dată cu el, de cei doi prieteni se apropie și un sclav, cu o frigare încinsă, pe care se înșirau bucăți de carne bine rumenite. Mirosul ispititor le aminti că erau cam de mult nemîncați, așa că se apucară să înfulece cu toată convingerea.

Pădurea din jur nu se mai vedea, îi simțeau numai răcoarea. Hanul era înconjurat din toate părțile de fagi groși. Locul pe care se înălța fusese anume defrișat. De fapt era al unui pretor ale cărui pămînturi se întindeau cît vedeai cu ochii în jur. Lăsase hanul pe seama mistreților, pentru că îl știa descurcăreț și lipsit de orice scrupule, cînd era vorba să strîngă avere. Și nu se înșelase. Hanul ajunsese cunoscut, iar hangiul știut de frică. Se dusese vestea că n-ar fi străin de unele nele-

giuiri care se petreceau în împrejurimi, dar nimeni nu putea spune ceva sigur.

Pungaşul care se apropiase de masa celor doi prieteni arunca acum zarurile pe o masă vecină, înconjurat de alţi cîţiva, cam de aceeaşi teapă cu el. Din cînd în cînd privea plin de ură spre Zuro, făgăduindu-i în gînd tot felul de cazne. Pe măsură ce golea cănile de vin, ura lui creştea, odată cu nerăbdarea de a se răzbuna. Îi tot aţiţa pe ceilalţi împotriva lui Zuro, punînd cu oricare prinsoare că nu are curaj să se ducă la el, să-i propună să joace. În cele din urmă, o namilă cît toate zilele, negustor de cai, de fapt mai mult hoţ, proptindu-se în călcîie, să nu cadă pe spate, se încumetă să se apropie de masa tinerilor, cerîndu-le să joace. Primi un răspuns la fel de scurt, ca şi primul, dar geambaşul nu se sperie.

— Ţi-e frică să joci, sau n-ai ce pierde? îl întrebă el şi rîse hîrîit, în timp ce juca în palmă zarurile.

Dadas îi făcu semn lui Zuro să nu iste ceartă. Se gîndea că orice scandal putea pune în primejdie cei doi desagi.

Geambaşul îşi luă scaunul şi-l aduse la masa tinerilor, dar în clipa în care îl aşeză, Zuro i-l aruncă departe, cu o lovitură de picior. Gestul neaşteptat îl descumpăni o clipă, dar nu mai mult. Se porni să înjure şi, făcînd semn şi celorlalţi să se apropie, se repezi la bătaie.

Dadas întinse piciorul şi geambaşul se împiedică, gata să cadă. Cînd ajunse în dreptul lui Zuro, tot împleticindu-se, primi o lovitură năpraznică în ceafă şi se lungi cu gura în praf, rămînînd lat. Ceilalţi, văzîndu-l cu nasul în ţărînă, şi uitîndu-se la custura scurtă pe care o trăsese Zuro de la brîu, se liniştiră ca prin farmec.

Dinăuntru apăru hangiul, se repezi înjurînd la acel căzut, dîndu-i cîteva picioare în coaste.

Geambaşul se ridică greoi şi se îndepărtă pe două cărări, ca beat. Era încă buimac.

— O să dormim iepureşte, cu armele la-ndemînă, spuse Dadas.

Se culcară pe paiele aduse de Zuro, pe care le întinseră sub masa lungă, de lîngă fereastră. Sub cap puseră desagii cu aur.

— Dacă ne vor ataca, se vor repezi spre pat, gîndi Zuro cu glas tare. Nu e o pernă prea grozavă aurul ăsta! Nu știu de ce aleargă romanii atîta după el.

Pe Dadas îl amuzară cuvintele mucalite ale prietenului. Zuro glumise atît de rar în ultimul timp... Se simțeau în siguranță unul lîngă celălalt. Curînd, Zuro își auzi prietenul răsuflînd adînc, ca un om obosit. El rămase cu urechea trează.

Un cocoș vesti miezul nopții și, tocmai cînd începuse să creadă că n-o să fie nimic, prinse zgomotul unui pas ușor care se furișa pe scară. Se ridică pe jumătate și ciuli urechea, să prindă orice mișcare. Cineva pășea cu mare grijă. Un pas, încă unul... Nu se grăbea. De fiecare dată, după ce urca, asculta.

Vru să-l trezească și pe Dadas, dar se răzgîndi. Cu atît mai în siguranță se va simți cel care urcă, dacă îl va auzi sforăind. Era încredințat că n-are nevoie de ajutor ca să-l pună pe fugă. O fi cel care îi ceruse prima dată să joace zaruri?

Luna se vedea pe fereastră. Lumina ei albă lăsa o dîră pînă la intrare. Numai patul și masa erau în întuneric deplin...

Pînza de la intrarea camerei se mișcă și din spatele ei apăru mutra urîtă a celui așteptat. Chiar el era. Zuro se bucură ca un copil, gîndindu-se că va avea prilejul să i-o plătească așa cum merită.

Pungașul își plimbă în grabă privirea prin cameră, apoi dădu drumul perdelei și dispăru. Abia acum Zuro își lovi prietenul ușor cu cotul.

— Ce-i?

— Sssst!

În șoaptă, îi spuse ce se întîmplase.

Auziră iar pași pe scară. De data asta mai mulți. Urechile lor încordate prinseră zgomotul ușor al unor săbii izbindu-se de zid. Zuro începu să sforăie, ca un om care doarme adînc. Cei de afară se apropiară și mai siguri pe ei.

Ajunseră în spatele pînzei de la intrarea camerei. O traseră deodată într-o parte și trei pungași se repeziră spre pat cu săbiile ridicate. Le înfipseră cu sete în saltea de paie și în clipa aceea înțeleseră că fuseseră trași pe sfoară. Prea tîrziu, pentru că se treziră cu masa în cap.

Se ridicară și, împiedicîndu-se, se repeziră orbește înainte. Atunci clipi sabia scurtă din mîna lui Dadas, și primul pungaș se trezi la pămînt cu obrazul șiroind de sînge și urlînd de durere. Zuro îl zări pe cel cu zarurile și se aruncă pe el, prinzîndu-l în brațe. Banditul rămase cu spada în aer, nu avea cum să-l lovească. Cu mare ușurință, Zuro îl duse la fereastră și îl aruncă afară. O bufnitură înfundată și liniștea se lăsă deplină. Pe scări alergară ceilalți, înfricoșați, unul ținîndu-se de falcă, altul de fund, pentru că tocmai acolo se nimerise să taie sabia.

Furios, Zuro ar fi vrut să-l pedepsească pe hangiu, dar Dadas socoti că e mai înțelept să-și vadă de drum cum s-o lumina de ziuă, fără să se mai ia la harță cu nimeni.

Așa și făcură. Tot așteptîndu-se să le sară cineva în față, plecară cu inimile strînse. Zuro îl încurajă pe Dadas, spunîndu-i că nu mai aveau mult de mers prin pădure, iar la loc deschis nu se mai temeau.

Se opriră pe malul lui Donaris, într-un loc umbros, toropiți de căldură și sete. Dadas ar fi vrut să continue drumul, dar Zuro îl rugă să se oprească. Dadas recunoscu locul în care se opriseră împreună cu Livia, venind spre Dacia, și înțelese dorința prietenului. Într-adevăr, Zuro se așeză pe același trunchi ca atunci și retrăi clipele minunate ale jocului cu Livia.

Și-o amintea aruncîndu-și apă pe față, apoi vîrîndu-și picioarele în rîu. Îi spusese că e bine să te speli cu apa lui Donaris, pentru că te întărește, iar dacă pleci în luptă, te apără. Livia nu credea toate astea, dar îi plăcea să-și țină picioarele în apă, înainte de a porni la drum.

Veniseră pe mal ca să fie singuri. Deși nu-și vorbiseră aproape deloc, fiecare zi îi găsise mai apropiați unul de celălalt. El îi spunea totul prin mici gesturi,

care trădau o grijă deosebită, iar ea îi mulțumea din priviri.

— Să mergem, Dadas. M-am odihnit.

— Mergem, Zuro.

Nu trecu prea mult timp pînă cînd îi întîmpinară strigăte și larmă. Dadas, care mergea în față, își struni calul la pas. Îi făcu semn lui Zuro să aștepte. Părăsi drumul și se apropie de locul gălăgiei, furișîndu-se prin pădure. Zări destul de aproape, cîteva bordeie acoperite cu frunze și crengi, din care ieșeau sclavi, cu mîinile înlănțuite. Erau daci. Dacii lui! Se obișnuise să gîndească așa. Suferința fiecărui dac era ca și a lui. Paznici înarmați îi suduiau și îi îmboldeau să se grăbească. Înșirați unul în spatele celuilalt, își tîrau picioarele spre șosea, urmăriți de pocnetul unui bici amenințător și de îndemnuri gălăgioase.

Îi urmări, să se lămurească despre ce este vorba. Strînși în grupe de cîte cinci, șase, se chinuiau să împingă blocuri mari de piatră, pe care le făceau să alunece pe bușteni rotunzi. Alții, la margine de drum, izbeau cu barosul pietroaiele și le fărîmițau, tocmai bune pentru a fi bătătorite apoi cu maiul. În coșuri de nuiele, piatra era cărată ceva mai departe și răsturnată într-un loc unde drumul fusese rupt de o surpare. Deasupra acestei pietre sfărîmate și bătătorite erau așezate lespezi cioplite, împinse pe bușteni scurți și nu prea groși.

Traian poruncise repararea drumurilor care duceau spre Dacia. Provincia Dacia trebuia legată cît mai bine de Roma! Bogățiile ei să ajungă repede la plebea flămîndă și leneșă, care aștepta în Forum răsplata victoriei.

Tristețea fără sfîrșit pe care o citea pe fețele dacilor deveni tristețea lui. Și imbold în lupta pe care o începuse.

Căutară un drum de șleau, care să ducă spre vreun sat ascuns în inima pădurii. Îl găsiră și ocoliră locul în care de dimineață și pînă seara se auzeau îndemnurile și strigătele celor care cărau blocurile de piatră.

În apropiere de Viminacium, pe un platou larg, înconjurat de pădure deasă, făcea instrucție o cohortă a legiunii IV Flavia Felix. Priviră lung, deoarece nu era

prea departe de drum. Arcașii trăgeau la semn, prăștiașii încercau să lovească o momîie de cîrpă, de statura unui om, aruncînd din mers, pedestrașii propriuzis alergau gladio stricto, — cu sabia scoasă din teacă — repezindu-se unii la alții. Erau împărțiți în două tabere, fiecare susținută de un număr oarecare de soldați călări. Cei mai solizi se antrenau aruncînd temutul pilum, sulița scurtă, de înălțimea unui om, dar atît de grea încît străpungea scutul. Își făceau vînt și o azvîrleau de la 50 de pași. Bufnind scurt, sulița se înfigea într-un perete înalt, ridicat din bîrne groase. Zuro îi urmărea mai ales pe acești hastari — aruncători cu suliță — subțiri și vînjoși, cu care avuseseră mult de furcă. Scuturile dacilor, din piele sau blană de lemn, nu rezistaseră acestui pilum năprasnic. Chiar dacă sulița nu străpungea scutul, nu-l mai puteai ține în dreptul pieptului, fiind tras în jos de greutate. Văzuse mulți daci rămînînd descoperiți în fața arcașilor și prăștiașilor, care împroșcau cu săgeți.

— Aștia ne-au înfrînt, Dadas. Traian îi ține pe-aproape, nu crede în supunerea noastră.

— Cu ei o să ne înfruntăm, Zuro. Și nu va fi ușor!

— Trebuie să pîndim timpul cel mai bun. Traian e lacom. Va porni în curînd un alt război, cine știe pe unde. Pofta lui de prăzi poate să-l ducă la capătul lumii. Sau poate că se vor mai ridica împotriva lui și alte popoare.

— Asta sper și eu, Zuro. Mă gîndesc că din Hispania și pînă în Mesopotamia, din Britania și pînă în Mauritania și Aegyptus sînt mulți care abia așteaptă un semn de slăbiciune ca să pună mîna pe arme. Atunci să fim și noi pregătiți. Noi și cei din apropierea noastră, din afara imperiului. Marcomanii, bastarnii, costobacii, roxolanii au învățat ei ceva din nenorocirea Daciei. Dacă ne vom ridica toți odată, vom scăpa de jugul Romei. Dar să fim pregătiți mai întîi noi de luptă, Zuro. Aici, în desagii ăștia, sînt speranțele mele. Vom aranja în mare grabă minele arendate de Silvanus, lăsăm oameni de nădejde să supravegheze munca și pornim după arme, la marcomani.

— Abia aştept, Dadas. Dacă aş putea să nu dorm o clipă, n-aş dormi. Drumul la marcomani nu va fi deloc uşor. El trece pe la iazigi, duşmanii noştri de moarte. Ştii ce-ai păţit acolo.

— Tot ce avem de făcut e greu. Cu atît mai îndîrjiţi vom fi în lupta noastră. Doar pentru asta mai trăim. Cît despre iazigi, nici o grijă, acum cunoaştem locurile.

Au calculat în aşa fel încît să ajungă noaptea la Alburnus Maior. Bătrînul Scarabentia îi aştepta nerăbdător în coliba din pădure. Mai ales pentru că voia să-i arate lui Dadas primele rezultate. Îi puse în mînă o pungă de piele plină cu praf de aur.

— Toţi dacii strîng aur pentru tine, Dadas. Fir cu fir îl adună, de sub ochii paznicilor. Doi au plătit cu viaţa, dar nici unul nu s-a speriat. Nu merită să ţină la viaţa lor din mină. Moartea e o binefacere.

— Silvanus a reuşit ?

— E redemptor cunoscut. Mare lucru dacă nu-şi va lua atît de în serios rolul, încît să creadă chiar el că e mare arendaş de mine. Vine des pe-aici şi întreabă de tine. A cumpărat o casă pe coastă, a angajat cîţiva liberţi să tocmească mineri pricepuţi, în afara dacilor, care vin singuri să muncească, la porunca ta. Cred că în noaptea asta o să treacă pe-aici, că nu l-am mai văzut de două zile.

— Cum a fost cu moartea lui Bicilis ? Cred că i-a înfuriat destul de mult pe romani.

— O, ce-a fost, Dadas ! Ce-a mai fost ! Chiar Sura, trimisul împăratului, a venit aici. Au răscolit toată regiunea, au schingiuit pe toţi cei pe care-i întîlneau în cale. Dar pentru daci a fost o mare bucurie.

— Să se bucure !

— Nu ştiu, Dadas. Mi se pare că au aflat sau bănuiesc ceva despre tine.

— Mă ştiu mort.

— Cu toate astea, cam la zece zile după aceea, a venit iar o întreagă cohortă din Legiunea XIII şi au început să răscolească peste tot. N-au lăsat o casă, un bordei în care să nu intre. Nu spuneau ce caută, doar răscoleau peste tot, cu săbiile scoase. Căpiţele de fîn le

străpungeau din toate părțile, să nu fie ceva sau cineva ascuns în ele. M-am gîndit că îl caută pe vinovat, ca și mai înainte, fără ca să știe pe cine anume. Cînd au sosit la mine, am surprins doi soldați vorbind. Unul dintre ei spunea: „Căutăm degeaba, că e mort. Chiar eu l-am văzut în toamnă mort". M-am gîndit, Dadas, că despre tine vorbeau. Bănuiau că tu l-ai pedepsit pe Bicilis. Dar de unde să fi aflat? Că Bicilis avea atîția dușmani cîți daci sînt în Dacia.

— O fi trădat vreunul, sperînd eliberarea.

— Nu, Zuro. Aici n-a trădat nimeni.

— Din altă parte, din alte mine. Toți știu că au de strîns aur pentru Dadas.

— Nu cred, Zuro. Dar am să mă interesez, din om în om. Dacă există un trădător, înseamnă că a fost eliberat. Am să aflu repede cine este și își va primi pedeapsa.

— Află, Scarabentia. Dacă nu cumva romanii l-au lăsat mai departe în sclavie, pînă o să-l dea pe mîna lor pe Dadas. Nu trebuie să te mai arăți un timp pe-aici, Dadas. Vestea se va răspîndi din mînă în mînă, pînă la trădător. Plecăm la noi, în ținuturile libere.

— Adică să fug, Zuro? Să m-ascund? Cer tuturor să-și pună viața-n joc, să-i înfrunte pe romani încercînd să fure aur, iar eu să pun coada pe spinare la primul semn de primejdie? Nu, prietene. Dacii trebuie să mă știe în mijlocul lor, pretutindeni. Să apar cînd se așteaptă mai puțin și acolo unde cred că n-am să mă arăt niciodată. Să știe fiecare că-i înfrunt pe romani, că stau sub nasul lor și organizez o armată. Altfel, cu timpul, nu vor mai crede în mine. Mai bine să vedem cum voi rămîne.

— E plin locul de pirusti, Dadas. Să fii un pirust venit să se căpătuiască. Poți să spui că ai arendat o parcelă pe malul rîului și cauți aur.

— Mai bine ar fi să lucrezi pentru Silvanus. Un pirust tocmit de bogatul Helius Platar să-i țină ordinea în scripte.

— Ai dreptate, Zuro. De mîine îl voi avea stăpîn pe Silvanus, adică pe Helius Platar. Pînă cînd vom afla ce știu romanii, pe cine caută.

Silvanus îi uimi pur și simplu. Parcă era de cînd lumea redemptorul Helius Platar, învățat să poruncească și să fie ascultat.

— Mare lucru averea, Dadas, mărturisi el, singur mirat de ceea ce putea face. Dulce e viața celor pe care soarta i-a ales favoriți! Nici nu-ți scapă vorba bine din gură că se și îndeplinește dorința. Sînt în jurul tău oameni care nu trăiesc decît pentru a-ți face viața mai ușoară și mai frumoasă. Toți se-nghesuie să-ți intre în grație, sperînd să le cadă și lor un os de ros. Și eu mă pricep să poruncesc, ca nimeni altul. Cine să știe să poruncească mai bine decît cel care a ascultat, aproape toată viața, de porunca altora? De la toți am învățat cîte ceva și am devenit mai priceput decît toți ceilalți, de zici că numai asta am făcut de cînd am văzut lumina zilei. Să-ți spun drept, Dadas, nici că puteai găsi un om mai priceput pentru treaba pe care o fac.

— Prea bine, stăpîne! îi răspunse Dadas, de data asta reușind să-l tulbure mai mult ca niciodată.

— Dadas, ce mai pui la cale? întrebă Silvanus aproape înfricoșat.

— Stăpîne, ai atîția oameni angajați să țină socotelile și să încheie contractele celor care lucrează în minele tale. Chiar de mîine mai primește încă unul, pe nume... Cum îl cheamă, Zuro?

— Vitalis, ai uitat? continuă gluma Zuro.

— Vitalis. Nu e rău deloc. Ai auzit, Helius Platar, cum îl cheamă?

— Și... cine e acest Vitalis, întrebă șovăind, pentru că începuse să priceapă.

— Chiar eu sînt. Și jur, Helius Platar, că-ți voi servi cu credință, îți voi ține scriptele în cea mai desăvîrșită ordine, n-am să te înșel cu un singur denar. Ce-și poate dori mai mult un redemptor? Nu ești tu unul dintre cei mai mari arendași de mine?

De a doua zi, Dadas începu să lucreze pentru Helius Platar: încheia contracte cu liberții care voiau să lucreze în mină, ținea socoteala aurului topit, a sclavilor care coborau în adîncul pămîntului.

Primul contract fusese pentru el un adevărat eveniment. Îl completase cu mîna nesigură: „*Eu Vitalis Au-*

rellus scriu astăzi 12 ale Kalendelor lui Iulius; la rugămintea lui Hylas al lui Evastus, care nu știe carte. Hylas al lui Evastus își închiriază munca sa lui Helius Platar, din această zi, 12. Iulius, pînă la 30 December din acest an, cu prețul de 85 denari și mîncare. Plata va fi făcută în 6 rate. El se obligă să dea lui Helius Platar munca sa sănătoasă și din toate puterile. În cazul cînd contrar înțelegerii, el va voi să părăsească sau să întrerupă lucrul, va trebui să dea drept despăgubire arendașului o sumă calculată la cîte 5 sesterți pe zi. În cazul în care o inundație în mină va împiedica lucrul, Helius Platar va trebui să scadă din plata învoită suma cuvenită pentru zilele cît nu va lucra. Actul s-a făcut la Alburnus Maïor, semnînd ca martori Titus al lui Bensos, Satio al lui Socratio și Memmius al lui Asclepius."

În scurt timp, Dadas deveni cunoscut ca omul de încredere al lui Helius Platar, cel pe care bogatul redemptor îl folosea în treburile cele mai grele, pe care îl trimitea la Ampelum de cîte ori era nevoie să reglementeze cine știe ce dispute privind dările către împărat.

Romanii îl socoteau și ei un tînăr destoinic, cu care se obișnuiseră, nu se mai întrebau cine este și de unde vine, ci îl tratau ca pe reprezentantul de încredere al unuia dintre cei mai mari arendași de terenuri miniere. În minele lui Helius Platar se scotea foarte mult aur, dar cea mai mare parte era ascuns. Erau singurele mine în care minerii puneau suflet în munca lor, legîndu-și de ea speranțele de scăpare din situația îngrozitoare în care se aflau. Nu bănuiau unde este Dadas, nu bănuiau că el este destoinicul om de încredere al lui Helius Platar, dar știau că el este pe undeva pe-aproape, că luptă pentru ei, că strînge arme să pornească lupta eliberatoare. Acest gînd îi îmbărbăta și le stimula forțele sleite de foame și întuneric.

Aparent, totul părea că intrase în normal, după omorîrea lui Bicilis. Parcă dacii nu mai așteptaseră decît această răzbunare ca să se liniștească, sufletele lor obidite doriseră cu patimă ca trădătorul să-și primească răsplata. O primise și acum se împăcaseră cu soarta

lor, munceau în mine, scormoneau pămîntul, își duceau oile la păşune sau aruncau sămînța în pămîntul reavăn.

Era, însă, un om care nu credea în această liniște. Un om care bănuia că această cumințenie pregătește o furtună. Și el avea misiunea s-o preîntîmpine, s-o înăbuşe în fașă. Acest om era Sura. Celebrul comandant reușise să-i cunoască atît de bine pe daci, încît nu-și putea închipui că nu uneltesc nimic împotriva romanilor. Nu credea în resemnarea acestor oameni pe care îi ura ca roman și îi admira ca militar. Poate că nici nu-i ura, poate că mai mult se temea de ei și prudența lui, și atenția lui nu erau stimulate de ură, ci de teama de a nu-i vedea iar într-o zi unul lîngă altul, cu săbiile lor curbate la capăt ridicate amenințător. În ziua aceea știa că mulți soldați romani își vor pierde viețile, pentru că fără margini va fi dîrzenia și disperarea lor.

Desigur, omorîrea lui Bicilis putea fi fapta unui dac răzleț pe care ura l-a împins la gestul necugetat. Dar el era încredințat că nu fusese fapta unui dac împins de ură spre casa lui Bicilis, ci fapta unor daci organizați, care voiau prin ea să spună poporului că lupta lor de eliberare a început prin pedepsirea marelui trădător!

Înțelesese asta mai bine privindu-i pe daci. Ceva se schimbase în atitudinea lor: priveau mai încrezători, primeau împilarea cu o supunere care nu prevestea nimic bun. Parcă spuneau: poftim, ne supunem, nu cîrtim, acum așteptăm o clipă mare, care va veni și atunci ne veți cunoaște.

Pe toți cei care păreau că au o influență cît de cît asupra celorlalți, care puteau deveni într-o clipă căpetenii, îi smulgea din mijlocul dacilor și îi trimitea robi la Roma, îi răspîndea în tot imperiul, să li se piardă urma.

Credința lui Sura că liniștea din jur era numai aparentă se întări în ziua în care iscoadele trimise de el aflara că Dadas nu murise. Se bizuise pe un tarabostes care fugise în tabăra Romei mai înainte de a începe cel de-al doilea război. Pe el îl pusese să facă drumul pînă la dacii liberi, să afle adevărul, pentru că umblau

unele zvonuri că Dadas ar cutreiera așezările dacilor, minele de aur și de sare, și carierele de piatră și-i îmbărbăta pe supuși și-i îndemna să se pregătească pentru clipa care se apropia. Crezuse că acest zvon nu este altceva decît speranța dacilor materializată într-o poveste despre conducătorul care umblă în ascuns și aduce speranțe în mijlocul unor oameni deznădăjduiți Sura cunoștea care este soarta unui popor înfrînt.

Dadas trăia ! *Atunci, acolo* departe, în așezarea aceea de daci liberi, fusese înșelat. Înșelat fără premeditare. Cuiva, chiar tînărului care s-a sacrificat, i-a venit pe loc în minte gîndul prin care să-și salveze regele și toți acceptaseră imediat. Spiritul acesta de sacrificiu care se manifesta spontan și fără cea mai mică rezervă îl înspăimînta mai mult ca orice. Îi arăta cît de hotărîți pot fi oamenii ăștia într-o altă confruntare. Ce violență ar putea să capete o nouă luptă cu ei !

Dadas trăia ! Acum avea sentimentul că se înfruntă cu un dușman, dar pe care nu-l vede, îi simțea doar prezența, și nu știa încă ce are de făcut, ca să-l scoată la lumină. Bănuia că a doua oară n-o să-l mai poată lua prin surprindere ca atunci cînd intrase pe neașteptate în așezarea aceea. Atunci fusese acolo ! Fusese unul dintre cei care-l priveau tăcuți pe tînărul ce-și oferise capul ca să-l salveze !

De cînd aflase că Dadas trăiește, moartea lui Bicilis îi apăruse în altă lumină. A fost, cu siguranță, primul gest prin care tînărul rege le arătase dacilor că există cineva care veghează asupra lor, care luptă pentru a le schimba soarta. Dadas nu mai stătea retras dincolo de graniță, venise în mijlocul supușilor săi de aici, să le aducă speranța luptei apropiate.

În ciuda eșecului de-atunci, în cugetul său Sura era mulțumit. Prefera înfruntarea de-acum ! Era militar. Îi plăcea să stea față-n față cu dușmanul, să-i întindă o cursă, să-și arate fiecare dibăcia. Ar fi fost în stare să-i trimită un sol și să-i spună : Știu că ești aici, că mă înfrunți, îți primesc provocarea. Te admir pentru tot ceea ce faci ! Ești un adevărat rege, pentru poporul tău !

Cu atît mai plin de dispreț se uita la nefericitul tarabostes care-și salvase viața trădîndu-l pe Decebal.

Nu avea nici o urmă de regret că Bicilis pierise așa cum pierise. Oare merita o altfel de moarte? El îi căutase pe omorîtori nu pentru că ar fi regretat moartea lui Bicilis, ci pentru că cei care i-au scurtat viața erau, de fapt, viitorii lui dușmani. Dacă ar fi avut certitudinea că atît doreau, să se răzbune pe un trădător, n-ar fi mișcat un deget ca să-i afle. Poate că le-ar fi înlesnit, tacit, răzbunarea. Da, ar fi făcut-o, nu se rușina să-și recunoască acest gînd.

Se înfrunta cu un adversar pe măsură, și pe care avea misiunea să-l răpună. Un adversar pe care-l stima, și pe care trebuia să-l determine într-un fel să primească deschis această luptă. Treceau zilele, așteptînd un nou act de prezență, un nou fapt care să-i spună unde este, ce pregătește, ce mijloace folosește. Culmea, singura dovadă a existenței lui era acum tocmai faptul că nu se întîmpla nimic. Absolut nimic! Nici o cîrtire, nici cea mai mică împotrivire nicăieri, o docilitate nefirească pentru oamenii ăștia atît de îndărătnici pînă de curînd. Ura lor o simțise întotdeauna fie și numai prin felul în care priveau. În privirea lor lungă, ascuțită, aparent resemnată, era de fapt atîta ură mocnită încît te înfricoșa. Ei bine, privirile lor nu mai erau încărcate atît de ură, cît de speranță. Aveau liniștea celui care crede în ceva și speră să-și realizeze dorința.

Sura era prieten cu Balbus, cunoscutul constructor. Într-o zi, comandantul îi vorbi lui Balbus despre Dadas și credința lui că uneltește ceva în mare taină.

— E vorba despre nepotul acela care a fost la Roma, intenționînd să-l omoare pe Traian?

— Chiar el, Balbus, a ridicat capul și încearcă să strîngă o nouă armată.

— Se spunea atunci că e un tînăr de ispravă. Îmi amintesc că însuși Apollodoros îl lăuda pentru inteligența lui. Tinerii îl invidiau, pentru că reușise să intre în grațiile frumoasei Arria, pe care nu mă-ndoiesc că ai admirat-o de multe ori. Trebuie să fie ceva de capul lui, dacă a reușit să se facă iubit de această femeie, înaintea atîtor tineri de ispravă din Roma. Se vorbea la Roma că între ei ar fi fost o mare dragoste. Că Dadas s-ar fi avîntat pînă la Roma nu atît ca să-l răpună pe

Traian, cît pentru a-și mai vedea iubita. Dar toate astea poate că sînt numai zvonuri.

Asta uitase Sura : dragostea celor doi tineri. Își bătuse atîta capul cum să-l scoată pe Dadas din ascunzătoarea lui și nu-i trecuse nimic prin minte. Acum știa cum : prin Arria. Frumoasa femeie nu va bănui că va fi folosită drept momeală. Se va duce la Traian, îi va vorbi despre primejdia pe care o reprezintă Dadas pentru liniștea provinciei Dacia. Îl va convinge să invite aici trupa de mimi pentru a da cîteva spectacole. Toți vor crede că Traian a vrut, de fapt, să-și vadă prietenul, pe Pylades. Chiar Arria va crede așa. În schimb se va bucura în speranța că venind aici s-ar putea să-și întîlnească iubitul. Îndrăgostiții au nebunia de a crede posibil ceea ce pentru ceilalți pare imposibil. Cea mai mică speranță o va determina să pornească spre Dacia.

Traian plecase la Roma și se înapoiase pentru un timp nu prea îndelungat, să vadă cu ochii lui cum era Dacia organizată și ce venituri putea aștepta de la ea. Ascultă amănunțitul raport al lui Sura în legătură cu răzmeriţele izbucnite imediat după plecarea lui, află amănunte privind moartea lui Bicilis, apoi gîndi îndelung la cuvintele acestuia privind liniștea aparentă și credința că, în adînc, mocnește o răscoală de mari proporții, care va fi condusă de nepotul lui Decebal, cel pe care acum dacii îl socotesc regele lor și căruia i se supun. Sura îi povesti amănunțit întîmplarea din așezarea dacilor liberi, cînd crezuse că a reușit să scape de acest nou rege dac. În cele din urmă, comandantul reuși să-l convingă pe Traian, și un călăreț porni în goană spre Roma pentru a transmite dorința împăratului de a vedea la Ampelum un spectacol din care să nu lipsească prietenul său Pylades. Dacă era Pylades, trebuia să fie, neapărat, și Arria.

Dadas și Zuro munceau din zori pînă noaptea. Zuro cobora mai mereu în mine, supraveghea, strîngea aurul, asista la topire, apoi la ascunderea lui. Cînd cantitatea era destul de mare, împreună cu alți doi-trei oameni de încredere, porneau spre așezarea dacilor liberi, unde îl depozitau în siguranță. Fiecare nou drum dădea tînăru-

lui Zuro speranța că în curînd vor cumpăra primele arme. Va fi una dintre cele mai frumoase zile din viața lui!

Dadas supraveghea scriptele tuturor minelor, pornea des spre Ampelum, să dea socoteala bogatului Helius Platar. De fapt se ducea să-i dea noi ordine și să-l mai stăpînească pe nebunul de Silvanus. Noua situație îl făcuse să-și piardă cumpătul, dedîndu-se la petreceri și o viață dezordonată, strîngînd în jurul lui tot felul de cheflii. Dadas înțelegea că trebuie să ducă o viață pe măsura numelui pe care-l avea, dar de aici și pînă la pierderea măsurii, mai era un pas.

Aflară despre o nouă petrecere a lui Platar devenită celebră în Ampelum, și temîndu-se ca nu cumva, la beție, să vorbească cine știe ce, Dadas și Zuro se hotărîră să facă iar un drum la Ampelum.

— Știi ce m-am gîndit, Dadas? spuse Zuro, strunindu-și calul să meargă la pas. O să trimit după nevasta lui Silvanus. Să vină Dicia la Ampelum, mai ales că am aflat că a născut un băiat frumos. L-am auzit de multe ori tînjind după Dicia.

— Să nu crezi că nu mi-a trecut și mie prin cap s-o aduc aici pe Dicia. Dar în ce calitate să vină?

— Sclavă. S-o cumpere, cu copil cu tot, și s-o țină în casă ca sclavă preferată.

— Ar fi o idee. Mai ales că Dicia e în stare să-i scoată ochii, dacă nu se liniștește. Cînd te duci cu aurul, te înapoiezi cu ea.

Primul lucru pe care l-au auzit cînd am intrat în Ampelum, a fost marele eveniment despre care vorbeau toți cu mare satisfacție; peste cîteva zile va avea loc una dintre cele mai mari serbări pe care le organizase Traian în Dacia, în cinstea victoriei.

Helius Platar părea mai bucuros decît toți ceilalți, la gîndul că marea serbare îi oferea prilejul unei petreceri în care fantezia lui se va arăta la înălțime. Dadas îi făcu semn lui Platar că dorește să rămînă singur cu el și marele redemptor îi trimise la treabă pe romanii care îl înconjurau și cu care tocmai comenta evenimentul zilei.

— Silvanus, știi ce am auzit venind încoace? îl întrebă Zuro cu glasul prevestind furtună. Am auzit că lui Helius Platar i s-a urît cu binele, s-a înhăitat cu pleava de petrecăreți care au năpădit Dacia și într-o dimineață, după un astfel de chef, aproape sigur o să fie găsit cu gîtul tăiat, grohăind în patul lui, înainte să ne părăsească pentru totdeauna.

Silvanus păli. Niciodată nu-l văzuse pe Zuro atît de furios, deși aparent îi vorbea potolit. Dadas îl țintuia și el cu o privire la fel de rece, cum nu obișnuia.

— Voi mi-ați spus să duc o viață de mare redemptor. Sînt cunoscut nu numai în Ampelum, și la Roma se vorbește despre mine. Chiar marele comandant Sura mi-a trimis vorbă că voi fi invitat la serbarea pregătită în cinstea lui Traian. Nu vrei tu, Dadas, să intru în ordinul cavalerilor?

— Vreau, Silvanus, dar mai vreau să nu dărîmi totul cu o singură vorbă neroadă, rostită la beție. Ai mai făcut așa...

— Petrec alături de celialți, dar nici o clipă nu uit cine sînt. Crezi că-mi beau mințile? Nu m-am îmbătat niciodată.

— În curînd o voi aduce la Ampelum pe Dicia cu copilul. Cred că ți-e dor de ea și mai ales de frumosul tău băiat.

Vestea îl tulbură pe Silvanus. Trecuse atîta timp de cînd nu-și mai amintise de ea. Sclave tinere și frumoase îi împodobeau casa. De Dicia, apriga Dicia, se temea. Știa Zuro de ce vrea s-o aducă aici: viața lui de-acum va lua sfîrșit.

Bănuindu-i întrebarea, Zuro o preveni:

— Va veni ca sclavă și va deveni cea preferată. O cumperi cu copil cu tot. Sau ai uitat-o?

— Am... uitat-o, Zuro, recunoscu Silvanus cu tristețe și rușine. Mi-am pierdut puțin capul, m-a furat viața de om bogat pe care o trăiesc. Dar dacă ai s-o aduci pe Dicia, o să termin cu dezmățații pe care i-am strîns pe lîngă mine. Petrecerea asta, pe care o pregătește Ampelum în cinstea împăratului va fi ultima la care îmi voi face de cap. Poate se-ndrăgostește de mine, acum cînd sînt mare redemptor, frumoasa... frumoasa Arria,

șopti el numele care știa că-l va răvăși pe Dadas.

Și nu se înșelase. Vestea că Arria va sosi aici, în Dacia, tu pentru Dadas asemănătoare cu aceea că cineva l-a zărit pe Zamolxe prin Ampelum. Îl privi pe Silvanus, mirat, înspăimîntat și bucuros în același timp.

— Ce vrei să spui, Silvanus? întrebă mai mult ca să-și dea răgaz de gîndire.

— Păi nu-i așa? încercă Silvanus să glumească. Dacă nu m-a plăcut ca mare cămătar, pentru că nu prea plac femeilor frumoase cămătarii, poate mă va iubi ca redemptor bogat. Mă gîndeam, cînd am auzit că a sosit aici, dacă nu cumva de dragul meu o fi străbătut ea drumul de la Roma pînă în Dacia.

— E aici?!

— De două zile și a produs vîlvă în tot Ampelum. E însoțită de frumosul Pylades, care s-a dus să-l întîmpine pe Traian.

Cel care simți mai tare pericolul veștii date de Silvanus fu Zuro. Pentru el, regele dacilor era în primejdie și trebuia să facă ceva, orice, pentru a-l feri de ea. Cu simplitatea și nelimitata lui credință, îi propuse lui Dadas să termine cît mai repede ce avea de lămurit cu Silvanus și să plece imediat din Ampelum. Dadas, ghicindu-i gîndurile, se înfurie pe neîncrederea arătată, cu atît mai mult cu cît simțea cît de adevărată e.

— Tu îmi poruncești, Zuro ce am de făcut? De cînd asta? Și ce este în capul tău?

— Iartă-mă, Dadas, mă gîndeam la treburile multe lăsate la mină.

— La ele?

Rămase fără răspuns. Zuro socoti că Dadas e prea furios ca să continue să-i dea cel mai mic sfat.

— Poruncește, Dadas!

— Mîine, în zori, te înapoiezi la mină și anunți că Helius Platar m-a reținut aici pentru o zi sau două.

— Am înțeles, Dadas.

— Și a doua poruncă este aceea de a nu mai pleca cu gîndul aiurea, ca atunci cînd am fost la Roma. Nu ai încredere în mine?

Pe măsură ce-i vorbea, tonul se înmuia, ajungînd aproape de cel al destăinuirii. După prima clipă de

turie, Dadas înțelesese așa cum trebuie teama prietenului și dorea să i-o spulbere. În clipa aceea, credea din toată ființa lui că e sincer, că nu avea de gînd să încerce s-o vadă pe Arria, că va fi la fel de tare ca atunci cînd trecuse prin Roma.

Cînd venea la Ampelum locuia la Helius Platar, ca unul dintre ajutoarele de bază ale acestuia. Zuro înnopta la un han din apropiere. Pentru că în curînd avea să se întunece, Dadas îl trimise pe Zuro să se odihnească, iar el rămase cu Silvanus, să cineze împreună. Mîncau tăcuți, chinuiți fiecare de gînduri de care ar fi dorit să scape. Abia după a treia cană de vin bun, Dadas răsufla adînc și întrebă :

— Ai văzut-o, Silvanus ?

— Am văzut-o. Mi-a fost puțin teamă să nu mă recunoască, dar cum să-și mai amintească ea de un pîrlit de cămătar. Ochii și gîndurile ei erau atunci numai pentru un tînăr și frumos dac.

— E tot așa frumoasă ?... De ce nu-mi răspunzi ?

— Poate că acum de cînd duc o viață destrăbălată, m-am obișnuit să privesc altfel la femei. De fapt să mă uit la ele, pentru că pînă acum gîndul meu se îndrepta mai bucuros către o ulcică de vin. Dacă ochii nu mă-nșeală, Dadas, e și mai frumoasă decît o știam. E atît de frumoasă, că aici, la Ampelum, cînd apare ea, se îmbulzesc oamenii de parcă însăși Venus și-ar fi arătat oamenilor splendoarea. Are un mers, și o grație, și o privire care nu se uită la nimeni, trecînd pe deasupra muritorilor de rînd. Am fost oaspetele ei în casa pe care i-au pus-o la dispoziție, poate cea mai nouă și mai frumoasă. Stăpînul, un mare negustor de miere, n-a apucat să locuiască în ea. Are mobila adusă toată de la Roma. Și... pe Jupiter, n-ar trebui să-ți spun, dar nu sînt decît un netrebnic cu inima slabă.

— Nu-mi ascunde nimic, Silvanus.

— În seara aceea, de cîteva ori a adus vorba despre tine, Dadas. De fiecare dată în preajma altor oameni. Eu nu m-am deslipit de ea o clipă, bănuind că o să te intereseze fiecare cuvînt.

— A întrebat de mine ? Cum putea să facă una ca asta ? Pentru romani sînt mort.

— N-a întrebat direct. Aducea vorba foarte dibaci. De exemplu, spunea: „Ce minunate locuri am văzut. Mi-ar place să călătoresc prin această provincie, mîndrie a lui Traian, dar mă tem să nu fiu atacată de băştinaşi. Am auzit că au un nou rege, pe nepotul lui Decebalus. Oare o vi adevărat?"

Sura, vestitul comandant, era de faţă. „Nepotul lui Decebalus nu mai există, frumoasă Arria. Chiar sub ochii mei şi-a curmat zilele, într-o aşezare de daci liberi, de unde uneltea împotriva romanilor. Am dorit să-l prind viu, să-l dăruiesc lui Traian ca pe cea mai frumoasă pradă din Dacia. Ar fi ţinut mult împăratul să-l aibă sub ochi pe cel care a încercat să-i ia viaţa cu puţin timp în urmă. Şi vrei să mai ştii ceva, frumoasă Arria? Aş fi pledat cauza lui pe lîngă Traian, să-i cruţe zilele şi să-i dea onorurile cuvenite unui erou. Ca soldat nu pot să nu-l admir. Iar dacă împăratul ar fi dorit să-l lase în situaţia lui de sclav, sînt sigur că s-ar fi găsit uşor cineva care să dorească să-l cumpere, indiferent ce preţ s-ar fi cerut pe el". În clipa cînd a auzit că însuşi Sura te-a văzut luîndu-ţi zilele, am simţit cum se clatină, şi am fost gata, gata să întind mîna s-o prind. Toate astea le-a mai auzit şi decemvirul Allianus, care i-a spus lui Sura: „Te înşeli, Sura, dacă-l socoteşti trecut de Styx şi pe tînărul Dadas. Eu n-am crezut nici o clipă în moartea lui. Poate că a devenit mai prudent, asta se poate, dar nu e mort. Nu văd în ochii dacilor disperarea pe care aş fi văzut-o dacă şi-ar fi pierdut regele. Mai curînd citesc în ochii lor o dîrză aşteptare plină de încredere. Moartea lui Bicilis mi-a confirmat această părere. Ţie nu ţi-a dat de gîndit?" „M-am gîndit şi la posibilitatea asta, Allianus, dar am renunţat curînd". „Timpul o să ne arate cine are dreptate".

Vorbele lui Allianus au făcut să pîlpîie iar speranţa în ochii Arriei. A cerut chiar atunci, seara, să se plimbe prin Ampelum şi prin împrejurimi, iar după ce a plecat Sura, i-a spus lui Allianus, mai mult în glumă: „Cred că s-a dus vestea în toată Dacia că sîntem aici, pentru un spectacol în cinstea împăratului: Am avut grijă

ca romanii din toată Dacia să te poată vedea, frumoasă Arria . Asta a fost tot, Dadas.

„A venit după mine! Pe mine mă caută! N-ar fi făcut atîta drum, dacă n-ar fi sperat să mă vadă!"

Tulburătoare gînduri pentru un îndrăgostit. Tulburătoare şi fericite. Ce-şi poate dori mai mult un îndrăgostit decît să fie căutat de femeia visurilor lui? Însăşi Venera îl căuta pe el, pe Dadas!

Şi cum orice gînd nebunesc trage după el alt gînd nebunesc, ajunse curînd să creadă că dacă îl caută, înseamnă că s-a hotărît să-l urmeze. Nu poate nici ea trăi fericită, fără el, după cum el nu mai spera în fericirea dragostei departe de ea.

— Mă caută, şopti, cu tremurul speranţei în glas.

— Mi-ai spus ceva, Dadas?

— Nimic, Silvanus. Sînt cam obosit, am stat azi mai tot timpul pe spinarea calului. Mă duc să mă culc.

Simţea nevoia să rămînă singur, să-şi pună rînduială în gîndurile răvăşite.

În liniştea tulburată numai de zgomotul lunii alunecînd pe cer, Dadas ar fi vrut să găsească răspunsul la întrebarea hotărîtoare: Arria a venit după el? A venit să *rămînă* cu el? În prima clipă admisese mai uşor această posibilitate, dar acum, gîndind pe îndelete, începuse să se îndoiască. „De ce a venit, totuşi?" A chemat-o Traian, şi nu atît pe ea, cît pe prietenul Pylades". „Nu găsea un motiv ca să refuze? „Poate că era curioasă, dorea să cunoască locurile pe unde copilărise fostul ei iubit. Îi vorbise de atîtea ori despre oamenii din Dacia, despre obiceiurile lor, şi a vrut să se convingă de adevărul lor". „Nu te porneşti la un drum de mii de mile numai ca să cunoşti nişte oameni care nu te mai interesează, dacă iubitul tău nu este în mijlocul lor. Cum arată un dac, zeci de daci, sute de daci putea vedea la Roma". „Atunci înseamnă că a venit pentru mine!"

Sări din pat şi şopti, din ce în ce mai convins: Pentru mine a venit!

Îşi spuse că ar fi un laş, un fricos nedemn de numele pe care-l poartă, dacă n-ar avea măcar atîta curaj încît să se ducă pînă la ea s-o întrebe dacă îl caută. Ar fi

de neînțeles, ca ea să străbată atîta drum pînă aici, mînată de speranța că-l poate zări măcar, și el să nu aibă puterea de a i se înfățișa. Greșea față de poporul dac? Dar nu se ducea la ea să-i spună să plece împreună la Roma, ci dimpotrivă, s-o determine să rămînă ea în mijlocul dacilor. O adevărată regină, demnă de poporul lui, care i-ar da urmași cu care să se mîndrească!

În sufletul lui luase hotărîrea de a se înfățișa Arriei, dar îi era teamă să hotărască în ce clipă anume o va face.

— Chiar acum! rosti atît de tare, încît tresări scos din gînduri. Da, chiar acum. Ce rost mai are amînarea? Vreau să știu adevărul!

Se strecură afară și porni spre casa pe care o cunoștea. Era convins că la timpul acesta al nopții — luna, aproape ascunsă de nori, era deasupra capului — nu-l poate simți nimeni apropiindu-se.

Și așa fu. Dar nici el nu-l simțise pe cel care, plin de griji și bănuind ce se poate întîmpla, nu se dusese la han, ci picotise în apropiere pînă îl văzuse plecînd. Zuro era în spatele lui, gata în orice clipă să-i sară în ajutor.

Casa părea adormită, și lui Dadas nu-i fu greu s-o descopere pe Arria, cu atît mai mult cu cît, numai lîngă patul ei, pîlpîia un opaiț. Oare fusese intenționat lăsat să ardă? Cu siguranță da, pentru că fumoasa Arria dormea, cu brațul sub cap și un zîmbet care părea că-i salută sosirea.

Fereastra nu era prea înaltă și pătrunse în casă fără cel mai mic zgomot. Stinse opaițul, să nu fie văzut din afară.

Se lăsă în genunchi lîngă patul ei și își rezemă fruntea de brațul catifelat. În clipa aceea Arria se trezi și, ca și cum această întîlnire ar fi fost de mult hotărîtă, nu trădă cea mai mică surpriză. Oftă ușurată de povara așteptării și își răsfiră degetele în părul lui de culoarea cînepii.

— Ai venit, iubitul meu... Te așteptam. Nu puteam să cred că ești mort, aș fi simțit clipa aceea, s-ar fi rupt

ceva în sufletul meu. Știam că trăiești și că ai să vii să-mi răscumperi nopțile de așteptare.

— Ai... ai venit pentru mine? întrebă cu glasul tremurat de emoție și de teama răspunsului.

— Am venit să te caut, Dadas. Viața mea fără tine e ca o zi fără soare.

— Ai venit pentru mine?

— Da, iubitule, pentru tine!

Se înlănțuiră într-o îmbrățișare pătimașă, disperată, nerăbdătoare. Parcă soarta le șoptea fără speranță: iubiți-vă, e atît de aproape sfîrșitul!

— Ai venit să mă cauți?

— Ești bărbatul meu, Dadas. Pentru mine nu mai există altul. Eram hotărîtă să cutreier Dacia de la un capăt la altul, să te găsesc. La Roma se vorbește că strîngi iar armată, că ești regele dacilor acum. Am venit să te iau regele meu și să te-ncoronez la Roma!

— Ești regina dacilor, Arria! Regina dacilor liberi! Vom fi fericiți acolo. Și cînd Dacia va fi iar a noastră, îți voi înălța la Sarmi palatul pe care ți l-am făgăduit.

— Palatul ne așteaptă la Roma, Dadas. Nu mai alerga după visuri de neîmplinit. Viața ta e în primejdie, visul tău, o nălucire. N-ai simțit încă puterea Romei?

— N-ai venit să rămîi cu mine?

— Iubitule, dacă aș putea crede măcar o clipă că e posibil să-ți realizezi această mare dorință a ta, aș rămîne lîngă tine. Dar totul e în zadar. Viața ta e în mîinile romanilor.

— Mă cred mort.

— Nu toți... Te rog, nu-mi da drumul din brațe. Ține-mă la pieptul tău!

Liniștea nopții fu spartă de un urlet deznădăjduit, care acoperi tot Ampelum și tot pămîntul:

— Dadas! Dadas!

Ca la un semn, în jurul casei, dar mai ales dincolo de ușă, se auziră soldați alergînd. Săbiile se izbeau de pulpele picioarelor și Dadas cunoștea acest zgomot.

— M-ai trădat! Pentru a doua oară!

De uimire, ea nu-i putu răspunde decît printr-un gest cu capul, negînd, iar el citi în privirea ei că nu-l minte.

Primii soldați se năpustiră în ușă. Dintr-un salt, Dadas fu dincolo de fereastră. Căzu chiar în apropierea unui arcaș, care îl săgetă fără ezitare. Cînd să pună în arc a doua săgeată, capul îi sări de pe umeri.

— Pe aici, Dadas.

Nu se întrebă ce caută Zuro acolo, la timpul acela. Se luă după el, dar puterile îl părăseau. Săgeata i se înfipsese aproape toată în spate.

Zuro îl aruncă în cîrcă și alergă cu el în noapte. Din fereastă îi urmărea glasul Arriei, care striga ieșită din minți:

— Vin cu tine, iubitule! Ia-mă cu tine, unde vrei tu! Cheamă-mă, Dadas! Unde ești? Unde ești? Vreau să vin cu tine...

Lîngă ea apăru Sura, chemat în pripă. De la sosirea Arriei dormea îmbrăcat. Îndurerat își așeză brațul protector pe umerii ei, și femeia țipă mai puternic, înțelegînd că Dadas căzuse într-o cursă în care ea fusese momeala.

Alergînd cu Dadas în spate, Zuro reuși să ajungă la liziera pădurii din imediata apropiere. Romanii căutau bezmetici de colo-colo, dar nu aveau nici o șansă să găsească ceva în întunecimea de sub frunzele copacilor. Curînd liniștea se lăsă iar și luna își continuă drumul ei tăcut spre apus. Zuro își luă prietenul în brațe și porni spre o așezare dacă, pe care o știa în apropiere...

— Lasă-mă, Zuro, îi ceru Dadas, mai mult horcăind. Nu mai are nici un rost.

Îl așeză cu mare grijă pe iarba moale, umedă, răcoroasă...

— Mai avem puțin, Dadas. E aproape...

— Nu, prietene... Ai să ajungi singur la ei... Să nu le duci vestea asta tristă. Mă îngropi aici... și le spui că umblu prin toată Dacia, chemînd la luptă... Și cînd ai să socotești clipa cea mai potrivită, să dai poruncă în numele meu să ridice armele... Nu... nu plînge ca femeile, Zuro. Nu sîntem toți născuți cu tăria și hotărîrea de care trebuie să dea dovadă un conducător. Tu nu te-ai fi dus la Arria... nici Decebal... nici Mannia, oricît ați fi iubit. Eu... n-aș fi fost niciodată un adevărat

rege... Să știi... să știi, Zuro, că nu m-a trădat... Am văzut în ochii ei că nu m-a trădat...

Capul îi căzu greu pe brațul lui Zuro, și un zîmbet încă mai stăruia pe chipul luminat de o rază de lună strecurată printre nori.

— Zamolxe! urlă Zuro cu ochii ridicați spre înaltul cerului. De ce ți-ai întors fața de la poporul tău, Zamolxe? De ce vrei să-l pierzi? Și cu tine-am să lupt! Și cu tine!

Își încordă arcul din toate puterile, și săgeata porni zbîrnîind în înaltul cerului, pierzîndu-se în nori, de unde nu se mai întoarse niciodată.

SFÎRȘIT

EDITURA MILITARĂ